

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

dr. Kuhl Andrea

DEBRECEN

2026

DEBRECENI EGYETEM MARTON GÉZA ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

Szakkérdés, tény és jog a szakvéleményben: A szakértői bizonyítás kérdései kiemelt gazdasági bűncselekményekben

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Készítette:

dr. Kuhl Andrea

Témavezető:

Prof. Dr. Elek Balázs
tanszékvezető egyetemi tanár

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet- Európában

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Szabadfalvi József egyetemi tanár

Kézirat lezárva: 2026. január 5.

DEBRECEN
2026

Nyilatkozat

Dr. Kuhl Andrea büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában a doktori fokozat megszerzése céljából a "Szakkérdés, tény és jog a szakvéleményben: A szakértői bizonyítás kérdései kiemelt gazdasági bűncselekményekben" című értekezésem a saját önálló munkám, az abban található, másoktól származó gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemre a tudományos fokozat megszerzése céljából nem nyújtottam be.

Tudomásul veszem, hogy amennyiben részben vagy egészben sajátomként mutatom be más szellemi alkotását, vagy az értekezésemben hamis, esetleg meghamisított adatokat használlok fel, és ezzel a doktori ügyben eljáró testületet vagy személyt megtévesztem, tévedésben tartom, a megítélt doktori fokozat visszavonható, a jogerős visszavonó határozatot az egyetem nyilvánosságra hozza.

Debrecen, 2026. június 5. napján

Dr. Kuhl Andrea

Témavezetői ajánlás

Dr. Kuhl Andrea

Szakkérdés, tény és jog a szakvéleményben: A szakértői bizonyítás kérdései kiemelt gazdasági bűncselekményekben

Dr. Kuhl Andrea doktori értekezése hiánypótló munka a büntetőeljárás tudományában.

A szerző arra a régi kérdésre fókuszál dolgozatában, hogy a szakértői vizsgálatok során a tény és jog kérdéseket mennyire lehet elkülöníteni egymástól, különösen gazdasági, illetve egyes gazdasági jellegű vagyon elleni ügyek szakkérdései tekintetében.

Kiemelendő, hogy a szerző nagyon átfogó kutatómunkát végzett, igazságügyi szakértői véleményeket vizsgált, az azokat megalapozó kérdésfeltevéseket, és az azokra adható válaszokat. A tudomány és a joggyakorlat kölcsönhatása a szerző személyében és munkásságában így egyaránt jelen van.

A szerző széleskörű tudományos publikációs tevékenysége során egyes javaslatait már korábban is megismerhettük.

A szerző kutatásainak kezdetén pontosan meghatározott hipotézisekből indult el, melyekre szakszerű és megalapozott válaszokat ad. A kutatás óhatatlanul interdiszciplináris kérdéseket érint, így a szerző a büntető eljárásjogi tételek mellett számos szakterületben is otthonosan mozog.

Bemutatja, hogy az igazságügyi szakértői vélemény olyan sajátos bizonyítási eszközként jelenik meg gazdasági bűncselekmények körében a büntetőeljárásban, amely nemcsak a tényállás megállapítását segíti elő, hanem – közvetlenül vagy közvetve – választ ad jogkérdésekre is. A disszertáció újdonsága abban rejlik, hogy azonosítja és rendszerbe foglalja azokat a kérdéseket, amelyek a szakértői kompetenciába tartoznak, és elkülöníti azokat a kérdéseket, amelyek jogkérdéseket érintenek. A feltehető kérdések gyakorlati példák alapján történő feldolgozása a szakkérdés-jogkérdés közötti határvonal pontosítását is elősegítheti.

Kutatása annak vizsgálatára is kiterjedt, hogy a gazdasági bűncselekmények bizonyos körében elkerülhető-e a szakértő kirendelése

Ebben a körben hangsúlyos szerepet kap annak vizsgálata, hogy a szaktanácsadói vélemények milyen viszonyrendszerben állnak az igazságügyi szakértői véleményekkel.

Kuhl Andreának a hazai jogalkalmazás és jogtudomány eredményeit feldolgozó mélységű értekezése jelentős hiányt pótol a hazai jogirodalomban. A szerző érthetően, alaposan, szakszerűen érvel, egyes javaslatai újabb tudományos vitákra ösztönözhetnek.

Debrecen, 2026. június 05.

Prof. Dr. Elek Balázs

egyetemi tanár, témavezető

Tartalom

Rövidítések jegyzéke	9
Bevezetés	10
Hipotézisek	14
Kutatási célok és alkalmazott módszer bemutatása	14
I. rész A szakértői bizonyítás elméleti alapjai.....	22
I. A bizonyításról a büntetőeljárásban	22
1.1. A bizonyítás a büntetőeljárásban.....	22
1.2. A bizonyítási tevékenység általános jellemzői.....	24
1.3. A bizonyítási rendszerek	25
1.4. A bizonyíték	28
1.5. Bizonyítási eszközök a büntetőeljárásban.....	29
1.6. Igazságügyi rendszerek	31
1.6.1 A bizonyítás sajátossági a magyar büntetőeljárásban.....	33
1.6.2 Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatási rendszeréről.....	35
1.7. Szakértői bizonyítás és ténymegállapítás a különböző igazságszolgáltatási rendszerekben	39
II. Bizonyítást helyettesítő eljárásjogi intézmények és a köztudomású tény	42
2.1. Köztudomású tények és a büntető bizonyítás	42
2.2. Hivatalos tudomás és vélelem, a bizonyítási teher csökkentésének további formái	45
2.3. Köztudomású tények a gyakorlatban	46
2.4. Köztudomású tények gazdasági büntetőügyekben.....	48
2.5. Ami mégsem köztudomású tény	49
2.6. Köztudomású tény és különleges szakértelem	50
III. A szakértő helye és szerepe a bizonyításban	53
3.1. A szakértő kirendelése.....	53
3.2. A magánszakértő megbízása	54
3.3. A szakértő helyzete és szerepe	55
3.4. A magánszakértői vélemény felhasználásának szempontjai	58
3.5. A szakvélemények értéke és értékelése.....	62
3.6. A szakértői bizonyítékok megbízhatósága és alkalmazhatósága	65
3.7. A szakértői bizonyítás, a relevancia és a bizonyító erő.....	67
3.8. A szakvéleményről, mint perújítási alapról.....	71
4.1. Az ítéleti bizonyosság és a valószínűség szükséges szintje	74

4.2. Logikai gondolkodás a jogalkalmazásban.....	77
4.3. Valószínűségi koncepciók.....	80
4.4. A valószínűségi szakvélemények elfogadhatósága.....	81
V. Az igazságügyi szakértelem határai és a szakértő befolyásoló ereje a büntetőeljárásban.....	84
5.1. A tudományos alapokon nyugvó bizonyítás inherens jellemzői.....	84
5.2. A szakvélemény, mint meghatározott válasz.....	85
5.3. Az igazságügyi szakértelem értelmezési köre.....	86
5.4. A bíró szuverén értékelése.....	87
5.5. A szakértő befolyásoló ereje a büntetőeljárásban.....	90
5.6. Az igazságügyi könyvszakértő súlya csődeljárás során.....	92
II. rész. A szakértők tevékenységének bemutatása tény-és jogkérdések elemzésén keresztül egyes kiemelt gazdasági bűncselekmények kapcsán.....	97
VI. A szakértői bizonyítás gyakorlati és eljárásjogi kérdései gazdasági büntetőügyekben.....	97
6.1. A szakértő eljárásjogi szerepek és korlátai a büntetőeljárásban.....	97
6.2. A szakértő kirendelése és a szakértőhöz intézett kérdések meghatározása gazdasági bűnügyekben.....	98
6.3. A szakértőhöz intézett kérdések meghatározása.....	99
6.4. Tehát mit nem tehet meg egy szakértő.....	101
6.5. A szakértői bizonyítékok következtetéseinek kritikátlan elfogadása.....	102
6.6. A szakvélemény értékelése.....	104
6.7. Az adó mértékének bizonyítási kérdései költségvetési csalásnál.....	105
VII. Az igazságügyi könyvszakértésről.....	108
7.1. A könyvszakértői szakvélemény eredményessége.....	108
7.2. A könyvszakértői tevékenységről általában.....	108
7.3. Gazdasági bűncselekmények vizsgálatáról igazságügyi könyvszakértői szemmel.....	110
7.4. A gazdasági bűncselekmények bizonyítása során végzendő könyvszakértői vizsgálat iratai.....	112
7.5. A megtévesztés szerepe a gazdasági bűncselekményekben.....	114
VIII. A költségvetési csalás kapcsán indult büntetőeljárásban a szakértőhöz intézett kérdések.....	117
8.1. Költségvetési csalás.....	117
8.2. A szakértői vizsgálatról költségvetési csalás esetén.....	117
8.3. Mérleg-módszer.....	118
8.4. Költségvetési csalás büntette ügyében a kirendelő bíróság kérdései.....	119
8.4.1. Költségvetési csalás.....	125

8.4.2. Kisebb kárt okozó költségvetési csalás	127
8.4.3. Adóbevételt jelentős mértékben csökkentő költségvetési csalás büntette és más bűncselekmények miatt indult büntető ügyben	133
8.4.4. Költségvetési csalás, okirat-hamisítás és számvitel rendjének megsértése	137
IX. A csődbűncselekmény kapcsán indult büntetőeljárásban felmerülő szakértői vizsgálat és szakkérdések köre	142
9.1. A csődbűncselekmény szakértői vizsgálata	142
9.2. A szakértői vizsgálatról csődbűncselekmény kapcsán	144
9.3. Szakkérdések csődbűncselekmény kapcsán	147
X. A számviteli hiba és számvitel rendjének megsértése körébe tartozó szakkérdések	149
10.1. A számviteli hiba és a számvitel rendjének megsértése igazságügyi szakkérdései a büntetőeljárásban	149
10.2. A számviteli hiba	151
10.3. A szándékos hibától a számvitel rendjének megsértéséig	152
10.4. Szakkérdések számvitel rendjének megsértése miatt indult büntetőügyben	154
XI. Sikkasztás büntette miatt kirendelt szakértői kérdések	160
11.1. A sikkasztás igazságügyi könyvszakértői kérdései a büntetőeljárásban	160
11.2. A kriminalisztikai számvitel és a sikkasztás bizonyítása	161
11.3. A sikkasztásról	162
11.3.1. Nagyobb értékre elkövetett sikkasztás büntettének gyanúja miatt indult büntetőeljárásban készült szakvélemények vizsgálatának eredményei	163
11.3.2. Szakkérdések kisebb értékre elkövetett sikkasztás gyanúja miatt indított büntetőeljárásban az elemzett szakvélemények alapján	167
XII. Csalás büntette miatt kirendelt szakértői kérdések	171
12.1. A csalás és szakértői vizsgálatának szempontjai	171
12.1.1. Jelentős kárt okozó csalás megalapozott gyanúja miatt indult büntetőügyben	171
12.1.2. Nagyobb kárt okozó csalás	175
Összegzés	177
A kutatási hipotézisek értékelése és a tézisek bemutatása	178
De lege ferenda javaslatok	179
Intézményi és gazdasági megfontolások	181
Záró gondolatok	184
Summary	185
Evaluation of research hypotheses and presentation of theses	185
Proposals de lege ferenda	187
Institutional and economic considerations	190
Concluding thoughts	192

Irodalomjegyzék.....	194

Rövidítések jegyzéke

AKSZI – Adó- és Könyvszakértői Intézet

Áfa tv. – 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról

Be. – 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

BH – Bírósági Határozatok

BJE – Büntető Jogegységi Határozat

Btk. – 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Cstv. – 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról

EH – Elvi Határozat

FAD – fordított adózás

HÉA – hozzáadottérték-adó

IFRS – International Financial Reporting Standards (Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok)

NSZKK – Nemzeti Szakértői és Kutató Központ

Pp. – 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról

Pmt. – 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról

régi Be. – 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

régi Btk. – 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Sztv. – 2000. évi C. törvény a számvitelről

Szaktv. – 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről

Tao tv. – 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról

Bevezetés

Az igazságszolgáltatásnak két alapvető kérdésre kell válaszolnia: az egyik a ténykérdés, a másik a jogkérdés. A büntető jogalkalmazásban a tény- és jogkérdés elhatárolása a megalapozottság és a törvényesség kettős követelményével írható le, ez a két büntetőeljárásjogi elméleti fogalom, a megalapozottság-törvényesség elvei képezik a büntető igazságszolgáltatás alappilléreit.¹ Időrendben és logikailag is a ténykérdés az első; annak helyes megoldásától függ a jogkérdés eldöntése, noha az utóbbinál más feladatok is vannak. Mindenesetre, ha a tényállás lényeges elemeiben rosszul van megállapítva, szükségszerűen törvénysértő lesz a jogi elbírálás is; ugyanakkor a helyes tényállás csak feltétele, de nem egyben garantálója is a jogkérdés helyes megoldásának. Látható, hogy büntető ügyekben azért jár különösen nagy felelősséggel a bűncselekmény elkövetésének és elkövetőjének hiteles megállapítása, mert ennek - minden más jogágban lehetségesnél - súlyosabb következményei lehetnek.²

A disszertáció célja, hogy a szakértői bizonyítás általános bemutatásán keresztül rávilágítsak a büntető igazságszolgáltatás egyes problémáira, különösen a szakértői bizonyítás bizonyos aspektusainak problematikájára, de nem általánosságban. E körben a dolgozat vizsgálja a szakértő szerepét és helyét a büntetőeljárásban, valamint felhívja a figyelmet a szakvélemények bizonyítékként való alkalmazásának sajátosságaira és azok bizonyítási rendszerben elfoglalt helyére.

Erre azért is adódik lehetőség, mert a szakvélemény – bizonyos feltételek fennállása mellett – a jogerő feltörésének eszköze is lehet, amennyiben novumként, azaz új bizonyítékként jelenik meg az eljárásban. Ugyanakkor kérdésként vetődik fel, hogy a szakvélemény milyen mértékben, és milyen körben alkalmas a ténykérdések javítására, különös tekintettel arra, ha abból indulunk ki, hogy a szakvélemények a gyakorlatban alapvetően valószínűségi jellegűek. Ez azt a problémát is felvetheti, hogy egyes szakvélemények - a bizonyosság szintjét csak valamely valószínűséggel érik el - az abban megfogalmazott állítások, mégis jogkérdések eldöntésének alapjául szolgálhatnak. A dolgozat szempontjából ténykérdésnek tekinthető minden olyan körülmény, amelynek megállapítása bizonyítás útján történik, míg jogkérdésnek a megállapított tényállás normatív értékelése és a jogkövetkezmények levonása minősül. A szakvélemények elméleti és empirikus vizsgálata során célokom annak bemutatása is, hogy a bírói gyakorlatban megfigyelhető, sok esetben kategorikus szakvéleményekre irányuló igény paradox gyakorlatot eredményez egyes, tipikusan olyan természettudományi szakértői területeken, ahol a kategorikus szakvélemények adása gyakorlatilag kivitelezhetetlen, mert alapvetően matematikai-statisztikai jelleget mutat, és mindemellett döntően szakértői területek³ függvénye. Mindezek alapján felmerül a kérdés, hogy mennyiben indokolt – vagy éppenséggel félrevezető – a kategorikus szakvéleményekre való törekvés olyan esetekben, amikor azok tudományosan nem megalapozhatók, noha a jogrendszer szempontjából ezek látszólag nagyobb döntéshozatali biztonságot kínálnak.

Megállapítható, hogy már a vizsgálat kezdeti szakaszában is felmerülhet a kérdés, hogy a valószínűségi szakvélemények értelmezése és alkalmazhatósága mennyiben függ attól, hogyan értelmezzük magát a valószínűség fogalmát. A hétköznapi és a matematikai megközelítés eltérő értelmezési kereteket kínálhat, ami hatással lehet arra, miként tekintünk e szakvélemények

¹ Cséka Ervin, A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968, 295.

² Cséka Ervin, „Öröközlő” kérdések a büntető bizonyításban, In Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.), Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor 70. születésnapja tiszteletére. Miskolc, 1997, 171.

³ Szakértői diszciplínák vagy ágazatok

megbízhatóságára a büntető igazságszolgáltatásban. Mindez különösen releváns lehet megítélésem szerint a – korlátozottan – szabad mérlegelési rendszerben, ahol a bíró jogkérdéseket dönthet el olyan bizonyítékokra támaszkodva, amelyek természetszerűleg nem adnak teljes bizonyosságot.

Ezzel összefüggésben a disszertáció célkitűzései közé tartozik annak a feltárása is, hogy milyen szerepet játszik a bírói belső meggyőződés és a szubjektív elem az igazságszolgáltatásban. Az ítéleti bizonyosság fogalmának újragondolása érdekében szükséges lehet az igazságszolgáltatás rendszerének szélesebb összefüggésben történő vizsgálata. Ennek során az igazságszolgáltatás nem eljárási láncolatként, hanem egyfajta együttműködési hálóként is értelmezhető – különösen a nyomozó hatóság, az ügyész, és a bíró szerepét és kapcsolatát tekintve.

A doktori értekezés kitér a különböző bizonyítási rendszerek sajátosságaira is, és foglalkozik a megismeréssel, elsősorban a bírói megismerés specifikumjaival, valamint a múlt rekonstruálása kapcsán a büntetőeljárás során felmerülő nehézségekkel rámutatva a tág rendszerszemléletű megközelítés előnyeire. Utalok a bizonyítékok egymáshoz való viszonyára is és a bizonyítékok felhasználását illetően egyfajta rendszerszemléleti megközelítést javasolva.

A büntetőeljárásban, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell kirendelni, aki a kirendelésben megfogalmazott feladatot a tudomány állásának és a korszerű szakmai ismereteknek megfelelő eszközök, eljárások és módszerek felhasználásával köteles vizsgálni. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.)163. §-a szerint, ha a bizonyítandó tény megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértő kirendelése kötelező. Ugyanakkor a gyakorlatban időnként megfigyelhető, hogy ehelyett a bíróság szaktanácsadói véleményekre, vagy saját meggyőződésére támaszkodik, ami szakkérdés esetén kérdéseket vethet fel a bizonyítás törvényessége és megalapozottsága kapcsán. Az ilyen esetek – mint például a Bf.II.134/2024/132.sz. ügy – arra hívják fel a figyelmet, hogy a szakértői bizonyítás elhatárolása más típusú „szakmai segítségtől” nem pusztán technikai kérdés, hanem az eljárás igazságosságát és a döntés érvényességét is befolyásolhatja. Ugyanakkor felmerül az is, hogy a szaktanácsadás – bizonyos körülmények között – gyorsabb, költséghatékonyabb és az eljárás koncentráltságát jobban biztosító megoldás lehet. A Bf.II.192/2024/59.sz. ügy példája ugyan arra hívja fel a figyelmet, hogy a szakértői bizonyítás mellőzése veszélyeket rejthet, de az vizsgálatra érdemes kérdés, hogy adott esetben a szaktanácsadói szerepkör strukturáltabb alkalmazása miként illeszthető be a bizonyítás rendszerébe, akár a szakértői bizonyítás alternatívájaként.

A doktori értekezésben a szakértői bizonyítás gyakorlati aspektusait egyes gazdasági bűncselekmények – elsősorban csődbűncselekmény és költségvetési csalás – kapcsán vizsgálja. Az értekezésben az elemzés során bemutatom az ezen ügyekben alkalmazott igazságügyi könyvszakértői módszereket, valamint azokat a dokumentumokat és bizonylatokat, amelyek a szakértői vizsgálat tárgyát képezik. A vizsgálat célja nem csupán a szakértői eljárás egyes lépéseinek feltérképezése, hanem olyan kérdések és problémák feltárása is, amely a szakértő kompetencia határain túlmutatnak. Példákat hoz a kutatásból a szakértőnek feltett kérdésekre a tényállás megállapításában való érdemi segítségének bemutatására. Az értekezésben olyan szakértői vizsgálat ismertetésére is sor kerül, amely az igazságügyi könyvszakértői gyakorlatban a nemzetközi és hazai gyakorlatban széles körben előfordul a csődbűncselekmény törvényi tényállása kapcsán.

A doktori értekezés elsősorban a kiemelt gazdasági bűncselekmények kapcsán elindult büntetőeljárások hozott szakvélemény anyagára épít a könyvszakértői szakmai ismeretanyag és módszertan feldolgozásával.

Gazdasági bűncselekmények esetén az igazságügyi szakértő feladata a könyvszakértői eljárások oly módon történő végrehajtása, amely lehetővé teszi, hogy elegendő és megfelelő bizonyítékot szerezzen ahhoz, hogy olyan racionális következtetéseket tudjon levonni, és ezekre alapozva nyújtsa a szakvéleményét.⁴ Ugyanakkor kérdésként merülhet fel, olyan esetekben, amikor a terhelt a váddal egyező nyilatkozatot tesz, és ezzel lényegében nem vitatja a vád tárgyává tett cselekményt. Ilyen esetekben – a Be. 163. § (4) bekezdés c) pontja alapján – akár mellőzhető is a szakértő alkalmazása, ami költséghatékonyság és eljárás-koncentráció szempontjából is releváns kérdés. A szakértő olyan megállapításokat tesz, amelyek már lényegében megegyeznek a nyomozati iratokban, különösen a revizori rögzített adatokkal. Ennek következtében a szakértői vélemény elsősorban nem új információt szolgáltat, hanem a már rendelkezésre álló adatokat értékeli és rendszerezi, ezáltal lehetővé téve azok jogi szempontból koherens indoklását. E megközelítésből nézve a szakértő az eljárás alátámasztásának és formális megerősítésének eszközeként jelenik meg, voltaképpen csak azért van, hogy könnyebb legyen indokolnia a bíróságnak az ítéletét.

A szakértői vizsgálatok eredményessége érdekében a doktori értekezésben a költségvetési csalás büntette miatt indult büntetőeljárásokban kirendelt szakértői szakvéleményekből⁵, a könyvszakértői szakmai és elméleti ismeretanyag, az alkalmazott módszertan feldolgozásával mutatom be a szakértői kompetenciába tartozó kérdéseket és azokat a helyzeteket, amelyek ezen túlmutatnak. Az elemzés során például a költségvetési csalás kapcsán csak olyan szakvéleményeket használtam fel, amelyben megjelennek jogkérdések is.

Bár a mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása nem képezi a disszertáció tárgyát, nem hagyható figyelmen kívül teljesen a szakértői bizonyítás alakulása szempontjából. Különösen szembetűnő a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) gyakorlatában, ahol algoritmikus adatfeldolgozási eljárások vannak alkalmazásban. Mindez egy új kihívást is hoz a bizonyítási formák számára: az MI által támogatott felderítési eljárások sebessége és mélysége aszimmetrikusan megelőzi a büntetőeljárás klasszikus apparátusát. A mesterséges intelligencia (MI) napjainkra valósággá vált, valós és mély hatást gyakorol mindennapi életünkre, megváltoztatja életmódunkat is. A robotok és az intelligens gépek már régóta nem csak fikciók.⁶

Az MI fogalma nem épült be a jogszabályokba, hanem olyan tudományos elméletek, technikák és módszerek formájában jelenik meg, amelyeknek egy közös jellemzőjük van – nevezetesen az emberi kognitív képességek számítógép segítségével történő leképezése.⁷ A jövőről való gondolkodás ezen a téren nagyrészt a tényfeltárás tudományossá válásával azonos.⁸ Napjainkban ez a korábban csak be-belopakodó tudományosság azonban már áradatszerűen ömlik, tekintettel arra, ahogyan a legkülönbözőbb tudományágak jogtudósai küzdenek a tudományossággal kapcsolatos kérdésekkel az igazságszolgáltatásban.⁹

---

⁴ Bartha Gyula – Kolbe Tünde, Módszertani útmutató az igazságügyi könyvszakértői tevékenység végzéséhez, Magyar Igazságügyi Könyvszakértői Kamara, Budapest, 2014, 42.

⁵ Nemzeti Szakértői és Kutató Központban végzett kutatás

⁶ Christopher Rigano, A mesterséges intelligencia felhasználása a büntető igazságszolgáltatás szükségleteinek kezelésében (Using artificial intelligence to address criminal justice needs), National Institute of Justice, NIJ Journal 280, 2019. január. 1. [Using Artificial Intelligence to Address Criminal Justice Needs \(NIJ Journal 280\) \(ojp.gov\)](https://www.ojp.gov/niij/journal/280), (2023. 04. 11.)

⁷ Tatyana Sushina – Andrew Sobenin, Mesterséges intelligencia a büntető igazságszolgáltatásban: főbb trendek és lehetőségek (Artificial Intelligence in the Criminal Justice System: Leading Trends and Possibilities, Advances in Social Science), Education and Humanities Research, 441. kötet, Atlantis Press, 2020, 432. [10.2991/assehr.k.200526.062](https://www.atlantis-press.com/article/102991-assehr.k.200526.062) (2023. 04. 11.)

⁸ Mirjan R. Damaška, Sodródó bizonyítási jog (Evidence Law Adrift), Yale University Press, 1997. JSTOR, [http://www.jstor.org/stable/j.ctt32bnj3](https://www.jstor.org/stable/j.ctt32bnj3), 143. (2023. 04. 11.)

⁹ Murphy, i. m., 721.

Egyes országokban a közszféra szervei használhatják a mesterséges intelligenciát például előrejelzési rendőrségi feladatok ellátására, vagy nyugdíjkifizetésekhez, lakhatási támogatásra vagy munkanélküli segélyre való jogosultságról szóló döntések meghozatalára..¹⁰ Automatizált döntési logika jelenhet meg – közvetve – a gazdasági könyvszakértői szakvélemények készítése során is, ahol az adatok előzetes feldolgozását, az eltérések kiszűrését, vagy akár a könyvvizetés szabályosságának elsődleges vizsgálatát informatikai rendszerek, algoritmusok végzik el.

A kérdés jelentősége abban is fennáll, hogy a döntéshozatal mentális folyamatai továbbra is nehezen rekonstruálhatók, azok a jogi gondolkodás és diskurzus központi elemévé váltak – különösen a bizonyítás, a bírói meggyőződés és az ítéletindoklás összefüggésében.¹¹

A doktori értekezés két fő egységből áll, egy elméleti és egy gyakorlati különös részből. Az első, elméleti rész igyekszik felvázolni a szakértői bizonyítás helyét és szerepét a büntetőeljárásban, jogi háttérét, valamint a gyakorlati alkalmazás dilemmáit, míg a második, különös rész az igazságügyi könyvszakértő tevékenységét vizsgálja a gazdasági bűncselekmények néhány fő típusa mentén igazságügyi szakvélemények alapján.

Az „I. rész – A szakértői bizonyítás elméleti alapjai” című elméleti blokk több fejezetben tárgyalja a bizonyításelméletet és a bizonyítási rendszereket, a köztudomású tények eljárásjogi jelentőségét, a szakértői vélemények értelmezési kérdéseit tárgyalja. Felméri továbbá a valószínűségi szakvélemények gyakorlati alkalmazhatóságát, a szakértelem határait, azt, hogy a szakértők hogyan befolyásolják és torzítják a bírói döntéshozatalt.

A különös rész, a „II. rész – A szakértők gyakorlati tevékenységének bemutatása tény- és jogkérdések elemzésén egyes kiemelt gazdasági bűncselekmények kapcsán” konkrét, az egyes kiemelt gazdasági bűncselekmény-típusokon keresztül – költségvetési csalás, csődbűncselekmény, számvitel rendjének megsértése, sikkasztás, csalás – tárgyalja, hogy milyen kérdéseket intéznek a kirendelés során az igazságügyi szakértők felé, és azokat a szakértők hogyan válaszolják meg. A VI. fejezettel kezdődően, néhány kiválasztott általános gyakorlati kérdést tárgyal. Ide tartoznak, például a szakértői kérdések pontos megfogalmazásával kapcsolatos kérdések, a szakértői bizonyítékok kritikátlan elfogadásával járó veszélyek, a szakvélemény, a szakértelem értékelésének módszertana. Ezeket a szakaszok teremtik meg egyben az empirikus vizsgálatok alapját, amelyek bemutatására a II. rész többi, konkrét ügyeket tárgyaló fejezetei hivatottak.

A könyvszakértői szakvélemények elemzése során külön figyelmet kaptak azok az esetek, amikor a szakértő véleménye már jogkérdéseket is érint, és így meghaladja a szakértő eredeti kompetenciáját.

Az egyes fejezetek részletes leírást adnak, ismertetik, hogy mely dokumentumok, bizonylatok és számviteli adatok képezik a szakértői vizsgálatok tárgyát, vagyis tartoznak a szakértői bizonyítás tárgykörébe, különösen a sikkasztás, a csődbűncselekmény és a költségvetési csalás bűncselekménye kapcsán.

---

¹⁰ Frederik Zuiderveen Borgesius, Diszkrimináció, mesterséges intelligencia és algoritmikus döntéshozatal (Discrimination, artificial intelligence and algorithmic decision-making), Institute for Computing and Information Sciences (iCIS), Radboud University Nijmegen, University of Amsterdam, Strasbourg. 2018., 7. <https://rm.coe.int/discrimination-artificial-intelligence-and-algorithmic-decision-making/1680925d73>, (2023. 04. 11.)

¹¹ Dan Simon, A fekete doboz harmadik megközelítése (A third view of the black box), University of Chicago, L. Rev.71, 2004., 511. <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5261&context=uclrev>, (2023. 04. 11.)

A disszertáció utolsó, záró fejezetei a levont következtetéseket összesítik. Ebben a lehetséges jogszabály-módosítási javaslatok és a hatékonyabb eljárási gyakorlatra vonatkozó ajánlások megfogalmazására is sor kerül. Ez a doktori értekezés nemcsak az elméleti keretek és a jogalkalmazási kérdések bemutatását tűzi ki célul, hanem a büntetőeljárás gyakorlati kihívásait is tükrözi, amelyek egyrészt technológiaiailag korszerűek, másrészt az algoritmikus eszközökkel támogatott büntetőeljárási egyszerűsítéseket is figyelembe veszi. Ez az eljárás további egyszerűsítését és költséghatékonyságának növelését, az igazságügyi szakértők kirendelése megalapozottságának felülvizsgálatát és helyette a szaktanácsadói vélemény, mint bizonyítási eszköz legitimálására tett ajánlást is jelenti egyben.

A disszertáció újdonsága abban rejlik, hogy azonosítja és rendszerbe foglalja azokat a kérdéseket, amelyek a szakértői kompetenciába tartoznak, és elkülöníti azokat a kérdéseket, amelyek jogkérdéseket érintenek, a kérdések kategorizálása a szakértői bizonyítékok gyakorlati alkalmazhatóságára világít rá, illetve túlmutatnak azon. A feltehető kérdések gyakorlati példák alapján történő feldolgozása a szakkérdés-jogkérdés közötti határvonal pontosítását is elősegítheti.

Hipotézisek

1. Az igazságügyi szakértői vélemény olyan sajátos bizonyítási eszközként jelenik meg a büntetőeljárásban a gazdasági bűncselekmények körében, amely nemcsak a tényállás megállapítását segíti elő, hanem – közvetlenül vagy közvetve – választ ad jogkérdésekre is.

2. Az igazságügyi szakvélemények többsége valószínűségi jellegű – azaz bizonyos fokú tudományos vagy empirikus valószínűséggel alátámasztott állításokat tartalmaznak –, míg a kategorikus megállapítások vagy egzakt ténykérdésekhez, vagy a szakértő kompetenciáját meghaladó jogi értékelésekhez kapcsolódnak, amikor is a szakértő egyértelmű, határozott választ tud adni egy kérdésre.

3. A gazdasági bűncselekmények bizonyos körében elkerülhető-e a szakértő kirendelése, amennyiben a tényállás megfelelően tisztázható.

4. A technológiai fejlődés, a NAV által használt algoritmusok, a revizorok, szaktanácsadók megállapításai már a nyomozási, felderítési szakaszban meghatározzák a bizonyítás irányát, egyre nagyobb hatást gyakorolnak a bizonyítás irányára és a szakértői bizonyítás szerepére.

A szakértő kirendelése sok esetben csak formális megerősítésként szolgál. Ezért a bírói döntések gyakorlatilag így nem a szakértő véleményére támaszkodnak, hanem a szaktanácsadók által előzetesen feldolgozott adatokra és a szaktanácsadó logikájára, magára a gépi bizonyítékra.

A hipotézisek vizsgálatának eredményeit és az azokból levont téziseket az összegzés tartalmazza.

Kutatási célok és alkalmazott módszer bemutatása

A disszertáció különös részét képező kutatás a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban (NSZKK) folytattam. A büntetőügyekben készített szakvéleményekre irányuló kutatás nagy mennyiségű szakvélemény áttanulmányozását és kiválogatását igényelte. A kutatás során nem a statisztikai reprezentativitásra törekedtem. A jogkérdéseket, vagy a jog-és ténykérdéseket

egyaránt tartalmazó szakvélemények kinyerése érdekében adott periódusra célzott kvalitatív mintavételi eljárást alkalmaztam.

A tény-és jogkérdéseket tartalmazó szakvélemények vizsgálata a disszertáció fő célját is adja, ami a büntetőeljárásban keletkezett szakvéleményekben felmerülő szakkérdések elemzésén keresztül fogható meg. Az egyes gazdasági bűncselekmények kapcsán keletkezett szakvélemények vizsgálata további szűkítő kritériumként jelent meg az áttanulmányozásra engedélyezett szakvélemények köréből ügycsoportokat képezve.

A kutatás BHGY ítéleteket naprakészen vizsgáltam, nemcsak a szakértői intézetnél, könyvtár kutatás, hazai nemzetközi, releváns szakirodalom stb, és erre ráépítve az az NSZKK Adó- és Könyvszakértői Intézetnél (AKSZI), kutatás a gyakorló bírakkal, illetve a jogelőd Igazságügyi Szakértői és Kutató Intézet Budapesti Műszaki-, Könyv- és Adószakértői Intézeténél 2012-2020. évkörben, és büntetőeljárás során keletkezett olyan igazságügyi adó- és könyvszakértői ügyirataira épít a kutatás céljának megfelelően.

A disszertációhoz felhasznált szakvélemények esetében a kirendelő hatóság nem rendelte el az adatok zárt kezelését, továbbá azok megismerhetőségét nem korlátozta minősítéssel vagy más módon; a büntetőeljárás bírósági szakaszba jutott és az első fokon ítélettel lezárult.

Az NSZKK AKSZI az Intézetigazgatója felügyelete mellett folytatott személyes, jelenléti kutatás a kutatási engedélyben adott időszak szakvéleményeinek tanulmányozására irányult.

A kutatás során a fenti kritériumoknak megfelelő szakértői ügyiratokból a kirendelő határozatokat vagy végzéseket és az igazságügyi szakértői véleményeit, valamint a kiegészítő vélemény kéréssel kapcsolatos kirendelő határozatokat, végzéseket és az igazságügyi szakértői véleményt kiegészítő iratokat használtam fel.

Tekintettel arra, hogy a megismerhető iratok anonimizálása nagy megterhelést jelentett, ezért az AKSZI állományából az iratokat eredeti tartalommal, de azokat az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.) 40. § (3) bekezdésének megfelelően csak személyazonosításra alkalmatlan módon használtam fel egész kutatás során.

A megismerhető iratokat személyesen az AKSZI területén, az Intézet igazgatójával egyeztetett időpontokban tekintetem meg és dolgoztam fel.

A jog- és ténykérdéseket tartalmazó szakvélemények vizsgálatát és szelekcióját a rendelkezésre álló szakvélemények leszűkítését elsősorban a fizetéseképtelenség vizsgálata mellett végeztem, feltételezve, hogy ez az üzleti tevékenység megítéléséhez könyvszakértői szempontból kulcsfontosságú, mint elsődleges lehatárolási szempont.

A kutatási témára összpontosítva - az egyes szakértői értékelési eljárásokra tekintettel - figyelembevételre kerültek az esetleges egyéb elhatárolási szempontok is a fizetéseképtelenség mellett, gondolva például az üzleti élet egészséges vitelét meghatározó könyvszakértői módszertani szempontokra is. Ilyen módszertani szempont például a kirendelők által igényelt, a gazdálkodó szervezetek cégértékének, a cégekben lévő részesedések értékének értékelési eljárása az igazságügyi szakértés keretein belül. Ezek az eljárások ugyanis nagyban segítik a kirendelők munkáját, és csökkentve az igazságszolgáltatás területén az ügyek átfutási idejét, így úgy vélem, hogy az egyes eljárások bemutatása hasznos lehet a szakvéleményekben felmerülő szakkérdések jobb megértéséhez, és így a szakvéleményekben megjelenő tény- vagy jogkérdések megítélésében.

Az egyes szakvélemények vizsgálata kiterjedt a szakértői véleményt szabályozó formai és tartalmi előírások érvényesülésére, a kirendelő szerv által feltett kérdésekre adott válaszok

megfelelőségére, valamint a megbízás teljesítéséhez szükséges egyéb szakmai megállapításokra. A vizsgálat során figyelembevételre került, hogy a szakértő a szakvélemény tartalmával összefüggésben nem utasítható, és a szakvéleményt a saját nevében alakítja ki.

Módszertani szempontból lényeges, hogy a szakvélemények vizsgálata nem egyes magánszakértők szakvéleményeire, nem terjed ki az eseti szakértők által készített szakvéleményekre. Mivel egyedi struktúrában, az eseti vagy magánszakértők szakvéleményei nem képeznek konzisztens összehasonlítási alapot, szemben egy specializált intézet szakvéleményeivel, amelyek egységes intézményi eljárásrend mellett készültek, amelyek összehasonlíthatósága a módszertani egységességet és az elemzés érvényességét is biztosította. Ezekben a formai követelmények követhető módon érvényesülnek. A hatályos jogi szabályozás alapelveinek egyike mentén szakértői intézet nevében adott szakvélemények elemzésére korlátozódik, miszerint a prioritás korábbi fellazulásával, majd megszüntetésével azonos piaci szerepet kell, hogy betöltsenek az igazságügyi szakértői tevékenységet folytató intézmények, a kizárólagos véleményadási jogosultsággal rendelkező szervezetek, a gazdasági társasági formában működő és az egyéni igazságügyi szakértők.

A doktori értekezés az igazságügyi szakértői tevékenységet folytató intézmények – az NSZKK AKSZI – keretében kidolgozott vélemények elemzésére korlátozódott. A hatályos szabályozás szerint ezek az intézetek nem rendelkeznek intézményi előnyökkel a szakértelem más formáihoz (például egyéni szakértőkhöz vagy gazdasági társaságként működő szakértői szervezetekhez) képest. Mivel mindenki véleményt nyilváníthat, piaci szerepük elméletileg ugyanaz.

A vizsgálat módszertani keretét azonban igazolja, hogy a szakértői intézetekből érkező szakértői vélemények általában egységesebb formai és tartalmi vonásokat mutatnak. Ez lehetővé teszi a vélemények koherens összehasonlítását és a kutatásunk szempontjából releváns kérdések következetes elemzését – különösen azt, hogy mekkora a tényleges összemosódás a jogszerű és a szakmai kérdés határai között.

A vizsgálat nem terjedt ki más szakértői formációkra (például szakértői testületekre, vagy gazdasági társaságként működő szakértői szervezetekre, ad hoc szakértőkre). Egy másik nagyon fontos módszertani szempont azonban, hogy a szakértő megválasztása, szervezeti háttere, az alkalmazott szakmai színvonal döntően befolyásolhatja az igazságszolgáltatással kapcsolatos megítélést. Még inkább aktuálissá válik, ha a szakértői tevékenység túlmutat a szakmai kérdésre adott technikai válaszadáson, és potenciálisan befolyásolja a döntéshozatal tartalmát.

A kutatás nem terjed ki az igazságügyi szakértői tevékenységet végző más formák – például egyéni szakértők, gazdasági társaságok vagy szakértői testületek – szakvéleményeinek külön vizsgálatára. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy egy szakértői intézmény működtetője, annak fenntartó szerve, valamint a konkrét ügyekben közreműködő szakértők kiválasztásának módja érdemi befolyással lehet a szakértői vélemény függetlenségére, pártatlanságára. Ez pedig közvetetten hat az igazságszolgáltatás hitelességére, megbízhatóságára és végső soron a jogbiztonságra is.

A hatályos szabályozás szerint az igazságügyi szakértői intézmények – szemben más piaci szereplőkkel – nem folytathatnak vállalkozási tevékenységet, kizárólag igazságügyi szakértői feladatokat láthatnak el. Ez a tény egyúttal azt is jelzi, hogy a kirendelő hatóság részéről elvárás a szakértői munka megbízhatósága és a szervezeti függetlenség garanciája.

Az AKSZI, az NSZKK egyik egységként a Belügyminisztérium felügyelete alá tartozik, így működését és kirendeléseit részben a központi közigazgatási struktúra határozza meg megalapozva a szakvélemények közötti összehasonlíthatóságot az eltérő ügyek ellenére.

A doktori értekezés elsősorban azokat a szakvéleményeket fogja át, amelyeket az igazságügyi adó-és könyvszakértők hazai, vagyis nem multinacionális gazdálkodó szervezeteket érintő ügyekben készítettek. Jelen kutatás nem kíván éles különbséget tenni a nemzetközi és hazai módszertani megközelítések között, hanem ügycsoportra vonatkozóan ismertet alkalmazott gazdasági értékelési módszereket. A disszertáció célja szintén nem e módszerek kritikája vagy ajánlása, hanem esetleges szerepük, megjelenési módjuk és következményeik bemutatása a szakvéleményekben.

A jelen értekezés tárgyát képező szakvélemények csoportosítását és a mintavételi kritériumokat is az esetscsoportokra, vagyis az egyes gazdasági bűncselekményekhez tartozó szakvélemények mennyiségi megoszlása tette lehetővé. Az esetscsoportok súlyát és reprezentációját az határozta meg, hogy a feldolgozott szakvélemények milyen arányban jelentek meg az összes szakvéleményhez képest a vizsgált időszakra vonatkozóan, ezért az egyes csoportokat a disszertációban ezen súlyuk alapján tárgyalom.

Fontos kiemelni, hogy az adó-és könyvszakértői tevékenység során a cégértékelésnél az értékelési módszerek minden esetben tudományos módszereken alapuló, de becsült és szubjektív értékeket adhatnak. Tekintettel arra, hogy a cégértékelési módszerek jellemzően becslések és bár tudományos modellekből kerülnek levezetésre, de olyan szubjektív premisszákon alapulnak, mint például a diszkontráta, hozamelvárás, piaci trendek. Ez tovább erősíti azt a problémát, hogy a végeredmény nem tény, hanem inkább értelmezési konstrukció. A cégértékelés mindig bizonytalanabb, szemben olyan szakterületekkel, mint például a genetikai szakértés, vagy az ujjnyomatvizsgálat.

A kutatás során a céljaim között szerepelt a nyomozó hatóság és a bírói kirendelésre készült szakvélemények közötti különbségek vizsgálata is a büntetőeljárásban a szakértő helyzetének és szerepének esetleges jobb elhatárolása végett a már említett jogkérdések és a szakértői véleményekben az azokra adott válaszok megjelenése miatt.¹²

Amikor a szakértői bizonyítékok kérdéséről van szó, ez lehet a legnehezebben megválaszolható kérdés a gazdasági és jogi ismereteket egyaránt igénylő külön feladatokat technikai, vagyis szakkérdések és jogi kérdések mentén vizsgálni. Létezik olyan álláspont, ami szerint a gazdasági bűncselekmények nyomozása során szinte elképzelhetetlen, hogy a nyomozás, illetve a bírósági eljárás igazságügyi és adószakértő kirendelése nélkül záruljon le. Ez az ügyek jellegén túl annak is köszönhető, hogy a jelenlegi bírósági gyakorlat még mindig elvárja a szakértő kirendelését legegyszerűbb bűncselekmény elkövetése esetén is. Bizonyos esetekben a döntésre hivatott bíró szakértőt bíz meg egy olyan kérdés megválaszolásával, amely nem tartozik rá, mindez a szakértői kérdések, vagy bizonyítékok értékelése mentén létrejövő, felmerülő jogi kérdés hatáskörébe tartozik.¹³

Ilyenkor gyakran megesik, hogy a szakértő választ ad egy kérdésre ahelyett, hogy egyértelműen kijelentene, hogy nem az ő feladata válaszolni rájuk. Ezért fontos a kiinduló kérdés tisztázása,

---

¹² Kondorosi András, Egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények dogmatikai és eljárásjogi megközelítésben, PhD értekezés. Pécs, 2019. 71-74.

¹³ Kovatsits Gábor, A költségvetési csalások nyomozásának kérdései. In Domokos Andrea (szerk.): A költségvetés büntetőjogi védelme. KRE-AJK, Budapest, 2017., 61.

akár szakvéleményről, akár jogi kérdésről van szó, a szakértő pedig – írásban vagy szóban – csak az elsőre, vagyis a szakkérdésre válaszolhat.

Meghallgatások, tárgyalások során gyakran megfigyelhető, hogy még a szakértők is kötelességtudatból vagy akár egyéb okokból ilyen kérdések elemzésére elismerik, ami már magában foglalja a ténybeli, bírói elem figyelembevételét, ezért első fokon csak a bíró joghatósága alá tartoznak.

Jacsó Judit vagyoni elleni és gazdasági bűncselekmények elemzése során rámutat arra, hogy e deliktumok tényállási elemei – így különösen a kár, a vagyoni hátrány, az elkövetési érték vagy az idegen dolog fogalma – jogilag strukturált, normatív tartalommal bíró kategóriák.¹⁴ E sajátosság a szakértői kompetencia korlátozását is magában foglalja, mivel e fogalmak jogi minősítése a büntetőjogi tényállás értelmezéséhez kötődik, azok végső megítélése a bíróság feladata. A gazdasági bűncselekmények körében ezért a tény-és jogkérdések elhatárolása különösen hangsúlyos.

Az utolsó eljárási magyarázat szerint a gazdasági bűncselekmények jogi minősítése kapcsán felmerülő problémákból adódó eljárási következményekre kell helyezni a hangsúlyt. A nyomozó szervnek kell, de mindenekelőtt a nyomozást és az eljárást felügyelő ügyésznek, a bírósági szakaszban a bíróságnak kell megvizsgálnia, hogy az ügyben feltárható történelmi tények bűncselekménynek minősülnek-e. Ha ezt nem hajtja végre, azonnal le kell zárni a büntetőeljárást és bírósági ügyekben a vádlottat fel kell menteni.

A ténymegállapítást és azt befolyásoló tényezőket, a tudományos eredmény, a módszerek felhasználhatóságának a vizsgálatát a processzuális és materiális igazság összefüggésében végeztem. A ténykérdések és jogkérdések viszonya különösen érdekes, minthogy a büntető ítélezésben a megállapítandó tény és az alkalmazandó jog végig összekapcsolódnak.¹⁵

További vizsgálati szempont lehet a büntetőeljárás tag rendszerszemléletű megközelítésén¹⁶ keresztül a büntetőeljárás alapelveinek, pl. vádelv és bizonyítás összefüggésein keresztül a szakvélemények szerepe, befolyásoló ereje mentén az ítélezési gyakorlat összevetése annak érdekében, hogy megállapítható-e, hogy a büntető ítélezésben elkülöníthetők a jog- és ténykérdések, vagy, hogy azok az ítélezés egyes fázisaiban mennyiben hordoznak egyben jogkérdést.

Ilyen megközelítésben a tény- és jogkérdések valójában nem is különíthetők el. Azonban a ténykérdések és jogkérdések összefonódásának szakértői szinten más jelentősége van. Az viszont biztonsággal megállapítható, hogy azok mindenképpen szerves kapcsolatban állnak. Az ártatlanság vélelmével mondana ellent, ha a bíróság túlterjeszkedne a vádiraton és olyan bizonyítást venne fel, amely egyértelműen a vádlott bűnösségére mutat rá¹⁷, így a felderítési, nyomozási szakban a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő szerepe lényegesen felértékelődik, sőt, amennyiben a szakértő jogkérdésre ad választ az az ügy kimenetét önmagában determinálja, hiszen magát a vizsgált ügycsoportot, vagyis az alkalmazott törvényi tényállást is meghatározza. A ténymegállapítás nem önmagában értelmezendő, hanem csak abban a kontextusban, ahogy a bíróság formálja a processzuális és a materiális igazság

¹⁴ Jacsó Judit, A pénzmosás hatályos magyar büntetőjogi szabályozása az európai uniós elvárások tükrében Miskolci Jogi Szemle, 2021, 3. Különszám, 207-220.

¹⁵ Háger Tamás, A tényállás megalapozottsága a büntetőperben, PhD értekezés, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2018, 48.

¹⁶ Kuhl Andrea, Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljárásban, Magyar Jog, 2024/4. 221-225.

¹⁷ Elek Balázs, Jogerő a büntetőeljárásban, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2012., 20.

kapcsolatát. A szakvélemények azonban a bíróság döntéshozatalát hivatottak segíteni a processzuális keretek között, de nem torzíthatják a materiális igazság feltárását.

A szakértő helye és szerepe - épp emiatt - a nyomozó hatóság általi gyakori kirendelés miatt kardinális a büntetőeljárásban, míg a Be. előírja a bíró köteles szakértőt kirendelni, amennyiben az ügy megítéléséhez a jogi szakértelmen túli, különleges tudásra van szükség. Emiatt módszertanilag fontos azon összefüggések vizsgálata is - a büntetőeljárás tág rendszerszemléletű megközelítését szem előtt tartva -, hogy ki a kirendelő hatóság, mely intézet végzi a szakértői vizsgálatot, és milyen viszonyban állnak egymással. Fontos azt is látni, hogy milyen kérdést tesz fel a szakértőnek a kirendelő hatóság, milyen kérdésre, hogyan válaszol a szakértő, hiszen akár indirekt módon is befolyásolhatja, irányíthatja a nyomozást ezáltal, így meghatározva a beszerzendő bizonyítékok körét, és ha jogkérdésre válaszol más irányba terelve a nyomozást, a ténykérdések körét, akár a tényállást, a vádemelést. Majd magát a vádat és így az ítékezés menetét is.

Mivel az ítélethozatal során a történeti tényállást, azaz a bírói megismerést a tárgyaláson zajló bizonyítás eredményeként megjelenő tényállást kell összevetni a büntető törvényi tényállással, amely megfeleltetés ad választ a vádlott bűnösségére vagy ártatlanságára. Ez módszertanilag abból a szempontból lehet lényeges, hogy a bizonyítás során a tények formálásának, torzításának, befolyásolásának szerepére világít rá a törvényi tényálláshoz képest. Vagyis az eljárásban megjelenő hézagokra mutat rá, mi az, ami jogszabályi követelmény és mi az, ami elfogadott tényné válik. Ennek megértése segíti a szakértő helyének, szerepének lehatárolását, megerősítve azt a feltételezést, miszerint a szakvélemény nem feltétlenül szükséges eleme a büntetőbizonyításnak.

Az egyes, a kutatás szempontjából figyelembe vehető szakvéleményekben azt vizsgáltam, hogy milyen kérdések tehetők fel a szakértőknek és azok hogyan, mit válaszolnak azokra a büntetőeljárással szemben támasztott hatékonysági követelményeket is figyelembe véve.

Az értekezés megállapításai nem kizárólag az NSZKK intézeti forrásaira támaszkodnak, hanem a kutatás kiterjedt a BHGY-ben közzétett eseti döntések tanulmányozására, a hazai és a nemzetközi szakirodalom áttekintésére, valamint bírákkal és igazságügyi szakértőkkel folytatott megbeszélések tapasztalataira, továbbá figyelembe vette a releváns nemzetközi joggyakorlat tanulságait is.

Az 1. sz. táblázat a vizsgált, a kutatási engedély keretei között hozzáférhető szakvélemények éves eloszlását mutatja 2012 és 2020 között. Ezek a számok nem tükrözik az NSZKK vagy jogelődje által adott időszakban országosan készített valamennyi szakvélemény mennyiségét, hanem a kutatás célja és engedélye alapján kiválasztott mintát jelenti.

Vizsgálat típusa	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Összes
Büntető ügyek	17	14	22	26	31	36	41	31	39	257
költségvetési csalás	3	1	5	8	6	1	5	3	5	37
csalás	2	4	9	9	13	10	12	4	3	66
csődbűncselekmény			2			1	1			4
hűtlen kezelés		1		2	1	3	1	6	8	22
lopás			1					1	1	3
sikkasztás	10	6	3	7	11	13	13	13	16	92
számvitel rendjének megsértése	1					1	1			3
egyéb	1	2	2			7	8	4	6	30

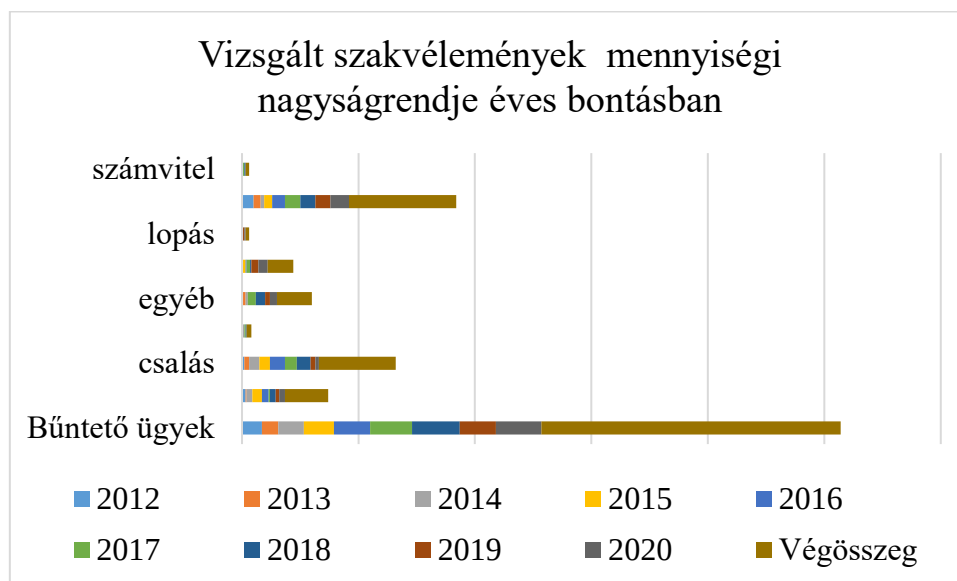
1. sz. táblázat: A kutatási engedély időtartamára vonatkozó vizsgált szakvéleményekre vonatkozó szám adatok éves bontásban

A kutatás az egyes ügycsoportok időrendi felbukkanásának és gyakoriságának különös jelentőséget nem tulajdonított, vagyis időbeli trendek vizsgálatára nem került sor. Az ügycsoportok számszerű megoszlása csak nagyságrendi viszonyításként szolgál annak érzékeltetésére, hogy az egyes ügycsoportokban összességében milyen mennyiségben álltak rendelkezésre szakvélemények, vagyis adott ügycsoportokban a kutatási engedély keretei közt hány szakvélemény készült a vizsgált időszakban. A táblázat célja csak nagyságrendi viszonyítás.

A kutatás büntetőügyekben keletkezett szakvélemények elemzésére irányult, amelyek kiválasztása a joggyakorlatban egyértelműen és rendszeresen felmerülő ügytípusokra épült, a kvantitatív szempontok előtérbe kerülése és meghatározó jellegének fenntartása mellett figyelembe vettem az anyagi és eljárási jogi dilemmákat és a vizsgálat középpontjába az alábbi ügytípusok kerültek:

- a) költségvetési csalás és költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása
- b) csalás
- c) csődbűncselekmény
- d) hűtlen kezelés
- e) lopás
- f) sikkasztás
- g) számvitel rendjének megsértése
- h) egyéb

Az 1. sz. ábra azt mutatja, hogyan oszlanak meg a szakvélemények a fent megnevezett ügycsoportok között a mennyiségi eltolódásokkal együtt szemlélítve:

1. sz. ábra: A kutatási engedély időtartamára vizsgált szakvélemények összessége büntetőügyekben ügycsoportonként

Megjegyzendő, hogy a klasszikus Btk. elemzés (tényállás objektív - szubjektív összetevői, jogi tárgy, stádiumok, elkövetők, egység – többség, elhatárolási kérdések) nem képezi jelen értekezés tárgyát. A részletes tényállási és büntetőjogi dogmatika bemutatása helyett a szakvélemények szakkérdés-jogkérdés viszonyára fókuszálok a szakértő szerepének jobb lehatárolásához.

A dolgozat célja elsősorban az igazságügyi szakértői eljárásrendkritikai értékelése, valamint a lehetséges reformirányok és megoldási javaslatok bemutatása is.

Külön figyelmet érdemel a magánszakértői vélemények szerepe, bizonyítási értéke és eljárásjogi megítélése a büntetőeljárásban. A kérdés jelentőségét tovább növeli, hogy a gyakorlatban ezzel összefüggésben a szaktanácsadói vélemények szerepe jelentősebbé válik, noha azok nem tekinthetők önálló bizonyítási eszköznek.

I. rész A szakértői bizonyítás elméleti alapjai

I. A bizonyításról a büntetőeljárásban

1.1. A bizonyítás a büntetőeljárásban

Logikai értelemben a bizonyítás egy olyan következtetési folyamat, amely igaz, azaz igazolt tényekből levont helyes konklúzióhoz vezet. Eljárásjogi szempontból a bizonyítás a hatóság által végzett, jogilag szabályozott tevékenységet jelent. Pszichológiai megközelítésben a bizonyítás a döntést hozó hatóság meggyőződésének kialakulását takarja, míg ismeretelméleti – gnoszeológiai – értelemben a bizonyítás az emberi észlelésen alapuló, közvetett és összetett megismerési folyamatként írható le.¹⁸

A büntetőeljárás bizonyítás a múltbeli esemény megismerése, amikor az okozatból következtetünk az okra.¹⁹ A ténymegállapításnak a büntető jogalkalmazás folyamatában egyetlen s egyben törvényes módszere a bizonyítás.²⁰ A rekonstrukciós bizonyítás akadályai esetén a nyomozást meg kell szüntetni, illetve felmentő ítéletet kell hozni, az in dubio pro reo szabálya szerint a kétségek a terhelt javára értékelendők. A bizonyítás épp olyan fontos a nyomozó hatóság számára, mint a bíróság számára és a szakvélemények szerepe is kiemelkedő jelentőségű a büntetőeljárás nyomozási szakaszában.

A büntetőeljárás törvény meghatározza tehát a megismerés, illetve a bizonyítás eszközeit, részletesen szabályozza megszerzésük módját, valamint meghatározza azokat a korlátokat, amelyeket a törvényesség érdekében meg kell tartani.²¹

A bizonyítás célja a tényeken, adatokon és bizonyítékokon alapuló ítélkezés, amely bizonyítékokon alapszik. A büntetőeljárás során bizonyítás alatt a bűncselekmény elkövetésének, a bűncselekmény elkövetője felderítésének és a büntetőjogi felelősségnek tények, adatok alapján, jog által szabályozott módon történő megállapítását értjük. Ennek eszközei, módszerei, rendszerei sokat változtak,²² annak rendjét, menetét, kereteit, eszköztárát törvény szabályozza, normáinak betartása pedig az eljáró hatóságok törvényi kötelezettsége. Az igazságot a bizonyítás során inkább a valóság szinonimájaként értjük, vagyis azt kell kideríteni, hogy valójában mi történt. A megtörtént eseményekből csak azok a tények és adatok jutnak jelentőséghez, amelyeket a jog megszűrte és értékelt, a jogalkotó lényegesnek minősített.²³

A büntetőeljárás keretében a bizonyítás a bűncselekmény elkövetésének megállapítását, az elkövető azonosítását és a büntetőjogi felelősség megállapítását jelenti tények és adatok alapján, a törvény által szabályozott módon. Eszközei, módszerei és rendszerei számos változáson mentek keresztül,²⁴ rendjét, menetét, kereteit és eszközeit törvény szabályozza, normáinak betartása pedig az eljáró hatóságok jogi kötelezettsége.

¹⁸ Bartkó Róbert – Elek Balázs – Fantoly Zsanett – Herke Csongor, A büntető eljárásjog tankönyve, ORAC Kiadó, Budapest, 2024, 122.

¹⁹ Finszter Géza, A valósághű tényállás, avagy az anyagi igazság megállapítása, in Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.) Sic itur ad astra, Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére, Budapest, 2020, 188.

²⁰ Cséka Ervin, A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai, Budapest, KJK, 1968, 122.

²¹ Kármán Gabriella, A kriminalisztikai szakértői bizonyítás, a hiteltérdemlőség építőkövei, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019, 87.

²² Farkas Ákos–Róth Erika, A büntetőeljárás [Digitális kiadás.] Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054> (2023. 02.07.)

²³ Uo.

²⁴ Uo.

A büntetőeljárás feladata az igazság kiderítése, de nem mindenáron. Bizonyítás és bizonyosság kérdése, hogy a jogilag releváns büntetőjogi múlt megállapítható-e az eljárási garanciákkal rendelkező bírósági eljárásban.

A bizonyítási eljárás során két, egymással szorosan összefüggő fő kérdést, azaz ténykérdést és jogkérdést kell bizonyítani, ezért a bizonyítás a valóság csak egy részére korlátozódik, méghozzá a jogilag releváns tények bizonyítására. A bizonyítási tevékenység eljárási vagy anyagi bizonyítási jog, aszerint, hogy a bizonyítás dinamikus jellegű, azaz eljárási, pl. szakértő kirendelése, szakértő meghallgatása, vagy statikus jellegű, azaz a külvilág felé kevésbe vagy egyáltalán nem megjelenő anyagi aspektusa jut kifejezésre, mint pl. a szakértői vélemény mérlegelése. A bizonyítékok értékelése határozza meg a formális, alaki igazság elsődlegességét célként tételező, valamint a valóság kiderítést elváró és az objektív igazságosságot biztosító bizonyítási eljárások eltérő normatív tartalmát is. Az objektív igazság - szakértői bizonyítással történő - elérése az aktív, anyagi pervezetéssel társuló bírói közreműködést írja elő. Ezzel szemben az alaki igazságosság elsődlegességét tételező eljárásrend a felek rendelkezési jogát el nem vonó, a bírói önkény kizárását és a tisztességes eljárás jogrendvédelmi szerepének érvényesítést kívánja csak meg alapvetően passzív, alaki pervezetésre korlátozott bírói magatartás mellett.²⁵

A bíró nem rendelkezik a szakkérdés megítéléséhez szükséges különleges szakértelemmel, azt megítélni azonban köteles, a büntetőeljárásban a szakértő alkalmazása kötelező.²⁶

Büntetőeljárásban jogkérdésben nem lehet szakértői véleményt beszerezni, az ilyen kérdésben tett megállapítás túlterjeszkedik a szakértő kompetenciáján, és az ilyen rész a bíróság előtt nem bír bizonyító erővel.²⁷ A szakértő csak ténykérdésekben adhat véleményt; jogi kérdések eldöntése a bíróság feladata. A jogkérdésről szóló szakértői megállapítás figyelmen kívül hagyandó.²⁸

A büntetőeljárási bizonyítás olyan határterület, amely szorosan kapcsolódik a hétköznapi megismeréshez, de egyaránt magán viseli a szakmai és a tudományos megismerés jellegzetességeit.²⁹

A megismerés alanya a bíróság és célja a büntetőeljárás során az ítélet, amely csak bizonyított ismereteken alapulhat³⁰, azonban a bizonyítás egésze nem tekinthető pusztán egyszerű megismerési folyamatnak.³¹

A büntetőjogi felelősség szempontjából irányadó történeti tényállás megállapításának minden esetben az anyagi igazságot kell tartalmazni, a valószínűség nem elegendő. A büntetőeljárás feladata, hogy megállapítsa az igazságot, de ezt nem teljesítheti bármi áron.³² A bizonyítás és bizonyosság kérdése, hogy megismerhető-e a büntetőjogilag releváns múlt törvényes

---

²⁵ Uo.

²⁶ Herke Csongor, Büntető eljárásjog, Negyedik átdolgozott kiadás, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2012, 75.

²⁷ BH 2007/218.

²⁸ BH 2007/397.

²⁹ Finszter i.m., 182.

³⁰ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián, Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004, 211–230.

³¹ Tremmel Flórián, Bizonyítékok a büntetőeljárásban, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2006, 33.

³² Király Tibor, Büntetőítélet a jog határán, Tanulmány a perbeli igazságról és a valószínűségről, Budapest, KJK, 1972, 139.

eljárásban, eljárásjogi garanciák mellett. Az állam voltaképpen nem gyakorolhatja visszaélésszerűen a büntető hatalom érvényesítésének jogát (*ius punendi*).³³

1.2. A bizonyítási tevékenység általános jellemzői

A bizonyítás olyan logikai művelet, „amelyben valamely kijelentés igazságát más igaz kijelentésekkel igazoljuk, illetve kijelentésekből új igaz kijelentéseket vezetünk le.”³⁴

Király szerint a bizonyítás a feltáró a valószínűségtől jut el a bizonyosságig, problémamegoldó gondolkodás, heurisztikus okoskodás útján, amely „nem tartalmaz igaz, bizonyított zárótételt, csak valószínűt. De a probléma megoldásához vezető egyik módszer, út ez. Az eljárás során sokasodó jelek (gyanúokok) végül elvezethetnek a bizonyosság felismeréséhez.”³⁵

Herke Csongor is hangsúlyozza, hogy a bizonyítás során nem hagyható figyelmen kívül a valószínűségi gondolkodás problémája. Szerinte a pusztán heurisztikus okoskodás veszélye abban rejlik, hogy egy valószínűségi megállapítás, vagy látszólag logikus következtetés még nem jelent valódi bizonyosságot. Király példájával élve, önmagában az a körülmény, hogy valaki a bűncselekmény idején a helyszínen tartózkodott, legfeljebb valószínűsítheti az elkövetésben való részvételét, de önmagában nem képes azt teljes bizonyossággal igazolni.³⁶

A bizonyítás, a ténybizonyítás azt jelenti, hogy amit bizonyítanak, „az valamely érzékileg észlelhető egyedi esemény, tény, bűncselekmény, amely meghatározott időben és helyen történt.”³⁷

Kiemelendő, hogy a megismerés akadályai esetében az eljárást meg kell szüntetni, illetve felmentő ítéletet kell hozni. Az *in dubio pro reo* szabálya szerint a kétségek a terhelt javára értelmezendők. Az elvre tekintettel, ha az ügyben a bűnösség irányába mutató közvetlen bizonyíték nincs, és a rendelkezésre álló közvetett terhelő bizonyítékok kétséget kizáró módon csak arra adnak következtetési alapot, hogy a bűncselekményt a vádlottak is elkövethették, de a terhelő adatok alapján a vádlottak tagadását megcáfolni nem lehet, és további bizonyítékok beszerzésére nincs mód; a vádlottakat az ellenük emelt vád alól bizonyítottság hiányában fel kell menteni.³⁸

Damaška rámutat arra, hogy a valószínűségi információk alkalmazása ugyan hosszú távon növelheti a döntések statisztikai pontosságát, a büntetőeljárás célja azonban nem az összesített pontosság maximalizálása. A büntető igazságszolgáltatás hagyományosan inkább vállalja a bűnös személy felmentésének kockázatát, mint az ártatlan elítélésének veszélyét. Ebből következően a szakértői valószínűségi megállapítások önmagukban nem azonosíthatók a bírói bizonyossággal.³⁹

³³ Bartkó et al, A büntető eljárásjog tankönyve, i. m., 25.

³⁴ Király Tibor, Büntetőeljárás jog, Budapest, Osiris, 2000, 218.

³⁵ Uo. 219.

³⁶ Bartkó et al. i.m., 123.

³⁷ Király i.m., 219.

³⁸ BH2003. 145.

³⁹ Mirjan R. Damaška, Free Proof and Its Detractors, The American Journal of Comparative Law, 1995. Vol. 43. No. 3. 350, <https://doi.org/10.2307/840641> (2026. 06. 04.)

Ha a közvetett bizonyítékok egyértelműen nem nyújtanak alapot olyan ténybeli következtetésre, hogy a bűncselekmény elkövetője a vádlott volt: bebizonyítottág hiányában felmentő rendelkezés meghozatalának van helye.⁴⁰

Kérdés, hogy elég meggyőzően tükröződik-e a bírói meggyőződés az egyes ítéletekben, és az vajon azonos-e azzal az igazsággal, amelynek megtalálására és megállapítására az inkvizitóriusból kifejlődött kontradiktórius rendszer olyan reménytelenül törekszik.⁴¹

A büntető jogalkalmazásnak alapvető problémája, hogy abban együtt jelennek meg a múlta vonatkozó megállapítások, a tényállás és jogi értékelés, a minősítés.⁴²

A büntetőjogi megismerés speciális abban az értelemben is, hogy a bűnügy feltárásának mindig sajátos arculatot ad a bűn rejtőzködő természete, valamint a büntető hatalomnak az állam legitim erőszak monopóliuma. A téma szempontjából kiemelendő az a tény is, hogy a büntetőeljárás jog a nyomozás mellett részletesen elemzi a vádemelés és a tárgyalás szakaszait is, de a tényállás megállapításának technikáit, valamint módszereit nem kutatja, a nyomozásnak is csak a kereteit, korlátjait, és a formáját írja elő. A büntető eljárási jog tudománya nem formalizálja a bizonyítékok felkutatását sem és óvakodva attól, hogy akadályozza az eljárási szabályok túltermelésével az eredményes felderítést.⁴³

A tények megállapításának folyamatában a nyelvészeti és pszichológiai módszerek önmagukban nem elegendők. A befolyásoló tényezők feltárása – különösen az olyan speciális pszichés funkcióké, mint az érzékelés, az emlékezés, a figyelem, a képzelet és a személyiség struktúrája – és a kérdezési technikák elemzése és értékelése sok olyan információval szolgálhat a bíróságoknak, amelyek megkönnyíthetik a nyomozást, valamint a tisztességes és megalapozott ítélet megfogalmazását.⁴⁴

1.3. A bizonyítási rendszerek

A bizonyítási rendszer azon princípiumok összefüggő rendszere, amelyek a bizonyítás feladatára, tárgyára, cselekményeire, eszközeire és eredményeinek megállapítására vonatkoznak. E szisztémák az adott eljárási rendszer egészének jellegéhez igazodnak. A büntetőeljárások mindenütt nemzeti sajátosságokat hordoznak. Az eljárási rendszer a peres eljárások olyan működési és szerkezeti elveinek összessége, amelyek meghatározzák a processzusok fő funkcióit, illetőleg az eljárási alanyok jogait és kötelezettségeit.⁴⁵ A bizonyítási szabályok egyben kijelölik a bírói mozgásteret, a bírói aktivitás és felek rendelkezési jogának érvényesülési körét is.⁴⁶

---

⁴⁰ BH1977.484.

⁴¹ Elek Balázs, A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2007, 29.

⁴² Finszter Géza, A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárási reform tükrében, Budapest, 2005 – 2007, 26.,

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tTuFtHUs65oJ:users.atw.hu/be/letoltes/Krimjegyzet.doc+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (2021. 07. 30.)

⁴³ Uo. 29.

⁴⁴ Elek Balázs, To the Recommendation of using „Linguistic fingerprints” in the criminal procedure, Comparative Legilinguistics, 28/2016, 125.

https://www.researchgate.net/publication/321053530_TO_THE_RECOMMENDATION_OF_USING_LINGUISTIC_FINGERPRINTS_IN_THE_CRIMINAL_PROCEDURE (letöltés dátuma 2021. 09. 20.)

⁴⁵ Bérces Viktor, A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítései a hazai jogtudományban, Iustum Aequum Salutare XIV. 2018. 1, 19–32.

⁴⁶ Uo.11.

Megemlítendő, hogy a jogfejlődés során többféle bizonyítási rendszer alakult ki, amelyek a bizonyítékok értékélése, a bizonyítás eszközei és módszerei, valamint a bíróság mérlegelési szabadsága szerint különböznek egymástól. A pozitíve kötött bizonyítási rendszer esetében a jogszabály előre rögzíti az egyes bizonyítékok bizonyító erejét, valamint azt is, hogy milyen mennyiségű és minőségű bizonyíték fennállása esetén kell a bűnösséget megállapítani. Így például egy tanú vallomása vagy a terhelt beismerése meghatározott, előre rögzített értékkel bír, amelynek alapján a bíróság döntésre köteles. A negatíve kötött bizonyítási rendszer ezzel szemben a bizonyítékminimum elvére épül. A törvény megállapítja azt az alsó határt, amely alatt a bűnösség nem mondható ki. Ha a rendelkezésre álló bizonyítékok nem érik el ezt a szintet, illetve nem szüntetik meg a kétséget, a bíróságnak fel kell mentenie a terheltet. A teljesen szabad bizonyítás rendszere a bíróság teljes mérlegelési szabadságát biztosítja. Ez azt jelenti, hogy a döntéshozatal során bármilyen forrásból származó bizonyíték felhasználható, függetlenül annak típusától vagy jellegétől, amennyiben az a terhelt bűnösségére vagy ártatlanságára utal. A nem teljesen szabad bizonyítás rendszere átmenetet képez a kötött és a teljesen szabad rendszer között. Ebben az esetben a bíróság ugyan szabadon értékelheti a rendelkezésére álló bizonyítékokat, de azok csak törvényes forrásból származhatnak. A bűnösség megállapítása során pedig részletes indokolási kötelezettség terheli a bíróságot, amelynek során világossá kell tennie, hogy ítéletét mely bizonyítékokra alapozta.⁴⁷

A különböző büntetőeljárások⁴⁸ három alapvető rendszerbe csoportosíthatók. Ezek az inkvizitórius, akkuzatórius⁴⁹ és vegyes bizonyítási rendszerek, azonban ezeknek részletes bemutatása, sem összehasonlítása nem célja ennek az értekezésnek.⁵⁰ A modellek két ellentétes pólusát képviselik a kontinentális inkvizitórius (vizsgálati/enquête) és a common law-t jellemző akkuzatórius vitafeloldó (contest) jellegű típusok. Az alapvető különbség a kettő között abban található, hogy a kontinentális modellben rendszerint az anyagi igazság, míg a common law rendszerben a jogi vagy perbeli (processzuális) igazság kiderítése a cél.⁵¹

Az akkuzatórius (vagy vádelvű) eljárások jellemzően feljelentésre indulnak meg, a vád, a védelem (egyenlő felek) vitáját jelenti, és az ítélezés eljárási funkciói elkülönülnek.⁵² A vádlottat a vádlóval azonos jogok illetik meg; a bíróság feladata nem a tényállás valósághű feltárása, hanem pusztán formális igazság megalapozása. A tárgyalások a nyilvánosság, a közvetlenség, a szóbeliség és a kontradiktórius eljárás elvén alapulnak.⁵³ Az inkvizitórius eljárási rendszerben az eljárások jellemzően „ex officio”, hivatalból indulnak meg, és az eljárási funkciók nem különülnek el egymástól. A terhelt jellemzően „tárgya” az eljárásnak, jogai nincsenek intézményes jogszabályi keretek között rögzítve, a vallomása minősül elsődleges bizonyítéknak. A bíróságok feladata ebben a rendszerben a tényállás minél pontosabb feltárása, azaz a materiális igazság kiderítése, a tárgyalások a titkosság és az írásbeliség elvén alapulnak, érdemi jogi argumentáció pedig nincs.

⁴⁷ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán: A magyar büntető eljárásjog alapvonalai, Második átdolgozott kiadás, EDU-LEX Bt., Pécs, 2009, 39.

⁴⁸ Adhemar Esmein, A History of Continental Criminal Procedure with Special Reference to France, Little Brawn and Co, Boston, 1913 in Farkas-Róth, Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054>, (2023. 02. 07.)

⁴⁹ Vádelvű

⁵⁰ Farkas Ákos – Róth Erika, A büntetőeljárás [Digitális kiadás.], Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054>, (2023. 02. 07.)

⁵¹ Bárd Károly, Az út az igazsághoz – büntetőeljárási törvényünk a jogállami elvek tükrében, Belügyi Szemle, 67(3), 2019. 9. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.1>, (2023. 09. 27.)

⁵² Bartók et al. i. m., 26.

⁵³ Mezey Barna – Pomogyi László, A magyar feudális perjog vázlata, In Mezey Barna (szerk.), Magyar jogtörténet. Budapest, Osiris, 2001, 357.

A mai büntetőeljárás kódexek zömének alapjául szolgáló vegyes eljárási rendszerek az 1808. évi napóleoni Büntetőeljárás kódex nyomán és a francia kodifikációs hullám alatt fejlődtek ki. A nyomozati szak inkvizitórius, a bírósági szak akkuzatórius. A bíró szerepe a tárgyaláson aktív, célja a materiális igazság kiderítése az ismeretszerzés megfelelő eljárási szabályok mentén és a jogszolgáltatás tévedéseivel szembeni védekezés lehetőségeire is eljárási garanciákat nyújtó módon. A processzuális bizonyítás fogalmi és gyakorlati rendszere függ az adott jogrendszer jellegzetességeitől, így a bizonyítási rendszerek típusától. Emellett léteznek logikai bizonyítási rendszerek is.

A kontinentális és az angolszász bizonyítási rendszer eltérő logikája a szakértő eljárásbeli pozícióját és szerepét is meghatározza. A kontinentális modellben a szakértőt jellemzően az eljáró hatóság vagy bíróság rendeli ki, feladata kifejezetten a tényállás tisztázásához szükséges, különleges szakismeret nyújtása.⁵⁴ Ezzel szemben az angolszász rendszerben a szakértő a vád vagy védelem által felkért „kvázi tanúként” (ún. expert witness) jelenik meg az eljárásban.⁵⁵

A magánszakértő e kettő rendszer között helyezkedik el és a fegyverek egyenlősége oltárán megmarad a szakértő elnevezés, de a hatósági kirendelés és a terhelt megbízása közt teremt egyensúlyt, mintegy közelítve egymáshoz a két rendszert.

A kontinentális európai jogrendszert az 1950-es évek óta a kontradiktórius felfogás befolyásolja, az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB), az Emberi Jogok Európai Egyezményén (EJEE) alapuló kiemelkedő emberi jogi bíróságnak az ítélkezési gyakorlatának eredményeként. Különösen a tisztességes eljárás⁵⁶ fogalma, beleértve a terhelt bizonyítékok vizsgálatához való jogot (EJEE 6. cikk), volt a tényfeltárássra tartós hatással a kontinentális Európában, és gyakran egyfajta tartalékként szolgál, ha a hagyományos inkvizitórius rendszer nem nyújt megfelelő védelmet az egyén számára.

Az EJEE 6. cikke és a fegyveregyenlőség elve, bár látszólag kontradiktóriusnak tűnik, és egyesek szerint mind polgári jogi, mind common law hagyományokon alapszik, az EJEB azon kísérletének következménye, hogy az eljárási méltányosság igazságszolgáltatási rendszereken átívelő fogalmát hozza létre a „tudásparitás” elérésére törekedve. Az EJEE 6. cikke szerint a tisztességes eljárás magában foglalja a tisztességes eljáráshoz való jogot és a védelemhez való jogot.

Azonban nagyon fontos azt tisztán látni, hogy a „hozzá nem értő, vagy elfogult szakértők csatáiból származó zűrzavar képezi sajnos számos rendkívül aggasztó, súlyos bírói tévedés gyökerét.”⁵⁷ A Be. szabályaiból az következik, hogy szembesítés kizárólag tanúk között, terhelt között, illetve tanú és terhelt között folytatható le; tanú és szakértő között nem. Mivel szembesíteni csak vallomásokat lehet, vallomást és szakvéleményt nem, a védelem által felkért – az eljárásba hivatalosan be nem vont – szakértő tanúként nem szembesíthető a kirendelt szakértőkkel. Ha szakértői álláspontok összevetése szükséges, arra a Be. 197. § (5) bekezdés szerinti párhuzamos meghallgatás szolgálhat, de ez az említett helyzetben sem alkalmazható,

⁵⁴ Fantoly Zsanett, A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága, HVG-ORAC, Budapest, 2012, 26-27.

⁵⁵ Elek Balázs, A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008, 277.

⁵⁶ Nagy Anita, Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata, különös tekintettel a tisztességes eljáráshoz való jogra, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII., 2010, 341-369., 341.

mert itt nem két szakértő, hanem egy tanú és egy szakértő áll szemben, ami fogalmilag kizárja e bizonyítási cselekmény lefolytatását.⁵⁸

A kutatás középpontjában továbbá nem annak vizsgálata állt, hogy az egyes bizonyítási rendszerek közül melyik tekinthető hatékonyabbnak, a téma komplexitása és a szakértői bizonyítás sajátos jellege miatt szükségesnek tartottam az egyes bizonyítási rendszerek rövid áttekintését. Jelen disszertáció e rendszerek bemutatására csupán általános jelleggel vállalkozott annak összefüggéseit jelezve.

1.4. A bizonyíték

A büntetőeljárásban a bizonyíték a múltbeli esemény ismerete, amikor az eredményből következtetünk az okra.⁵⁹ A bizonyíték az egyetlen jogi módszer a tények megállapítására a büntetőeljárás során.⁶⁰

A hatályos Be. 163. § (1) bekezdése alapján a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

Herke és Hautzinger meghatározása szerint a bizonyítás a múltbeli tényállás feltárására és annak jogi értékelhetőségére irányuló tevékenység, amelyet az eljáró hatóságok gyűjtő- és értékelő munkája valósít meg.⁶¹

A büntetőeljárásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a döntését valósághű tényállásra alapozza. A bizonyítás a nyomozó hatóság számára ugyanolyan fontos, mint a bíróság számára, és a szakértői vélemény szerepe kiemelkedő jelentőségű a büntetőeljárás nyomozati szakaszában. Az igazság megállapítása a bíróság feladata, méghozzá az anyagi igazság megállapítása, ami igen messze állhat a valósághű igazság megállapításától.⁶²

„A büntetőeljárás kezdetén ez a követelmény elégségesnek bizonyul, az ügyészi vádemelésnek is alapja lehet, amennyiben a nyomozás által feltárt tényállás valósághűsége az anyagi igazsággal azonosítható, és nem csupán ahhoz „hasonló”. A bírósági döntés esetében a marasztaló ítélet kivételt nem tűrő feltétele az anyagi igazság megállapítása. Az állam büntetőigényének érvényesítése nem valósághű, hanem igazságot tartalmazó tényállás megállapításával lehet sikeres.”⁶³ A büntetőeljárási jog tudománya különbséget tesz az anyagi (objektív) és perbeli (szubjektív) igazság közt, amelyek ugyanakkor nem választhatók teljes mértékben külön.⁶⁴

Az anyagi igazság, illetve a processzuális (perbeli) igazság azonban teljesen különbözhet egymástól.⁶⁵ A Be. igényként rögzíti ugyan az anyagi igazság keresését, valójában azonban adott esetben elegendő perbeli igazság elérése (egyezség). A büntetőperbeli igazság térnyerését és a konszenzuális eljárásokban rejlő veszélyeket (például: előkészítő ülésen elfogadott beismerés, a fogvatartott rábeszélése beismerésre) ellensúlyozza azonban a bíró valósághű tényállás megállapítására irányuló kötelezettsége.⁶⁶

⁵⁸ Bartkó Róbert, A védelem által felkért szakértő perjogi helyzete a büntetőeljárásban, JÁP, 2012/4., 115-116.

⁵⁹ Finszter, A valósághű tényállás, i. m., 188.

⁶⁰ Cséka Ervin, A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai, Budapest, KJK, 1968, 122.

⁶¹ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán, A magyar büntető eljárásjog alapvonalai. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2009., 39–40.

⁶² Finszter, A valósághű tényállás i. m., 180.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Csák Zsolt – Czebe András, A perbeli igazság térnyerése a büntetőeljárásban, Magyar Jog, 70 (4), 2023, 219.

⁶⁵ Elek, A jogerő i. m., 15-71.

⁶⁶ Csák i. m., 221-224.

A bíróság az ítélezés során a tényállást a vád keretein belül tisztázza. Nem kell bizonyítani azokat a tényeket a Be. 163. § alapján, amelyek köztudomásúak, amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyészségnek, illetve nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van, vagy amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben, együttesen elfogadja.⁶⁷

Bizonyítandó tény bizonyítója a bizonyíték, aminek forrása a bizonyítási eszköz.⁶⁸ A Be. 165. §-ban mondja ki, hogy milyen bizonyítási eszközöket fogad el az eljárás során bizonyítékként. A bizonyítás eszközei a) a tanúvallomás, b) a terhelt vallomása, c) a szakvélemény, d) a pártfogó felügyelői vélemény, e) a tárgyi bizonyítási eszköz, ideértve az iratot és az okiratot is, és f) az elektronikus adat. A büntetőeljárás törvény felsorolja a bizonyítás eszközeit, melyek között nevesíti a szakvéleményt, ellenben nem tartalmazza a szaktanácsadói véleményt, amely nem bizonyítási eszköz, és ezért a poligráf szaktanácsadói vélemény megállapításai sem értékelhetők bizonyítékként.⁶⁹

A fenti bizonyítékok szabadon felhasználhatók, azonban nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve a Be. 167. § (2) bekezdésben meghatározott hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárás jogainak lényeges sérelmével szerzett meg. Látható, hogy a bizonyítás szabadságát maga a büntetőeljárás törvény szabályozza, a magyar büntetőeljárás bizonyítási rendszere nem szabad.⁷⁰

Hangsúlyozandó, hogy az általános szabad bizonyítási rendszerben bizonyítékként minden felhasználható, ami alkalmas lehet a bírói meggyőződés kialakításán keresztül a tényállás megállapítására.⁷¹ A bizonyítási eszköz kizártsága pedig, csak úgy állapítható meg, ha a bíróság a bizonyítási eszköz törvényességét vizsgálja meg.⁷² A jogalkotó különböző szempontokat érvényesít a bizonyítási eszközök perben történő felhasználási lehetőségeinek meghatározása során⁷³, mint az alkalmasság, a célszerűség, az okszerűség és az észszerűség.

1.5. Bizonyítási eszközök a büntetőeljárásban

A jogvita elbírálása szempontjából releváns múltbéli események valamilyen vonását hordozzák magukon és éppen a relevanciájuk foka által alkalmas eljárásjogi intézmények arra, hogy azokból a bíróság következtetéseket vonhasson le a múltban megtörtént eseményekre és azzal összefüggő tényekre.⁷⁴ Ennek az eldöntéséhez azonban elengedhetetlen a szakmai és tudományos megalapozottság, a minden kétséget kizáró eredmény elérésben. A büntetőeljárásban a megalapozottság azt jelenti, hogy az ügy szempontjából lényeges tények teljeskörűen, maradéktalanul és hitelt érdemlő módon kerülnek feltárára és rögzítésre.⁷⁵

A Be. felsorolja a bizonyítás eszközeit, amelyek között megállapításai értékelhetők bizonyítékként.⁷⁶ Ezen bizonyítékok szabadon felhasználhatók, azonban nem értékelhető

⁶⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 163. § (3) és (4).

⁶⁸ Elek, A bírói meggyőződés i. m., 46.

⁶⁹ BH+ 2016.1.7 I.

⁷⁰ Hauntzinger Zoltán – Herke Csongor, Új magyar büntetőeljárás dióhéjban. Kódex Nyomda Kft. Pécs, 2003, 36.

⁷¹ Elek, A bírói meggyőződés, i.m., 48.

⁷² BH 2019.11.295. I.

⁷³ Kúria i.m. 52.

⁷⁴ Kúria, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat- Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, 36. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf (2021. 02. 14.)

⁷⁵ Cséka i. m., 296.

⁷⁶ BH+ 2016.1.7 I.

bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve a Be. 167. § (2) bekezdésben meghatározott hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg. Persze a bíróság mérlegelési jogköre sem végtelen a tekintetben, hogy mit fogad el bizonyítékként és mit nem. Mindenesetre jelenleg csak az e törvényben meghatározott bizonyítékok vehetők figyelembe. A bizonyítási eszköz kizártsága csak úgy állapítható meg, ha a bíróság a bizonyítási eszköz törvényességét megvizsgálja.⁷⁷

A jogalkotó különböző szempontokat érvényesít a bizonyítási eszközök perben történő felhasználási lehetőségeinek meghatározása során⁷⁸, mint az alkalmasság, a célszerűség, az okszerűség és az észszerűség. Olyan esetek is előfordulnak a bírósági eljárásokban, amikor valamely bizonyíték a törvény rendelkezése alapján nem használható fel a tényállás megállapítására

A bizonyítási eljárás lefolytatására vonatkozó szabályok általában kógensek, azok megtartása a bíróságok vagy más hatóságok számára kötelező. Ennek elmaradásához a törvény különböző jogkövetkezményeket fűzhet, amelyek lényege, hogy megakadályozza annak figyelembevételét és az érdemi döntés meghozatalához való felhasználását. Hasonló jogkövetkezményekhez vezethet bizonyos alkotmányos jogok, valamint a tisztességes eljárás követelményei tiszteletben tartásának az elmaradása, különösen az emberi méltóság, személyiségi és kegyeleti jogok, vagy a magántitokhoz való jognak a megsértése.

Bizonyos esetekben pedig erkölcsi okok is megakadályozhatják valamely bizonyítási eszköz felhasználását. Nem lehet bizonyítást felvenni valamely megdönthetetlen vélelem ellenében, továbbá egzakt tudományos tételekkel, vagy elismert emberi tapasztalatokkal ellentétes tényekre, mivel egy tény éppen ezek által válhat bizonyítás tárgyául szolgáló realitássá. A törvény ismer egyes bizonyítási eszközökre vonatkozó tilalmakat, mint tanúzási tilalmak, lefoglalási tilalmak. Nem használható fel a bűncselekmény útján, vagy más tiltott módon, ill. a résztvevők eljárási jogainak jelentős korlátozásával beszerzett bizonyítékok sem. Ide tartoznak különösen a tudat befolyásolásával, az önkontroll kiiktatásával, fizikai vagy pszichikai kényszerrel, valamint a titkos adatgyűjtéssel megszerzett adatok sem. (Utóbbinál kivétel, ha arra az irányadó jogszabályok megtartásával került sor.)⁷⁹

A bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A Be. 163. § (1) szerint a bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. Az anyagi jogi szabályozás meghatározza a feltárandó és igazolandó tényeket, az eljárási szabályok pedig kijelölik az ügydöntő hatóságokat és a bizonyítás alanyaiként eljáró személyeket, továbbá azokat a jogi- és magánszemélyeket, akik meghatározott módon kötelesek, illetve jogosultak részt venni a bizonyításban.⁸⁰

A bizonyító erejüket tekintve a bizonyítási eszközöknek nincs a törvényben előre meghatározott sorrendjük, azonban a gyakorlatban a bizonyítékok jelentős része tanúvallomásokból származik, így megállapítható, hogy a felsorolt bizonyítási eszközökből a legjelentősebb a tanúvallomás. A szabad bizonyítás elvéből adódóan azonban a szakértői vélemény értékelése, mint a bizonyítékok egyikének az értékelése is, a bírói mérlegelés kompetenciájába tartozik, és

---

⁷⁷ BH2019.11.295. I.

⁷⁸ Kúria i. m., 52.

⁷⁹ Kúria i. m., 99.

⁸⁰ Finszter i. m., 26.

a szakértői vélemények közötti ellentmondások feltárása nem minden esetben igényel speciális, különleges szaktudást igénylő természettudományos ismereteket.⁸¹

A bűnügyekre általában a bizonyítékínség a jellemző, a jogalkalmazó így arra törekszik, hogy a meglévő kevés bizonyítékot a lehető leghatékonyabban használja fel, és minél hatékonyabb módszerrel értékeli a bizonyítékot, annál valószínűbb, hogy a valós tényállás megállapítására kerül sor.⁸²

Magyarországon a büntetőeljárásban indokolt meggyőződés alapján dönt a bíróság, így az elítélést egy szubjektív tudati-pszichikai állapot eredményezi.⁸³ ⁸⁴A meggyőződést persze például a matematikai valószínűség sosem fogja produkálni, mindig lesz tehát matematikai valószínűsége annak, hogy a terhelt nem bűnös. A valószínűségi számítási módszerek nem jelenthetnek kizárólagos megoldást a problémára, de segítséget nyújthatnak a szakértői vélemények értékelésében és a bizonyítékok rendszerezésében.⁸⁵

A common law országok és a skandináv jogcsalád országai az ún. adversális eljárási rendszerekben, csak a megfelelő, illetve a túlnyomó valószínűség elvárását fogalmazzák meg, amely szerint a kontradiktórius jogvitában elegendő a vitatott tény fennállására a legvalószínűbb vagy valószínűbb tény bizonyítása. A magyar eljárásjogi rendszer ezt az ún. "erősebb valószínűségi" felfogást nem követi.

A valószínűségi szakvéleménnyel legtöbbször a fél a bizonyítási kötelezettségének nem tesz eleget, így előfordul a bizonyításra kötelezett fél maga is vitatja a valószínűsítési szakvélemény bizonytalanságát, annak kiegészítését kérve további perrendi, eljárásjogi megoldásokat ösztönözve. Mindezekből következik, hogy a ténymegállapítás bírói mérlegelés körében azok a szakvélemények kerülnek szükségszerűen előtérbe, amelyek letisztult módszertan mellett, pontos és kategorikus véleményt adnak. Megemlítendő, hogy egyébként a szocialista perrendi hagyomány, az anyagi igazság kiderítésnek percélja alapján, a teljes bizonyosság elérését tűzte ki célul⁸⁶ és mind a mai napig a minden kétséget kizáró bizonyosságot keressük a perben.

Azonban megemlítendő, hogy egy gondosan alátámasztott valószínűségi következtetés sokszor meggyőzőbb lehet, mint egy olyan kategorikus kijelentés, amely mögött nem áll megfelelő módszertani és ténybeli indokolás.⁸⁷

1.6. Igazságügyi rendszerek

A szakértői bizonyítás értékelése szempontjából kulcskérdés, hogy mely kérdések tartoznak valóban a szakértő kompetenciájába, vagyis mi tekinthető szakkérdésnek. A leleti tények meghatározása tipikusan olyan szakmai feladat, amelyet laikus nem végezhet el, csak a szakértő

⁸¹ BH2007.34.

⁸² Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián, Kriminálisztika – Tankönyv és Atlasz. Pécs, Dialóg Campus, 2005, 290.

⁸³ Uo. 293.

⁸⁴ Megjegyzendő, hogy a „személyes meggyőződés” itt nem valamiféle tetszőleges pszichikai állapot, vagy pszichológizáló preferencia, ugyanis a bíró indokolási kötelezettség alatt áll. A ténymegállapítást és a bizonyítékok mérlegelését olyan, nyelvi és logikailag koherens írásbeli indokolásban kell kifejezni, amely a döntést ellenőrizhetővé és felülvizsgálhatóvá teszi (a szabad bizonyítási elv normatív korlátai között). E kötelezettség garanciája, hogy a „meggyőződés” racionális, tárgyyszerű és rekonstruálható érvelésben öltön testet, nem pedig pszichológizáló preferenciákban.

⁸⁵ Boves, Koolwaaij, A döntéshozatali folyamat az igazságügyi szakértői gyakorlatban (On Decision Making in Forensic Casework), The International Journal of Speech, Language and the Law Vol. 6. No. 2, 1999., 242-264.

⁸⁶ Uo. 276.

⁸⁷ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián, Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2004, 267.

míg a kiegészítő tények értékelése, noha azt a szakértő állapította meg, de a rendelkezésre álló adatok alapján a büntetőbíró is megállapíthatott volna.⁸⁸

Az egyes igazságszolgáltatási rendszerek eltérő módon határozzák meg, hogy mi tartozik a szakkérdések és a szakértői kompetencia körébe, ahogyan erre Nogel is rámutat.⁸⁹

A hagyományos és a különböző összehasonlító gyakorlatok közötti jelentős különbségek nem elhanyagolható mennyiségű tudományos munkát és kommentárt eredményeztek a kontradiktórius és a nem kontradiktórius intézmények és eljárások előnyeiről.⁹⁰

Míg az angol-amerikai rendszerben a szakértői kvalifikációk a mérvadoak és a tárgyaláson mutatja be jártasságát, addig a kontinentális jogban, így a magyar jogban is, a szakértőt jogszabályi szinten jelölik ki a szakértő kompetenciáját.⁹¹

A bizonyítási rendszer olyan elvek összefüggő rendszere, amelyek a feladatra, a tárgyra, a cselekvésekre, az eszközökre és a bizonyítási eredmények meghatározására vonatkoznak. Ezek a rendszerek az adott eljárási rendszer egészének jellegéhez igazodnak. A bizonyítási rendszerek vizsgálatakor mindenekelőtt a bizonyítás eljárási cselekményként való értelmezése kerül előtérbe.⁹² A büntetőeljárás mindenhol nemzeti sajátosságokkal rendelkezik. Az eljárási rendszer a bírósági eljárások működési és szerkezeti elveinek összessége, amelyek meghatározzák az eljárás fő funkcióit, valamint az eljárás alanyainak jogait és kötelezettségeit.⁹³

A különböző büntetőeljárások⁹⁴ három alapvető rendszerre oszthatók. Ezek az inkvizitórius, a vádelvű⁹⁵ és a vegyes bizonyítási rendszerek, részletes bemutatásuk azonban nem célja jelen doktori disszertációnak.⁹⁶

Az inkvizitórius eljárásra az érdemi igazság keresése jellemző, míg a vádeljárásra az eljárási igazság keresése. Az inkvizitórius eljárást ezért szükségszerűen hosszadalmas nyomozás előzi meg, még akkor is, ha eleve van elkövető, mivel a vádlónak a bíró elé kell állnia a tényállással, hogy szerinte mi történt valójában.

A büntetőeljárás általában a feljelentéssel kezdődik, a vád, a védelem és az ítélethozatal eljárási funkciói elkülönülnek egymástól. A kontradiktórius eljárásban a vádlottat ugyanazok a jogok illetik meg, mint a vádlót; a bíróság feladata nem a tényállás reális feltárása, hanem csak a formális igazság megállapítása. A tárgyalás a nyitottság, közvetlenség, szóbeliség és a kontradiktórius eljárás elvein alapul.⁹⁷ Az inkvizitórius rendszerben az eljárást általában

---

⁸⁸ Bartkó et al. i. m., 154-155.

⁸⁹ Nogel Mónika, A szakértői bizonyítás aktuális kérdései, Budapest, HVG-Orac, 2020, 330.

⁹⁰ Gary Edmond – Joëlle Vuille, A büntető bizonyítékok felhasználásának összehasonlítása Ausztráliában, Svájcban és az Egyesült Államokban: a kontradiktórius és nem kontradiktórius dichotómia túllépése (Comparing the use of forensic science evidence in Australia, Switzerland, and the United States: Transcending the adversarial and non-adversarial dichotomy), Jurimetrics, SPRING 2014, Vol. 54, No. 3, American Bar Association Stable, <https://www.jstor.org/stable/24395600>, 222-223. (2023. 05. 02.)

⁹¹ Bartkó et al. i. m., 156.

⁹² Bartkó et al. i. m., 124.

⁹³ Bérces, A büntetőperbeli bizonyítás i. m., 19-32.

⁹⁴ Uo. 11.

⁹⁵ Adhemar Esmain, A History of Continental Criminal Procedure with Special Reference to France, Little Brawn and Co, Boston, 1913 in Farkas-Róth, Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054>, (2023. 02. 07.)

⁹⁶ Farkas Ákos – Róth Erika, A büntetőeljárás [Digitális kiadás.] Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054>, (2023. 02. 07.)

⁹⁷ Mezey Barna i. m., 357.

hivatalból indítják, és az eljárási funkciók nem különülnek el. A bíróságok szerepe ebben a rendszerben a tényállás minél pontosabb megállapítása, azaz a tárgyi igazság kiderítése, az eljárás a titoktartás és az írásbeliség elvén alapul, érdemi jogi érvelés nincs.

Az 1808-as napóleoni büntetőeljárási kódex nyomán és a francia kodifikációs hullám során alakultak ki a mai büntetőeljárási kódexek többségének alapját képező vegyes eljárási rendszerek. A nyomozói szakma inkvizitórius, a bírói szakma vádlói. A bíró szerepe aktív a tárgyaláson, célja a tárgyi igazság megállapítása a megfelelő eljárási szabályok szerint a megismerés érdekében, és úgy, hogy eljárási garanciákat biztosítson a védelem lehetőségei számára az igazságszolgáltatás hibáival szemben. Az eljárási bizonyítás fogalmi és gyakorlati rendszere az adott jogrendszer jellemzőitől, azaz a bizonyítási rendszerek típusától függ. Léteznek logikai bizonyítási rendszerek is.

1.6.1 A bizonyítás sajátossági a magyar büntetőeljárásban

Azt, hogy a magyar büntetőeljárás nem kontradiktórius, hanem inkvizitórius, a vádlottak többsége nem is sejtí. Magyarországon a Be. 31. § (1) bekezdése alapján a nyomozó hatóság előkészítő eljárást és nyomozást folytat a bűncselekmények felderítése érdekében. A terhelő és a felmentő bizonyítékokat egyaránt összegyűjtik annak megállapítása érdekében, hogy bűncselekményt követtek-e el, illetve ki és milyen körülmények között. Amint az ügy tényállása megállapításra kerül, és az ügyész úgy dönt, hogy vádat emel a vádlott ellen, az aktát továbbítják a bíróságnak, ahol meghallgatásra kerül sor. A bíróság bírákból áll, akik ténymegállapítóként járnak el. Az ítéletet részletes írásbeli ítéletben indokolják, és a feleknek ezután lehetőségük van fellebbezést benyújtani, amelynek lehetséges indokai között szerepel a bizonyítékok vagy a jogszabályok téves értelmezése.

Megállapíthatjuk, hogy a magyar büntetőeljárási jogban a bizonyítás két kardinális elven alapul: a bizonyítékok szabad értékelésén és a bizonyítás szabadságán. A szabad értékelés elve azt jelenti, hogy a törvény nem írja elő egy adott bizonyíték bizonyító erejét, azt a tény megállapítójának kell meghatároznia az ügy összes olyan elemével összefüggésben, amelyet relevánsnak tekintünk a tényállás szempontjából.

A bizonyítékok értékének meghatározásakor a bírónak racionálisnak kell lennie, és a logika szabályait kell követnie, és írásban kell indokolnia a döntését. Ez a kötelezettség különösen érdekes az igazságügyi tudományos és szakértői bizonyítással kapcsolatban, ahol azért rendelnek ki szakértőket, mert a bíró nem rendelkezik releváns ismeretekkel vagy szakértelemmel. A bizonyítás szabadságának elve azt jelenti, hogy a döntéshozatal során minden releváns bizonyítékot figyelembe lehet venni.

Az ítéletben a bíróság tisztázza a tényállást a vád keretében. Nem szükséges olyan tényeket bizonyítani, amelyek általánosan ismertek, amelyek a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság előtt hivatalosan ismertek, vagy amelyek valóságát a vádló, a vádlott és a védelem az adott ügyben közösen elfogadja.⁹⁸

A bizonyítandó tény bizonyítása a bizonyíték, amelynek forrása a bizonyítási eszköz.⁹⁹ A Be. 165. § felsorolja a bizonyítási eszközöket, amelyek között említi a szakértői véleményt, de nem tartalmazza a szaktanácsadói véleményt, amely hangsúlyozandó, hogy nem bizonyítási eszköz, és ezért a poligráfós vizsgálat eredményei sem értékelhetők bizonyítékként.¹⁰⁰

⁹⁸ Kuhl, Szakértői i. m., 225.

⁹⁹ Elek Balázs, A bírói meggyőződés és a megalapozott tényállás összefüggései, Jura 2014/1. 46.

¹⁰⁰ BH+ 2016.1.7 I.

A nem a törvénynek megfelelően szerzett bizonyítékok felhasználásának tilalmából következik, hogy a jogrend elsőbbséget élvez az igazsággal szemben, függetlenül attól, hogy mennyire alkalmas az igazság feltárására. Hangsúlyozni kell, hogy az általánosan szabad bizonyítási rendszerben minden felhasználható bizonyítékként, ami a tényállás megállapítására alkalmas a bírósági ítélet kialakításával. Természetesen a bíróság mérlegelési jogköre is korlátlan abban a tekintetben, hogy mit fogad el bizonyítékként és mit nem, hiszen jelenleg csak az e törvényben meghatározott bizonyítási eszközök vehetők figyelembe. Egy bizonyítási eszköz kizárása csak akkor állapítható meg, ha a bíróság megvizsgálja a bizonyítási eszköz jogszerűségét.¹⁰¹ A jogalkotó különböző szempontokat érvényesít a bizonyítási eszközök perbeli felhasználási lehetőségeinek meghatározásakor¹⁰², például az alkalmasságot, a célszerűséget, és az ésszerűséget. A vádlottat ártatlannak vélelmezik, és csak akkor lehet elítélni, ha a bíróság minden kétséget kizáróan megállapítja (intime ítélet), hogy bűnös.

Az 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.) 3. § (1) bekezdése szerint az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság által vagy megbízásából készített szakvélemény alapján, a tudományos és technikai fejlődés eredményeinek figyelembevételével, a függetlenség és pártatlanság követelményeinek betartása mellett döntsön a szakmai kérdésben, és közreműködjön a tényállás megállapításában. A magyar jog szerint – a Szaktv. 5. § (1) bekezdése szerint – szakértő az a természetes személy, aki megfelel az előírt feltételeknek, és akire nem állnak fenn kizáró okok, hogy meghatározott szakterületen a nyilvántartásba felvegyék, és a nyilvántartást vezető hatóság kérelemre engedélyezi az igazságügyi szakértői tevékenység gyakorlását.

A Be. 188. § (1) bekezdése kimondja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy értékeléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell igénybe venni.

A jogszabály előírja, hogy a kiemelt jelentőségű szakkérdések eldöntéséhez két szakértőt kell kirendelni. Több szakértő bevonása azon a feltevésen alapul, hogy az együtt kialakított álláspont növeli a megállapítások megbízhatóságát, vagyis „nagyobb valószínűséggel lesz eredményes” és ezáltal a szakvélemény várhatóan hatékonyabban szolgálja a bizonyítást.¹⁰³ Az eleve több szakértőt igénylő eljárásban a szakértők egymás munkájára is rá-látnak, egymást ellenőrzik és kiegészítik. Amennyiben megállapításaik összhangban állnak a többi bizonyítékkal, ez alkalmas lehet arra, hogy elkerülhetővé váljon további szakértők bevonása és az ezzel járó idővesztés.¹⁰⁴

Az eljáró hatóság számára a párhuzamos meghallgatás az ügy megítélését jelentősen megkönnyítheti, hiszen így közvetlen összevetésben is vizsgálhatók a szakvélemények. A gyakorlatban mindez a szakvélemények felülvizsgálatának egy formájaként jelenik meg, amelynek során különös súlyt a korábbi „felülvizsgálati szakvélemények”, és ez befolyásolhatta az adott bizonyíték értékelését.¹⁰⁵

Már itt fontosnak tartom kiemelni, hogy a büntetőeljárásban csak olyan szakértői megállapítás támaszthat alá döntést, amely jogszerűen beszerezett adatokon, validált és ismertetett

¹⁰¹ BH 2019.11.295 I.

¹⁰² Kúria, Joggyakorlat-Elemző Csoport, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Összefoglaló vélemény 2014. 52., https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (2022. 10. 06.)

¹⁰³ Kovács Gábor – Pádár Zsolt – Nogel Mónika, Accreditation of forensic laboratories as a part of the “European Forensic Science 2020” concept in countries of the Visegrad Group. Forensic Science International Genetics Supplement Series 6:(1) 2015. 412–413.

¹⁰⁴ Kovács Gábor, Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója. Jog-Állam-Politika, 2017/1. 85.

¹⁰⁵ Herke Csongor – Hautzinger Zoltán, Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn, Pécs, 2009, 56.

módszertanon, valamint ellenőrizhető következtetési láncon nyugszik. A pusztá intuíció, “megérzés” vagy módszertanilag nem igazolt spekuláció sem szaktanácsadásként, sem szakvéleményként nem fogadható el.

És a tudományos bizonyítékokat akkor veszik figyelembe, ha azok segítik az igazság megállapítását. A büntetőeljárás törvénykönyv 188. § (1) bekezdése kimondja, hogy ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy értékeléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell igénybe venni. Viszont a bírósági eljárásokban megnövekedett azon ügyek száma, ahol a jogi problémák összefonódnak más szakmákhoz tartozó kérdésekkel, ami miatt az ítélelhozatal egyre bonyolultabbá válik.¹⁰⁶

Mint láttuk, a bizonyítékok értékelése „szabad”, és ez az elv minden típusú bizonyítékra vonatkozik. A bíró csak abban az esetben utasíthatja el a szakértői bizonyítékot, ha a szakértői jelentésben ellentmondás van; és a jogi kérdésekre válaszoló szakértő (a szakértőnek csak a magyar jog szerinti tényeket kell értékelnie) esetén. Ez megköveteli, hogy a bíró tudományos ismeretek nélkül döntse el, hogy az írásbeli jelentésben szereplő szakértői bizonyítékok ellentmondásosak vagy más módon problematikusak-e. Miután a szakértő benyújtotta a szakvéleményét, a felek (értelemszerűen a vádló, vádlott, védelem) kérhetnek egy második szakvéleményt. A védelem felkereshet egy magánszakértőt, és elvégeztetheti vele a konkrét elemzést. Azonban még ha a vádlott be is szerez egy második szakvéleményt, nincs garancia arra, hogy a bíró nagy súlyt tulajdonít majd ennek a véleménynek. Ha tanúként hallgatják meg a büntetőeljárásban¹⁰⁷ a szakvélemény készítésében közreműködő szakértőt az helytelen, tekintettel arra is, hogy a tanú azt tárja fel, amit látott, hallott, érzékelt alapvetően anélkül, hogy azokat értékelné, míg a szakértő különleges szakérteleme révén adja véleményét a Szakvt. előírásainak és az igazságügyi szakértőkre vonatkozó feltételrendszernek megfelelő háttér birtokában, a szakértelmére alapozva működik közre a tények megállapításában. A magyar ügyvédnek a vizsgálatban és a meghallgatásokon a kontradiktórius kollégáihoz képest nagyon korlátozott szerepe van.

1.6.2 Amerikai Egyesült Államok igazságszolgáltatási rendszeréről

Az angolszász jogban a szakértő alkalmasságát elsősorban a megszerzett képesítések és tapasztalatok igazolják, a tárgyalás során pedig magának a szakértőnek kell bemutatnia, hogy az adott szakkérdésben valóban jártas.¹⁰⁸

Az amerikai jogban a szakkérdésekre és a kompetencia ellenőrzésére számos módszer alakult ki.¹⁰⁹ Az Amerikai Egyesült Államok tulajdonképpen egy olyan szövetségi rendszer, amely számos államból és területből áll, amelyek mindegyike saját büntetőjogáért, saját büntető igazságszolgáltatásáért, bizonyítási és eljárási szabályaiért felelős. A bűnügyi nyomozást általában a rendőrség végzi, amely a bűncselekmény helyétől és típusától függően rendelkezik a nyomozásra hatáskörrel.

Amint az ügy összeállt a nyomozás során, az aktát a kerületi ügyészséghez, vagy egyes szövetségi bűncselekmények esetében a szövetségi ügyészhez utalják. Az ügyész a rendőrség által összegyűjtött bizonyítékok alapján dönt arról, hogy vádat emel-e a gyanúsított ellen. A védelem saját vizsgálatot folytathat a felmentő bizonyítékok összegyűjtése érdekében. Ha a

¹⁰⁶ Kovács Gábor, Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárásban. in: Bihari Mihály–Patyi András (szerk.), Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára, Universitas-Győr kht., Győr, 310–319., 310

¹⁰⁷ Kovács Gábor, Szakértő vagy tanú?: Felkért szakértő-kavics a cipőben! MED ET JUR 5 (2015)

¹⁰⁸ Bartkó et al. i. m., 156.

¹⁰⁹ Uo.

gyanúsítottat megvádolják és bíróság elé állítják, a vád és a védelem az esküdtszék elé terjeszti az ügyét, amely (elméletileg) csak akkor hoz ítéletet, ha az ügy minden kétséget kizáróan bizonyított. Az Amerikai Egyesült Államokban az ügyészeket általában választják. A tárgyaláson az ügyészek a védőügyvédekkel konfrontálódnak, akik megjegyzendő, hogy általában az adott állam által kinevezett, korlátozott erőforrásokkal dolgozó kirendelt védők.

A vádlottnak lehetőségük van saját ügyvédet fogadni is, de viszonylag keveseknek van erre megfelelő anyagi lehetőségük.¹¹⁰ Az amerikai büntető igazságszolgáltatási rendszer kontradiktórius jellege a tisztességes eljárást hivatott biztosítani azáltal, hogy a vádlottnak jogi képviselőt biztosít; lehetőséget ad a vádlottnak az események és a védekezés ismertetésére; lehetőséget biztosít az ügyész által megidézett tanúkkal való szembesítésre; és lehetőséget biztosít az esküdtszék általi ítélethozatalra, természetesen a fellebbvitel lehetőségével.

Az esküdtszék alkalmazása különösen az igazságosság garanciájaként jelenik meg, mivel kizárja a politikai vagy társadalmi elit általi ítélkezést. A büntetőeljárások nagy részét (több mint 95 százalékát) tárgyalásos úton, nevezetesen vádalku útján oldják meg.¹¹¹

A nyomozás során feltárt bizonyítékokat az állam és a védelem által felkért szakértők elemezhetik. A forenzikus elemzéseket általában a nyomozásért felelős bűnüldöző szervhez mintegy „beépített” törvényszéki elemzők végzik. A szakértői bizonyítékok elfogadhatóságát illető két domináns megközelítés a *United States v. Frye* és a *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.* ügyek köré épül.¹¹²

E megközelítések közül a legrégebbi, szabályozva az Államok nagyjából egyharmadában az elfogadhatóságot, a hazugságvizsgáló egy korai formájának elfogadhatósága miatt 1923-ban benyújtott fellebbezésre épül. Nevezetesen a *Frye*-ügyben a bíróság elutasította a vádlott szisztolés vérnyomásvizsgálata kedvező eredményeinek bemutatására tett kísérletét, és bevezette az „általános elfogadás” elméletét. *Daubert* pedig négytényezős tesztet vázolt fel az elfogadhatóság meghatározására a következő szempontok szerint: egy tudományos technika sikeresen kiállja-e a tesztelést; alávetették-e szakértői értékelésnek; van-e ismert hibaaránya és léteznek-e a működését ellenőrző standardok; és vajon általánosan elfogadott-e a tudományos közösség szemében.¹¹³

Bár a *Daubert* a tudományos bizonyítékok elfogadhatóságának jogi normáival foglalkozott, nem határozta meg, hogy ezeknek a normáknak hogyan kell működniük a gyakorlatban, vagy hogyan kezeljék a bíróságok a tudományos bizonyítékok elfogadására irányuló többszörös kérelmeket egy ügyön belül vagy az ügyek között, különösen, ha azokat ugyanaz a fél szorgalmazza. Arra sem, hogy vajon minden egyes tárgyalóteremben minden egyes alkalommal meg kell-e vizsgálni egy technika elfogadhatóságának vitatását, vagy a bíró megfelelően figyelembe veheti a más ügyekben, tárgyalótermekben, megyékben, államokban vagy nemzeteknél tett megállapításokat. További felvetés, hogy mikor kell a bíróságoknak egy elismert technikát „tudományos jognak” és így a bírósági indoklás megfelelő tárgyának tekinteniük, és fordítva, mikor indokolhatják az új fejlemények a meglévő „tudományos jog” újbóli vizsgálatát? Kinek kell viselnie az olyan bizonyítékok előterjesztésének terhet, amelyek megkérdőjelezzik egy bevett módszer folyamatos megbízhatóságát? Mi legyen például egy

---

¹¹⁰ Edmond i. m., 221-276.

¹¹¹ Robert P. Burns, Az amerikai bírósági tárgyalás halála (The Death of the American Trial), Faculty Working Papers, 2009., 176. <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/176>, (2023. 02. 07.)

¹¹² Bírósági határozatok 293 F. 1013 (D.C. Cir. 1923) és 509 U.S. 579 (1993).

¹¹³ *Daubert* felváltotta a régóta fennálló elfogadhatósági standardot, Lásd David E. Bernstein & Jeffrey D. Jackson, The *Daubert* Trilogy in the States, *Jurimetrics* 44. 2004, 351, 355-356.

technika elfogadhatóságának meghatározása során a laboratóriumi hibaarány relevanciája, szemben a módszertan hibaarányával?¹¹⁴

Az 1980-as évek közepétől kezdve az általános elfogadásra hivatkoztak a kártérítési és termékfelelősségi perekben, különösen a tömeges kártérítési perekben a felperesek által benyújtott szakértői bizonyítékok kizárása érdekében. Az általános elfogadottságot egyes szövetségi fellebbviteli bíróságok a nemrégiben hatályba lépett szövetségi bizonyítási szabályzat (FRE) 702. szabályába is beillesztették.¹¹⁵

Amennyiben egy technika és az abból levezetett vélemény megfelel az „általános elfogadás” vagy az FRE 702 Daubert kritériumainak, a bizonyítékot általában kellően megbízhatónak (vagy bizonyító erejűnek) tekintik úgy, hogy az ne veszélyeztesse a tisztességes eljárást.¹¹⁶

A FRE 702 megfogalmazása szerint¹¹⁷: Az a tanú, aki ismeretei, képességei, tapasztalata, képzettsége vagy végzettsége alapján szakértőnek minősül, tanúskodhat vélemény formájában vagy más módon, ha:

- (a) a szakértő tudományos, műszaki vagy egyéb speciális ismeretei segíteni fogják a tényeket vizsgáló bíróságot a bizonyítékok megértésében vagy egy vitatott tény megállapításában;
- (b) a tanúvallomás elegendő tényeken vagy adaton alapul;
- (c) a tanúvallomás megbízható elvek és módszerek eredménye; és
- (d) a szakértő megbízhatóan alkalmazta az elveket és módszereket az ügy tényállására.

Az amerikai büntető igazságszolgáltatási rendszerek büntető gyakorlata és így jellege szintén fontos lehet az igazságügyi tudományos bizonyítékokra adott válaszok megértéséhez. A bíróságok rendszeresen rendkívül hosszú börtönbüntetések szabnak ki, és számos államban továbbra is létezik a halálbüntetés. Az állami és szövetségi bíróságok cizellált fellebbezési mechanizmusokkal rendelkeznek, különösen a halálbüntetéses ügyekben. Bár a megfigyelések alapján a valóságban ezek ritkán nyújtanak érdemi enyhítést. A kivégzett és halálraítélt foglyokat érintő ártatlansági ügyek arra szolgáltak, hogy felhívják a figyelmet a nyomozások számos aspektusával, a bizonyítékok számos formájával (különösen a szemtanúkkal, az igazságügyi tudományos bizonyítékokkal és a beismerő vallomásokkal), és kisebb mértékben a tárgyalásokkal és a fellebbezésekkel kapcsolatos problémákra.¹¹⁸

Az Amerikai Egyesült Államok joggyakorlatát széles körben inkább agresszívebbnek tartják, mint sok más common law (azaz kontradiktórius) jogrendszerét, mint például Ausztráliáét, Angliáét, Kanadáét és Új-Zélandét. Az amerikai peres ügyvédek az ügyészekkel gyakran nem együttműködőek vagy nem előzékenyek, és nagyobb valószínűséggel tesznek, vagy emelnek kifogást az eljárás során, mint más common law-beli kollégáik. Ami a kontinentális Európát illeti, az amerikai megfigyeléseiket illetően időnként megdöbbentő a védőügyvédek passzivitása.¹¹⁹

A bizonyítás során amennyiben a bíró meggyőződés nem éri el a kívánt szintet az a bizonyítás sikertelenségét, azaz bizonyítatlanságot eredményez. A bizonyítási eljárásjog központi eleme a

¹¹⁴ Murphy, The New i. m., 756-757.

¹¹⁵ Edmond i. m., 243.

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ Federal Rules of Evidence 2023, Michigan Legal Publishing Ltd., 2022. december 1., 7. cikk, Opinions and expert testimony, Rule 702, <https://www.rulesofevidence.org/> (2023. 05. 10.).

¹¹⁸ Brandon L. Garrett, Az ártatlanok elítélése: a büntetővádak hibái (Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong) 78., Osgoode Hall Law Journal 50.2, 2012., 491-498. <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/ohlj/vol50/iss2/8> (2023. 05. 03.)

¹¹⁹ Edmond i. m., 238-244.

bizonyítottság megkívánt szintje és további érdeke kérdés a bizonyosság tudományos mérőfoka, vagyis, hogy létezik-e a bizonyosságnak objektív, vagy akár egyetemes mérőfoka. A ténymegállapítás objektív folyamatát a belső tudatállapothoz, az intuitív meggyőződéséhez tartozó, így szubjektív, gyakran pszichológiai tényezők tartják.

Ezen a ponton azonban megjegyzem, hogy a belső meggyőződés a büntetőeljárás során éppoly fontos az igazságszolgáltatás szerveinél, a nyomozóhatóságnál, az ügyészségnél, mint a bíróság esetében. Sőt esetenként, például gazdasági bűncselekmények esetében, a tények megállapításának alapjául szolgáló meggyőződés szintje is eltérő lehet a büntetőeljárást megelőzően, vagy az azzal egyidejűleg zajló közigazgatási eljárás keretében is ugyanazon cselekmény vizsgálata során.

Általánosságban igaz, hogy a bizonyítottság szintjére vonatkozó elvárást alapvetően a bírói gyakorlat alakítja ki és formálja. Tekintettel arra ugyanis, hogy a jog által szabályozott társadalmi jelenségek alapvetően egyediek, univerzális foka a bizonyítottságnak gyakorlati szinten nehezen értelmezhető, így az eljárási kódexek nem határozzák és nem is tudják tételesen meghatározni. Ezen hiátusnak további oka a lehet a bizonyítás elvével felmerülő ellentmondások szintjén felmerülő nehézségek.

Látszólag, az eltérő jogrendszerek is eltérő bizonyítottsági szintet követelnek meg, de a bírónak jogrendszerektől függetlenül biztosnak kell lennie a bűnösségben. Így a common law jogrendszerekben a „beyond reasonable doubt”, a minden kétséget kizáró bizonyosság mércéje, és a francia, német gyökerű vegyes rendszerben az „intime conviction”, a belső meggyőződés, mint a bizonyosság mértéke végsősoron ugyanazt jelenti.

Az objektív mérceként értelmezhető bizonyossággal határos valószínűséget csak kivételes esetekben alkalmazza a bíróság. Erre akkor kerül sor, amikor matematikai valószínűség-számítással ellenőrizhető módon lehet egzakt pontossággal a tények bizonyító értékét kimunkálni.

A német és az osztrák gyakorlatban elegendő a bírói meggyőződés kialakításához a valószínűség magasabb foka, amely az objektív bizonyosságon túl a bíró belső meggyőződésének szubjektív elemét is tartalmazza. Ez azt a körülményt veszi figyelembe, hogy természettudományos alapon kimunkált, teljes bizonyosság a polgári perben jellemzően nem érhető el.

Az emberi megismerés eszközeinek korlátozottsága következtében ugyanis senki sem juthat el - még akkor sem, ha egy folyamat közvetlen szemlélője - valamely tényállás fennállásának abszolút biztos tudásához. Mindig feltételezhető egy olyan absztrakt lehetőség, amelyben e tényállás nem volt adott. Az emberi megismerés korlátai figyelembevétel senki nem feltételezheti, hogy valamely folyamat létezéséről a tévedés lehetőségének teljes kizárásával kétségtelenül meggyőződhet. A gyakorlati életben a megismerés eszközeinek lehetségesen leginkább kimerítő és lelkiismeretes felhasználásával nyert valószínűség magas fokát éljük meg valóságként, a megismerőnek az így elért magas fokú valószínűség fennállására vonatkozó tudatát pedig a valóságról kialakult meggyőződésként.

A személyes meggyőződés doktrínája a német jogban is érvényesül.¹²⁰ A német bírói gyakorlat és a törvény nem követeli meg a minden kételytől mentes meggyőződést a bírótól. A döntést hozó bíró saját meggyőződésének elérése a cél, a bírónak a bizonyosság gyakorlati életben használható mértékű fokát kell elérnie. Ennek indoka a szakirodalomban az, hogy a bizonyítás

---

¹²⁰ Elek, A vallomás, i. m., 50.

eredménye a külvilág felé indokolható és védhető legyen, így a valószínűség magas foka a bíró értékelésétől függ, azt rugalmasan kell kezelni. Ezt a mértéket absztrakt módon kezelik, de nem semleges kategóriává téve a meggyőződést.

A skandináv jogcsalád államai és a common law országok esetén a túlnyomó valószínűségi bizonyítottság az elvárás. Ez a legvalószínűbb alternatíva kiválasztását írja elő a döntés alapjául amennyiben több ténymegállapítási lehetőség áll fenn.

Az angol bizonyítási jog mércéjének meghatározottsága akként jellemezhető, hogyha a bizonyítás eredményeként azon meggyőződés alakul ki a bíróban, hogy egy bizonyításra szoruló tény fennállása valószínűbb, mint annak fenn nem állása, akkor az állított tény vonatkozásában a fél eleget tett bizonyítási kötelezettségének. Ennek logikai következménye az is, hogy nem tekinthető bizonyítottnak egy tény, ha mindkét vagy esetleg több alternatíva ugyanakkora valószínűségűnek mutatkozik.

A megbízhatóság növelésének fontos módszere lehet az eljárás során felmerült tényállási verziók egybevetése és kizárása. A bírónak minden bírósági eljárásban legkevesebb két tényállási verzió közül kell választania úgy, mint a vád és védelem között, vagy a felperes és alperes között.

A norvég bírói gyakorlat egy tény fennállásnak bizonyítottsága vonatkozásában a megfelelő és elegendő valószínűség fennállását követeli meg. Azonban a skandináv jogcsalád is ismeri azt a normatív szabályozási lehetőséget, hogy a törvény kifejezetten megjelöli egy tény bizonyítottsági fokát, jellemzően a nyilvánvaló vagy kétségtelen szövegezéssel.

A modern tudományelmélet tanulságait figyelembe véve a tényeket illetően azt állapíthatjuk meg, hogy a bírói folyamatban is csak valószínűség-következtetésekkel kalkulálhatunk. Azonban, ha ez igaz, akkor a tényeket illető bizonyosságszerzés egy fokról fokra közelítést jelentő művelet, hermeneutikus sűrítés, egy ellentétes pólusokról induló ellentétes irányú mozgás, amely a tényekre vonatkozó információk folyamatos mérlegelésével megkísérli egyfelől a kiválasztott tényfigurációt illető valószínűség növelését, másfelől a szóba jöhető ellenvalószínűség csökkentését. A bírói mérlegelés során, a normaalkalmazásban ez a hermeneutikus fordulóponttal zárult le, itt a hihetőség, az összeállítás és a koherencia elérhető maximumának megszerzésével fejeződik be, amikor minden „ésszerű kétely” gyakorlatilag kizárt. „A bírói ténymegállapítás igazsága így a legjobb esetben is legfeljebb az, aminek emberi megismerésünk adott feltételei között versenyképes alternatívája nincs.”¹²¹

1.7. Szakértői bizonyítás és ténymegállapítás a különböző igazságszolgáltatási rendszerekben

A kontradiktórius eljárás előnye voltaképp a részrehajló, kétkedő elemzés, szűrés, amely mindkét félnek lehetőséget ad arra, hogy az igazságügyi szakértőként felajánlott sokszor fogyasztói, semmint szakmai termékeket, bizonyítékokat megtámadhassa. Ezzel szemben az inkvizitórius rendszerek speciális mechanizmusokkal rendelkeznek a tárgyalótermen kívül rögzített szakértői bizonyítékok bemutatására, többek között a tények megállapítására.¹²²

A ténymegállapítás ellenőrzése sokkal összetettebb egy kontradiktórius rendszerben, ahol a bizonyítékok hitelességének és megbízhatóságának vizsgálatára számtalan lehetőség van.¹²³

¹²¹ Varga Csaba, A bírói ténymegállapítási folyamat természete. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2., javított és bővített kiadás, 2001, 139.

¹²² Gless i. m., 195-196.

¹²³ Murphy i. m., 721.

Összehasonlító jogi szempontból egyébként, sem az európai kontinensen elterjedt inkvizitórius rendszer, sem az Egyesült Államokban alkalmazott kontradiktórius rendszer nincs felkészülve azonban a mesterséges intelligenciára a tárgyalóteremben, és így nem is tudja biztonságosan kihasználni a potenciálisan releváns gépi bizonyítékokat.

Mindkét rendszerben jelentős változtatásokat kellene fontolóra venni annak érdekében, hogy a bíróságok világszerte szembesüljenek a mesterséges intelligencia által generált bizonyítékokkal, és olyan megközelítés mellett kellene érvelni, amely mind a kontradiktórius, mind az inkvizitórius igazságszolgáltatási rendszerekből merítene.¹²⁴

Kérdések merülhetnek fel továbbá a bizonyítékok megbízhatóságát és hitelességét szabályozó jogszabályokból is, amelyek nemcsak a bizonyítékok elfogadhatóságára (ami a kontradiktórius eljárás egyik legfontosabb eleme), hanem azok súlyára is hatással vannak (ami pedig az inkvizitórius modellben különösen fontos szempont a tények megállapításakor).¹²⁵

A kontradiktórius rendszerben a felek jellemzően szakértőket – a szakértők kontradiktórius rendszerben történő alkalmazásának átvétele szintén érdekes szempont lehet – vesznek igénybe, akiket képesítésük, képességeik vagy tapasztalatuk alapján a bíró vagy az esküdtszék előtt mutatják be szakvéleményüket. Az inkvizitórius rendszerben az igazságügyi szakértőt a szakismerettel nem rendelkező bíróság rendeli ki; a szakértők a szakvéleményüket általában szóban, nyilvános tárgyalás keretei között teszik meg, de írásbeli jelentésben is benyújthatják azt. Függetlenül attól, hogy a ténymegállapítást végző személyek az esküdtek vagy a bírói testület tagjai, az önállóan értékelést végző és az ügy tényállásának rekonstruálásában hasznos (vagy nem hasznos) eszközök megbízhatóságával kapcsolatos kérdések megértése – ezen a téren pedig kifejezetten – meghaladja egy átlagos ember ismereteit és megértését. A komplex technológia tényfeltárásban való alkalmazása a szakértői bizonyítást így módon kulcsfontosságúvá teszi mind a kontradiktórius, mind az inkvizitórius igazságszolgáltatási rendszerekben.¹²⁶

Míg a kontradiktórius rendszerekben (különösen az Egyesült Államokban) a tudósok egyre inkább elítélik az ebbe az „átláthatatlan gépezetbe” vetett vak hitet, és a 2000-es években a DNS-tesztek révén történt téves azonosításokra hivatkoznak, Európában nem alakult ki hasonlóan éles vita.

Természetesen mindkét jogrendszer hasonló szabályokat alkalmaz a megbízható ténymegállapításhoz szükséges alapokra vonatkozóan, beleértve a független és pártatlan bírakat és a bizonyítási eljárásra vonatkozó formális követelményeket. E közös alap ellenére a kontradiktórius és az inkvizitórius eljárás nagyon eltérő eljárási megközelítéseket alkalmaz.¹²⁷ Ezek a különbségek leginkább a tényfeltáró testület eltéréséből adódnak, amely az inkvizitórius rendszerben a bíróból és a laikusokból álló bírói testület, míg a kontradiktórius rendszerben a bíró vagy az esküdtszék. Ez az eltérés alakítja a bizonyítási szabályokat is, beleértve azt is, hogy a tényállás megállapításakor hogyan használják fel majd fel a vallomásokat, szakvéleményeket, valamint a fellebbvitelnek ellenálló, indokolással ellátott ítélet szükségességét is.¹²⁸

Mindkét igazságszolgáltatási rendszer közös célja az igazság keresése (bár eljárási szempontból eltérő igazság keresése). A szakértők kulcsfontosságúak a gépi bizonyítékok és így az MI büntetőeljárásban történő felhasználása szempontjából is. Egy kontradiktórius eljárásban a

---

¹²⁴ Gless i. m., 199.

¹²⁵ Uo. 211.

¹²⁶ Gless i. m., 212.

¹²⁷ Uo. 219.

¹²⁸ Damaška i. m., 14.

szakértői bizonyítékokat általában az ügy részleges bemutatásának részeként használják fel, míg egy nyomozás során egy inkvizitórius rendszerben az ügyész jellemzően szakértőket bíz meg, akiknek a szakvéleményét később csatolják az ügyirathoz.¹²⁹

Az Amerikai Egyesült Államokban mesterséges intelligencia technológiát szakértőnek tekintik, és tanúvallomása az FRE 702 alapján elfogadható.¹³⁰

Ezenkívül a gépi tanulással kapcsolatos bizonyítékok is megfelelnek a Daubert kontra Merrell Dow Pharmaceuticals ügyben meghatározott elveknek, ahol az Egyesült Államok szövetségi bírósága elfogadta ezt a szabványt a „megbízható elvek és módszerek” bizonyítására a szakértői szakvéleményhez a FRE 702 értelmében. Meg kell azonban jegyezni, hogy a bizonyítékok elfogadhatósága továbbra is az egyes államok bizonyítási szabályainak hatálya alá tartozik.¹³¹ Továbbra is viták zajlanak arról, hogy a bíróság elfogadja-e a mesterséges intelligencia technológia által nyújtott szakvéleményeket. Az Egyesült Államokban ennek kapcsán felmerült egyik kérdés, hogy az adatgyűjtési módszer nem eredményezett-e olyan torzított mintát, amely befolyásolhatja az adott kérdés relevanciáját.¹³² A különböző bizonyítási rendszerek ellenére a szakkérdés és a jogkérdés elhatárolása minden igazságszolgáltatási rendszerben központi jelentőséggel bír.

---

¹²⁹ Gless i. m., 220.

¹³⁰ Uo.

¹³¹ Patrick W. Nutter, A gépi tanulás bizonyítékai: elfogadhatóság és súlyozás (Machine learning evidence: admissibility and weighting), Constitutional Law Journal 21(3), 2019. 919-958., <https://scholarship.law.upenn.edu/jcl/vol21/iss3/8>. (2023. 04. 28.)

¹³² Mazlina Mahali, A mesterséges intelligencia, mint a jövő szakértője (Artificial intelligence as expert in the future: Issues and challenges under Section 45 of the Malaysian Evidence Act 1950, 1 LNS (A), 2022, 1., 8. <https://www.researchgate.net/publication/358995881>, (2023. 03. 11.)

II. Bizonyítást helyettesítő eljárásjogi intézmények és a köztudomású tény (Factum notorium, judicial notice fact)

A büntető tárgyaláson releváns bizonyítékok értékelése során a felek a vádlott bűnösségéről vagy ártatlanságáról nyilatkoznak, de mivel a tettes és a bűnös nem mindig egybefolyó fogalmak, a vita igen gyakran tartalmazhat utalásokat az ügy világnézeti oldalára, az élet gyakorlati körülményeire, a társadalomban uralkodó nézetekre, a környezet, a példák, a sajtó stb. hatására. Ugyanígy néha szükség lehet a vádlott nemének és életkorának fizikai és szellemi jellemzőire, hivatali vagy társadalmi helyzetének sajátosságaira, amelyek önmagukban nem szolgálhatnak bizonyítékként, és általában a tárgyaláson nem kerülnek ellenőrzésre. Ezen túlmenően számos, a bűnösséget súlyosbító vagy enyhítő körülmény nem bizonyíték a hatályos büntetőeljárás törvénykönyv szerint, és ennek ellenére nem kerülhetők meg a záróbeszédekben, indoklásokban, ha a résztvevők nemcsak a formális, hanem az ügy lényegi igazságának tisztázására törekednek. Végezetül, nem zárhatók ki az eljárásból a köztudomású tényekre dolgokra, az úgynevezett facta notoria-ra való hivatkozások, amelyeket nem lehet a tanúkihallgatás és a hivatalos bizonyítás szokásos módszereivel megerősíteni.

Ilyenek az axiómává vált tudományos adatok, a kétséget kizáró történelmi események, az általánosan kötelezőnek elismert természeti jelenségek vagy életkörülmények stb. Nem lehet bírósági bizonyítást követelni arról, amit az egész emberiség vagy annak jelentős része elismer, amit egyik vagy másik hitvallás vitathatatlanul dogmának vagy szentségnek tekint, vagy ami a társadalmi vagy állami berendezkedés lényeges alapelveként szerepel, vagy végül, amit a nevelés és az elemi oktatás gyermekkorától kezdve belénk sulykol. Ide tartoznak a Szentírásból és a világirodalom elismert klasszikusaiból vett idézetek, valamint a történelmivé vált aforizmák is.

Külön kérdés, hogy a perben szembe kell-e állítani a bírósági vizsgálat során meghallgatott szakértők vallomását neves szakemberek véleményével. Ezt minden olyan esetben nemlegesen kell megoldani, amikor ezeket a véleményeket a bírósági vizsgálat során a felek a bíróság engedélyével nem hozták nyilvánosságra. Ezek a vélemények nem rendelkezhetnek megkérdőjelezhetetlen erővel, mert ellenkező esetben valami olyasmi lenne, mint a bírói státútum által elutasított előre meghatározott bizonyítékok. E véleményeknek a szakértői tanúvallomásokkal való szembenállásában rejlik azok megtámadásának lehetősége. Az ilyen szakvélemény lényegében bizonyíték - és méghozzá olyan új bizonyíték, amely bírósági vizsgálat lezárása után nem mutatható be, arról nem is beszélve, hogy itt lehetséges a források egyoldalú kiválasztása, amely ellenőrzés nélkül marad a tartalom és annak hiteles közlése tekintetében.¹³³

2.1. Köztudomású tények és a büntető bizonyítás

A Be. 163. § (4) bekezdés a) kizárja a bizonyítást a köztudomású tényekre és azon tényekre, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Ezen tények fogalmát azonban a büntető eljárásjog (sem) határozza meg. Az elmélet a köztudomású tények két csoportját különíti el: a történelmi tények (például egy történelmi esemény időpontjának vagy egy földrajzi pont hollétének a helye), illetve a köztapasztalati tények (a leejtett tárgy lefelé esik, a víz alatt az ember nem tud lélegezni).¹³⁴ Ilyen történelmi tény például egy történelmi esemény időpontja,

¹³³Anatolij Fedorovics Koni, A felek záró beszéde a büntetőeljárásban, 1926, https://publ.lib.ru/ARCHIVES/K/KONI_Anatoliy_Fedorovich/Koni_A.F..html (2025. 04. 12.)

¹³⁴Somogyi Gábor, A bizonyítás nélküli ténymegállapítás a büntetőeljárásban, in Kúria, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, 104. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemen_y_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)

illetőleg a köztapasztalati tény például, hogy éjjel sötét van.¹³⁵ Előbbiek köre viszonylag egzakt, míg utóbbiak már nehezebben körülhatárolhatók: a bírói gyakorlat szerint ide tartozik például, hogy az alkohol emberi szervezetre gyakorolt negatív hatásai, az érzékelési képesség, koncentrációkészség korlátozása, a veszélyérzet csökkentése stb. köztudomásúak, ezért külön bizonyítást nem igényelnek.¹³⁶ De ilyen köztudomású tény az is, és nem igényel bizonyítást, hogy a csontrepedés vagy csonttörés gyógyulási ideje nyolc napon túl tart.

A lopás gyakori elkövetési tárgyának tekinthető pénztárca, irattárca a készpénz mellett bizonyos közokiratok és bankkártyák, hitelkártyák szokásos és köztudomású helye.¹³⁷

A külföldi joggyakorlatból példaként hozható az az eset¹³⁸, amelyben Thomas T. Johnson, egy amerikai bíróság bírója úgy döntött, hogy „1944 nyarán a lengyelországi Auschwitzban halálra gázolták a zsidókat”, és ezzel hivatalosan elismerte a holokauszt történelmi valóságát a holokauszt-túlélő Mel Mermelstein által indított perben. Mermelstein az Institute of Historical Reviewen indított pert, miután a szervezet nem fizette ki a holokauszt megtörténtének bizonyításáért felajánlott 50 000 dolláros jutalmat.¹³⁹ A Holokauszt köztudomású tényként értékelhető. Sokan írtak és beszéltek már arról, hogy mit és kit sért az, ha valaki a holokauszt tényét tagadja.¹⁴⁰ Egyes szerzők szerint annál több, mintha valaki valamilyen triviális tényt tagad.¹⁴¹

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának 1934-es, *Home Building & Loan Association v. Blaisdell* ügyben Charles Evans Hughes főbíró a Nagy Gazdasági Világválság gazdasági körülményeit vette figyelembe, hogy segítsen megállapítani, hogy szükségállapot áll fenn, és így Minnesota állam jogszerűen kényszerítheti ki a magánszemélyek által kötött szerződéseket egy széleskörű társadalmi érdek előmozdítása érdekében. Konkrétan a bíróság megerősített egy minnesotai törvényt, amely megakadályozta, hogy a hitelező cégek 1935 előtt elárverezzék az otthonukat, annak ellenére, hogy a jelzálogszerződések lehetővé tették a cégek számára ezt a jogot.¹⁴²

A fenti két esethez kiegészítésként megemlíthető, hogy az Államokban a FRE 201(b) teszi lehetővé a bírák számára, hogy a tények két kategóriáját köztudomásúként kezeljék:

-amelyek „az eljáró bíróság területi illetékességi területén általánosan ismertek” (pl. a bíróság illetékességi területén lévő utcák elhelyezkedése) vagy

amelyek „pontosan és azonnal meghatározhatók olyan forrásokhoz való folyamódással, amelyek pontossága ésszerűen nem kérdőjelezhető meg” (pl. a hét napja egy bizonyos napon).

---

¹³⁵ Bérces Viktor, *Tárgyalási alapjogok és tárgyalási etika a büntetőeljárásban*, Pro Futuro; Debrecen Köt. 13, Kiad. 1, (2023). 3, DOI:10.26521/profuturo/2023/1/13336

¹³⁶ BH 2013. 33.

¹³⁷ Sinku Pál, *Ellentmondások a gazdasági bűncselekmények megítélésében*, in *Örökség és büntetőjog* Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére, szerkesztette Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán, PPKE JÁK, Budapest, 2011, 70.

¹³⁸ *Mel Mermelstein v. Historical Review Institute*

¹³⁹ *The New York Times*, Kaliforniai bírói ítélet: a holokauszt igenis megtörtént (California Judge Rules Holocaust Did Happen), 1981, <https://www.nytimes.com/1981/10/10/us/california-judge-rules-holocaust-did-happen.html> (2025. 04. 12.)

¹⁴⁰ Koltay i. m., 221–222.

¹⁴¹ Bárándy Gergely, *A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek...95.* in *Örökség és büntetőjog* Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére, szerkesztette Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán, PPKE JÁK, Budapest, 2011.

¹⁴² *Home Loan Building & Loan Association v. Blaisdell*, 290 U.S. 398 (1934)

Az FRE 201(c) megjegyzi, hogy ennek alkalmazása lehet megengedő vagy kötelező. A szabály megfogalmazása szerint megengedő, ha a bíróság magától vesz tudomást róla, de kötelező, ha a fél kéri, és a bíróság megkapja a szükséges információkat.¹⁴³

Kiemelendő, hogy a köztudomású tény fogalma alá nem vonható a bírónak az adott kérdésben való megalapozott magántudomása (például a felperes iszákos) másodfokú felülbírálat esetén nem alkalmazható, jogerős ítélet esetében pedig azt eredményezi, hogy az az ellen bejelentett bármilyen bizonyítási eszköz, tekintettel arra, hogy a bizonyítandó tény tekintetében nem volt bizonyítás természetesen új bizonyítéknak minősülne perújításra alapot nyújtva.¹⁴⁴

A korábbi Be. egyfajta általános bizonyítási tilalmakat fogalmazott meg a köztudomású tényekre vonatkozóan, illetve azon tényekre melyekről a hatóságnak hivatalos tudomása van (1998. évi XIX. törvény 75.§ (3) bekezdés) továbbá a hatályos Be. azon tényekre, amelyek valóságát a vádló, a terhelt és a védő az adott ügyben együttesen elfogadja.

A köztudomású tényekre vonatkozó bizonyítási tilalommal kapcsolatban a gyakorlatban nem merül fel értelmezési probléma, ilyen feleslegesnek mondható bizonyításra nem emlékszem a gyakorlatból. Köztudomású tények általában azok a természettudományos törvényszerűségek vagy társadalomtudományi tények melyeket általában ismernek az emberek. Ilyen természettudományos törvényszerűség pl. az, hogy a tűz éget, a víz nulla fok alatt fagy meg, a Földön gravitációs erő hat, az ember eleve szület. Társadalomtudományi tény pl. Magyarország nem királyság, a törvényes magyar fizető eszköz a forint stb. Ezek a köztudomásúnak elfogadott tények tehát nem képezhetik bizonyítás tárgyát, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a nyomozás során ezekre nem szükséges szakértőt kirendelni, tanúvallomást, vagy okiratot beszerezni.¹⁴⁵

Olyan köztudomású jellegű tények esetén, mint például, hogy „a segélykiáltás vagy lövés a cselekmény helyétől távolabb eső helyen hallható volt-e, a bizonyos szag egyáltalán érezhető-e, lehet-e érezni a konzerven annak romlott voltát, vagy tapintás útján felismerhető-e a sötétben átadott pénz hamis volta stb.”¹⁴⁶, nem kell szakértőt alkalmazni, mert szemmel látható, nincs szükség különleges szakértelemre a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez. Erdei Árpád szerint a „hatóságok az irodalmi álláspontokra vajmi kevés figyelmet fordítva, számos esetben alkalmaznak szakértőt olyankor is, amikor az adott kérdés eldöntéséhez semmiféle különleges szakértelemre nincs szükség”.¹⁴⁷ Ugyancsak nem rendelt ki szakértőt a Kecskeméti Törvényszék, amikor a bizonyítási kísérlet arra irányult, hogy „a vádbeli cselekmény, közlés az 1. sz. tanú által előadott módon megvalósulhatott-e úgy, hogy azt az előállítást foganatosító személy nem észlelhette”. A törvényszék szerint „köztudomású tény, hogy egymás fülébe suttogva anélkül adható át információ másik személynek, hogy annak tartalmáról egy harmadik illető tudomást szerezne – ezt igazolta a bizonyítási kísérlet is, melynek abból a szempontból volt inkább jelentősége, hogy az információátadás egyéb körülményeiről szolgáltatott adatot”.¹⁴⁸

¹⁴³ Federal Evidence Review, Federal Evidence Rules, 201, <https://web.archive.org/web/20100819114909/http://federalevidence.com/rules-of-evidence#Rule201#Rule201> (2025. 04. 12.)

¹⁴⁴ Kengyel és Somogyi in Kúria, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, 104. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeney_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)

¹⁴⁵ Zsigmond Csaba, Bizonyítási tilalmak gyakorlati kérdései a nyomozási gyakorlatban, Belügyi Szemle, 2019-08, Vol.67 (7-8), 177-188., 183. DOI: 10.38146/BSZ.2019.7-8.10

¹⁴⁶ Angyal Pál, A magyar büntetőeljárás jog tankönyve, Athenaeum, Budapest, 1915–1917, 333.

¹⁴⁷ Erdei Árpád, Tény és jog a szakvéleményben, KJK, Budapest, 1987, 23.

¹⁴⁸ Budaházy Árpád, A bizonyítási kísérlet alanyai, Belügyi Szemle, 2018, 52. DOI:10.38146/BSZ.2018.9.3

2.2. Hivatalos tudomás és vélelem, a bizonyítási teher csökkentésének további formái

Azon tények kapcsán is hasonló helyzet áll elő, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van, vagyis a bírósági hivatalos működés, bírói tevékenység során szerzett ismeretek, tények. Vagyis ellenőrizhető ezen tények esetében, hogy a bíróság hivatalos működése során, azzal összefüggésben, és milyen forrásból szerezte meg (például a bíróság előtt ismert más perből származó, vagy a bíróság meghatározott szervezeti egysége vagy tisztségviselője igazgatási tevékenysége körében kezelt adat).

A hatóságok által hivatalosan ismert tények sem képezhetik bizonyítás tárgyát. A gyakorlatban a nyomozó hatóságnak hivatalból kell ismernie a jogszabályokat. Ezekre nem tud bizonyítékot szolgáltatni, egyéb tényekről, adatokról, információkról pedig a hatóságnak hatósági ismeretei vannak, amelyeket köznyilvántartásból szerez, és ezek valódiságát nem szükséges igazolni. A 2018. július 1-jén hatályba lépett törvény a bizonyítási tilalmat kiterjeszti azokra a tényekre, amelyek valóságát a felek kölcsönösen elismerik, és amelyekkel kapcsolatban a bíróságnak nincs alapos kétsége.

A hivatalos tudomás származhat a bíróság (eljáró bíró) által korábban lefolytatott perekből, az azokban lefolytatott bizonyítás anyagából (szakértői véleményekből, megkeresésekre adott válaszokból), a bíróságokon vezetett nyilvántartásokból, lajstromokból.

A hivatalos tudomás forrását az ítélet indokolásában a bíróság köteles megjelölni, hiszen a felek által is ellenőrizhetőnek kell lennie. A hivatalos tudomáson alapuló tényt a bíróság akkor is köteles figyelembe venni, ha arra a felek nem hivatkoznak. Példák a hivatalos tudomásként értékelt tényekre:

– „A bíróság hivatalos tudomása szerint az alperes ... és ... napja közötti időben az X Rt. igazgatóságának elnöke, ... és ... napja közötti időben pedig vezérigazgatója volt. (Ez az ismeret származhatott egy az eljáró bíró előtt folyamatban volt másik per anyagából, és/vagy a bíróság által beszerzett cégnyilvántartási adatokból.)¹⁴⁹

– A bíróságnak a ... számú perből hivatalos tudomása van arról, hogy a Magyar Államkincstár törzskönyvi nyilvántartásába az I. rendű alperes van bejegyezve, melynek szervezeti egysége a Fővárosi Kerületek Földhivatala. Emellett arról is hivatalos a tudomása, hogy a Fővárosi Földhivatal 2006. évi költségvetési alapokmánya szerint szervezeti felépítésében a Budapesti 1. és 2. számú Körzeti Földhivatal szerepel”.¹⁵⁰

Megjegyzendő, hogy nem igényel még bizonyítást az anyagi jogszabály által kötelező vélelemként szabályozott tény sem. Ezek száma azonban a büntetőjogban – annak az anyagi valóság legalábbis processzuális értelemben való megállapításának igényétől való teljes elszakíthatatlanságával összefüggésben rendkívül csekély.

Az 1978. évi IV. törvény (régi Btk.) megállapította, hogy a 12 éven aluli személyek védekezésre képtelennek minősülnek erőszakos közöszlenség és szeméremtest elleni erőszak esetén. Ez a vélelem azonban megszűnt a 2012. évi C. törvény (Btk.) bevezetésével, amely ehelyett azt írta elő, hogy minden 12 éven aluli személlyel folytatott szexuális aktust szexuális erőszaknak kell minősíteni. Következésképpen megszűnt a gyermek védekezési képtelenségének bizonyítása, leegyszerűsítve a jogi eljárást ilyen esetekben.¹⁵¹

A Btk. jelentős változást hozott a büntetőjogban azáltal, hogy beépítette a „helyzeti jogos védelem” néven ismert megdönthetetlen vélelmet. Ez a Btk. 22. § (2) bekezdésében felvázolt

¹⁴⁹ Kúria, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, 104. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemen_y_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)

¹⁵⁰ Kúria, Az ítéleti bizonyosság, i. m., 105.

¹⁵¹ Somogyi uo.

koncepció hét olyan forgatókönyvet határoz meg, amikor a jogellenes támadás a vádlott életére irányul. Ilyen esetekben a hangsúly a jogellenes támadás általános jellegére helyeződik, amint azt egy olyan eset illusztrálja, ahol a védő azzal érvelt, hogy a vádlott közlekedési szabálysértései, beleértve a jelentős sebességtúllépést, nem függték össze a halálos baleset során bekövetkezett ittas állapotával.^{152 153}

A bizonyítás nélküli ténymegállapítás ugyanazon a lépcsőn van, mint a mindenki által ismert (köztudomású) és hivatalosan ismert tény, és úgy definiálja, mint az igazságot, amely nem szorul bizonyításra, és az ítélet alapjaként alkalmazható; azon tényeket, amelyek fennállását a vádló, terhelt és a védő az adott ügyben elfogadja.¹⁵⁴ Jelentős változásról van szó egyben a mára jónak számító büntetőeljárás törvényünkben, amely a bírói ítéleti bizonyosságot is más megközelítésre helyezi. Ez a terhelt beismerésén alapuló konszenzuális eljárásokban, azok bizonyítási rendszerében kristályosodik ki.

Itt megemlítendő, hogy a bizonyítás időkorlátja is kulcsfontosságú tekintettel arra, hogy a köztudomású tényeknek, hivatalból szerzett ismereteknek szerepe is a bizonyítási eljárás rövidítése, a bizonyítási teher csökkentése, így a büntetőeljárás hatékonyságának növelése is egyben. Tárgyalásra kerülő ügyben főszabály szerint az ügyész, a vádlott és a védelem legkésőbb a szükséges előkészítő ülésen bizonyítási indítványt tehet vagy bizonyíték kirekesztését indítványozhatja.

Ilyen indítvány utóbb csak a törvényben meghatározott esetekben – a bizonyítékok későbbi alakulása, ismertté válása, vagy a bizonyítás iránya következtében, a megismerés (tudomásszerzés) időpontja és az önvád hiánya miatt – tehető. Ha pedig az indítványozó bíróság úgy érzi, hogy tisztázni kell a benyújtott indítvány tényállását, akkor – mivel a büntető igazságszolgáltatás processzuális igazságszolgáltatása (eljárás igazsága, mint a bizonyítás eredménye) végső soron elválaszthatatlan a materiális igazságtól, tényállástól – nem utasíthatja el pusztán késedelmessége miatt, hanem a törvényben meghatározott szankciókat alkalmazhatja a késedelmes benyújtóval szemben.

A beismerő vallomás, mind a hozzá tartozó előadás, mind pedig a bíró felhívása ellenére nem kétséges előadás közös vonása, hogy a bíróság igaznak fogadhatja el, ha nem fér hozzá kétsége. Hiába állapítjuk meg a felek egyetértését egy adott tényről, ha a tény valósága a bíró által ismert módon (például köztudomású vagy hivatalos ismeret alapján is) megkérdőjelezhető. Ebben az esetben a bizonyítási eljárás marad a tények megállapításának eszköze.

2.3. Köztudomású tények a gyakorlatban

Az emberek bizonyos csoportjai által ismert és igaznak elismert adatokat, ismereteket köztudomásúnak tekintjük. A jogirodalom két csoportra osztja őket:

- A szigorúbb értelemben vett köztudott tények magukban foglalják a történelmi epizódokat... és az általános ismereteket, például a mértékendszer egységeit.
- A közös tapasztalat tényeit ehelyett empirikus kijelentéseknek kell tekinteni, amelyek tényszerűen írnak le általánosan ismert összefüggéseket vagy megfigyeléseket.¹⁵⁵

Nem feltétel, hogy az adott tény széles körben ismert legyen, elég, ha az emberek egy meghatározott csoportja előtt ismert. A csoport köthető pl. a társadalom egyes rétegeihez, foglalkozáshoz, földrajzi környezethez. Nincs jelentősége, hogy maga az ismeret, ami köztudomású tényként került a későbbiekben megfogalmazásra, milyen forrásból származik, a bíróság milyen módon szerez arról tudomást.

¹⁵² Kúria, Az ítéleti bizonyosság, i. m., 88.

¹⁵³ 4/2013. Büntető Jogegységi Határozat Javaslat in Kúria i. m., 89.

¹⁵⁴ Kúria, Az ítéleti bizonyosság, i. m., 90.

¹⁵⁵ Kengyel Miklós, Magyar polgári eljárásjog, Osiris kiadó, 2014, 292.

A bíróság a bizonyítékok mérlegelése során értékeli a bizonyítás nélküli ténymegállapításokat, így a köztudomásútényeket.¹⁵⁶

Néhány példa a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja nyomán valamely tény köztudomásúként kezeléséről:

- Köztudomású tény, hogy a személyi szabadság hosszan tartó, súlyos korlátozása kihívásokkal és káros következményekkel jár. A börtönkörülmények fizikailag és lelkileg is megterhelőek. Általában károsak, az elszenvedett sérülések gyakran hátrányt jelentenek az életmódban, a munkavállalásban és a szabadulás utáni törekvésekben.
- A nem vagyoni kárpótlásnak az a rendeltetése, hogy enyhítse a hátrányokat, segítse a belőlük eredő nehézségek leküzdését.¹⁵⁷
- Köztudomású tény, hogy a büntetőeljárás, amely széles nyilvánosság előtt zajlik, nagy közfigyelmet vált ki, az érintettek mindennapjaira jelentős befolyást gyakorol, egyrészt folyamatos pszichés terhet jelent, másrészt az érintett az életét úgy köteles átalakítani, hogy az megfeleljen büntetőeljárás által rá rótt kötelezettségeknek megfeleljen, ne adjon alapot az előzetes letartóztatás elrendelésére.
- Az őrizetbe vétel – még a leghumánusabb eljárás mellett is – együtt jár a megaláztatással, kiszolgáltatottsággal, önmagában a fogvatartás nem vagyoni kárt megalapoz.
- A szabadságvesztés, mint büntetési nem jellege folytán az is köztudomású, hogy – bármely, de különösen fegyház fokozatban – az elítéltre nézve jelentős személyi, erkölcsi, jogi és egyéb hátrányokkal jár.
- A bíróság köztudomású tényként fogadta el, hogy egy gazdasági társaságról egy országosan olvasott napilapban megjelent valótlán tények alkalmasak arra, hogy az adott cég részvételét a gazdasági életben megnehezítsék.
- A gazdasági totálkár egy gazdaságossági számítás.
- Az érettségi évében a gyermekkel kapcsolatos költségek lényegesen meghaladják a középiskolai tanulmányok alatt rendszeresen felmerülő költségeket.
- Többletköltséggel jár, ha az egyetemi tanulmányát folytató gyermek lakóhelye és tartózkodási helye különböző.
- Súlyos betegség jelentős orvosi kiadással, gyógyszerköltséggel jár.
- Az ötven év feletti diplomás nők elhelyezkedési nehézsége.
- Köztudomású, hogy bizonyos szakmák (pl. informatikus) keresettek.
- Magyarország egyes régióiban nagyobb a munkanélküliség aránya.
- Ingatlanok esetében köztudomású lehet, hogy helytől és időtől függően az ingatlanforgalom stagnál, vagy a kereslet-kínálat arányai eltolódtak.
- Budapesten vagy egyetemi városokba a lakásbérleti díjak emelkedettek.

Konkrétabb példákat hozva a bíróságok ítélezési gyakorlatából az alábbi kapcsolódó határozatokat emelném ki nem csak büntető ügyek köréből, de a teljesség igénye nélkül.

Köztudomású, hogy az ittaság a járművezető merészségét indokolatlanul megnöveli, veszélyérzetét csökkenti, érzékelési képességét korlátozza, ezért a gépjárművezető kifejezetten ittas állapota miatti közlekedési szabályszegések és az ittaság közötti összefüggésre nézve nincs szükség külön bizonyítás felvételére [Btk. 236. §].¹⁵⁸

¹⁵⁶ Mezőkövesdi Járásbíróság P.20013/2017/66., Miskolci Törvényszék Pf.20416/2019/5., *Kúria Pfv.21239/2019/7.* in Kúria, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, 104. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)

¹⁵⁷ BH1998. 82.

¹⁵⁸ BH 2018.4.105 I.

Az alkohol emberi szervezetre gyakorolt negatív hatásai - érzékelési képesség, koncentráló-készség korlátozása, a veszélyérzet csökkentése stb. - köztudomásúak, ezért külön bizonyítást nem igényelnek. Ittas járművezetés esetén ezért a megvalósított közlekedési szabályszegések általában összefüggenek a vezető alkoholos befolyásoltságával, ettől eltérő következtetés alappal csak akkor vonható le, ha az ügy egyedi körülményei, a közlekedési szabályszegés sajátos jellege ezt indokolják [Btk. 188. § (1) bek. és (2) bek. c) pont; Be. 75. § (3) bek.].¹⁵⁹

Egyenes szándékkal követi el az emberölés büntettét, aki a sértett nyakát egy övvel körkörösén leszorítva addig fojtogatja, amíg a sértett teste el nem ernyed. A köztudomásúan életfontosságú szerv, a nyaki képletek övvel történő körkörös leszorítása, zsinegelése az ölés tipikus elkövetési módja, amelyből arra lehet következtetni, hogy a tettes a sértett halálának bekövetkezését kívánta, tehát egyenes szándékkal cselekedett. Ezen az sem változtat, ha a sértett halála nem nyomban a helyszínen, hanem néhány hónap múlva a kórházban következik be, mert a terhelt cselekménye indította el azt az okfolyamatot, amely elháríthatatlanul vezetett a halálos eredményhez [Btk. 7. §, 160. § (1) bek., (2) bek. b) pont].¹⁶⁰

A bűncselekmények elszaporodása súlyosító körülmény akkor, ha a köztudomás szerint az ügyben elbírált vagy az ahhoz hasonló bűncselekmények száma (az elkövetéskor) a korábbi időszakhoz képest lényeges emelkedést mutat, vagy ha a számuk az adott területen lényegesen magasabb volt az átlagosnál. Az erős felindulásban elkövetett emberölésnél és a jogos védelem túllépésénél ez a körülmény nem jön figyelembe.¹⁶¹

Hasonlóképpen köztudomásúnak kell tekinteni a történelmi események, például a II. világháború vagy a rendszerváltás tényeit, vagy például egy árvíz, vagy földrengés okozta károk tényét is ilyen, továbbá a gazdasági válságok és pandémiák hatása sem igényel bizonyítást általánosságban, azonban az ezekhez kapcsolódó bűncselekmények meghatározott elemei bizonyításának szükségességét mindez nem írja felül.

További példaként szolgál a pandémiák említése kapcsán, hogy az egészségügyi okból fennálló akadályoztatásra hivatkozás önmagában nem alkalmas a jogi képviselő vétlenségének alátámasztására, annak igazolására, hogy a fertőzés akadályozta volna a jogi képviselőt a helyettesítés megszervezésében. A COVID fertőzés köztudomásúlag nem szükségszerűen jár együtt olyan súlyos tünetekkel, amely folytán indokolt a fokozott ügymenet.¹⁶²

Ez az általános gyakorlat tükröződik a köztudomású tények, bizonyítási tilalmak alapján az olyan nemzetközi bíróságokon, mint az EJEE és az ICC, ahol a kialakult jogi keretek alapján az ismert tényeket is felhasználják.

2.4. Köztudomású tények gazdasági büntetőügyekben

Továbbá ilyen köztudomású tény lehet a könyv-és adószakértői kérdések tekintetében:

- az adóbevallás elkészítésének a napja
- a számviteli és bizonylati rend betartásának kötelezettsége
- A könyvvizsgálat célja a vállalkozások pénzügyi kimutatásainak független ellenőrzése és hitelességének megerősítése.

¹⁵⁹ BH 2013.2.33

¹⁶⁰ BH 2017.6.173 I.

¹⁶¹ BK 154. szám, Büntetékiszabási tényezők

¹⁶² A Kúria Kfv.37404/2022/2. számú precedensképes határozata.

- A könyvvizsgálat szabályait és eljárásait a nemzetközi és hazai szabványok (pl. IFRS¹⁶³, a Számviteli Törvény) határozzák meg.
- Könyvvizsgálati jelentés bizonyos vállalkozások (pl. nagyvállalatok, tőzsdén jegyzett cégek) számára kötelező.
- A hibás vagy megtévesztő könyvvizsgálati jelentések jogi felelősséget vonhatnak maguk után.
- A joggyakorlatban az alábbi bírósági döntésekben található példa:
- A terheltnek, mint gazdasági társaságban ügyvezetői pozíciót betöltő, majd tényleges irányítói tevékenységet végző személynek tudomással kellett bírnia arról, hogy bármely céges viszonylatban kiállított számla, mint alapbizonylat fő szabály szerinti természetes sorsa az, hogy bekerül az adott cég könyvelésébe, majd annak nyomán az adóbevallásába. Ekként köztudomásúként értékelhető az áfás számlákkal kapcsolatban az ezen adónemmel összefüggésben kínálgató adólevonási lehetőség is. A Kúria Bfv.1410/2018/6. számú precedensképes határozata költségvetési csalás büntette tárgyában.¹⁶⁴
- Köztudomású, hogy az értékpapírok árfolyama pozitív és negatív irányba egyaránt mozoghat.¹⁶⁵
- Köztudomású tényként elfogadható, hogy az a jogi személy, amelynek tevékenysége bűncselekmény gyanúját veti fel, olyan bizalomvesztést szenved, amely üzleti jóhírnevét súlyosan érinti.¹⁶⁶ A Fővárosi Ítéltábla Pf.20045/2022/4. számú határozata személyiségi jog megsértése tárgyában.

Gyakori esetként a fél szándéka irányul arra, hogy a bíróság valamely tényt köztudomásúként ismerjen el, mentesítve őt ezáltal a bizonyítás alól. Ilyen esetben a bíróság az ítéletében tartozik számot adni arról, hogy a fél által köztudomásúként meghatározott tényről mi az álláspontja.

2.5. Ami mégsem köztudomású tény

Fontos kiemelni, hogy a köztudomású tények megítélése nem feltétlenül egyszerű. A joggyakorlat azt mutatja, hogy nem tekinthető minden triviálisnak mondható jelentés köztudomásúnak, erre az alábbiakban hozok példát.

A gyermektartásdíj felemelése kapcsán a szakmunkás átlagkereset nem tekinthető köztudomású, köztapasztalati ténynek, ezért az átlagkeresetre, mint köztudomású tényre hivatkozás nem mentesíti a felet az őt terhelő bizonyítási kötelezettség alól.¹⁶⁷

Egyébiránt a gyermektartási díjra vonatkozó megállapítások sem tekinthetőek köztudomású tényeknek.

Sok esetben a szakértő azzal járul hozzá legjobban a tényállás tisztázásához, hogyha eligazítást nyújt a jogalkalmazó számára arról, hogy az adott eredménynek az adott kontextusban mi a jelentése, jelentősége (például teljesen más információértéke van annak, ha a terhelt DNS-ét a sértett körme alól vett mintában találják meg, mint annak, ha a sértett kollégiumi lakótársának DNS-ét találják meg a közös használatú kés markolatán, ami egyébként az elkövetés eszköze volt. „Nem mindenki számára egyértelmű az sem, hogy ha egy személy DNS-ét megtalálták

¹⁶³ International Financial Reporting Standards

¹⁶⁴ Kecskeméti Törvényszék B.304/2014/44., Szegedi Ítéltábla Bf.69/2016/7., *Kúria Bfv.1410/2018/6.* (BH 2019.11.291)

¹⁶⁵ Kúria Pfv.20232/2017/6.

¹⁶⁶ A Fővárosi Ítéltábla Pf.20045/2022/4. számú határozata

¹⁶⁷ Kúria Pfv.21615/2019/6. számú precedensképes határozata

valahol, az nem azt jelenti, hogy szükségszerűen járt is ott. Az sem köztudomású tény, hogy önmagában az, hogy egy személy DNS-ét nem találták meg a helyszínen, nem zárja ki, hogy ott járt. Ha a kirendelt szakértő ezekre a szakkérdésekre nem adott megfelelő vagy kielégítő választ, a magánszakértő lehet az, aki szakértelmével segítheti a valósághű tényállás tisztázását.”¹⁶⁸

Nem sorolható a köztudomású tények körébe, hogy a gépkocsi lopások milyen módszerrel történnek. Az sem köztudomású, hogy melyek azok a körülmények, amelyeket gépkocsi vásárlás esetén mindenképpen észlelni kell, és aggályt keltő voltát fel kell ismerni.¹⁶⁹ Az ügyek egy meghatározott körére általánosan jellemző tényállási elem esetében a köztudomású tény jól megfogalmazott körülírása és a döntésnek biztosított nagyobb nyilvánosság lehetőséget ad arra, hogy hasonló tárgyú ügyekben maguk a felek hivatkozzanak a köztudomású tényre. Az előzőekben felhívott¹⁷⁰ döntés közzétételét követően már maga az alperes volt, aki ellenkérelmében akként nyilatkozott, hogy a személyi szabadság hosszabb idejű megvonásával általában együtt járó hátrányok tényét nem vitatja, és a bizonyítást az ezt meghaladóan állított sérelmek vonatkozásában tartotta indokoltnak.

Nem feltétlenül egyértelmű, hogy ez a tény valóban köztudottnak minősül-e, vagy a bírónak van róla hivatalos tudomása. De az is eléggé nyilvánvaló, hogy a bíró több más ilyen ügyben szerzett szakértői véleményből is levonhat ilyen következtetést, ami nem köztudomású, hanem olyan tudás, amelyet a bíró hivatali feladatai során szerzett.

A Legfelsőbb Bíróság szerint az ügy érdemi elbírálására lényegesen kiható eljárási szabálysértésnek minősül, ha a bíróság a korábbi perben hivatalos tudomására jutott tényeket anélkül fogadja el valónak, hogy a hivatalos tudomás forrását megjelölve a felek figyelmét erre felhívna.¹⁷¹

2.6. Köztudomású tény és különleges szakértelem

Az, hogy mi a „különleges szakértelem”, a törvény nem határozza meg, de eldöntése a gyakorlatban ritkán okoz nehézséget. A „különleges szakértelem” körülírásában elindulhatunk abból, hogy mi a köztudomású tény. A köztudomású tények megállapítása ugyanis nyilvánvalóan nem igényel különleges szakértelmet, de még bizonyítást sem. A különleges szakértelmet igénylő tényeket tehát azok között kell keresni, amelyekről bizonyítás folyik, és amelyek természetesen kívül esnek a köztudomású tényeken.¹⁷²

A nyomozási szakban keletkező szakértői vizsgálatok és szakvélemények kiemelt súllyal bírnak, hiszen ekkor történik a büntetőügy releváns tényeinek feltárása, összegyűjtése, rögzítése és előzetes értékelése, ideértve azokat is, amelyek szakértők bevonását teszik szükségessé. A bíróság előtt lefolytatott szakértői vizsgálatokat rendszerint megelőzik a nyomozás alatt elvégzett vizsgálatok, ezért az ebben a szakaszban elkövetett mulasztások vagy hiányok – amelyek sokszor már nem orvosolhatók – az eljárás további menetére és eredményére is számottevően kihatnak.¹⁷³ A nyomozás során a nyomozó hatóság tagjainak általános

¹⁶⁸ Nogel Mónika, Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikus szakértői vélemények relevanciája a védelem számára, Belügyi Szemle, 2022-03, Vol.70 (3), 481.

¹⁶⁹ BH1995. 642. in Kúria Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, 109. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)

¹⁷⁰ BH1998. 82. számú döntés

¹⁷¹ BH2007. 416.

¹⁷² Király Tibor, Büntetőeljárás jog (3. átdolgozott kiadás), Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 255.

¹⁷³ Gödöny József, Igazságügyi szakértők, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964., 5–6., 14.

szakismereti színvonalát kell általában a különleges szakértelem alsó határának tekinteni, illetőleg olyan alapnak, amelyre figyelemmel a nyomozó hatóság eldönti, hogy a konkrét tény megállapításánál vagy megítélésénél szükséges-e különleges szakértelem. Éppen ezért, amikor az eddig különleges szakértelem körébe tartozó ismeretek a nyomozási gyakorlatban általában ismertekké válnak és alkalmazásra kerülnek, megszűnik különleges jellegük. Nem lehet ugyanis vitatni, hogy a nyomozás során a bűnügyben releváns tényeket vagy körülményeket a nyomozó hatóság állapítja meg. E tények és körülmények megállapításánál és megítélésénél a szakvélemény, mint bizonyíték csak az egyik lehetőség a sok közül. A különleges szakértelem határait megvonva Székely János utal rá,¹⁷⁴ Gödöny József pedig hangsúlyozza, hogy a fogalom állandóan változó tartalmat takar.¹⁷⁵ Erdei Árpád szerint a különleges szakértelem olyan ismereteket foglal magában, amelyek kívül esnek a jogi ismeretek körén és meghaladják az általános ismeretek szintjét.¹⁷⁶ A nyomozó hatóságok tagjai általános szakismereteinek, a nyomozási gyakorlatban általánosan ismert és alkalmazott módszereknek, eszközöknek és eljárásoknak a különleges szakértelem tárgyi hataraként általában való elfogadása nem eredményezheti a terheltek vagy a felek érdekeinek megsértését vagy veszélyeztetését.

Amennyiben a terhelte és védője vagy más jogosult a nyomozó hatóság által tett megállapításokkal nem ért egyet, módja van a bizonyítás kiegészítését indítványozni, szakértő kirendelését kérni, a megtett intézkedések illetőleg elmulasztott cselekmények miatt az ügyészhez fordulni stb.¹⁷⁷

Az a szakismeret minősül különlegesnek, ami kívül esik azokon az ismereteken, amelyek birtokában valaki a büntető ügyekben eljáró hatóság tagjává válhat.¹⁷⁸

Erdi felfogásában a szakvélemény alapjául szolgáló tényezők közül mindenekelőtt a különleges szakértelem olyan tudást jelent, amely nem tartozik a jogi ismeretek körébe, és szintje meghaladja az általános ismereteket.¹⁷⁹

Azt is le kell szögezni, hogy napjainkban a tudomány és a technika olyan mértékű térhódítása figyelhető meg, amelynek hatására a különleges szakértelem köréből egyes ismeretek folyamatosan kikerülnek, és általános ismeretökké válnak, és kialakulnak olyan újabb területek, amelyek a különleges szakértelem kategóriába kerülnek.”¹⁸⁰

A köztudomású tények az igazságszolgáltatás egyszerűsítését szolgálják, úgy képezik a tényállás részét, hogy nem igényelnek bizonyítást. A gyakorlatban ezek határa gyakran elmosódik, különösen akkor, ha egy szakértői vélemény olyan állítást tartalmaz, amely látszólag ellentmond a köztudomásúnak.

Varga Csaba szerint „a jog nem lezárt rendszer, hanem társadalmi folyamat, amelynek minden mozzanata értelmezés és döntés tárgya.”¹⁸¹

A köztudomású tények így nem pusztán objektív információk, hanem a bírósági tudás részei és mint ilyenek, konstruáltak és kontextusfüggők.

¹⁷⁴ Gödöny i. m., 15–16.

¹⁷⁵ Székely János, Szakértők az igazságszolgáltatásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967. In: Erdei Árpád, Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 33.

¹⁷⁶ Pusztai László, A szakértői bizonyítás hatósági előkészítése, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, XX. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983, In: Erdei Árpád, Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 35.

¹⁷⁷ Gödöny i. m., 17–18.

¹⁷⁸ Erdei i. m., 33.

¹⁷⁹ Erdei i. m., 35.

¹⁸⁰ Bakonyi Mária, A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben, Büntetőjogi Szemle, 2018/1, 3-15, 4-5.

¹⁸¹ Varga Csaba, A jog mint folyamat: Quis custodiet ipsos custodes? Szent István Társulat, Budapest, 2002. 101.

A szakértői vélemény és a köztudomású tény közötti feszültség tehát nem pusztán tartalmi, hanem intézményi természetű is lehet, nevezetesen az, hogy ki mondhatja ki, hogy „mi a valóság”?

Varga szerint ez nem egyszerű technikai kérdés, hanem döntéshozatali felelősség kérdése, ha például a bíró a köztudomású tények ellenére a szakértőre hagyatkozik, akkor a döntés nem jogi mérlegelés eredményeként jön létre, ami felveti az igazságszolgáltatás függetlenségének kérdését.

Ezek a tények ugyanakkor lehetővé teszik a szakértői vélemény logikájának és hitelességének megállapítását is. Ha a szakértő megállapításai eltérnek a bevett gyakorlattól vagy ismeretektől, akkor a szakvélemény szakmaiságának megítélésében ez is szerepet játszik, tehát egyfajta objektív keretet is adnak. Az adóügyi szakvélemény ismertetése során figyelembevételre kerülnek a köztudomású tények, amelyek a pénzügyi, gazdasági gyakorlatban általánosan elfogadott, széles körben ismert ismereteken alapulnak (pl. adózási alapelvek, számviteli szabályok, gazdasági működés jellemzői). Mivel ezek nem igényelnek külön bizonyítást, a szakértői vélemény ezen tényezőkkel való összhangja – vagy éppen attól való eltérése – fontos szempontot képez a vélemény szakszerűségének és megalapozottságának megítélésében.

A köztudomású tény és a különleges szakértelem elhatárolása is érzékelteti, hogy a tény-és jogkérdés határvonala nem minden esetben egyértelmű.

III. A szakértő helye és szerepe a bizonyításban

3.1. A szakértő kirendelése

A fenti érvelésből is következik, hogy a bíró kompetenciája a szakmai ismeretei ellenére csak a „jogi szakértői” szerepre terjed ki, ezért a szakértő kirendelése, akkor is kötelező, ha az eljáró bíró rendelkezik a különleges szakmai ismeretekkel. A szakértő kirendelésre vonatkozó kötelezettséget erősíti meg az, hogy ha például az első fokon eljáró bíró rendelkezik is a kérdés elbírálásához szükséges különleges szakértelemmel, előfordulhat, hogy a másodfokon eljáró bíróság már nem. A bíró szakértelmére alapított vélemény már nem minősülhetne bizonyítási eszköznek, arról a fél csak a bíróság érdemi határozatából értesülne, ami eljárási garanciákat sértene, hiszen nem lenne lehetőség a szakvélemény eljáráson belüli támadására, az ellentmondásra.¹⁸²

A bíró különleges szakértelme ugyan segítheti a bírót abban, hogy a szakértő feladatait szakszerűen határozza meg, a jogvita elbírálása szempontjából a releváns kérdéseket szakszerűen teszi fel. Azonban lényeges eljárási hiba, ha a bíró a saját szaktudására hivatkozással nem rendel ki igazságügyi szakértőt, és - egyéb bizonyíték hiányában - saját ismeretei alapján foglal állást. Például a betéti társaság üzletvezetéssel megbízott tagja a sikkasztást valósítja meg, ha ingatlanát apportként a gazdasági társaságba beviszi, majd ezt követően az ingatlant eladja.¹⁸³ Eljárási szabálysértés valósul meg, ha a hatóság az ingatlan értékének megállapítása végett nem a külön jogszabályban feljogosított intézményt, kijelölt igazságügyi szakértőt, illetőleg eseti szakértőt, hanem egy korlátolt felelősségű társaságot rendel ki a szakvélemény elkészítése érdekében.¹⁸⁴

Önmagával ellentétben állónak látszó szakvélemény esetén pedig más szakértőt akkor kell kirendelni, ha az eljáró szakértőtől kért felvilágosítás vagy a szakvélemény kiegészítése nem vezetett eredményre vagy egyéb okból szükséges, de ekkor sem léphet szakkérdés talajára a bíró.¹⁸⁵

Ez különösen azért lényeges, mert ha a bíró a szakértői szakismeret terepére lép, akkor megbillen a bírói meggyőződés rendszere.¹⁸⁶

Ennek megfelelően látható, hogy a bírói meggyőződés személyes, belső, szubjektív folyamat racionális indoklással, míg a szakvélemény a különleges szakismeret objektív világát képviseli, amely mérhető tényekre, módszertanra, valószínűségi és statisztikai stb. megfontolásokra támaszkodik. A két sík összemosása azzal a kockázattal jár, hogy a döntéshozatal jelenlegi, a bizonyítékok szabad bírói mérlegelésére épülő modellje megsérül, és az ítélet indokolása burkoltan „külső”, szakértői tekintélyre tevődik át ahelyett, hogy a bíróság saját, átláthatóan megindokolt „belső” jogi felelősségvállalásán nyugodna.

Teljesen elfogadható, hogy egyes esetekben viszont valóban nincs szükség szakértő kirendelésére, mert a bíróság is el tudja dönteni az adott kérdést.¹⁸⁷ Nincs szükség szakértő kirendelésére, ha az adott kérdésre adandó válasz okirattal bizonyítható, vagy a felek nem

¹⁸² Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. 10. 06.)

¹⁸³ 1997. évi CXIV. törvény a gazdasági társaságokról

¹⁸⁴ BH2003.2.54.

¹⁸⁵ BH+ 2003.6.257, Legfelsőbb Bíróság Bf.I.1450/2002.

¹⁸⁶ Erdei i. m., 15.

¹⁸⁷ Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. 10. 06.)

vitatják. Olyan eset előfordulhat, amikor az adott szakkérdést a bíróság is meg tudná válaszolni, mégis pergazdaságossági szempontból célszerű a szakértő kirendelése. Amennyiben a bíró számára túlságosan időigényes feladattal szembesül, és ez hátráltatná a többi ügye időszerű intézését a peridőtartam csökkentése érdekében megengedhető a szakértő kirendelése. De „az adott tény feltárása akkor lehet tisztán bírói feladat, ha az a bírótól nem igényel aránytalan energia befektetést, időráfordítást.”¹⁸⁸

3.2. A magánszakértő megbízása

A Be. 190. §-a rögzíti a magánszakértő kirendelése és véleményének felhasználási kereteit, ennek (1) bekezdése szerint a terhelt vagy védő indítványozhatja konkrét szakértő kirendelését. Erről a nyomozóhatóság vagy a bíróság határoz, az elutasító döntés ellen pedig nincs jogorvoslat. Ha az indítványt elutasítják, vagy nem az indítványozott személyt rendelik ki, a terhelt vagy védő Be. 190. § (2) bekezdése alapján magánmegbízást adhat szakvélemény elkészítésére. Ezáltal a védelem bizonyos mértékig „kikényszerítheti” magánszakértő bevonását.

A jelenlegi szabályozás azonban nem határozza meg egyértelműen, hogy ilyen megbízás kizárólag ténykérdésre irányulhatna, így előfordulhat, hogy a magánszakértő jogkérdésben, vagy burkolt jogkérdésben is nyilatkozik.¹⁸⁹ Tehát ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy az adott kérdés nem igényel különleges szakértelmet, és ezért nem rendel ki szakértőt, a terhelt vagy a védő saját megbízásból ugyan készíttethet magánszakértői véleményt.

Ez problémás, hiszen a bíróság a magánszakvéleményt nem köteles elfogadni, különösen akkor, ha az nem szakkérdésre, hanem jogértelmezésre vonatkozik. Ezen túlmenően a bíróságnak nincs bizonyítási kötelezettsége az ilyen magánszakvéleményekkel kapcsolatban, és nem áll fenn ellentétes szakvélemény beszerzésének kötelezettsége sem.

Amennyiben a benyújtott magánszakértői vélemény nem szakkérdésben foglal állást, úgy azt a bíróság szintén el kell utasítsa. Ez rávilágít arra, hogy a magánszakértői vélemények szerepe, bár elméletileg lehetőség a bizonyítás bővítésére, a tény- és jogkérdések elhatárolásának követelménye miatt is korlátozott, és mivel nem minden esetben alkalmas a bírósági döntés érdemi befolyásolására, úgy a büntetőeljárás hatékonyságát csökkentő tényező is egyben. Sőt a bíróság saját szakmai tudása alapján, szakértő bevonása nélkül is eldönthet egyes kérdéseket.

A hatályos eljárási jog alapján, ha a törvény másként nem rendelkezik a szakértő igénybevétele főszabály szerint kirendeléssel történik [Be. 189. § (1) bekezdés].¹⁹⁰ A terhelt és védője indítványt tehet szakértő kirendelésére, az indítványban megjelölhetik a szakértő személyét is; az indítvány elbírálásáról a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság dönt. A benyújtott vagy előadott magánszakértői vélemény Be. 198. § (1) bekezdése szerint csak akkor minősül szakvéleménynek, ha a terhelt, illetve a védő a Be. rendelkezései szerint járt el; ellenkező esetben a magánszakértői vélemény csupán a terhelt, illetve a védő észrevételének tekintendő.^{191 192}

¹⁸⁸ Igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében, https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. 10. 06.)

¹⁸⁹ Be. 190. §

¹⁹⁰ Nogel Mónika, A szakértői bizonyítás aktuális kérdései. hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2020

¹⁹¹ Be. 198. §

¹⁹² Elek Balázs, Az új bizonyítékra alapított perújítás megengedhetősége a bírói gyakorlatban, In Domokos Andrea – Homicskó – Árpád Olivér – Miskolczi-Bodnár, Péter; Tóth J., Zoltán (szerk.) Audiatur et altera pars: ünnepi

A kutatás eredményei alapján felmerül annak szükségessége is, a szakértői bizonyítás tisztaságának megőrzése érdekében, hogy a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdésre irányulhasson, és kifejezetten tilos legyen jogkérdés vagy burkolt jogkérdés szakvéleménybe foglalása.

Ez egyrészt biztosítaná a szakértői bizonyítás tisztaságát, másrészt elkerülhetővé tenné, hogy a szakértő a bíró jogértelmezési hatáskörét gyakorlatilag – akár burkoltan – átvállalja, ami a tisztességes eljárás és a hatalmi ágak elválasztásának alapelveivel is ellentétes.

Kétségtelen, hogy egy szakszerű vélemény (magán- vagy hatósági szakvélemény) tartalmát a laikus bíró csak korlátozottan tudja ellenőrizni. Ha ennek túl nagy súlyt adunk, a szakértőt lényegében „tudományos bíróvá” tesszük és a döntés kulcsa nála maradna, miközben a bíró szerepe formálissá válna. Ez a logika odavezetne, hogy a szakértő véleménye kötelező mércévé emelkedik, innen a „ténybíró” elnevezés és a bírói mérlegelés és a belső meggyőződés elve pedig feladásra kerülnek – pusztán jelszó maradna egy előre eldöntött szakmai állásfoglalás mellett.¹⁹³

3.3. A szakértő helyzete és szerepe

A szakértő, mintegy ténybírói szerephez jut az „egy szakértő elv” következtében¹⁹⁴, ahol erőteljesen felértékelődik a tényállás megállapítása során az egyetlen szakvélemény szerepe. A szakértő másik szakértői ellenőrzésének hiányát hiányproblémaként is értelmezhetjük, ugyanis az egyetlen szakértői véleményben szereplő esetleges hibák nem, vagy csak nehezen kiküszöbölhetők.¹⁹⁵

A szakértő személyének kiválasztási folyamata és abban a felek részvétele további nehézséget generál, a gyakorlat egyértelműen azt mutatja, hogy ritkán alakul ki egyetértés a szakértő személyére vonatkozóan a felek között. Azonban amennyiben több szakértő vesz részt a perben kialakulhat egy szakmai párbeszéd vagy vita, amely alkalmas lehet a szakvélemények másik szakértő általi felülvizsgálatára, megerősítésére. Ezáltal több szakmai támpont, vélemény és információ áll a bíró rendelkezésére a szakvélemények értékelésére, majd azok mérlegelésére, esetlegesen párhuzamot vonva a laikus bírászkodási rendszer egyes elemeinek szakértőkre történő átültetésére.¹⁹⁶

A szakértő eljárásjogi helyzetét illetően különböző nézetek léteznek: egyes álláspontok a hatóság segédjének, mások tudományos bírónak, ismét mások sajátos tanúnak tekintették. A nemzetközi szakirodalom ugyanakkor rámutat arra, hogy a tudomány és a jog eltérő célokat követő megismerési rendszerek. Míg a tudomány elsődleges feladata a jelenségek megértése és magyarázata, addig a jog rendeltetése a társadalmi konfliktusok intézményes rendezése. Ez a különbség indokolja, hogy a szakértő speciális szakismeretével támogatja a döntéshozatalt, de nem válhat a jogvita eldöntésének kizárólagos letéteményesévé.¹⁹⁷ A szakértő helyzetének

---

kötet, tanulmányok Czine Ágnes professzor 65. születésnapja tiszteletére, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2023, 158.

¹⁹³ Erdei i. m., 15.

¹⁹⁴ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló R (81) 7. számú ajánlása, <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-81-7-az-igazsagszolgalatasi-igenybevetelet-megkonnyito-eszkozokrol>, (2023. 01. 24.)

¹⁹⁵ Kúria i. m., 15.

¹⁹⁶ Kúria i. m., 15-16.

¹⁹⁷ Susan Haack, A vizsgálgatás és az érvelés, a fallibilizmus és a véglegesség: kultúra és következtetés a tudományban és a jogban (Inquiry and Advocacy, Fallibilism and Finality: Culture and Inference in Science and

vizsgálata kapcsán a ténybírói szerepkör megítélésének kérdéskörében kiemelendő Erdei Árpád véleménye:

„Kétségtelen, hogy a szakértői állásfoglalás szakmai szempontból laikus által csak nehezen bírálható felül, s ha ennek a ténynek túlzott jelentőséget tulajdonítunk, akkor a tudományos vagy ténybírói szerepet kell a szakértő számára kiosztanunk. Ilyen módon viszont a szakértőnek a bírói pulpitusra ültetésével a bírói döntési jogkörrel és a belső meggyőződésen alapuló döntésről vallott elvek feladásáig kellene eljutnunk: a szakértői területre tartozó döntést leválasztva az egyéb eldöntendő kérdésekről s az előbbi döntést kötelezővé téve az utóbbiakban határozó „jogbíró” számára a belső meggyőződés szerepének említése csak jelszó maradna.”¹⁹⁸

A szakértő szerepe inkább a „bíró segédjéhez” közelít: „a szakértő szakmai ismereteinek közlésével és alkalmazásával segíti a hatóságot. Nyilatkozata tehát semmit nem dönt el, a bíró a segéd szakértő véleményét belátása szerint használja.”¹⁹⁹

A szakértő ebben az értelmezésben tehát valóban segéd, a szakkérdés eldöntéséről nincs szó a szakvélemény adás során, azaz voltaképpen az jogkérdésekre nem terjed ki.

A Szaktv. 3. § (1) bekezdése kategorikus véleményalkotást kíván a szakértőtől „az igazságügyi szakértő feladata, hogy döntse el a szakkérdést”. A jogalkalmazás részéről tapasztalható a megbízhatóbb, lehetőség szerint a kategorikus szakvélemények iránti váromány. A szakértői véleményalkotás folyamatát, tényezőit és eredményét alapvetően a szakterületek szakmai-tudományos háttere, megalapozottsága határozza meg. Ez a gyakorlatban nagyon szerteágazó. A szakértői diszciplinákat az ismeretanyag és alkalmazott módszertan alapján két csoportba különíthetjük el. Egy részük természettudományos alapokon nyugszik, módszereik tudományos kutatásokon, matematikai-statisztikai eljárásokon alapulnak, így az adott szakvélemény is valószínűségi-statisztikai jellegű.²⁰⁰

A másik csoporthoz az úgynevezett tapasztalati alapon működő szakterületek tartoznak, amelyeken a vizsgálat gyakran egyedi vagy kísérletező módszerrel zajlik²⁰¹, a sajátosságok meghatározása történhet leíró jelleggel²⁰²; ezekben az esetekben az értékelés, a szakértői véleményalkotás folyamata szükségszerűen nagymértékben szubjektív. A gyakorlatban előfordul az is, hogy a standardizált, akár automatizált módszerrel is támogatott vizsgálatot követ tapasztalaton nyugvó véleményalkotás²⁰³,

ennek megfelelően a természettudományos alapokkal és módszerrel, esetleg adatbázissal rendelkező szakterületeken valószínűségi vélemények születnek, és paradox, de érthető módon éppen az egzakt módszert és eljárást nélkülöző szakértői területeken tapasztalható a kategorikus szakvéleményalkotásra való nagyfokú törekvés. A szakértői vélemények határozottságát a háttérismeretek tudományos megalapozottságán túl számos más tényező is befolyásolja.²⁰⁴

Bár a jogalkalmazó számára kívánatosabbnak tűnhet a kategorikus szakértői vélemény a bizonyítás során történő felhasználás során, azonban a valószínűségi-statisztikai vélemények a bizonytalanság mellett valósabb információt nyújthatnak a kategorikus szakvéleményeknél, és mivel rendszerint több adatot is nyújtanak, ezért rendszerint megalapozottabbak is a kategorikus

---

the Law), Law, Probability and Risk, 2003. Vol. 2. 205.
https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2171&context=fac_articles (2026. 06. 04.)

¹⁹⁸ Erdei i. m., 15.

¹⁹⁹ Uo. 16.

²⁰⁰ Kármán, A kriminalisztikai i. m., 322.

²⁰¹ Nyomszakértői területen

²⁰² Írásszakértői területen

²⁰³ Ujjnyomszakértői területen

²⁰⁴ Mindenekelőtt a vizsgálat anyagát képező nyomok mennyisége és minősége.

szakvéleményekhez képest. Így sokkal inkább a szakvélemény bizonyossága – mint végső szakértői kérdés – lehető legegzaktabb matematikai – statisztikai meghatározása lehet cél.

A szakvélemény tartalmi elemei a vizsgálat tárgyára, az alkalmazott vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), a vizsgálat módszerének rövid ismertetése, a szakmai megállapítások összefoglalása (szakmai ténymegállapítás), a szakmai ténymegállapításból levont következtetések, és az ezek keretében megválaszolt kérdések (vélemény).

Az eljárás során a bíróság a szakértőt a vélemény írásbeli előterjesztésére - alapvetően idézés nélkül - kirendeléskor utasíthatja. Ha a bíróság szükségesnek tartja, a szakértőt megidézheti. A bíróság az írásbeli kirendelésben, illetve a tárgyaláson ismerteti a szakértő előtt azokat a kérdéseket, amelyekre vonatkozóan véleményt kell nyilvánítania. A szakértőhöz egyes kérdések feltevését a felek is indítványozhatják. Azonban a részletes módszertani leírások és jogi szabályozás mellett is előfordul a gyakorlatban, hogy a szakértő jogkérdésekre válaszol.

Emiatt kérdésként merül fel, hogy a jogkérdések felmerülésének mi az oka, a változó gazdasági vegyes szakjog és a szakértelem határainak elmosódása, vagy egyszerűen a szakértőknek kitűzött díjazás és például az eljárással szemben támasztott szabályozás, úgymint, ha a szakértő a véleményt ott helyben nem terjeszti elő, a bíróság a vélemény előterjesztésére új hatánapot tűz ki, vagy a szakértőt arra utasítja, hogy szakvéleményt meghatározott idő alatt írásban terjessze a bíróság elé. A szakértőhöz a szakvéleményre vonatkozólag ennek előterjesztése után lehet kérdéseket intézni. Ha a szakvélemény homályos, hiányos, önmagával vagy más szakértő véleményével, illetve a bizonyított tényekkel ellentétben állónak látszik, vagy helyességéhez egyébként nyomatékos kétség fér, a szakértő köteles a bíróság felhívására a szükséges felvilágosítást megadni.

A szakértő az írásbeli szakvéleményét – ha jogszabály másként nem rendelkezik – az előterjesztésre megszabott határidő alatt a kirendelő szerv által meghatározott példányszámban nyújtja be. Az írásbeli szakvéleményt a szakértőnek alá kell írnia, és – az eseti szakértőt kivéve – a bélyegzőjével kell ellátnia.

Ezt figyelembevéve a szakértői vélemények eljárásjogi szabályozása nemcsak a szakértő kirendelésének rendjére, hanem a szakvélemény formai és technikai követelményeire is kiterjed. Az írásbeli szakvéleménynek – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a kirendelő szerv által meghatározott példányszámban, aláírással és (állandó szakértő esetén) bélyegzővel ellátva kell elkészülnie (24/2017. (X. 18.) IM rendelet 20. §). E rendelkezések mentén hivatalos formai követelmények nem csupán technikaiak, hanem eljárásjogi garanciák is.

Ugyanakkor a gyakorlatban ezek a formai követelmények nem mindig egyértelműen érvényesülnek, különösen eseti szakértők esetén. A példányszám vagy a bélyegző hiánya például ritkán válik eljárásjogi vitatémává, miközben éppen ezek a hiányosságok akadályozhatják a hatékony ellenőrzést és vélemények közti összevetést.

Fontos elem a szakértői bizonyításban, hogy a szakértőnek véleménye megalkotásánál értékelnie kell az ügyben esetleg már korábban lefolytatott vizsgálat adatait és megállapításait is, vagyis egy már jogkérdésben adott szakvéleményre is alapozhat a további szakértő, amely még inkább alátámasztja a jogkérdések és szakkérdések elválasztásának követelményét, tudniillik a szakértő csak szakkérdésben adhat választ.

Ez a gyakorlat azonban könnyen jogkérdésekkel való interakcióra vezet, különösen akkor, ha a megelőző szakvélemény már jogkérdésre tett megállapításokat is tartalmazott. Mindez még

sürgetőbbé teszi a jogkérdések és szakkérdések következetes elhatárolását, hiszen a szakértői kompetencia kizárólag a szakkérdések megválaszolására terjedhet ki.

Ezek a kérdések ugyanúgy érvényesek, ha a vizsgálatban több szakértő működött közre. Ekkor a szakvéleményben egyértelműen kell feltüntetni, hogy az egyes vizsgálatokat mely szakértő végezte. Több szakértő azonos szakterületről amennyiben egyező véleményre jut, a szakvéleményt közösen is előterjeszthetik, együttes véleményt nyújthatnak be, míg eltérő szakterületek szakértői szakkérdésben véleményüket egyesíthetik, egyesített véleményt nyújthatnak be. A szakértő jogosult eltérő vélemény előterjesztésére is. Ezen esetekben a ténykérdésekre, illetve szakkérdésekre irányuló vizsgálat ugyanúgy érvényben marad, szerepe és jogosultsága ebben a szakértői felállásban is indokolt marad.

3.4. A magánszakértői vélemény felhasználásának szempontjai

Jelen alfejezetben a magánszakértő adta szakvélemény felhasználásának szempontjait gyakorlati példán keresztül mutatom be.²⁰⁵

Az elsőfokú ítélettel szemben az ügyészség fellebbezést jelentett be. Az ügyészség álláspontja szerint a magánszakértői vélemény bizonyítékként nem volt felhasználható, mivel a kirendelt szakértő szakvéleményének kiegészítésére és felvilágosítás adására a Be. 197. § szerinti eljárásban előbb kellett volna sort keríteni. A fellebbviteli Főügyészség átiratában az ügyészség által bejelentett fellebbezést fenntartotta. A fellebbviteli főügyészség átiratának indokolása szerint relatív eljárási szabálysértés történt a törvényszék eljárásában, hiszen a bíróság anélkül fogadta el magánszakértői véleményként az I. rendű és II. rendű vádlottak védője által benyújtott szakvéleményt, hogy a nyomozás során kirendelt. adószakértő véleményének kiegészítése iránt intézkedett volna.

Amennyiben a szakvélemény hiányos, homályos, önmagával ellentmondásos, a Be. 197. § (1) bekezdés b), c) és d) pontjai alapján a szakértőtől felvilágosítás kérésére vagy a szakvélemény kiegészítésére kellett volna sort kerítenie az elsőfokú bíróságnak. Erre azonban nem került sor. Az adószakértő előzetes felvilágosítást nem adott a nyomozás során elkészített szakvéleményét érintően beszerzett magánszakértői véleményben megfogalmazott aggályokkal kapcsolatban, illetve szakértői véleményét nem egészítette ki, ennek hiányában pedig az írásbeli magánszakértői véleményt adó szakértőként való eljárására nem kerülhetett volna sor. A két szakértő véleménye nem vált azonos eljárási feltételek mellett ütköztethetővé. A magánszakértő bevonása így idő előtti volt, mert az a kirendelt szakértő véleményének kiegészítése előtti történt, ezért azt csak észrevételként lehetett volna értékelni a Be. 198. § (1) bekezdése alapján. Az ügyészi indítvány szerint a másodfokú eljárásban ezért csak új igazságügyi könyv- és adószakértő kirendelésével és szakértői bizonyítás felvételével küszöbölhető ki a Be. 593. § (1) bekezdés c) pontja szerinti megalapozatlansági ok.

A védelem álláspontja szerint a magánszakértő megbízása jogszerű volt, a szakértői vélemény pedig szakvéleményként volt értékelhető és a szakértők párhuzamos meghallgatásának sem volt akadálya. A védelem hangsúlyozta, hogy a Be. alapján a magánszakértő nem kirendelés, hanem megbízás alapján jár el. Álláspontjuk szerint két eltérő szakvélemény esetén a szakértők párhuzamos meghallgatása alkalmas az ellentmondások tisztázására, továbbá az ügyészség a további szakértő kirendelésére irányuló indítványát elkésztetten terjesztette elő.

Az ítélet tábla a Be. 590. § (1) és (2) bekezdése alapján törvény eltérő rendelkezésének hiányában az ítélet megalapozottságát, az ítéletnek a bűnösség hiányának a megállapítására, a bűncselekmény minősítésére vonatkozó rendelkezéseit, valamint az indokolás helyességét és

²⁰⁵ Be. 164. §, Be. 189. §, Be. 190. § (1),(2),(3) bekezdés, Be. 197. § (2) bekezdés, Be. 198. § (1) bekezdés, Be. 520. § (1), (2) és (3) bekezdés

az eljárási szabályok megtartását arra tekintet nélkül bírálta felül, hogy ki és milyen okból fellebbezett.

A másodfokú bíróság megállapította, hogy a törvényszék a bizonyítást a perrendi szabályokat megtartva folytatta le, nem vétett olyan abszolút vagy relatív eljárási hibát, ami az érdemi felülbírálatot kizárta volna [Be. 608. § (1) bekezdés a)-h) pont, Be. 609. § (1) bekezdés, (2) bekezdés a)-d) pontok]. Valójában abszolút eljárási szabálysértésre hivatkozás nem történt, míg az ügyészség relatív eljárási szabálysértésre történő hivatkozása téves, az az eljárási törvény szabályainak téves értelmezésén alapul.

Az ügyben a védelem a nyomozás során indítványozta a kirendelt adószakértő szakvéleményének kiegészítését, illetve új szakértő kirendelését, azonban a nyomozóhatóság az indítványt elutasította. Ezt követően a védelem a Be. 190 § alapján magánszakértői véleményt szerzett be. Az ügyészség álláspontja szerint a magánszakértő bevonása idő előtti volt, mivel a kirendelt szakértő szakvéleményének kiegészítésére és felvilágosítás adására előbb kellett volna sort keríteni. A védelem ezzel szemben arra hivatkozott, hogy a magánszakértő megbízásának törvényi feltételei fennálltak, továbbá a szakértők párhuzamos meghallgatása alkalmas volt az eltérő szakmai álláspontok tisztázására.

Az ítéletábra megállapította, hogy a törvényszéknek a magánszakértő szakértőként történő eljárásával kapcsolatos állásfoglalása törvényes volt, és törvényesen került sor a Be. XXXI. Fejezet alapján, a szakértői bizonyítás lefolytatására. Abban az ügyészség fellebbezése és az eljárás során tett indítványai is következetesek voltak, hogy az. I. rendű, és a II. rendű vádlott védője által magánszakértői vélemény adására tett megbízás jogszerű volt, így jogszerű volt annak bizonyítékként történő felhasználása is.

Kiemelte, hogy a Be. alapján a magánszakértő az eljárásba nem kirendelés, hanem megbízás útján kapcsolódik be, és jogszerű megbízás esetén szakvéleménye bizonyítékként értékelhető. Az ítéletábra szerint a szakértők párhuzamos meghallgatásának sem volt akadálya, különös tekintettel arra, hogy a kirendelt szakértő a magánszakértői vélemény ismeretében szakvéleményét részben módosította is.

Az kétségtelen, hogy a büntetőeljárásban a szakkérdésben történt véleményadáshoz elsődlegességet élvez a kirendelés. A másodfokú bíróság hangsúlyozta továbbá, hogy a magánszakértő vélemény intézménye kiegészítő jellegű, a védekezés jogához és a fegyverek egyenlőségéhez társított garanciális biztosíték. Éppen ezért alakítja a büntetőeljárásról szóló törvény 189. §-a azt a rendszert, hogy más szakértő kirendelésére vonatkozó indítványban meg kell jelölni a korábbi szakvéleménnyel kapcsolatban felmerült aggály okát, ha az indítvány olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amit a büntetőeljárásban készített korábbi szakvélemény már vizsgált. a fegyveregyenlőség és a védelemhez való jog érvényesülését szolgáló garanciális elem, amelynek alkalmazását a törvény pontos feltételekhez köti, azonban további korlátozások jogértelmezéssel nem vezethetők le. Az ítéletábra nem fogadta el az ügyészség azon álláspontját, hogy a magánszakértő bevonása idő előtti volt, illetve, hogy a szakértők párhuzamos meghallgatásának ne lettek volna meg az eljárásjogi feltételei. A bíróság szerint a védő a Be. által előírt feltételeknek eleget tett, mivel korábban indítványozta a szakvélemény kiegészítését és más szakértő kirendelését is. A Be. XXXI. Fejezete, de annak jogalkotói indokolása sem hagy kétséget afelől, hogy az eljárásba a szakértő nem csupán kirendeléssel, hanem megbízás alapján is bekerülhet, és a jogszerű megbízás alapján az eljárásba szakértőként bevont igazságügyi szakértőre kisebb eltérések mellett ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a hatósági kirendeléssel mandátumot szerzett szakértőre. Szakértő főszabályként kirendelés alapján járhat el, azonban a fegyverek egyenlőségének biztosítása érdekében a törvény e korlátozást kompenzálja (jogalkotói indokolás a Be. 190. §-hoz). A magánszakértői vélemény elkészítésére a terhelt vagy a védő megbízása alapján kerülhet sor, melynek további szabályait az igazságügyi szakértőkről szóló törvény tartalmazza. A magánszakértői vélemény szabályozásának alapja, hogy a védelem

egyrészt a vád által kirendelt szakértő ellenében legyen képes a saját maga által megbízott szakértőt kiállítani, másrészt akkor is legyen lehetőség a szakértő megbízására, ha indítványa ellenére egyáltalán nem került sor szakértő kirendelésére.

2019. október 5. napján a védői bizonyítási indítvány előterjesztésekor a Be. 190. § (1) bekezdése a nyomozás során a következő szöveggel volt hatályos: A terhelt és a védő szakértő kirendelését indítványozhatja, az indítványban megjelölheti a szakértő személyét. Az indítványról a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság határoz. Ugyanezen szakasz (2) bekezdése értelmében a terhelt és a védő szakértőnek magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást, ha a) a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a szakértő kirendelésére vonatkozó indítványukat elutasította, vagy b) az ügyészség vagy a nyomozó hatóság nem az indítványukban megjelölt szakértő kirendeléséről határozott.

A (3) bekezdés szerint pedig, ha a terhelt vagy a védő indítványa olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amelyet az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő által készített korábbi szakvélemény már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére akkor adható megbízás, ha a terheltnek vagy a védőnek a 197. § (1)-(2) bekezdés szerinti eljárásra vonatkozó indítványát elutasították. Ha a korábbi szakvéleményt a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette, magánszakértői vélemény elkészítésére megbízás nem adható.

A Be. 190. § (3) bekezdés 2021. január 01. napjától hatályos szövege kétségtelenül részben eltérő szöveggel azt tartalmazza, hogy ha a terhelt vagy a védő indítványa olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amelyet az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő által készített korábbi szakvélemény már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére vagyilagosan akkor adható megbízás, ha a terheltnek vagy a védőnek a 197. § (1) bekezdés szerinti felvilágosítás adásra, illetve szakvélemény kiegészítésére vonatkozó indítványát vagy a 197. § (2) bekezdés szerinti újabb szakértő kirendelésére irányuló indítványát elutasították. Korlátja ilyenkor a magánszakértőnek adható megbízásnak az, ha a korábbi szakvéleményt a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette, magánszakértői vélemény elkészítésére megbízás nem adható.

Bár az eljárási törvény részben módosult, azonban a törvény által felállított rendszerben pontosan meghatározott szabályok alapján adható megbízás magánszakértői vélemény elkészítésére.

A védelem korábban indítványozta a szakvélemény kiegészítését és más szakértő kirendelését, amelyet a nyomozóhatóság elutasított, ezért a magánszakértő megbízása nem volt idő előtti. A törvény nem zárja ki, hogy a magánszakértő részt vegyen a szakértők párhuzamos meghallgatásán, ezért önmagában a formális kirendelés hiánya nem sértette az eljárási szabályokat. A másodfokú bíróság azt is kiemelte, hogy a nyomozás során kirendelt szakértő a magánszakértői vélemény ismeretében módosította korábbi álláspontját.

A bíróság rámutatott arra is, hogy a további bizonyítás szükségességének indítványozása a vádlót terhelte. Az ügyészség azonban az előkészítő ülésen és a bizonyítási eljárás során nem indítványozott új szakértő kirendelését, erre csak a perbeszéd előkészítése során hivatkozott. Az ítéletábra szerint ez már nem alapozta meg újabb bizonyítás elrendelését.

A másodfokú bíróság végül arra a következtetésre jutott, hogy az elsőfokú bíróság a bizonyítási eljárást törvényesen folytatta le, a szakértői véleményeket megfelelően értékelte, és a tényállás megalapozott maradt. A magánszakértői vélemény beszerzésének a további törvényi korlátai sem voltak megállapíthatók, mert a korábbi szakvéleményt akár a vádemelés előtt, akár azt követően nem a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette. Másfelől ugyanazon szakkérdésre vonatkozóan a terhelt és a védő csak egy magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást.

A törvény egyértelművé kívánja tenni, hogy a terheltnek és a védőnek joga van magánszakértőt megbízni, azonban ezt csak a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén tehetik

meg, és ezen feltételeknek a védői megbízás eleget tett. További korlátokat azonban a joggyakorlat nem alakíthat ki.

Az eljárásba a szakértő nem csupán kirendeléssel, hanem kivételesen magánszakértői vélemény adására történő megbízással is bekerülhet. Ilyen esetben, az eljárásba jogszerűen került magánszakértőre ugyanazok a szabályok vonatkoznak kisebb eltérésekkel, mint a hatósági kirendelés alapján szakértőként eljáró személyre. A szakértő párhuzamos meghallgatásának sem volt akadálya a magánszakértői véleményt adó szakértő formális kirendelésének hiánya, ugyanis épp a Be. 198. § (2) bekezdése teszi egyértelművé, hogy a párhuzamos meghallgatásra lehetőség van a szakértő erre irányuló megbízása alapján is és nem csupán kirendelés alapján. A párhuzamos meghallgatáson résztvevő szakértő nem tett olyan eljárásjogi kifogást, hogy a védőtől kapott megbízása a párhuzamos meghallgatásra ne terjedne ki. A magánszakértői vélemény elkészítésére a megbízott szakértőre és eljárására a Be. XXXI. Fejezet rendelkezései irányadóak, a törvény az egyes alcímek esetében utal az eltérő szabályokra.

Megjegyzendő, hogy a szakértőtől kért felvilágosítás a bírósági eljárásban eredményre vezetett így további szakértőt már csak ezért sem kellett volna a Be. 197. § (2) bekezdése alapján kirendelni a törvényszéknek, de azért sem, mert az ügyben további szakértő is rendelkezésre állt a védelem jogszerű magánszakértői megbízása alapján. Helyesen járt el a törvény és a jogalkotói indokolás szellemében a törvényszék, amikor a törvényben meghatározott feltételeknek megfelelően elkészített magánszakértői véleményt szakvéleményként értékelte, és arra a szakvélemény értékelésére vonatkozó szabályokat értelemszerűen figyelembe vette. E körben hangsúlyozandó - egyezően a törvény indokolásával is -, hogy a terhelt és a védő indítványa alapján magánszakértői véleményt készítő szakértőtől felvilágosítás, a szakvélemény kiegészítése kérhető, továbbá ezen szakértő is részt vehet a szakértők párhuzamos meghallgatásán. Abban az esetben, ha a magánszakértői szakvéleményt adó szakértőnek a párhuzamos meghallgatásra nincs megbízása, akkor a hatóságok részére a szakértő eljárási kötelezettségének megteremtését a kirendelés lehetőségével biztosítja a Be. 198. § (2) bekezdése.

Mindezeket túl szükséges utalni arra, hogy az első fokon eljáró bíróságnak a Be. 164. § alapján nem volt további kötelezettsége hivatalból bizonyítás lefolytatására. A Be. 164. § (1) bekezdése alapján a vád bizonyításához szükséges tények feltárása, az alátámasztásukra szolgáló bizonyítási eszközök rendelkezésre bocsátása, illetve beszerzésének indítványozása a vádlót terheli. Az eljárás során sem az előkészítő ülésen, sem a bizonyítási eljárás berekesztéséig további szakértő kirendelésére az ügyészség bizonyítási indítványt nem tett.

Szükséges azonban megjegyezni azt is, hogy a Be. 520. § alapján az ügyészség is csak akkor terjeszthetett volna elő további bizonyítási indítványt, ha az indítvány alapjául szolgáló tény vagy bizonyítási eszköz az előkészítő ülést követően keletkezett vagy arról az indítványozó önhibáján kívül az előkészítő ülést követően szerzett tudomást [Be. 520. § (1) bekezdés a) pont], vagy az indítvány valamely bizonyítási eszköz bizonyító erejének, bizonyítás eredményének cáfolatára szolgál, feltéve, hogy ennek módja, eszköze csak a lefolytatott bizonyításból vált számára felismerhetővé [Be. 520. § (1) bekezdés b) pont].

Ilyen esetben a Be. 520. § (2) és (3) bekezdése a tudomásszerzéstől vagy a lefolytatott bizonyítástól számított 15 napon belüli korlátot fogalmaz meg az újabb indítvány előterjesztésére. Helyesen hivatkozott az I. rendű és a II. rendű vádlott védője arra, hogy ezen korlát miatt a bizonyítási indítvány előterjesztésére legkésőbb – bár már a vádemelés előtt is ismert volt a nyomozás során kirendelés útján beszerzett szakértői vélemény aggályossága – a szakértők párhuzamos meghallgatását magában foglaló tárgyalási naptól számított 15 napon belül lett volna lehetőség.

Pusztán az a körülmény, hogy az ügyészség a perbeszédre történő felkészülés során mit észlelt, ezen törvényi szabály felülírására nem szolgálhat. Mindennek jelen eljárásban nincs hangsúlyosabb jelentősége, ugyanis az ítéletábra megállapítása szerint az első fokon eljáró

bíróság az ügyfelderítési kötelezettségének eleget tett, a szükséges körben vizsgálta az ügyben kirendelés és magánszakértői megbízás útján eljárásba került szakértők véleményét, részletesen értékelte a tanúk vallomásait, a terheltek védekezését és az ügyben beszerzett okiratokat. A tényállás így megalapozott, és megalapozatlansági hibában nem szenved, ezért az ítéletábra, mint másodfokú bíróság határozatát az elsőfokú bíróság által megállapított tényállásra alapította [Be. 591. § (1) bekezdés].

Megjegyzendő azonban, hogy a tényállás megalapozatlansága esetén, amennyiben az a megalapozatlanság nyilvánvalóan a Be. 164. § (1) bekezdésében foglalt kötelezettség elmulasztására vezethető vissza, a megalapozatlanság következményei akkor sem lennének alkalmazhatóak.

Összességében tehát a törvényszék a tényállás megállapításához szükséges releváns bizonyítékokat beszerezte, az egyes bizonyítási eszközök felhasználhatóságáról törvényesen döntött, nem vétett eljárási szabályt a szakértői bizonyítással összefüggésben, vizsgálta a terheltek védekezését és a tanúvallomások hitelességét. Az eltérő tényállás megállapítására és ezáltal a vádlottak bűnösségének kimondására irányuló ügyészégi fellebbezés és bizonyítási indítvány a bizonyítékok okszerű mérlegelésén keresztül támadja a megalapozott tényállást, ami eredményre nem vezethet.

Az elsőfokú bíróság a megállapított tényállásból törvényesen döntött az I. rendű, a II. rendű és a III. rendű vádlottak bűnösségének hiányáról és helytállóan döntött az ellenük emelt vádak alóli felmentésről. Ugyancsak törvényesen döntött a Magyar Államkincstár magánfél polgári jogi igényének érvényesítésének egyéb törvényes útra utasításáról, a lefoglalt bűnjelek kiadásáról és a bűnügyi költség állam terhén maradásáról.

A kifejtettekre figyelemmel az ítéletábra az elsőfokú ítéletet a Be. 605. § (1) bekezdésére utalással helybenhagyta.²⁰⁶

3.5. A szakvélemények értéke és értékelése

A szakértői bizonyítás és a bizonyítás maga azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárási jogszabályok alkalmazásában jelentősek.²⁰⁷ Ennek során a szakértőnek a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekednie úgy, hogy a tényeket érthetővé teszi és megvilágítja azokat. A különleges szakértelem voltaképpen azt jelenti, hogy a vizsgálati anyag a szakértőnek többet mond, mint a nyomozó hatóságnak, vagy bíróságnak.²⁰⁸

A büntetőeljárásban a szakvélemény magában foglalja a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás), a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).²⁰⁹

Az igazságügyi szakértő a bíróság, vagy az ügyészség, a rendőrség és a jogszabályban meghatározott más hatóság kirendelése, vagy megbízása alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek és saját tapasztalatainak felhasználásával készített szakvéleménnyel segíti az adott ügyben a tényállás megállapítását, ami a szakkérdés eldöntését jelenti.²¹⁰

²⁰⁶ Debreceni Ítéletábra Bf.II.286/2022/13.sz.

²⁰⁷ Cséka Ervin, A büntető ténymegállapítás i. m., 294.

²⁰⁸ Belovics Evin –Tóth Éva, A büntetőeljárás segéd tudományai II, Pázmány Press, Budapest. 2017, 419.

²⁰⁹ Uo.

²¹⁰ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.)

A szakvélemény magában foglalja a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, az ezekben bekövetkezett változásokra vonatkozó leletet (adatok), a vizsgálat módszerének ismertetését, a szakmai ténymegállapítást, az ebből levont következtetéseket, ennek keretében a véleményét, vagyis a szakértőnek feltett kérdésekre adott válaszokat.²¹¹

A bíróság a szakértői véleményt önmagában és a bizonyítás egyéb adataival összevetve is értékeli a jogvita eldöntésének alapjául szolgáló tények megállapítása során. Ez egy kritikai értékelő tevékenység, amely a szakértői bizonyítás egyik legkényesebb területének tekinthető. Ugyanis a szakértői vélemény, mint minden más bizonyítás, a bíróság szabad mérlegelése alatt áll egyrészt, azaz azt a bíróság meggyőződése szerint bírálja el és értékeli annak bizonyító erejét, másrészt pedig ez a szabad mérlegelési jog, vagyis a felmerült bizonyítékok egybevetése, a maguk összességében való értékelése és meggyőződés szerinti elbírálása nem alkalmazható azokban a jogvitákban, amelyek megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, és azzal a bíróság nem rendelkezik.²¹²

A szakértői vélemény akkor fogadható el csak az ítélezés alapjául, ha a szakértői következtetés a bizonyítékok láncolatába beilleszthető, a per egyéb adataival és tényeivel összhangban áll. Abban az esetben, ha a szakvélemény aggályos, akkor sem alapozhat meg ítéleti döntést, ha azt maguk a felek nem vitatják. A bíróság ugyanis hivatalból köteles megvizsgálni, hogy a szakértői vélemény meggyőző-e.²¹³

További nehézség, hogy a szakvélemény valószínűsége és a bírói bizonyosság foka nem mindig esik egybe, emiatt a valószínűségi szakvéleményben rejlő hibalehetőségek is, mint a valószínűség helytelen értelmezése és az alkalmazott valószínűségszámítás nem megfelelősége központi szerepet kapnak. Mindig az eset egyéb körülményeinek és a többi bizonyíték alapos vizsgálatával, körültekintéssel szükséges a szakvélemények bizonyító erejének megítélése, azaz, hogy a szakértői megállapítás ténymegállapítás-e, vagyis alkalmas-e a bizonyító fél tényállításának bizonyítására, cáfolatára, vagy nem támasztja alá azt kellőképpen.²¹⁴

Gyakorlati szempontból nem nehéz arra a következtetésre jutni, hogy a kategorikus és a teljes bizonyossággal határos szakvélemények elfogadottsága és szerepe a kiemelkedő a bizonyítási eljárásokban. A kategorikus, vagy a teljes bizonyossággal határos valószínűségi szakvélemények csökkentik minimálisra a felsőbb bíróságok eltérő szakmai értékelésének lehetőségét; és az eljárásban részt vevő felek is az egyértelmű, kategorikus szakvéleményi megállapításokat fogadják el kétséget kizáró volta miatt. Eljárásjogi megoldás, hogy ennek hiányában, vagy aggályos szakvélemény esetén a szakvélemény kiegészítését vagy új szakértő kirendelését foganatosítják a bírák és ezt indítványozzák a felek.²¹⁵

Általános jelenség, hogy a joggyakorlatban a valószínűségi szakvélemények száma jóval nagyobb, az ilyen kategorikus szakvéleményekkel szemben. A kontinentális gyakorlatban elterjedt, hogy a szakértők ritkán vállalnak teljes bizonyosságot; a véleményt többnyire hipotetikus, feltételes megfogalmazásban adják elő.²¹⁶ A valószínűségi szakvélemények, viszont akkor kerülnek előtérbe, amikor a szakértő nem tud a bíróság, vagy az eljáró hatóság

²¹¹ Uo.

²¹² Uo 261.

²¹³ BH1980.138.

²¹⁴ Kúria, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló vélemény (Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből) https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (2022.10. 06) 262.

²¹⁵ Uo. 276.

²¹⁶ Herke Csongor, Büntető eljárásjog, 4. átdolgozott kiadás, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2012, 267.

által feltett kérdésre kategorikus választ adni, szakmai ténymegállapításai hipotetikusak vagy feltételesek. Számos esetben előfordul, hogy a szakértő rendelkezésére bocsátott lelet hiányos, nem megfelelő mennyiségű, a lelet észlelésére és vizsgálatára nincs közvetlen lehetőség, a tudomány adott állása szerint bizonyossággal szakmai ténymegállapítás egyértelműen nem rögzíthető, a feltett kérdés megválaszolására kompetens szakterület meghatározása is komplex eljárást igényel, vagy nem is egyértelműen megállapítható. Ismételten kulcs szerepe van az eljárásban feltett kérdésnek, hiszen nem mindegy, hogy az az adott szakterülethez tartozó szakkérdést és arra adott vagy adható választ indukál-e.

A valószínűségi szakvélemények esetében a fent említett okokat magában a szakmai ténymegállapításban rögzíteni kell, még ha jogszabály ezt nem is írja elő, azonban az értékelésüknél kiemelkedő szerepet tölt be. A bizonyíték értékeléséhez nagyban járul hozzá, ha a szakvéleményben a valószínűség „mértékét” legalább melléknevek vagy határozatlan számnevek segítségével igyekezik a szakértő a meghatározni. Ekkor azonban az egyedi értékelés háttérbe szorul és a többi bizonyítékkal való kapcsolat értékelése kerül előtérbe. A valószínűségi szakvélemények között léteznek „látens kategorikus” szakvélemények is, amelyek alkalmazására akkor kerül sor, amikor a vizsgálati módszerek nem egzakt tudományos alapúak, illetőleg nem kognitívok, hanem sokkal inkább szubjektív alapúak. Ebbe a kategóriába sorolhatók leginkább a pszichológiai és pszichiátriai szakvélemények. Egyes nézetek szerint, mint Erdei Árpád vagy Király Tibor véleménye szerint a valószínűségszámítás szakértői véleményben nem szerepelhet, és az önmagában nem is lehet alapja bírói döntésnek. A tényállás megállapítása, a bizonyítékok értékelése továbbra is a bíróság feladata, logikai folyamat és leginkább intuitív feladat. Az azonban nem vitatott, hogy a valószínűségszámítás és a matematikai módszerek megjelenése hasznos lehet a bírói mérlegelésnél.²¹⁷

A valószínűség az események kizártsága és a teljes bizonyosság közötti két szélsőérték között mozog minden esetben, amennyiben értéke eléri a teljes bizonyosság szintjét, akkor már nem valószínűségről, hanem bizonyosságról beszélünk, amely lehet igen vagy nem. Minthogy a két szélsőérték között a valószínűség sohasem éri el a bizonyosságot, ezért meggyőzően sohasem fejezheti ki a bizonyosságot, csak annak egy közelítőleges fokát. Ez a kérdéskör minden szakvéleményben megjelenik. A valószínűségi szakvélemények értelmezése, az az alapján értékelt bizonyítékok súlya mindig kihívást jelentett a szakértőnek és az eredményeket felhasználóknak egyaránt.²¹⁸ Egy valószínűsítési eljárásban a vizsgálat tárgyát a bizonyíték relevanciája és erőssége adja.

Nem vitatott, hogy a bizonyítékok valószínűségi kiértékelése minden alkalommal megtörténik, bár sok esetben erre nem tudatosan kerül sor és nem is módszeresen. A tudatos valószínűségi ismeret-és információfeldolgozás az elszórt adatok feltárásakor egyedülállóan hatékony megoldást jelenthet. Terjedelmi okok miatt nem kerül kifejtésre, de megemlítenéd, hogy a valószínűségi skálák alkalmazása a bizonyíték relevanciájának mérésére, az érvelés alátámasztására egyre szélesebb körben elterjedt és lassan már megkerülhetetlen eszközzé válik.²¹⁹ Ebből is látszik, hogy ahogy a technika fejlődik, a „különleges szakismeret” tartalma is folyton változik és egyre több tudás válik köztudomásúvá, az általános ismereti szint emelkedik.²²⁰ Elvileg ez az alkalmazott jog megbízhatóságát is erősítheti, de a szakismeretek túlburjánzása könnyen az ellenkező hatást válthatja ki. Éppen ezért is kulcskérdés a

²¹⁷ Várdai Viktória, A szakértői vélemények megbízhatósága és validitása, JÁDE, 2017, 1-7.

²¹⁸ Orbán József, Bevezetés a likelihood kriminalisztikai alkalmazásához, DOI: 10.38146/BSZ.2017.2.3

²¹⁹ Orbán József, Bayes – hálók a bűnügyi tudományokban, PhD értekezés, 2017, 17.

²²⁰ Erdei i. m., 35.

ténykérdésekhez tartozó szakkérdések és a jogkérdések éles elhatárolása, és annak következetes fenntartása a szakvéleményben és a jogi minősítés minden szakaszában.

3.6. A szakértői bizonyítékok megbízhatósága és alkalmazhatósága

Ahogy a korábbiakban már szóba került, a jog nem rendel előre rögzített bizonyító erőt az egyes bizonyítási eszközökhöz, mégis a szakvélemény a hitelességét tekintve a bírósági gyakorlatban rendszerint kiemelt súllyal esik latba. Ennek oka, hogy a szakértő speciális szakismeretére és tudományosan megalapozott módszerekre támaszkodva járul hozzá a tények feltárásához.²²¹

Ehhez hozzájárul az intézményi és személyi függetlenség, valamint az objektivitás, ugyanis a szakvélemény hivatalos minőségben készül, és a szakértő személyének nem lehet érdemi kapcsolata az ügy tárgyát képező cselekménnyel.²²²

A szakvélemények kapcsán kiemelem a szakértői bizonyítékok megbízhatósága (reliability) és alkalmazhatóságának kérdéskörét, elsősorban a vizsgált szakkérdés összetettsége, és annak megítélésének a bíró kompetenciáján kívül eső volta miatt is, valamint az azok értékelése során felmerülő hibák, és a jogbiztonság és a közbizalom gyengítésére alkalmas, a hibás szakvéleményre alapított döntések elkerülésének igénye miatt. A szakvélemények megbízhatósága elengedhetetlenül szükséges azok megfelelő felhasználásához és az ítélkezési gyakorlat megbízhatóságához, ebben és az elfogadhatóság kérdésében a bírák, elsősorban az első fokon eljáró ténybírók, ténybíróságok számára kevés az iránymutatás.

Az igazságügyi szakértőt a hatályos, többszintű szabályozás sokrétű felelősségi kötelezettséggel terheli. E kötelezettségek egyaránt érintik a büntetőeljárásban kirendelés útján eljáró szakértőket és azokat is, akik magánszakértőként kapcsolódnak be az ügybe. Megjegyzem, a fegyelmi felelősség az eseti közreműködőkre is kiterjed, eseti szakértőként csak az járhat el, aki kifejezetten nyilatkozik arról, hogy magára nézve elfogadja az igazságügyi szakértőkre vonatkozó fegyelmi szabályokat.²²³ Elek hangsúlyozza, hogy a kirendelt szakértők mind a magánszakértők etikai, fegyelmi, polgári, és ultima ratio büntetőjogi felelősséget is viselnek, azaz felelősségük többszintű. Ez egyébként erősíti azt, hogy a szakvélemény megbízhatósága vagy megbízhatatlansága nem abból ered, hogy azt magánszakértő írta.²²⁴ A szakértői vélemény megbízhatóságát nem a megbízás módja, állami kirendelés szemben a magánmegbízással, hanem olyan tényezők határozzák meg, mint a módszeresség, az átláthatóság és a szakmai kontrollgaranciák.

A magánszakértők esetében visszatérő aggály, hogy semlegességük megkérdőjelezhető, különösen, ha a kirendelés a vád oldaláról érkezik még akkor is, ha tényleges elfogultság nincs is. Nem helytálló előfeltevésként kezelni, hogy a vád szakértője szükségképpen a terhelt terhére, míg a védelem szakértője szükségképpen a terhelt javára elfogult, ugyanis mindkettőt igazságügyi szakértői eskü köti és a különböző nézőpontok ütköztetésével teljesebb, kiegyensúlyozottabb tényfeltárás válik lehetővé.²²⁵

A szakértői bizonyítás kapcsán Erdei Árpád például a szakvélemény kialakításához alkalmazott szakértői módszer jelentőségére hívja fel a figyelmet. A szakvélemény hiteltérdemlőségének egyik legfontosabb befolyásoló tényezőjeként foglalkozik a szakértői módszerrel.

²²¹ Kármán, A kriminalisztikai szakértői bizonyítás, i. m., 1774.

²²² Bérces, A szakvélemények büntetőperbeli i. m., 58–81.

²²³ Elek Balázs, A büntetőügyekben eljáró szakértők felelősségének rendszere, Büntetőjogi Szemle, 2022/1., 49–57., 49–50.

²²⁴ Uo.

²²⁵ Elek, A büntetőügyekben i. m., 49.

Kijelenti továbbá:

„Az irodalomban és a tételes jogban kifejezésre jutó igényeket is figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a szakértői módszernek korszerűnek, tudományosan megalapozottnak és megbízhatónak kell lennie. [...] A módszer tudományos megalapozottságának megítélése korántsem egyértelmű. Sokszor a szakma sem képvisel egyöntetű álláspontot azzal kapcsolatban, hogy az adott módszer „összhangban áll-e a tudomány eredményeivel és a tudomány vagy szakma ún. természetes szabályaival”²²⁶

A bizonyítékok összessége mérlegelése folyamán felmerül a bizonyítékok hiteltérdemlőségének vizsgálata. A hiteltérdemlőség gyakori szinonimája a jogi irodalomban a megbízhatóság, a két fogalom azonban nem ugyanazt jelenti. A szakvélemény szempontjából ez Erdei szerint abban jelentkezik például, hogy a hiteltérdemlőség a szakvélemény eljárás jogilag értékelhető tulajdonsága, ezzel szemben a megbízhatóság a szakvélemény megalkotása során alkalmazott módszerre vonatkozik, s mint ilyen a hiteltérdemlőség egyik tényezője.²²⁷

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 1993. évi határozata alapján a bíróság döntési kompetenciájába tartozik, hogy elfogadja-e a szakértői véleményt egy alkalmazhatósági ún. Daubert-teszt alapján. A másképpen Daubert-kritériumoknak nevezett szempontrendszer „kapuőri” funkciót tölt be a szakvélemények és a szakértői bizonyítási eljárások terén.²²⁸

A Daubert-teszt három lépcsős vizsgálati szempontrendszer, amelyen át kell esnie minden a szakvéleménynek a felhasználását megelőzően függetlenül attól, hogy az tudományos tapasztalaton alapuló vélemény vagy sem. Elsődlegesen a szakvéleménynek okszerűségi vizsgálaton kell átesnie, amely arra irányul, hogy a bizonyíték releváns-e az ügyben. Másodszorban a szakértő kompetenciája és pártatlansága aggálytalansága következik a vizsgálat során. Majd harmadszorban az ún. „kapuőri szerep” vizsgálata következik, amely a szakértői bizonyítás megbízhatóságának módszeres vizsgálatát jelenti és arra ad választ, hogy a szakértő által alkalmazott módszer és a szakvéleményt alátámasztó hipotézisek validálhatóak-e.²²⁹

„A bíróságnak ellenőriznie kell a vélemény ténybeli ún. bemeneti adatainak pontosságát, vizsgálnia kell az alapul szolgáló elmélet felülvizsgálatnak való alávetettségét, publikáltságát, a megbízhatóságát²³⁰, ismertségét és a tudományos közéletben az elmélet általános elfogadottságát.”²³¹

Kármán Gabriella szerint „a hiteltérdemlőség annak a mércéje, hogy a szakvélemény mennyire tükrözi a vizsgált kérdés valóságát, milyen mértékben alkalmas bizonyítékként való felhasználásra, és képes-e érdemben hozzájárulni a tényállás megállapításához.”²³²

---

²²⁶ Erdei i. m., 229.

²²⁷ Erdei i. m., 154.

²²⁸ Kúria, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, 2014, 16. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (2022. 10. 06.)

²²⁹ https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf

²³⁰ Lehetséges hibaszázalék

²³¹ Kármán Gabriella, A kriminalisztikai szakértés fejlődési irányai 2014-ben, in Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.), Pusztai László gondolatai mentén, Országos Kriminológiai Intézet, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014. 128.

²³² Kármán Gabriella, A szakértői bizonyítás hatékonyságának növelése -egy empirikus kutatás nyomán, Belügyi Szemle, 2023/10., 1774.

A hiteltérdemlőség továbbá szerinte „valójában a Be. 197. § (1) bekezdésében is szereplő „aggálytalanságot” jelenti, amelynek a bírói megítélése várható. A szakértői bizonyítás megfelelősége és „eljárásjogi eredményessége” eszerint értelmezhető.²³³

A szakvélemény megbízhatóságát, felhasználhatóságát annak a félnek kell bizonyítania, igazolnia kétség esetén, aki kéri, hogy azt a tényállás megállapításánál vegyék figyelembe.²³⁴

Fontos kritérium, hogy a szakértői vélemény kialakításában megfelelő logikai zártság legyen, ami nem a következtetések levonásakor alkalmazott logikai műveletre, hanem annak valódi meglétére vonatkozik. Ha ugyanis a ténymegállapítás és a vélemény között ellentmondás van, akkor a szakértői vélemény kiegészítését kell elrendelni, ami biztosítja azt is, hogy a szakértői vélemény ne legyen homályos, vagy önmagával ellentétes.²³⁵

3.7. A szakértői bizonyítás, a relevancia és a bizonyító erő

A szakértői bizonyítás csak akkor segíti érdemben az igazságos ítélet megszületését, ha a kirendelt szakértő megfelelő kompetenciával rendelkezik, véleménye jogszerű, szakszerű és megalapozott, a feltett szakkérdés a tényállás elbírálása szempontjából valóban releváns, és a kirendelés indokoltsága is fennáll. Fantoly Zsannett a büntetőeljárás hatékonyságát befolyásoló okokat két nagy körbe sorolja, egyrészt a jogon kívüli, másrészt a jogszabályok által alakított tényezők körébe. A jogi hatékonysági tényezők tovább tagolhatók a tág értelemben vett büntetőjogon kívüli elemekre, tekintettel különösen a szervezeti-igazgatási szabályokra, valamint a tág értelemben vett büntetőjogot érintő tényezőkre.²³⁶

A jogvita elbírálása szempontjából releváns múltbéli események valamilyen vonását hordozzák magukon és éppen a relevanciájuk foka által alkalmas eljárásjogi intézmények arra, hogy azokból a bíróság következtetéseket vonhasson le a múltban megtörtént eseményekre és azzal összefüggő tényekre.²³⁷ Ennek az eldöntéséhez azonban elengedhetetlen a fent említett szakmai és tudományos megalapozottság, a minden kétséget kizáró eredmény elérésben.

Erdei Árpád arra hívja fel a figyelmet, hogy a bűncselekmény bizonyításában a bizonyíték relevanciáját és igazságtartalmát külön kell választani.²³⁸ Ez a megkülönböztetés azért tehető meg, mert nem azt kell bizonyítani, ami a rendelkezésre álló információk alapján lehetséges, hanem azt, ami a törvényi tényállás alapján szükséges, tehát a büntető anyagi jog ad útmutatást ad a relevancia vizsgálatához.²³⁹

A szakértői bizonyítás körében is a bírói döntés központi eleme a szubszumció: a jogvita elbírálásánál irányadó törvényi tényállás és a perben megállapított tények egymáshoz való viszonyának értékelése, mérlegelése. Ebben a folyamatban, azaz a bizonyítási eljárás során a bíróság megismert bizonyító tényekről logikai úton adott processzuális keretben következtet a bizonyítandó tényekre. A szakértők által megállapított tények bírói ellenőrzése, mérlegelésének kérdése kiemelt szerephez jut a bíróság speciális szakismeretének hiánya okán, amely

²³³ Kármán, A szakértői bizonyítás hatékonyságának i.m., 1774.

²³⁴ Szekunder bizonyítás

²³⁵ Kúria, A szakértői i. m., 16.

²³⁶ Várdai i. m., 373.

²³⁷ Fantoly, A büntető tárgyalási i. m., 178–181.

²³⁸ Kúria, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat- Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, 36. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf (2021. 02. 14.)

²³⁹ Erdei i. m., 176.

²⁴⁰ Finszter, A valóságghú tényállás i. m., 179.

voltaképpen indokoltta tette a szakértő perbe történő bevezetését. A szakértői vélemények bíróság általi analitikus elemzése, annak módszerei, valamint ennek kapcsán a szakértő vélemények megbízhatóságának és garanciái központi kérdést képeznek a szakértői bizonyítás kapcsán az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke mellett, mint arra korábbi írásomban rámutattam.²⁴¹

Megemlítendő, hogy a relevancia fogalmához képest többlet-jelentéstartalommal rendelkezik a „bizonyító erő”. Utóbbi ugyanis már azt eredményezi, hogy az adott bizonyítási eszköz, illetőleg bizonyíték konkrétan számításba jön a büntetőjogi felelősségről való döntés meghozatalakor.²⁴²

Mint azt ahogyan a korábbiakban már leírtam, a bizonyítási eszközök között hierarchikus viszony nincs, így a szakértői által szolgáltatott bizonyítéknak, a szakvéleménynek sincs ranghelye, de sorrendje sem, a bizonyítási eljárás alapvetően rendszer és nem pedig egy bizonyítási láncolat²⁴³, ennek analógiájára a büntetőeljárás során a mérlegelési folyamat sem egy megismerési vagy eljárási láncolatnak tekintendő. Ennek a rendszerszemléleti megközelítésnek a jelentőségére a későbbiekben még kitérek az értekezésben.

Megemlítendő az is, hogy a bizonyításelmélet területén kiemelt fontossággal bír a bizonyítékok osztályozása is. A tudományos osztályozásnak a bizonyítékok keletkezése, kialakulása feltételeiben levő objektív különbségeken és ezzel összefüggésben a bizonyítékok összegyűjtése, rögzítése, ellenőrzése és értékelése területén levő lényeges eltéréseken kell alapulnia. A bizonyításelméletben a bizonyítékoknak a) személyi és tárgyi, b) eredeti és származékos, c) közvetlen és közvetett, d) mentő és terhelő bizonyítékokként való, tehát többféle princípium divisionis-on alapuló osztályozása ismert.²⁴⁴

A közvetlen és közvetett bizonyítékok esetén azok ténybeli adat oldalát vesszük figyelembe, nevezetesen azt, hogy közbeeső (mellékes, kiegészítő, közbenső) tényeken keresztül vagy anélkül szolgálnak alapul a büntetőjogilag releváns tények megállapításához. Ez a felosztás a bizonyíték és a bizonyítás tárgya közötti logikai viszonyon alapul.²⁴⁵

A közvetlen bizonyítékok esetében olyan ténybeli adatok vannak, amelyek közvetlenül a bizonyítandó (megállapítandó) tényeket tartalmazzák, így amennyiben hiteleseknek fogadjuk el, evidens módon megállapíthatók a bizonyítandó tények. Ezzel szemben a közvetett bizonyítékul szolgáló ténybeli adatokból nem a büntetőjogilag releváns (bizonyítandó) tényeket, hanem más, közbeeső (mellékes) tényeket lehet csak evidens módon, kategorikusan megállapítani, a bizonyítandó tényekre több-kevesebb valószínűséggel következtetni lehet.²⁴⁶

---

²⁴¹ Kuhl, Gerichtliche i. m., 121-126.

²⁴² Bérces i. m., 31.

²⁴³ A közvetett bizonyítékok zárt láncolatának követelménye Visinszkij hatására terjedt el Magyarországon. Ámde a legújabb kutatások szerint a bizonyítékok sokkal inkább hálóként, kötélként foghatók fel és a szinergiájuk döntő kritériuma egyedi és más ügynél meg nem ismétlődő jellege. Tulajdonképpen a láncolat-követelmény gyakorlatilag csak a közvetett bizonyítékok egy részénél, nevezetesen az ún. soros kapcsolatban állóknál tekinthető irányadónak in Kertész Imre, A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntető eljárásjog és a kriminalisztika tudományában, Budapest, 1972., 222-231.

²⁴⁴ Tremmel Flórián, Szovjet monográfia a bizonyítás elméletéről, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1969., 264.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Uo.

A közvetett bizonyítás tényből tényre következtetés. Ezért eredményez a téves következtetés megalapozatlanságot.²⁴⁷ Ezzel összhangban azonban lényeges, hogy a ténybeli következtetést bíróság végezze és egyaránt rögzítse, hogy miből, mire vont következtetést.²⁴⁸ „Töretlen ítélkezési gyakorlat, hogy el kell határolni az észlelésen alapuló vallomást a következtetésekre alapított előadástól.”²⁴⁹ Közvetett bizonyítás esetében a bizonyítandó tény igazolása mellett, nyilvánvalóvá kell tenni azt is, hogy ez az ellentétes lehetőség kizárását, cáfolását is jelenti egyben. „Közvetett bizonyíték valamely tény bizonyítására csak akkor alkalmas, ha a bizonyítandó tényen kívül minden más tény lehetőségét kizárja”.²⁵⁰

A közvetlen bizonyítékoknál a megbízhatóságuk, hitelességük, hiteltérdeklőségük vizsgálatára terelődik a súlypont, a közvetett bizonyítékoknál ezen felül még a relevanciájuk, ügyretartozóságuk is ugyanilyen súllyal merül fel. A láncolat kifejezés olyan benyomást kelt egyébként, hogy egyetlen közvetett bizonyíték, láncszem kiesése az összes többi bizonyíték széteséséhez vezethet.²⁵¹

A közvetett bizonyítékok zárt logikai láncolatának elméletével további probléma, hogy jogállami keretek között, szemben például az államszocializmusra jellemző koncepciók, vagy konstruált perekkel, valódi bűncselekmény bebizonyítása esetén, összetett többszereplős, bonyolult ügyeknél pedig különösen nehéz, lehetetlen a zárt logikai láncolat megtalálása, de még alapos, szakszerű nyomozás után is.²⁵² Hozzáteszem, hogy olyan bűnügy, amelyben nincs közvetett bizonyíték nem létezik, a bizonyítékok közötti szinergia – éppen emiatt – a közvetlen bizonyítékokra is igaz.²⁵³

A Be szabályai a bizonyítékok értékelésével kapcsolatban csak általános szabályoknak tekinthetők, hiszen a különös szabályozás - éppen a szabad bizonyítás rendszerére figyelemmel - törvényileg nem megvalósítható.²⁵⁴ Azonban a magyar büntetőjogi gyakorlatban a bizonyítékok értékelésével, mérlegelésével kapcsolatban a láncolat-elmélet axiómatikus, mintegy mechanikus alkalmazása gátolja, sőt sokszor ellehetetleníti az eljárások eredményes lefolytatását, az igazságos ítélet meghozatalát.²⁵⁵

. A szakértői vélemény egy bizonyítási eszköz, amelynek teljes vagy részleges figyelembevétel a döntéshozó számára annyiban kötelező, amennyiben az eldöntésre váró kérdésben a szakvélemény kellő meggyőző erővel bír. A szakértői vélemény figyelembevételét, illetve ennek mellőzését a bíróságnak indokolnia kell.²⁵⁶ Csak akkor fogadható el az ítélkezés alapjául, ha a szakértői következtetés a bizonyítékok láncolatába beilleszthető, a per egyéb adataival és tényeivel összhangban áll.²⁵⁷ Ugyanakkor, a szakvélemény objektív jellegű bizonyítási eszköz, amely sem a cselekmény elkövetéséhez, sem az elkövetőhöz, sem a

²⁴⁷ Be. 592. § (1). bekezdés d) pont

²⁴⁸ Kúria, A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése, Büntető ügyek Büntető Kollégium Joggyakorlat-elemző csoport. Összefoglaló vélemény, 2012. El. II. E. 1/6, 29. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2012iimod2_2.pdf (2023.06.15.)

²⁴⁹ BH 1958/7. szám 1985.

²⁵⁰ BH 1975. 164., 2003. 145.

²⁵¹ Andrej Januarjevics Visinszkij, A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952, 328-329.

²⁵² Ibolya Tibor, Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről, Magyar Jog, Budapest, 2015/9, 533.

²⁵³ Tremmel i. m., 124-126.

²⁵⁴ Ibolya i. m., 532.

²⁵⁵ Uo.

²⁵⁶ BH1980.138.

²⁵⁷ Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara, Szakértők a bíróságokon, 2021. január 18. <https://misk.hu/index.php/678-szakertok-a-birosagokon>, (2022. 10. 06.)

sértetthez nem kapcsolódik, és a különleges szakértelmen alapulva lehetővé teszi a bizonyítandó tény megállapítását, illetve a jog megítélését a bíróság számára.

Angyal szerint a szakértő szakismeretének birtokában ugyan tapasztalati tények alapján állva nyilatkozik, de működésének lényege nem a tapasztalati törvények felől való kitanítás, mintegy a hiányzó bírói ismeretek pótlása, hanem a tapasztalati törvények szerint a bizonyítandó ténykörményre vonatkozólag lekövetkeztetett eredmény. Ha közli is a szakértő a bíróság felhívására azokat a törvényeket, melyek véleményének kialakulásánál irányadóak voltak, ez csak az ellenőrzés okából történik. Mindazonáltal a szakértő nem ún. *judex facti*, azaz véleményével nem köti a bírót, mert ilyen felfogás mellett a joghatóságba tartozó ítélkezés jogát, illetve ennek egy részét a szakértő kisajátítaná, mi nemcsak az igazságügyi szabályokba ütköznék, de felelőtlen személyt vonna be a felelősséget feltételező ítélkezés teendőit végezni hivatott egyének közé.

Cséka szerint „[...] a büntetőjogi megismerés, mint olyan s még inkább az abból fakadó ténymegállapítás már a hatóság műve s nem a szakértőé.”

Székely szerint a szakértők esetében „megállapításaiknak nincs bírói jellegük, ítéleti hatályuk sem, mert a bizonyítás anyagának valamely részét [...] nem szabad az anyag többi részétől elszakítva értékelni, hanem a bizonyítékok összességébe illesztve kell a benső bírói meggyőződés próbája alá bocsátani.”

Kereszty szerint – az előbbieket szerint – alapjaiban „téves az a bírói felfogás, amely a tényállás szakkérdést érintő részének megállapítását átengedi a szakértő részére, és azt pusztán jogi indokokkal egészíti ki az ügydöntő határozatban.”²⁵⁸

A szakértő nem bíró, igaz a szakvéleményében lehetnek, sőt segítő az olyan megállapítások megléte, amelyek a vádlott büntetőjogi felelősségének eldöntése szempontjából szükségesek, a Be. 11. §-a szerint az ítélet meghozatalának egyedüli letéteményese a bíró, illetve bíróság.²⁵⁹

A szakértői vélemények értékelésével kapcsolatban, összefoglaló jelleggel az alábbi megállapítások tehetők: a) tartalmuk pusztán „részbizonyítéknak” tekintendő, hibás az a felfogás, amely a szakvéleményeket a többi bizonyítási eszköz fölé helyezi; b) a szakvélemények vizsgálata során – a tanúvallomásokkal szemben – minden esetben központi helyet tölt be a tudomásszerzés módja, valamint az alkalmazott eljárási technika.

A bírói megismerés tárgya szükségszerűen lehatárolja a megismerés módszerét, annak lehetőségeit és terjedelmét is. A társadalmi jelenségek az okok nagy száma és azok megszámlálhatatlan variációs lehetősége miatt teljesen egyedi, az ismétlődés kontrolljának nem vethetők alá, megegyezésük mind elméletileg, mind pedig gyakorlatilag, teljes mértékben kizárt.²⁶⁰ A klasszikus valószínűségszámítás problematikája azonos, amely végtelen számú kísérletet, megfigyelést, azaz végtelenhez tartó sorozatot ír elő az egzaktsághoz.

A speciális szakértelmet igénylő kérdések jelentős részében – a szakkérdés jellege miatt – ténylegesen nem is lehet kategorikus, vagy a teljes bizonyossággal határos valószínűség szintjén álló szakvéleményt adni.²⁶¹

Matematikai egzaktságú teljes bizonyosságról a jogtudományokban és a jogi megismerés terén nem beszélhetünk a vizsgált társadalmi jelenségek jellegzetessége miatt. A bírói megismerés a bizonyítékokból von le következtetéseket közvetett ismeretekből és az okozatokból következtet

²⁵⁸ Bérces, A szakvélemények büntetőperbeli i. m., 68-69.

²⁵⁹ Bakonyi Mária, A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben, Büntetőjogi szemle, 2018, <https://ujbtk.hu/dr-bakonyi-maria-a-szakvelemeney-szabalyozasa-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben> (2022. 10. 06.)

²⁶⁰ Kúria, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Budapest, 2017, 34-35.

²⁶¹ Uo. 35.

a kiváltó okokra. A következtetések egy irányba mutató konvergálása helyett pedig olyan szóródáshoz vezethetnek, amelyek megakadályozzák a teljes matematikai bizonyosságot. A bizonytalansági tényezők leküzdése a belső bírói meggyőződés formájában jelenik meg. Ebből következően a bírósági eljárásban anyagi értelemben vett teljes bizonyosságról nem beszélhetünk, bizonyosság terminológia szükségszerűen a valószínűség valamilyen fokát jelentheti.

A megbízhatóság növelésének fontos módszere lehet az eljárás során felmerült tényállási verziók egybevetése és kizárása. A bírónak minden bírósági eljárásban legkevesebb két tényállási verzió közül kell választania úgy, mint a vád és védelem között, vagy a felperes és alperes között.²⁶² Egyes esetekben a szakértő kirendelése nélkül, szakvélemény nélkül ítéleti bizonyosságról nem is beszélhetünk. A szakvélemény relevanciájának megítélése is kizárólag bírói kompetenciába tartozik, annak tartalma kapcsán a bíróság vitába nem bocsátkozhat, legfeljebb figyelmen kívül hagyhatja, aminek részletes indokolását kell adnia az ügydöntő határozatban.²⁶³ Így „vezérlő elvként szintén kimondhatjuk, hogy még a legjobb szakértői vélemény is csak annyit ér, amennyit a bíró megért belőle”.²⁶⁴

3.8. A szakvéleményről, mint perújítási alapról

Kiemelendő, hogy a szakvélemény – noha a szabad bizonyítás elve [Be. 167. § (4) bekezdés] nem biztosít neki törvényi többsúlyt a többi bizonyítékhoz képest – a jogerő feltörésére alkalmas bizonyítási eszköz [Be. 637. § (1) bekezdés a) pont], ezért ebből a szempontból sajátos eljárásjogi helyzetben van, függetlenül attól, hogy a benne foglalt ismeret a bíró általános szaktudásán túlmutat. A szakvélemény kiemelt bizonyító ereje ugyanakkor fokozott jelentőséget ad annak is, hogy a szakértő ne lépje túl a saját kompetenciahatárait [Szaktv. 3. § (2) bekezdés], ellenkező esetben ugyanis a szakvélemény Be. 197. § (1) bekezdés d) pontja alapján aggályossá válik.

Gyakori az ítélet jogerőre emelkedése után, új szakértői véleményre, döntően szakkérdésre történő hivatkozás. Ez olyan ténybeli javítás, amely során a jogerős ítéletben foglalt tényállás megváltozik. A perújítás lényege, hogy döntő tény hiányzik az ítélethozatal megalapozó bizonyításból. Ez a hiátus azonban nem fakadhat a mérlegelt, vagyis a már meglévő bizonyítékok újraértékelésétől, illetve az új bizonyítékokkal való újraértékeléséből²⁶⁵

Novumra alapozva a perújítás akkor rendelhető el, vagyis a jogerős ügydöntő határozattal szembeni ténybeli kifogásnak – vagyis a megállapított tényállás vitatásának – akkor van helye, ha a bejelentett új bizonyíték az alapügyben nem merült fel, vagy felmerült, de az eljáró bíróság nem értékelte, továbbá az újnak tekintendő bizonyíték bizonyítandó tényre vonatkozik, és így alkalmas ilyen tény jogerős határozattól eltérő megállapítására, vagy abból hiányzó megállapítására. Az újnak tekintendő bizonyíték az eltérő, illetve új tény megállapítására alkalmassága folytán perdöntő jellegű, egyben valószínűsíti, hogy lényegesen meg kell változtatni a jogerős határozat bűnösségre vagy büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezéséi, illetve az eljárást meg kell szüntetni.

²⁶² Lásd például a probability balancing fogalmát az angol-szász jogrendszerben.

²⁶³ Bérces i. m., 79.

²⁶⁴ Orbán i. m., 14-19.

²⁶⁵ Kúria, Ténybeli javítás jogerő után – perújítás a büntetőeljárásban, Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport, 2018.EI.II.JGY.B.I. szám Összefoglaló vélemény, [tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf](https://www.kuria-birosag.hu/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf) (kuria-birosag.hu) 58. (2023. 02. 07.)

A Be. 637. § (1) bekezdés a) pontja értelmében egyenként és minden új bizonyítékként felhozott körülmény kapcsán az egyes feltételek meglétét vizsgálni kell, és csak együttes fennállásuk esetén rendelhető el a perújítás.²⁶⁶ A bizonyíték érdemi mérlegelése nélkül, az eljáró bíróságnak is megalapozottan döntenie kell arról, hogy az ténylegesen új bizonyítéknak minősül-e a szolgáltatott szakvélemény, vagy más novum, másrészt pedig állást kell foglalnia abban a kérdésben is, hogy alkalmas-e a perújítási cél elérésére, azaz eredményezheti-e érdemben a megtámadott jogerős ügydöntő határozat megváltoztatását.

Vizsgálnia kell továbbá, hogy a formálisan újnak minősülő bizonyítási eszköz tartalmaz-e új bizonyító tényt. A bíróságnak mindezt – mert ez az általános gyakorlat – az új bizonyíték bizonyító erejének mérlegelését, az alapeljárásban felmerült bizonyítékokkal történő egybevetését mellőzve kell elvégezniük.

Tóth Mihály nyomán a perújítás intézményének fejlődését vizsgálva²⁶⁷ megállapítható, hogy a perújítás megengedhetőségének kapcsán két eltérő nézetrendszer alakította a fejlődést. A francia forradalom előtt „minden jog, a királytól eredt, és ehhez képest a jogerő érinthetlenségének elve annyira elhomályosult, hogy az újrafelvétel szinte korlátlan volt. A francia forradalom a másik végletbe csapott, és az esküdszéki ítélezés garanciáiban bízva eltörölte úgy a kegyelmezést, mint az újrafelvételt. A francia büntető eljárás legújabb kori fejlődésében az esküdszék mindinkább visszaszorul, és már hosszabb ideje inkább „vegyes bíróságként” működik, az „ítélt dolog” akkor is általában közbizalmat élvez, ha a jogerős döntés megalapozottságához utólagos kétségek fűzhetők. Csak bizonyos feltételek mellett a vádlott javára lehetővé tették a jogerő feloldását. A német hatásra elterjedt jogrendszerek ezzel szemben már viszonylag korán az anyagi igazság igényét helyezték előtérbe, azt hangsúlyozva, hogy olykor szükségképpen felmerülhetnek olyan újabb tények, s az ezeket megalapozó bizonyítékok, amelyek a korábbi ítélet igazságtartalmát is kérdésessé tehetik. Nem vitatott ma sem, hogy egy-egy szakkérdés alapvetően meghatározhatja az adott ügy jogi megítélését.²⁶⁸

A Kúria összefoglalta a perújítás ún. novum esetkörének feltételrendszerét²⁶⁹ [Be. 637. § (1) bek. a) pont]. Eszerint akkor rendelhető el a perújítás, ha a bejelentett bizonyíték újnak tekinthető, azaz az alapügyben nem merült fel, vagy felmerült, de azt az eljáró bíróság nem értékelte; és az (ekként) újnak tekintendő bizonyíték alkalmas arra, hogy valamely ténynek a jogerős határozatban foglaltaktól eltérő, vagy önmagában új tény megállapítását eredményezze; és végül az újnak tekintendő bizonyíték, az eltérő, illetve új tény megállapítására való alkalmasság folytán, perdöntő jellegű, azaz egyben azt is valószínűsíti, hogy lényegesen meg kell változtatni a jogerős határozat bűnösségre vagy büntetéskiszabásra vonatkozó rendelkezését, illetve az eljárást meg kell szüntetni.

„A bizonyíték akkor tekinthető újnak, ha az alapügyben nem merült fel, vagy felmerült, de azt az eljáró bíróság nem értékelte; és az újnak tekintendő bizonyíték alkalmas arra, hogy valamely ténynek – a jogerős határozatban foglaltaktól – eltérő, vagy önmagában új tény megállapítását eredményezze; s végül az újnak tekintendő bizonyíték az eltérő, illetve új tény megállapítására való alkalmassága folytán perdöntő jellegű, azaz egyben azt is valószínűsíti, hogy a jogerős

---

²⁶⁶ BH2012. 188. indokolás

²⁶⁷ Tóth Mihály, A perújítás jogintézményének kialakulása, nemzetközi kitekintés, in Kúria Összefoglaló vélemény, Ténybeli javítás a jogerő után, IV. fejezet, 2018, 9-17. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf, (2023. 02. 07.)

²⁶⁸ Uo. 9-11.

²⁶⁹ Uo.

ügydöntő határozatot lényegesen meg kell változtatni, és a terheltet fel kell menteni, illetve lényegesen enyhébb büntetést kell kiszabni.²⁷⁰

Ha az e sorrendben megvizsgált feltételek közül az egyik nem állapítható meg, akkor a további feltételek meglétének vizsgálatára már nincs törvényes indok. Ezért a perújításra alkalmas új bizonyíték hiányában a perújítási cél valószínűsítésének vizsgálatára már nincs törvényes lehetőség.²⁷¹

A perújítási indítvány előterjesztéskor nem támasztható olyan követelmény, hogy a terhelt vagy védője előzetesen szakértő kirendelését kérelmezze és arról a bíróság vagy az ügyészség döntsön. Az indítványhoz csatolt magánszakértői vélemény tehát a terhelt, illetve a védő észrevételeként értékelendő, ugyanakkor ez „nem laikus” forrásból származik, hanem szakember álláspontját közvetíti.²⁷² A perújítás elrendeléséhez nem szükséges bizonyítás, elegendő, ha az érintett tény valószínűsíthető.²⁷³ A valószínűsítéshez különleges szakértelem szükséges, de elegendő lehet az igazságügyi szakértő által kiállított, de nem perrendszerűen beszerzett, emiatt csak terhelti észrevételként értékelhető szakvélemény (vagy akár igazságügyi szakértőnek nem minősülő, de különleges szakértelemmel bíró személy által kiállított okirat is, amely az egyedi ügyre vonatkozóan hordoz információt. Ilyen alapon a bíróság elrendelheti a perújítási nyomozást a perrendszerű szakértői vélemény beszerzésére, amelynek birtokában eldönthető a perújítás megengedhetősége.²⁷⁴

Konkrét ügyben a védő arra hivatkozással terjesztett elő perújítási indítványt, hogy a terhelt elmeállapotára vonatkozóan új szakvéleményt szerzett be, amely a beszámítási képesség korlátozottságát állapította meg, ezért új bizonyítéknak tekintendő és perújítási alapot jelent, mivel a jogerős ítéletben figyelembe vett korábbi szakvélemény – bár azonos diagnózis mellett – de a vádlott beszámítási képességét nem tartotta korlátozottnak.

A perújítás alapjaként megjelölt szakvélemény, ha ugyanabban a ténybeli körben, a korábban eljáró szakértők által is ismert, azaz azonos tény alapján helyezkedett arra az eltérő álláspontra, akkor csupán a bírói ténymegállapításra vonatkozó jogi mérlegelés újra peresítését célozza, így a perújítást nem tesz lehetővé.²⁷⁵ A szakvélemény csak akkor alkalmas perújítási oknak, ha ténykérdést érint, és új adatra vagy korábban nem vizsgált körülményre támaszkodva képes a tényállást módosító megállapításra.

Nem minősül új bizonyítéknak az olyan, akár magán-, akár kirendelt szakvélemény, amely kizárólag a korábbi bizonyítékok más értékelését adja, de olyan szakvélemény sem, ami burkolt jogi minősítést fogalmaz meg (pl. „nem minősül csalásnak”), vagy ilyen szakvéleménnyel szemben kerül alkalmazásra, illetve aminek alapját jogkérdés képezi, hiába mond mást, érdemben nem hozhat fel új tény, a jogerő változatlanul fennmarad.

A fenti üggyhöz kapcsolható másik határozat szerint a perújítás megengedhetőségéhez nem a bizonyítási eszköznek, hanem a bizonyítéknak kell újnak lennie.²⁷⁶ Ugyanaz a bizonyíték más forrásból, más bizonyítási eszköz révén nem új bizonyíték.

---

²⁷⁰ Kúria, Kúriai döntések, bírósági határozatok, 2025/05, 73. évfolyam, 2025. május, 775. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/kuriai_dontesek/bh_25_majus_0519.pdf (2025. 09. 12.), Be. 643. § (7) bek

²⁷¹ BH 2024.290.I.

²⁷² Kúria Bpkf.II.245/2019/2.

²⁷³ BH 2021.71.

²⁷⁴ Kúria Bpkf.II.1.497/2021/2.

²⁷⁵ BH2020. 358.

²⁷⁶ BH2020. 266

IV. A valószínűségi szakvélemények alkalmazhatósága a büntetőeljárásban

4.1. Az ítéleti bizonyosság és a valószínűség szükséges szintje

A bizonyítási eljárásban a megismerés központi elemét olyan múltbéli tények vagy események képezik, amelyek minden esetben konkrét módon, azaz esetről esetre egyedi módon jelennek meg és a feltáró számára ismeretlenek. A bíróságon zajló megismerő tevékenység és így a múltfeltárás célja, hogy a jogvita elbírálására irányadó anyagi jogi szabályok alkalmazásához elengedhetetlen és releváns adatokról és tényekről szerezzen tudomást.²⁷⁷

A gnoszeológiai vagy ismeretelméleti megközelítés szerint a tudományos megismerés forrásain, lehetőségein és eszközein alapuló igazság fogalmat azonosítjuk a valóssággal.²⁷⁸

A jogrend, a tudományos gondolkodás, a vallásos érzület, az emberkép változásának függvényében évszázadok, évezredek során — a büntető igazságszolgáltatás elméleti és gyakorlati művelői számos olyan módszert dolgoztak ki, amely az igazság kiderítésére irányult, de legalábbis a bűnösség bizonyítására alkalmas volt.²⁷⁹ Az általános elfogadhatóságtól a tudományos megalapozottság követelménye felé haladunk a bizonyítékok értékelésének történeti idővonalán, amelyen jelenleg a minden kétséget kizáró bizonyosság követelménye táruul élénk.

Kérdés, hogy van-e a megalapozott és igazságos ítéletekhez a bizonyosságnak, olyan általános, objektív mértéke, amely a valószínűség-számítási módszerek alkalmazásával, akár más tudományos módszerrel megadhatók. A bizonyosság terminológia ekkor ismeretelméleti szempontból a valószínűségnek valamilyen szintjét, fokozatát képviseli, amelyet becsülni tudunk adott konfidenciaintervallumban. A szakvéleményeket elemezve bírói meggyőződés kialakulásához szükséges valószínűség elvárható szintje akár ügýtípusonként is eltérő lehet. Különösen jellemző a valószínűsítés szerepe az okozatisággal, a felróhatósággal, valamint a kártérítés összecszerűségével kapcsolatban. A csődbűncselekmények esetében adott gazdasági körülmények esetén az elkövetés valószínűsége kiemelt szerepet kap, illetve annak szakértői vizsgálata, hogy közgazdaságilag megalapozott volt-e például a tőzsdei befektetés. Más ügyben pl. a kábítószer hatóanyagtartalmára vonatkozó értékelés. A szakértők alkalmazásának jelentősége a gazdasági bűncselekményeknél kiemelkedő, a gazdasági büntetőeljárásban szinte minden esetben szükséges a szakértő kirendelése.²⁸⁰

A kategorikus és valószínűségi vélemények felhasználásának lehetőségei vizsgálata szükségképpen elvezet ahhoz a kérdéshez, hogy a bizonyosságnak milyen szintje szükséges a bíróság számára az ügy érdemét eldöntő ítéletet meghozatalához, kiindulva a teljes bizonyosság idealizált és tarthatatlan fogalmából. Az értekezés szempontjából ennek azért is van jelentősége, mert amennyiben a szakértő bevonására nem kerül sor, úgy nem juthat el a bírósághoz az ítéleti bizonyosságig, hiszen például kóros elmeállapot vagy kábítószer függőség vagy halál okának

²⁷⁷ Kúria, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat- Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, 16. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemenyn_iteleti_bizonyossag.pdf (2021. 02. 14.)

²⁷⁸ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián, A büntetőeljárásjog elmélete, Pécs-Budapest, Dialóg Campus, 2012, 32.

²⁷⁹ Gál Péter, A kihallatás etikája és taktikája, Jogi Fórum, 2011, 4. https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter_a_kihallatas_etikaja_es_taktikaja%5bjogi_forum%5d.pdf (2020. 03. 20.)

²⁸⁰ Hengl Melinda, Szakértés, szakvélemény, szakértő, gazdasági bűnügyek, Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2, 50-53.

megállapítása esetében a törvény értelmében kizárólag szakértői véleményen alapulhat a bíró döntése, azaz nem beszélhetünk ítéleti bizonyosságról szakvélemény nélkül.²⁸¹

A valószínűségszámítási módszerek, koncepciók elősegítik a bírói döntéshozatalt, a bizonyosság valamilyen szintje leírható velük és a valószínűségi szakvélemények alkalmazásának területe fejleszthető a jogalkalmazás működésének és hatékonyságának előmozdítása érdekében. Mivel jellemzően erősen jogelméleti kérdésekről van szó-alapvetően jogelméleti és matematikai doktrínákra támaszkodva-, elméleti szinten vizsgálom ezt az összetett kérdést az absztrakció egy magasabb fokán jelentkező fogalmakkal, valamint eljárásjogi alapelvek, a jogelmélet mentén.

Jelzem a valószínűségi szakvéleményekhez kapcsolódó gondolkodási keretet illetően, hogy a magyar kriminalisztikaelméleti szakirodalom elfogadja a valószínűségi szakvéleményt, ellentétben a keleti, főleg orosz szakirodalommal. A nyugati kriminalisztikai szakirodalomban viszont a kategorikus szakvéleményt nem tartják elfogadhatónak, a negatív kivételével.²⁸² A nyugati kriminalisztikusok is úgy vélik a relevancia szempontjából, hogy minden bizonyíték relevánsnak tekinthető, mindaddig, amíg segít akár negatív, akár pozitív irányban közelebb jutni a valószínűséghez. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a kizáró szakvélemény lehet hasznos; sőt, maga a valószínűségi vélemény is lehet kizáró, akkor, ha csak az az egy magyarázat létezik a vizsgált eseményre.²⁸³

A megvizsgált szakvéleményekből, joggyakorlatból és a rendelkezésre álló szakirodalomból leszögezhető, hogy a valószínűségi megállapítás minden esetben a szakkérdés terepe, míg a jogkérdés a bíróság által kategorikusan eldöntendő. Ha egy szakértő mégis jogkérdésben nyilatkozna, azt csak kategorikusan tehetné – de nem jogosult rá, ezért helyesen feltételes, jogilag semleges megfogalmazásokat használhat, és a normatív minősítést a bíróságra kell, hogy bízsa.

Kimondható, hogy a jogkérdés-szakkérdés határa nem a bizonyossági foktól, hanem a kijelentés tárgyától függ. A szakértő ténybeli, vagyis szakkérdésben nyilatkozhat akár valószínűségi formában is, míg a jogkérdés eldöntése a bíróságé. Következésképp, ha egy szakértő mégis „jogkérdésben” mond valamit, annak a jog logikája szerint kategorikus formában lenne értelme, de eljárás jogilag ezt a jelenleg hatályban lévő szabályozás szerint nem teheti meg. A valószínűségi megfogalmazás helye tehát a szakmai tények vagy szakkérdések megállapításban van.

Rágalmazás és becsületsértési ügyekben a Kúria ítélezési gyakorlata szemléletesen és következetesen kirajzolja a határt a bizonyítható tényállítások és a pusztán értékítéletként felfogható véleménynyilvánítás között, így kiváló mintapéldája lehet a tények elhatárolásának szemléltetésére.

„A Kúria szintén következetes gyakorlata szerint a tényálláshoz tartoznak mindazok a történeti tények, amelyek az ítéletben megállapításra kerültek függetlenül attól, hogy ítéletszerkesztési hiba folytán nem az ítélet történeti tényállási részébe kerültek, hanem az indokolás más részébe, így a bizonyítékok értékelése vagy a jogi indokolás körébe.”²⁸⁴

²⁸¹ Kúria, Az ítéleti bizonyosság i. m., 170.

²⁸² Fenyvesi i. m., 287.

²⁸³ Broeders, A. P. A., Megjegyzések a valószínűségi skálák alkalmazásához az igazságügyi szakértői azonosítás során (Some Observations on the Use of Probability Scales in Forensic Identification), *The International Journal of Speech, Language and the Law* Vol. 6. No. 2, 1999., 228-241.

²⁸⁴ BH 2016.163.III., BH 2006.392.

Jogilag a tényállítás és értékítélet közötti határvonal abban áll, hogy tényállításról van szó, ha az adott nyilatkozat alapjául meghatározott, egyedileg elhatárolt, objektív valósága szempontjából megvizsgálható esemény, történés szolgál.

A rágalmazás kizárólag tényállítással, míg a becsületsértés a tényállításon kívüli, egyéb kifejezéssel vagy akár magatartással valósítható meg. Jogilag a tényállítás és értékítélet közötti határvonal abban áll, hogy tényállításról van szó, ha az adott nyilatkozat alapjául meghatározott, egyedileg elhatárolt, objektív valósága szempontjából megvizsgálható esemény, történés szolgál. A tény fogalma alá tartozik valamely, a múltban bekövetkezett vagy a jelenben (a megnyilatkozáskor) tartó cselekmény, magatartás, történés, jelenség, esemény, továbbá állapot, így az ember múltban fennállt vagy jelenben fennálló tudatállapota is.²⁸⁵ A tény fogalma alá tartozik valamely, a múltban bekövetkezett vagy a jelenben (a megnyilatkozáskor) tartó cselekmény, magatartás, történés, jelenség, esemény, továbbá állapot, így az ember múltban fennállt vagy jelenben fennálló tudatállapota is.²⁸⁶ A tényállítás pedig olyan – a sértett magatartását egyedileg felismerhetően meghatározó – megnyilatkozás, amelynek tartalma a múltban bekövetkezett vagy jelenben tartó cselekmény, történés, állapot.²⁸⁷ Ezzel szemben értékítélet, ha annak alapja nem egyedileg körülhatárolt esemény, vagy ha a következtetések láncolata annyira hosszú, oly mértékben áttételes, hogy az egyedileg körülhatárolt, meghatározott események már nem úgy jelennek meg, mint a megnyilatkozás alapja. Minden értékítélet viszonyítást foglal magában, és minden értékítéletnek általánosító tendenciája van. Az értékítélet valójában nem más, mint kifejezési mód egyszerűsítése, tehát a tényállítás sommásítása.

A „zsarol”, „megpróbálták kizsákmányolni a telepet a cégbe” kifejezések a konkrét szöveggörnyezetben tényállításnak minősülő emberi cselekményekre utalnak; objektíve alkalmasak a becsület csorbítására, viszont a trágár, minősítő szavak („beteg elme”, stb.) nem tényállítások, önálló büncselekményként nem értékelhetők, azonos alkalommal a rágalmazásba beolvadnak.”

Szakkérdésnek azt a tényállapot tekintem, amely mérhető, leírható és módszeresen ellenőrizhető. Ide tartoznak tipikusan azok a megállapítások, amelyek például empirikus adatokból, szabványosított eljárásokból és – ahol a szakma ezt lehetővé teszi – valószínűségi értékelésekből következnek, mint például valószínűségi arányból, konfidenciaintervallumból. Ettől elválik a jogkérdés, amely azonban mindig normatív természetű. Vagyis a jogkérdés arról szól, hogy egy magatartás valamely tényállás alá vonható-e, fennáll-e például egy jogosultság vagy éppen egy kizáró ok. Ez utóbbi a bíróság hatáskörébe tartozó, természeténél fogva kategorikus döntés, és így nem is képezheti szakértői állásfoglalás tárgyát.

A kettő között sajátos átmenetet képeznek azonban olyan szakmai kategóriák, amelyek jogi küszöbfeltételekhez kapcsolódnak. Ilyen például a könyvviteli nyilvántartás szabályszerűségének számviteli kritériumai. Ezek tartalmát a szakterület adja, a szakértő feladata pedig az, hogy azt rögzítse, hogy a vizsgált eset mennyiben felel meg a szakmai standardoknak. E megállapítás akár valószínűségi nyelven is megfogalmazható, de a jogi következmények levonása ekkor sem a szakértő, hanem a bíróság feladata. A helyes szerepfelfogás tehát az, hogy a szakértő ténybeli premisszákat és szakmai összefüggéseket szolgáltat, a normatív minősítés pedig a bírói mérlegelés eredménye.

A keveredés gyakorlati elkerülésére példa, amikor a szakértő burkolatan adhat választ, jogilag semleges fordulatokat használva. Ez például egy gazdasági ügyben úgy fogalmazható meg a

---

²⁸⁵ BH 1994.171.

²⁸⁶ Uo.

²⁸⁷ BH 2009.135

ténybeli állítás, hogy az iratok és a bizonylati adatok alapján nagy valószínűséggel nem történt meg a számlában jelzett teljesítés, de jogi következtetést nem von le a szakértő. Adóügyekben például úgy, hogy a feltárt folyamat egybevág a körhintacsálások ismert mintázatával, de a jogkövetkezmények megállapítása már nem szakértői feladat. A szakmai tartalom erős marad, miközben elkerülhető a jogkérdésben való, az eljárásjogilag tiltott állásfoglalás. Mindez azonban erősen befolyásolja továbbra is az ítélethozatalt.

Becsületsértés és rágalmozás körében a nyelvész szakértő elemzi, hogy a közlés ellenőrizhető tényállítást hordoz-e, milyen nyelvi jegyek támasztják ezt alá, és adott esetben milyen valószínűséggel olvasható ki belőle tényállítás. De az, hogy a közlés kimeríti-e a büntetőjogi tényállást, a bíróság normatív, kategorikus döntése. Áfa-ügyekben például a könyvszakértő számszerűsíti a vagyoni hátrányt, értékeli a bizonylati lánc ellentmondásait, és jelezheti, ha a számlák fiktív jellegére erős ténybeli jelek utalnak, a levonási jog kizártságát ugyanakkor a bíróság mondja ki.

Ennek megfelelően a szakértő a tények és a szakkérdések világában kell mozogjon, akár valószínűségi állításokkal is, de a jogi minősítés mindig bírói, és jellegénél fogva bináris, igen-nem típusú, matematikai értelemben 0-1 értéket vesz fel. Ebből az is következik, hogy formailag a szakértő kategorikus megállapításai jogkérdések területére vezetnek.

4.2. Logikai gondolkodás a jogalkalmazásban

E fejezet célja annak rövid bemutatása, hogyan találkozik a megismerés logikája a jogi bizonyítás követelményeivel, és hogyan különül el, vagy éppen hol érintkezik a ténymegállapítás és a jogi minősítés. A bírói meggyőződés kialakulása egyszerre racionális, logikai érvelés és - pszichológiai, vagy logikai alapon nem megindokolható – tapasztalati tényezők eredménye.²⁸⁸ A szakvélemények értelmezésére is igaz ez a folyamat.

A megismerő tevékenység gondolkodási tevékenység is, mint értelmi feldolgozás.²⁸⁹

A megismerő folyamat kezdetét az észlelés jelenti, amelynek minőségét egyaránt befolyásolják objektív és szubjektív feltételek. Objektív tényezők az inger és a környezet sajátosságai, mint a tárgy színe, kontrasztja, fényessége, a hang intenzitása, továbbá a helyzet adottságai, például a távolság, a háttérzaj jelenléte vagy hiánya, illetve a megvilágítás mértéke. Szubjektív feltételek az észlelő személyhez kötődnek, ezek előzetes képzetek és tapasztalatok, kognitív sémák, a gondolkodás és a figyelem aktuális állapota, érzelmi ráhangoltság, egészségi állapot és fáradtság, pszichoaktív szerek hatása, valamint az érzékszervek adaptációja.²⁹⁰

A jogi eljárásokban alkalmazott bizonyítás során a bíró a bizonyítás eszközeit közvetlenül megismeri, de rajtuk keresztül a múltbeli történéseket már csak közvetett módon észleli, amelyből a megismerő a gondolkodás segítségével, a logika szabályainak alkalmazása útján jut el a valóság tudati megragadásához. Ennek során a bíró szintén a logika szabályainak megfelelő alkalmazásával ellenőrzi a perben résztvevő felek kijelentéseinek igazságértékét egyrészt logikai, másrészt empirikus módon.²⁹¹ E tevékenység során nemcsak a hitelesen ellenőrzött, a

²⁸⁸ Elek, A bírói meggyőződés i. m., 43.

²⁸⁹ Erdei i. m., 82.

²⁹⁰ Elek Balázs, A téves ténymegállapítás egyes pszichológiai aspektusai, Debreceni Jogi Műhely, 2006/4., 9.

²⁹¹ Bérces Viktor, A büntetőeljárás reformja és a bizonyítás alapkérdései, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021., 76.

kizárólagosság talaján álló bizonyítékokat kell figyelembe venni, hanem valamennyi lehetséges bizonyítékot meg kell vizsgálni, abban az esetben is, ha azok relevanciája elenyésző is.²⁹²

A büntetőeljárás törvényben előírt bírói belső meggyőződés valójában azonban összetett pszichológiai folyamat eredménye, nemcsak logikai művelet. Elek Balázs szerint a hagyományosan elvárt, logikus és formális értékelést érdemes következetesen összehangolni a kognitív szempontokkal – így az észlelés és emlékezet törvényszerűségeivel, a befolyásolás, sugalmazás és torzítás veszélyeivel, a kihallgatási technikák, sztereotípiák hatásaival, valamint a vallomás kialakulását befolyásoló helyzeti tényezőkkel. E szemlélet csökkentheti annak esélyét, hogy csak utóbb derüljön ki, hogy a bíróság ártatlant ítélt el, vagy nem állt rendelkezésre kellően megbízható bizonyíték.²⁹³

A bírósági tárgyaláson érvényesül a legteljesebben az összes alapelv is, itt tehát a bizonyítás mozzanatai a legjellemzőbbek, míg a felderítési mozzanatok elenyésznek.²⁹⁴

Az egyik vélemény szerint a bírói döntés egy következtetés, a gondolkodás szabályainak alkalmazása, míg a másik álláspont szerint a döntés nem pusztán következtetés, hanem egyben értékelés is. A több komponensen alapuló és azok által meghatározott megismerési folyamat alapján az ítélet, mint komplex jelenség az objektív következtetést meghaladóan a szubjektív értékelést is elválaszthatatlanul magában hordozza.

A logikai következtetés egy olyan gondolati folyamat, amelynek során bizonyos állításokból (premisszákból) következtetést vonunk le egy másik állítás (konklúzió) helytálló voltára. A logika szabályai olyan alapvető gondolati konstrukciókat tartalmaznak, amelyek alkalmazását a szaktudományok – köztük a jogtudomány – alapszintű művelése is megkívánja.

Ha a bizonyítás és a logikai összefüggéseit keressük, akkor a bizonyítás alapkövetelményeit és a bizonyítás logikai módszertanát is meg kell vizsgálni.²⁹⁵

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja általi bontásban a jogalkalmazók körében a logika legtöbbször használt műveletei az alábbiak:

- „Analízis: az állításnak részekre bontás útján történő vizsgálata.
- Analógia: két jelenség vagy állítás közötti hasonlóságból kiinduló következtetés.
- Dedukció: az általános szabályokból induló és az egyes felé haladó következtetés.
- Ekvivalencia: két állítás kölcsönös következménye egymásnak, mindkettő egyazon feltételek mellett igaz.
- Hipotézis: valamilyen feltétel hiányának vagy fennállásának feltételezése abból a célból, hogy annak funkciója ellenőrizhetővé váljon.
- Indukció: az egyestől az általános felé haladó következtetés.
- Kizárás (diszjunkció): egy állítás akár az egyik akár a másik feltétel fennállása esetén lehet igaz.
- Kondicionálás: ha az előtag teljesül, az utótag bekövetkezik.
- Következmény-viszony: az állítások olyan halmaza, amelyek mindegyikének igaz értéket adva a következtetés is mindig igaz értéket mutat.
- Logikai ellentmondás: állítási séma, amely a paraméterek minden behelyettesítése esetén a hamis állítást eredményez.

²⁹² Bérces, A büntetőeljárás reformja i. m., 76.

²⁹³ Elek, A bírói meggyőződés i. m., 43.

²⁹⁴ Erdei Árpád, Tények és kilátások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 1995., 54-56.

²⁹⁵ Bérces, A büntetőeljárás reformja i. m., 51.

- Logikai igazság: állítási séma, amely a változók minden behelyettesítése esetén, logikai szükségszerűséggel igaz állítást eredményez, nem rendelhető hozzá olyan premissza, amely helytelen következtetéshez vezetne.
- Összekapcsolás (konjunkció): egy állítás csak több feltétel együttes fennállása esetén igaz.
- Szillogizmus: következtetés, amely két előfeltételből jut a zárótételhez.
- Szintézis: a vizsgált állítás egészében, összefüggéseiben történő vizsgálata.
- Szubszumció: egybefoglalás, egymásnak megfeleltetés.
- Tagadás (negáció): az eredeti állítás logikai értékének az ellenkezőjére változtatása.”²⁹⁶

Igaz, hogy a fenti logikai fogalmak és műveletek alkalmazása bármilyen tudományos igényű megismerés során mellőzhetetlenek a helyes tényállás-megállapításhoz és helyes jogi következtetéshez, éppígy a szakvélemények értékeléséhez is. Minden levont ténybeli és jogi következtetésnek meg kell felelnie a logikai igazság, valamint a logikai ellentmondás-mentesség követelményeinek. Megjegyzem, ez a megállapítás fontos abból a szempontból is, hogy az egyes bizonyítékok értékét más bizonyítékoktól elszigetelten nem lehet egzakt módon meghatározni, megállapítani.²⁹⁷ Azonban a bírói meggyőződés, amelyet a Be. a bizonyítás mércéjeként előír, nem pusztán formális logikai levezetés, hanem egy összetett pszichológiai folyamat eredménye is. Egyetértek Elek álláspontjával, hogy a bizonyíték értékeléshez fontos, hogy alapvető pszichológiai ismeretekkel rendelkezzenek a bírák, és módszeresen alkalmazzák is azokat.²⁹⁸

A bizonyítás logikai követelményeit tekintve pedig kiemelendő a bizonyítandó tétel világos és egyértelmű megjelölése, amelyet a bizonyítás folyamán nem lehet megmásítani, továbbá az érveknek e tétel bizonyítására igaznak, bizonyítottnak és elegendőnek kell lenniük, illetve a tételnek az érvekből a bizonyítás során alkalmazott logika szabályai szerint következnie is kell.²⁹⁹

A szakvéleményekből és a szakértő okfejtésének szerkezetéből, az érvelésének felépítéséből többnyire látható, hogy tény- vagy jogkérdésben foglalt állást. Ha a levezetés kiindulópontja, vagyis az okfejtése empirikus adat (irat, mérés, megfigyelés), azt szabványos módszerrel dolgozza fel, jelez például egy hibahatárt vagy valószínűségi tartományt, és ilyen alapon jut valamely ténybeli következtetésre jut (adattól kiindulva adott módszerrel eredmény), akkor ténykérdésben nyilatkozik. Ha viszont az érvelés jogszabályi normából indul ki, jogi fogalmat értelmez (minősül-e, jogszerű-e, kizárt-e), majd a rögzített tényeket normatív kategória alá vonja (norma értelmezésével szubszumció), akkor jogkérdésbe csúszik át – ami már a bíróság döntési körébe tartozik. Ennek megfelelően a valószínűségi megfogalmazás a ténymegállapítás természetes nyelve, míg a jogi minősítés szükségképpen kategorikus igen vagy nem bírói következtetés.

A szakértői vélemény relevanciája abban áll, hogy ténybeli jellemzők, például a fizetéseképtelenség időtartama, a vagyonfedezet hiánya, a számlalánc fiktivitási jegyei valószínűségét becsli, és nem annak esélyét, hogy csődbűncselekmény vagy költségvetési csalás megvalósult-e. A jogi minősítés kizárólag bírói feladat.

²⁹⁶ Kúria i. m., 14.

²⁹⁷ Erdei, Tény i. m., 226.

²⁹⁸ Elek, A téves ténymegállapítás i. m., 12.

²⁹⁹ Bérces i. m., 53.

4.3. Valószínűségi koncepciók

A jogalkalmazásban a valószínűség a tényekhez kapcsolódik. A szakértő módszertana valószínűségi kijelentésekben ölt testet. A jogkérdés ezzel szemben normatív. A jogkérdés arra irányul, hogy egy rögzített tényállás a törvényi tényállásnak minősül-e, vagy például fennáll-e jogosultság vagy kizáró ok például.

A valószínűsítés a ténybeli kétségek kezelésének módja, amelynek a bizonyítás mércéje a „kétséget kizáróan” vagy az „intime conviction” szab határt, mint írtam korábban.

Amint a tényállásról kellő bizonyosság alakul ki, a norma értelmezése és alkalmazása következik. Azonban, ha a döntés mégsem egyértelmű, akkor annak ezen a ponton már nem a norma valószínű alkalmazhatósága az oka, hanem ténybizonytalanság, vagy olyan értelmezési probléma, ami a jogértelmezéshez kapcsolódik, de ez utóbbit már nem a valószínűség eszközeivel lehet feloldani.

Ebben a fejezetben a szakértői bizonyításhoz kapcsolódó valószínűséget mutatom be dióhéjban, annak szemléltetésére, hogy hogyan járul hozzá a döntés megalapozásához és hogyan ad a szakvéleményeknek nem egzakt volta ellenére is nagyobb szerepet a döntéshozatalban.

A valószínűség szerepének vizsgálatával kapcsolatos legnagyobb probléma ugyanis az, hogy nem létezik a valószínűség fogalmának olyan explicit és átfogó definíciója, amely az összes tudományágra általánosan vonatkoztatható lenne.³⁰⁰

A valószínűségi koncepciók bemutatásakor, különös tekintettel a döntés-elméletekre, érdekes példaként hozható fel Keynes, angol matematikus és közgazdász, aki 1921-ben jelentette meg a *Treatise on Probability* című művében valószínűségi elméletét, amely logikai relációként különbözteti meg állítások bármely két-két tétele (például vád és vádlott és igen és nem) közötti választást és így elméletét a logikához tartozónak tekintette. Beszélhetünk objektív valószínűségről és valamely közvetett ismeretek vagy hipotézisek más, az objektív valóságról közvetlenül, pl. megfigyelés alapján nyert ismereteken alapuló nagyságáról. A logikai valószínűségnek létezik egy szubjektív oldala is. Ennek létezése feloldja a keynesi logikai valószínűség nagy dilemmáját a szubjektivizmussal összefüggésben. A racionális hit foka a keynesi elméletben objektív: a hipotézisek megalapozottsági foka.

A szubjektivizmus abban jelentkezik, hogy a valószínűség Keynes-nél kizárólagos és azt terjeszti ki így objektív jelenségek leírására, de alapvetően komparatív jellegű fogalom marad. A szubjektív valószínűség elméleti alapvetése Bayes nevéhez fűződik. A bayesi rendszer a nagyságrendileg nem összehasonlítható valószínűségpárok mellett feltételezi olyan valószínűségek létezését is, amelyek esetén van értelme a nagyság számszerű összehasonlításának, mert tudjuk, hogy az egyik érték kisebb a másik nagyobb, de különbséget köztük mégsem nem lehet mérni. Megemlítendő ezen a ponton, hogy a kvantitatív értelmezés lehetősége mindemellett nem kizárt. Alapvetés a szubjektív valószínűségnél, hogy az előzményekre vonatkozó apriori ismeretek mindenkor befolyásolják a következmény posteriori valószínűségét.

A kriminalisztikai Bayes-háló a Bayes-tétel több egymáshoz kapcsolódó tényhalmazának együttes valószínűségét értékelő és a gráfelméletet is alkalmazó módszer. A Bayes-hálóban található információk alapján az együttes valószínűség-eloszlás függvény bármely bejegyzése kiszámítható. A háló valamely elemének ismert értékkel való feltöltése csökkenti a lehetséges

³⁰⁰ Bényász Iván - Daubner Katalin, Logikai valószínűség, bizonytalanság, beruházási döntések, Gazdaság és Pénzügy, 7. évf. 1. sz. 2020., 5., DOI: 10.33936/GP.2020.1.1 (2022. 10. 06.)

kimenetek számát, avagy nulla vagy egy értéke csökkenti vagy növeli a folyamat eshetőségét, úgymint a meghozandó intézkedés hatásának (kimenet) valószínűsíthető értékét.³⁰¹ Amíg a Bayes- tétel csak egy tény valószínűségi becslését ³⁰²adja, addig a Bayes-hálóval a körülményeket ³⁰³értékelhetjük.

Említést érdemel a valószínűségi koncepciók fenti, dióhéjban bemutatása mellett a likelihood fogalma. A likelihood (tulajdonképpen becslés) és a probability (valószínűség) fogalmát gyakran egymás szinonimájának tekintik. A többnyire elfogadott megközelítésben a likelihood használatakor az események kimenete ismert, és az okok eshetősége becsülendő meg. A likelihood alapelv mindig benne rejlik a statisztika bayesi megközelítésében. Mivel a bayesi megközelítés az a posteriorit követi, ezért a likelihood a bayesi paradigma közvetlen következménye. Bizonyos értelmezésben a likelihood gyakorisági bayesi módszernek tekinthető. A módszer népszerűsége annak is tulajdonítható, hogy a priori információt itt nem kell bevezetni.³⁰⁴

Érdekes, hogy a bizonytalanság a releváns tudás részleges hiányából fakad.³⁰⁵ A megismerés útja az ismeretlentől a bizonyosság felé egyértelműen a bizonytalanon át vezet, bizonyossági fokok, fokozatok pedig valószínűsíthetők. Általánosságban a valószínűség lehet objektív, szubjektív és logikai jellegű, az alkalmazott módszer alapján klasszikus valószínűség, relatív gyakoriság és hajlam interpretációja. Blutman László szerint a jogi nyelv kifejezései önmagukban szemantikai jelek, amelyek többértelműek, s csak az értelmezés során kapnak konkrét jelentést.³⁰⁶ Ez a megközelítés összhangban áll azzal a felismeréssel, hogy a szakértői kérdésekben megjelenő ismétlődő mintázatok valójában értelmezési keretet is közvetítenek a jogalkalmazás számára.

4.4. A valószínűségi szakvélemények elfogadhatósága

A jogkérdés természete normatív és bináris. A bíróság azt dönti el, minősít, hogy az adott tényállás alá vonható-e egy jogszabályi tényállás, fennáll-e például egy jogosultság vagy egy kizáró ok. A válasz igen vagy nem, és ezt a döntést kizárólag a bíróság hozza meg. A valószínűségi megfogalmazás ezzel szemben a ténymegállapítás eszköze. Az észlelés, a mérés és a rekonstrukció bizonytalanságait kezeli fokozatokban, és a múltbeli eseményekhez, állapotokhoz, összefüggésekhez kapcsolódik. De a szakértő ténykérdésben tehet akár magas fokú valószínűségi megállapítást, például a teljesítés tényleges megtörténtéről, a fizetéseképtelenség időmetszetéről vagy a pénzforgalmi és irati adatok összhangjáról. Jogi minősítést azonban nem mondhat ki, és a szakvéleményben ezt egyértelműen is jeleznie kell azzal, hogy jogi minősítést nem tesz. A bíróság ezután a szakvélemény által rendezett tényalapra építve hoz kategorikus döntést.

Gyakorlati tapasztalat, hogy a kategorikus vagy a teljes bizonyossághoz közelítő szakvélemények elfogadottsága nagyobb, mert kevesebb teret hagynak az értelmezési eltérésnek. Ha a tudományos állapot, az adatminőség vagy a feltett kérdés természete nem enged teljes bizonyosságot, a valószínűségi következtetés is értékelhető, de csak, mint

³⁰¹ Orbán József, Kriminálisztikai valószínűségi becslés Bayes-hálókkal, Magyar Rendészet, 2014., 120. file:///C:/Users/User/Downloads/nemesanita,+mr_2014_4+08+Orb+%C3%ADn.pdf (2022. 10.06.)

³⁰² A kérdéses nyom és a gyanúsított összetartozását.

³⁰³ A körülmény keletkezésének módjait például.

³⁰⁴ Orbán i. m., 41-42.

³⁰⁵ Béyacz i. m., 10.

³⁰⁶ Blutman László, Miért nem lehet egy jogi normát értelmezni? A jogértelmezés szemiotikai keretekben, Magyar Jog Nyelve, 2023/2., 2.

ténymegállapítás. A jogi minősítés azonban minden esetben a bíróság hatásköre kellene maradjon. Ennek eljárási biztosítéka például, hogy aggályos, hiányos vagy nem kellően egyértelmű szakvélemény esetén kiegészítés rendelhető el vagy új szakértő kirendelése indokolt. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy ezekben az esetekben is, éppúgy, mint az aggályos, a hiányos vagy nem kellően egyértelmű szakvélemények esetében csakúgy, mint a kiegészítő szakvélemények esetében, ezek befolyásoló ereje nagy és burkolt jogkérdésekben átveszi a minősítési szerepet. Éppen ezért a szakvélemény bizonyító ereje kategorikus válaszok, kérdések esetén körültekintéssel kezelendő. Jogkérdésekben a valószínűségi ilyen módon nem alkalmazható, az vagy teljes bizonyosság, vagy a teljes bizonyosság hiányát veszi fel. Ez értelmezhető a tények szintjén is, mint biztos esemény, vagy majdnem biztos esemény. Valószínűségi számítási értelemben a kategorikus állítás csak bizonyos helyzetekben áll fenn a tények világában, ami a majdnem biztos, vagy gyakorlatilag bizonyos, de nem azonos a jogi értelemben vett kategorikus minősítéssel.³⁰⁷ A jogi minősítést pedig a bíróság mondja ki kategorikusan, igen/nem.

Hangsúlyozandó, hogy a szakvélemény elfogadhatósága vagy aggályosságának megítélése minden esetben, így perújítás alapjául szolgáló szakvélemény esetében is a bíró döntési kompetenciájába tartozik. Önmagában az a körülmény, hogy az egyik fél nem fogadja el a szakértői véleményben foglaltakat, a szakvélemény helytállóságát nem kérdőjelezi meg. A teljesen aggálymentes szakvélemény esetén is vizsgálendő a bizonyosság foka, amit gyengíthet az alapjául szolgáló adatok valószínű, becsült vagy feltételezett jellege.

További nehézség, hogy a szakvélemény valószínűsége és a bírói bizonyosság foka nem mindig esik egybe, emiatt a valószínűségi szakvéleményben rejlő hibalehetőségek is, mint a valószínűség helytelen értelmezése és az alkalmazott valószínűségi számítás nem megfelelősége központi szerepet kapnak. Mindig az eset egyéb körülményeinek és a többi bizonyíték alapos vizsgálatával, körültekintéssel szükséges a szakvélemények bizonyító erejének megítélése, azaz, hogy a szakértői megállapítás ténymegállapítás-e, vagyis alkalmas-e a bizonyító fél tényállításának bizonyítására, cáfolatára, vagy nem támasztja alá azt kellőképpen.³⁰⁸

Általános jelenség, hogy a joggyakorlatban a valószínűségi szakvélemények száma jóval nagyobb, az ilyen kategorikus szakvéleményekkel szemben. A valószínűségi szakvélemények, viszont akkor kerülnek előtérbe, amikor a szakértő nem tud a bíróság, vagy az eljáró hatóság által feltett kérdésre kategorikus választ adni, szakmai ténymegállapításai hipotetikusak vagy feltételesek. Számos esetben előfordul, hogy a szakértő rendelkezésére bocsátott lelet hiányos, nem megfelelő mennyiségű, a lelet észlelésére és vizsgálatára nincs közvetlen lehetőség, a tudomány adott állása szerint bizonyossággal szakmai ténymegállapítás egyértelműen nem rögzíthető, a feltett kérdés megválaszolására kompetens szakterület meghatározása is komplex eljárást igényel, vagy nem is egyértelműen megállapítható. Ismételten kulcs szerepe van az eljárásban feltett kérdésnek, hiszen nem mindegy, hogy az az adott szakterülethez tartozó szakkérdést és arra adott vagy adható választ indukál-e.

A valószínűségi szakvélemények esetében a fent említett okokat magában a szakmai ténymegállapításban rögzíteni kell, még ha jogszabály ezt nem is írja elő, azonban az értékelésüknél kiemelkedő szerepet tölt be. A bizonyíték értékeléséhez nagyban járul hozzá, ha a szakvéleményben a valószínűség „mértékét” legalább melléknevek vagy határozatlan számnevek segítségével igyekszik a szakértő meghatározni. Ekkor azonban az egyedi

³⁰⁷ Lásd véges, diszkrét modell (minden kimenet pozitív valószínűséggel) és folytonos modellek.

³⁰⁸ Kúria, A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből, Joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló vélemény, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (2022. 10. 06) 262.

értékelés háttérbe szorul és a többi bizonyítékkal való kapcsolat értékelése kerül előtérbe. A valószínűségi szakvélemények között léteznek „látens kategorikus” szakvélemények is, amelyek alkalmazására akkor kerül sor, amikor a vizsgálati módszerek nem egzakt tudományos alapúak, illetőleg nem kognitívok, hanem sokkal inkább szubjektív alapúak. Ebbe a kategóriába sorolhatók leginkább a pszichológiai és pszichiátriai szakvélemények. Egyes nézetek szerint, mint Erdei Árpád vagy Király Tibor véleménye szerint a valószínűség-számítás szakértői véleményben nem szerepelhet, és az önmagában nem is lehet alapja bírói döntésnek. A tényállás megállapítása, a bizonyítékok értékelése továbbra is a bíróság feladata, logikai folyamat és leginkább intuitív feladat. Az azonban nem vitatott, hogy a valószínűség-számítás és a matematikai módszerek megjelenése hasznos lehet a bírói mérlegelésnél.³⁰⁹

A valószínűség az események kizártsága és a teljes bizonyosság közötti két szélsőérték között mozog minden esetben, amennyiben értéke eléri a teljes bizonyosság szintjét, akkor már nem valószínűségről, hanem bizonyosságról beszélünk, amely lehet igen vagy nem. Minthogy a két szélsőérték között a valószínűség sohasem éri el a bizonyosságot, ezért meggyőzően sohasem fejezheti ki a bizonyosságot, csak annak egy közelítőleges fokát. Ez a kérdéskör minden szakvéleményben megjelenik. A valószínűségi szakvélemények értelmezése, az az alapján értékelt bizonyítékok súlya mindig kihívást jelentett a szakértőnek és az eredményeket felhasználóknak egyaránt.³¹⁰Egy valószínűsítési eljárásban a vizsgálat tárgyát a bizonyíték relevanciája és erőssége adja. A valószínűségi szakvélemények alkalmazása különösen jól érzékelteti, hogy a szakértői bizonyítás és a bírói mérlegelés határai a gyakorlatban gyakran összemosódnak.

---

³⁰⁹ Várdai i. m., 1-7.

³¹⁰ Orbán József, Bevezetés a likelihood kriminalisztikai alkalmazásához, DOI: 10.38146/BSZ.2017.2.3 (2022. 10. 06.)

V. Az igazságügyi szakértelem határai és a szakértő befolyásoló ereje a büntetőeljárásban

5.1. A tudományos alapokon nyugvó bizonyítás inherens jellemzői

A tudományos alapokon nyugvó bizonyítás inherens jellemzői, nevezetesen annak „semlegessége, objektivitása és egyetemessége” kétségtelenül további biztonságot nyújt a bírónak a döntésében.³¹¹ Éppen ezért a büntetőeljárásokban fokozatosan egyre nagyobb szerepet kap az igazságügyi szakértelem.³¹² Az igazságügyi szakértőnek azonban mindezt úgy kell tennie, hogy a bíró nem ruházhatja át rá saját hatáskörét, és kizárólag neki kell értékelnie az ügy körülményeit, hogy saját véleményét alkosson.³¹³

Napjainkban az igazságügyi szakértő egyre inkább lényeges szerepet játszik a büntetőeljárásokban, amint azt a témával foglalkozó tanulmányok sokasága is mutatja.³¹⁴ Ez a változás azonban nem veszélytelen, amennyiben a szakértő túlterjeszkedik a bírón, akit jellemzően túlterhelnek a technikai kérdések, és gyakran „szóról szóra” átveszi a szakértő következtetéseit, vagy a szakvélemény egyes részeit az ítéletében, vagy annak indokolásában. A fejezet a szabad bírói mérlegelés körében tárja fel a szakértő és a bíró sajátos helyzetét, a büntetőeljárásban betöltött szerepüket annak érdekében, hogy a szakértőnek feltehető kérdéseket minél jobban el tudjuk határolni a bírói hatalom körébe tartozó kérdésektől. Ebben a fejezetben bemutatom logisztikus regressziós modellben, hogy mennyiben befolyásolja összetett ügyekben a szakvélemény a bíró ítélezését, annak mely elemei hatnak jobban a bíróra tekintettel a szakvélemények tudományos, vagyis objektív módszereire, alkalmazott pénzügyi elemzési módszereire, vagy a szakértő szubjektív értékelésére hagyatkoznak jobban a bírók.

Célom még inkább rávilágítani a bírói meggyőződésre és szerepére, a szakvéleményekkel szemben támasztott tudományossági követelményekre, a szakvélemények felhasználhatóságának egyes aspektusaira a ténykérdések és jogkérdések elhatárolása kapcsán tekintettel a szakvélemények egyes részeire és azok felhasználásának gyakorlati alkalmazását bemutató matematikai eszközökkel.

A jogkérdésben megfogalmazott szakértői állítás a szakvélemény tekintélye miatt aránytalanul nagy hatást gyakorolhat a bírói meggyőződésre, még akkor is, ha erre a szakértőnek nincs felhatalmazása.

A szakértelem használatának gyakorlati növekedése nem mentes az olyan kérdések és kétségek felvetésétől, hogy megmarad-e a bíró döntési és értelmezési jogköre. Ebben a kontextusban azt is fontos kiemelni, hogy a szakértelem növekedését a törvény nemcsak szabályozza, de ösztönzi is.³¹⁵

A szakvélemény nem helyettesítheti a bíróság jogi döntését. A hamis, megalapozatlan vagy a szakértő kompetenciáján túlnyúló megállapítások torzítják a ténymegállapítást, különösen akkor, ha a szakértő jogkérdésben foglal állást. Az ilyen „burkolt jogi minősítés” aránytalanul befolyásolhatja a bírói meggyőződést, a szakvélemény szerepe a tényekhez kötött, ellenőrizhető szakmai következtetésekre kell korlátozódjon az eljárás tisztaságának garanciájaként is. A

³¹¹ Jean-Raphaël Demarchi, Tudományok bizonyítékok és a büntetőeljárás, Bűnügyi Tudományok Könyvtára, 55. kötet, LGDJ, Doktori értekezés, 2012., 93.

³¹² Laurence Leturmy, A nyomozástól az eljárás végrehajtási szakaszáig: a bűnügyi szakértelemre vonatkozó egyes általános észrevételek. Actualité Juridique Pénal, 2006, 02, 58.

³¹³ Herke Csongor, Büntető eljárásjog, 4. átdolgozott kiadás, Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2012., 75.

³¹⁴ Tony Moussa – Serge Guinchard, Expertise: matiere civile et penale, Dalloz, Paris, 1983., 335.

³¹⁵ Mikael Benillouhe, Igazságügyi orvosszakértői vizsgálatok orvosi felelősségi ügyekben és szakvélemények (Les expertises judiciaires en responsabilité médicale et expertises) CRCI, Médecine et Droit, Amiens, 2012, 84.

szakértő befolyásoló ereje ezért nem pusztán bizonyításelméleti, hanem garanciális jelentőséggel bír.

5.2. A szakvélemény, mint meghatározott válasz

A szakvéleményeket egyrészt az eljáró szakértők összetétele, másrészt az állásfoglalás bizonyossági foka szerint lehet rendszerezni. Az első tengelyen külön válik a kollektív és a komplex vélemény. Kollektívnek azt tekintjük, amikor ugyanazon szakterület több szakértője azonos következtetésre jut, és közös iratban fejt ki álláspontját; a véleményben pontosan fel kell tüntetni, ki milyen vizsgálatot végzett. Komplex vélemény esetén eltérő szakterületek szakértői dolgoznak együtt, és az egyes részvizsgálatok eredményei összehangolt, egyesített véleményben jelennek meg. Ez nem zárja ki, hogy valamelyik szakértő egyes kérdésekben különvéleményt fogalmazzon meg. A második szempont a bizonyosság foka: megkülönböztethető a kategorikus és a valószínűségi szakvélemény.³¹⁶

A szakértő megbízatásának jogi korlátait az adja, hogy a szakértő feladata arra korlátozódik, hogy választ adjon a bíró által meghatározott technikai kérdésre, ami azonnal korlátozza is a szakvélemény értelmezési lehetőségeit. A szakértőnek tehát a bíró által meghatározott technikai kérdésben kell tanácsot adnia a bírónak.

Büntetőeljárásjogi szempontból ennek jelentőségére az alábbiakban mutatok rá. A technikai, vagy szakkérdés jellemzője elsősorban, hogy a bíró hatáskörén, szakértelmén kívül eső kérdés. Ha a bíró a tényállás értékelése során olyan technikai kérdéssel szembesül, amely meghaladja hatáskörét, igazságügyi szakértőt rendelhet ki. A szakvélemény célja tehát az, hogy a bíró számára megvilágítson egy olyan kérdést, amellyel ő maga nem tud foglalkozni, mert az „kívül esik a hatáskörén vagy meghaladja a tudását”³¹⁷ (például orvosi, pszichológiai, pszichiátriai és számviteli szakértői vélemény). Ahhoz, hogy a szakértői véleményt ilyennek lehessen tekinteni, a szakértői véleménynek tartalmaznia kell a szakértő megállapításainak értelmezését (szakegy nagyon konkrét területen; ellenkező esetben csupán észrevételek megtételéről van szó.

A szakvélemény értékelése sajátos helyzetet teremt. A hatóság azért rendeli el a szakértői vizsgálatot, mert különleges szakismeretre van szükség, az adott szakvélemény azonban végső soron mégis a bíróság előtt nyeri el a maga bizonyító erejét. Ennek megfelelően az eljárásjog lépcsőzetes eszköztárat kínál, ami magában foglalja a szakértő meghallgatását és kérdések intézését hozzá, a felvilágosítás kérését vagy a vélemény kiegészítésére való felhívást; másik szakértő kirendelését; a szakértők párhuzamos meghallgatását; végső esetben újabb szakvélemény beszerzését. Az értékelés középpontjában mindig a módszertan átláthatósága, a felhasznált adatok megbízhatósága és a következtetések indokoltsága áll.³¹⁸

Ez a helyzet az igazságügyi könyvszakértő által nyújtott szakvélemény esetében is, ahol a szakértőnek a tudományos eredményt kellően átfogó módon kell értelmeznie ahhoz, hogy egy lényeges tényt állapíthasson meg. Az igazságügyi könyvszakértő kirendelése történhet a bírósági eljárás során folytatott nyomozás vagy vizsgálat keretében is. A szakvélemény, mint bizonyíték az ügy szempontjából releváns és lényeges tényre világít rá. Ami pedig a bizonyító

³¹⁶ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián, Új magyar büntetőeljárás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2004, 267.

³¹⁷ Demarchi i. m., 246.

³¹⁸ Fenyvesi i. m., 267.

erejét illeti, a bíró feladata lesz, hogy ezt az ügy körülményeinek fényében meghatározza. Ez a tény az ügyben nyomravezető, vagy éppen ellenkezőleg, jelentéktelen lehet.³¹⁹

Lényeges, hogy a kérdés a kirendelő hatóság által meghatározott. A szakértőnek mindenképp a bíró vagy a nyomozó hatóság által feltett kérdésre adott válaszában korlátozásáról beszélhetünk azzal, hogy a jogalkotó előírta a bíró számára, hogy a szakértői véleményt elrendelő határozatban meg kell határozni azt a műszaki vagy tudományos kérdést, amire a szakértő választ ad, egyúttal korlátozni kívánta a szakértő válaszát erre az egyetlen lehetséges típusú kérdésre, egészen pontosan a szakkérdésre.

További fontos jellemző, hogy a szakértők küldetését vagy tevékenységét adott ügyben elsősorban a szakértői véleményt elrendelő határozat határozza meg.

A szakértő válaszában a bíró által feltett szakmai kérdésre kell korlátozódnia. Következésképpen a szakértő semmilyen körülmények között nem foglalhat állást a vádlott bűnösségének kérdésében, és nem értékelheti az ügy körülményeit, túllépve ezzel a rábízott küldetés, feladatot.³²⁰ A szakértő soha nem válaszolhat közvetlenül a bíróság által feltett kérdésre. Ő kizárólag a nyomok megfigyelésének valószínűségéről nyilatkozik bizonyos hipotézisek mellett, míg a bíróság azt szeretné tudni, hogy maga a hipotézis igaz-e, tekintettel a megfigyelt nyomokra.³²¹

Ezért a szakértőnek feltett kérdésnek jól behatárolhatónak, megfontoltnak és az ügy körülményei szempontjából relevánsnak kell lennie. Ha ez nem teljesül, akkor a szakértői bizonyítás jogalkotó által meghúzott határai porózussá válnak, ami a szakértő és a bíró közötti szerepzavarhoz vezet.

5.3. Az igazságügyi szakértelem értelmezési köre

A szakértelem értelmezési területe, határai meghatározásához világosan meg kell különböztetni a hipotézis valószínűségét és az ok valószínűségét, mivel a szakértőnek csak az utóbbiról kell véleményt nyilvánítania.

Valójában nagy különbség van aközött, hogy egyrészt egy hipotézis valószínűségét állítjuk-e fel, amely szerint például nagy a valószínűsége annak, hogy „X” volt a bűncselekmény helyszínén, és nem „Y”, másrészt pedig a bizonyítékok jelentőségét értékeljük-e a hipotézisek fényében, amikor azt állítjuk, hogy nagy a valószínűsége annak, hogy a bűncselekmény helyszínén talált genetikai ujjlenyomat „X” személyé, és nem „Y” személyé.

Az első hipotézis az ügy tényállására és arra a nagy valószínűségre alapozza a valószínűséget, hogy „X” valószínűleg a bűncselekmény helyszínén tartózkodott. A második hipotézis egy hipotetikus hipotézis kapcsán értelmezett bizonyítékról ad véleményt, amely szerint nagy valószínűséggel a bűncselekmény helyszínén talált genetikai ujjlenyomat inkább „X”-hez, mint „Y”-hoz tartozik.

Így amíg az első hipotézis valószínűségeket fejez ki egy tényre vonatkozóan, a második valószínűségeket fejez ki egy nyom értékelésére vonatkozóan a nyomozók, a bíró vagy a felek

³¹⁹ Fabrice Delbano, A szakértés joga (Le Droit de l'expertise), 2021-2022 Dalloz, Paris, 2020, 313.

³²⁰ Joëlle Vuille – Alex Biedermann, Elégséges-e a tudományos bizonyíték egy büntetőjogi ítélet megalapozásához? (Can a Single Item of Scientific Evidence Be Sufficient to Convict?) Revue de Droit Suisse, 2019., 19. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3507807>, (2023. 12. 12.)

³²¹ Uo. 19.

által felállított hipotézisek fényében. Ez a különbségtétel mind tudományos, mind jogi szempontból fontos, nevezetesen a nyomozók és a szakértő által felállított feltételezések közötti különbségtétel, amely feltételezések teljesen eltérőek, és egyesek a szakértő saját hatáskörébe tartoznak, míg mások a hatóság feladatköre kapcsán merülhetnek fel.

Ugyanis a valószínűségelmélet szerint az okok valószínűsége nem egyenlő a hatások valószínűségével. Más szóval a hipotézisek (okok) valószínűsége nem egyenértékű az azokat alátámasztó vagy cáfoló bizonyítékok (hatások) valószínűségével.³²²

Másszóval a szakértő nem nyilatkozhat egy hipotézis valószínűségéről, csak a bizonyítékok jelentőségét kell értékelnie e hipotézisek fényében, így az a hatóság, amely a kettőt egyenértékűnek tekinti, megszegné azt a – jogi – követelményt, hogy „a szakértők feladata csak a technikai jellegű kérdések vizsgálata lehet”.³²³

A szakértő döntésének valójában semlegesnek és objektívnek kell lennie egy értelmezendő műszaki vagy tudományos kérdésre válaszolva. Az a tény, hogy a szakértő véleményt nyilvánít a tényekről, és kijelenti, hogy például „nehéz kizárni a csalást”, anélkül, hogy mondanivalójának bármilyen szakértői alapja lenne, aláássa a semlegesség és objektivitás követelményét.

Másodszor, a szakvélemény megemlíthet olyan hipotézist, anélkül, hogy ezt a kirendelő hatóság a szakértői értékelés részeként kérte volna. Amennyiben nem végez elemzést az adott hipotézis valószínűségének meghatározására, akkor a szakvélemény, inkább szakértői értékelés tehát nem egyszerűen a bizonyítékok értékelése a kirendelő hatóság által felállított hipotézisek fényében, hanem egy tényre vonatkozó valószínűségi nyilatkozat. A szakvéleménynek azonban csak a kirendelő fél által meghatározott technikai kérdésre kell válaszolnia, azaz további információkat kell nyújtania az ügy pontosításához.

Végül megjegyzendő, hogy állításaiban túllépi a szakértő minden olyan esetben az eredetileg rábízott igazságügyi szakvélemény adásának feladatát, amikor nem kizárólag a szakértői véleményt elrendelő határozatban meghatározott kérdéssel foglalkozik, de ugyanez vonatkozik arra az esetre is, ha a tudományos kérdés megválaszolásán túlmenően véleményt nyilvánít az eset körülményeiről és – például gazdasági bűncselekmények esetén – egyes üzleti kimenetek lehetőségéről.

5.4. A bíró szuverén értékelése

A bíró szabadon értékelheti a hozzá benyújtott és a kontradiktórius eljárásban megvitatott bizonyíték típusokat, ennek az értékelésnek azonban racionális gondolkodáson kell alapulnia. A bizonyítékok értékelése úgy határozható meg, mint az a cselekmény, amelynek során az eljáró bíró értékeli a rendelkezésre álló bizonyítékok bizonyító erejét, és mérlegeli a különböző bizonyítási eszközöket annak érdekében, hogy következtetést vonjon le arra vonatkozóan, hogy az anyagi büntetőjog alkalmazásához szükséges tényállási elemek fennállnak-e vagy sem. Ez az értékelés, amely az eljáró bírónak van fenntartva, természetesen szabad, de ennek ellenére racionálisnak kell lennie.

Az igazságügyi szakértői vizsgálat teszi lehetővé olyan tény megállapítását is, amely az ügy körülményeitől függően nyomravezető vagy jelentéktelen értékű lehet. A bíró feladata eldönteni, hogy lényeges-e ez a tény figyelembe véve az ügy egyéb bizonyítékait, meghatározó tényezőt, és ennek megfelelően ítéletet alkotni. Ezért a bíró feladata, hogy a tárgyi tényt az ügy

---

³²² Vuille i. m., 19.

³²³ Uo.

körülményei közé helyezze annak a corpus delicti szempontjából való relevanciájának értékelése érdekében, azaz a tények szuverén értékelését végzi.

A fellebbviteli bíróságok a tényállás értékelését, ezt a hatáskört, azaz a tényállás szuverén értékelését kizárólag az eljáró bírónak tartja fenn. Franciaországban például, mint a jogot szabályozó bíróság, a „Cour de Cassation” (Semmítőszék)³²⁴ csak az elsőfokú bíróságok által hozott utolsó fokú határozatok által elkövetett jogszabálysértések esetén avatkozik be.³²⁵ Így a felülvizsgálati eljárása a meghozott határozat jogszerűségének értékelésére korlátozódik, kizárva minden ténykérdést.³²⁶

Ha a törvény másként nem rendelkezik, a bűncselekmények bármely bizonyítási eszközzel megállapíthatók, és a bíró saját személyes meggyőződése alapján dönt. A bíró szabadsága a bizonyítási módszerek értékelésében tehát szent és sérthetetlen, a bíró a döntését csak a viták során elé terjesztett és a kontradiktórius eljárásban megvitatott bizonyítékokra alapozhatja.³²⁷ A bíró szabadon értékelheti a bizonyítékokat, mivel bármilyen típusú bizonyíték meggyőzheti, feltéve, hogy azt mindkét fél jelenlétében megvitatják előtte, és megfelel a bizonyítási szabályoknak, vagyis, ha azt hatóságok szolgáltatják. A szabad mérlegelés elve a bizonyítékok minden típusára, különösen a tudományos bizonyítékokra vonatkozik. Ez többek között azt jelenti, hogy nincs olyan minimális mennyiségű bizonyíték, amelyet be kell mutatni egy tényállás megállapításához, hogy nincs hierarchia a bíró elé terjesztett bizonyítékok között, hogy nincs olyan kötelező bizonyíték, amelynek hiánya megakadályozná az elítélést, és hogy akár egy célzás is hordozhatja a bíróság ítéletét.³²⁸

Visszatérve az előző gondolatmenethez a racionális érvelésről egy pillanatra. Bár a bíró szabadon értékelheti az előtte megvitatott bizonyítékokat, érvelésének mégis racionálisnak kell lennie. Az értékelésnek a formális logika szabályain, a gondolkodás törvényein, az általános élettapasztalaton, valamint – a szakértői bizonyítékok igazolása révén – a műszaki és tudományos szabályokon kell alapulnia.³²⁹ Következésképpen, ha a bíró úgy dönt, hogy a szakvéleményt hatályon kívül helyezi, vagyis nem veszi figyelembe a döntéshozatala során, a döntését logikusan kell megindokolnia kellőképpen kiemelve e szakvélemény használhatatlanságát a tények fényében. Például egy genetikai szakvélemény ugyanis olyan tudományos bizonyíték, amely a bizonyítékok sorába való felvételét követően segítené a bírót a bírói bizonyításban. Így annak racionális értékelése magában foglalja a tudományos bizonyíték és a bírói bizonyíték közötti különbségtételt.

A jogi vagy bírói bizonyítéknak vannak olyan jellemzői, amelyek megkülönböztetik a tudományos bizonyítéktól.³³⁰ Ez a bizonyítékok felhasználása céljai közötti különbséggel magyarázható. A tudományos bizonyítással ellentétben az igazságügyi bizonyíték már nem egy

³²⁴ Az a legfőbb bíróság Franciaországban, amely érdemileg nem határoz, hanem ha a megtámadott határozatot az elkövetett törvénysértés miatt megsemmisíti, új eljárást rendel el.

³²⁵ Cathrine Labrusse-Riou, A biológia által foglyul ejtett jog – Jogászok a laboratóriumban (Le droit saisi par la biologie, Des juristes au laboratoire), coll. « Bibliothèque de droit privé », 1996, 351.

³²⁶ Labrusse i. m., 352.

³²⁷ Joëlle Vuille, A szabad bizonyítás elvének újradefiniálása a tudományos szakértői bizonyítás tükrében (Pour une redéfinition du principe de libre appréciation des preuves dans le cas des expertises scientifiques), Justice – Justiz – Giustizia, 2013, 3. https://www.researchgate.net/publication/277670533_Pour_une_redefinition_du_principe_de_libre_appreciation_des_preuves_dans_le_cas_des_expertises_scientifiques, (2023. 12. 15.)

³²⁸ Uo.

³²⁹ Alexandre Biedermann, Conclusions catégoriques dans les expertises forensiques: obstacles insurmontables ou cibles faciles pour la défense, Political Science, 2012, 107.

³³⁰ Labrousse i. m., 351.

tény igazságát, hanem egy bizonyítás igazságát célozza.³³¹ Ezért a jogalkotó a bírót a döntési jogkör kizárólagos birtokosává tette, és ezzel a tudományos igazság ellenőrzésének hatáskörét adta neki.³³² A bíróságon csak egyetlen bizonyíték van, a tényállás összes körülményeiből megállapított bírói bizonyíték. A tudományos bizonyítékok ezzel szemben nem jelentenek többet, mint egy indexértéket, amely, ha bekerül a bizonyítékok sorába, biztosítja azt a bírói bizonyítékot, amely meggyőzi vagy nem győzi meg a bírót, és így a bírói döntés alapját képezi. A tudományos bizonyítékok és a bírói bizonyítékok közötti különbségtétel a szakértő küldetése és a bíró szerepe közötti különbségtételhez is vezet. A bíró feladata a jogról való döntés, a jogviták rendezése, az egyén bűnösségének vagy ártatlanságának megállapítása. Ezt természetesen nem lehet hatékonyan elvégezni a tények tökéletes ismerete nélkül³³³.

Ezért avatkozik be egy igazságügyi szakértő: hogy felvilágosítsa a bírót a tényekről, de tisztán technikai kérdésekben. A bíró tehát nem állíthat fel tudományos bizonyítékot az ügy vizsgálat során, mivel ez a szakértő feladata. A bíró nem rendelkezik a szükséges képességekkel ahhoz, hogy ezt a tudományos igazságot megadja. Ha ez az ügy körülményei alapján helyénvaló, a bírónak szakértőt kell igénybe vennie a tudományos kérdés értelmezéséhez. Ugyanígy a szakértő sem tarthat igényt arra, hogy az ügy igazságának birtokában legyen, hiszen ez a bíró kizárólagos feladata, aki a tényállás értékelése során a tudományos bizonyítékokat a helyükre teszi, és szükség esetén beilleszti a bizonyítékok sorába, hogy az ügyet az igazság megállapításához juttassa. Ha a szakértő „belenyúl” a bíró szerepébe, fennáll a hatáskör-átruházás veszélye.

A jogalkotó korlátokat szabott a szakértői megbízatásnak, hogy a szakértelem tudományos legitimitását a lehető legnagyobb mértékben megőrizze. A kizárólag technikai kérdések kezelésére vonatkozó korlátozás azt is jelenti, hogy tilos a bíró részéről a szakértőre bármilyen hatáskör átruházása. Ennek a fontosságára az alábbiakban térek ki.

Továbbá a jogalkotó azért szabta meg a szakértői megbízatás e korlátait, hogy megőrizze az igazságügyi szakértelem eredendő jellemzőit, a szakértő függetlenségének és pártatlanságának követelményét [Szaktv. 3. § (1) bekezdés]. Az igazságügyi szakvélemény egy tudományos értelmezés eredménye, amelyhez a szakma emberének, vagyis a szakértő közreműködésére van szükség. Ahhoz tehát, hogy a szakvélemény semleges és objektív legyen, először is meg kell őrizni a szakértő pártatlanságát. A szakértő feladata az, hogy kizárólag tisztán technikai adatokon alapuló véleményt adjon, ezért sem férhet hozzá például a vizsgálati aktához. A szakértő csak olyan körülményekről szerezhet tudomást, amelyek feltétlenül szükségesek az értékelés megfelelő elvégzéséhez [Be. 192. § (1) bekezdés a) pont]. Ellenkező esetben pártatlansága kérdőjelezhető meg, és az egész szakvélemény elveszíti lényegét, mert fennáll a részrehajlás, az elfogultság kockázata vagy annak növekedése, ami a Be. 191. § (1) bekezdés h) pontja szerinti kizárást alapozza meg

Az elfogultság egy kutató vagy kutatócsoport részéről olyan tendencia vagy irányultság, amely szisztematikus hibát visz be a kutatási folyamatba, és egyben aláássa egy az eredményül kapott munka érvényességét.³³⁴ Ez érintheti a kutatási protokollt, az adatok gyűjtését és értelmezését

³³¹ Frédéric Chavaud – Laurence Dumoulin, Szakértők és szakértelem: Franciaország XIX. és XX. század, (Experts et expertise judiciaire: France XIXe et XXe siècle), Presses Universitaires Rennes, 2003., 230. DOI: <https://doi.org/10.4000/books.pur.8444> . (2023. 09. 14.)

³³² Demarchi i. m., 273.

³³³ Uo.

³³⁴ Doing Global Science, A Guide to Responsible Conduct in the Global Research Enterprise (Útmutató a felelős kutatói magatartáshoz a globális kutatási rendszerben), Princetown University Press, 2016. 6. https://www.interacademies.org/sites/default/files/publication/9780691170756_secured.pdf, (2023. 12.14.)

vagy az eredmények közlését.³³⁵ Ebben az összefüggésben egy igazságügyi szakértő áldozatul eshet a megerősítési torzításnak. Ez a kockázat még nagyobb egy olyan érzékeny területen, ahol az előítéleteket egy szakértő is osztja, aki végül szintén egy adott társadalomban él és dolgozik. Ezek az előítéletek lehetnek személyes, társadalmi, politikai vagy vallási jellegűek és hatással lehetnek a tudományos elemzés eredményeinek értelmezésére.³³⁶

Ezért is fontos tiszteletben tartani a szerepek e megkülönböztetését. Alapesetben maga a szakvélemény megbízhatósága kérdőjeleződik meg, amint a szakértők állításai már nem semlegesek és objektívek, és nem egy technikai kérdésnek az egyetemes normáknak megfelelő tudományos szakértelemre épülő értelmezéséből származnak, és nem is úgy kerülnek bemutatásra, illetőleg kerülnek be egy ítélet indokolásába, vagy ezeken alapulva születik meg egy ítélet. Az ilyen állítások nem rendelkezhetnek a tudományos legitimitással, és tiltott hatáskör-átruházásról lenne szó. Az a tény is, hogy a bírók a szakértő érvelését a határozat indokolásában átvették, jogellenes hatáskör-átruházásnak minősülhet, mivel a bírónak az a dolga, hogy az ügy körülményeinek fényében értékelje a neki benyújtott bizonyítékokat, és elviekben a saját személyes meggyőződése alapján kellene ehelyett döntsön. A szakértő feladata egy olyan technikai kérdés kezelésére korlátozódik, amely a szakértő értelmezését igényli a bíró vagy a védelem által felállított konkrét hipotézisek fényében.

A szakértőkkel szemben támasztott felelősségi rendszer is segíti, hogy „az eljárásba bekapcsolódó szakértőben ne a hatóság kinyújtott karját, és ne a terhelt és védő megbízása folytán vélelmezett pártosságra kötelezett személyt lássunk, hanem a szakma szabályai szerint eljáró, legjobb tudása szerint objektivitásra törekvő személyt, akiben a szaktudással nem rendelkező bíró is alappal bízhat”.³³⁷

Kérdéses, hogy a bíró átruházhatja-e és mennyiben a jogász - igazságügyi feladatokat egy jogi szakértőre. A szakértők nem gyakorolhatják a bíró funkcióit: a rájuk ruházott hatáskör a bírói döntés tájékoztatására szolgál, és nem pedig annak kialakítására jogosítja fel őket. Ők egészítik ki a döntés meghozatalához szükséges ismereteket, az ítéletet; de nem ítélezhetnek.³³⁸

Ebből az következik, hogy a bíró nem utasíthatja a szakértőt jogi szakvélemény készítésére vagy nem delegálhatja a feladatát, nem tehet fel a szakértőnek jogi kérdéseket sem.

Lényeges különbséget tenni a bíró hatalma és a szakértő küldetése között. Amennyiben tehát a szakértői véleménynek bizonyító ereje van, akkor annak meg kell felelnie a megállapított tudományos kritériumoknak, a bírónak pedig megfelelően kell azt értékelnie az ügy körülményeinek fényében.

5.5. A szakértő befolyásoló ereje a büntetőeljárásban

A szakvélemény a bizonyítás egyik legerősebb befolyásoló tényezője. A különleges tudás miatt is a szakértő tekintélye miatt a szóhasználat és a következtetései könnyen nagyobb súlyt kapnak annál, mint amit a kompetenciája indokol. Különösen veszélyes, ha a szakvélemény jogkérdésben foglal állást, mert a normatív fordulatok csak látszólagos szakmai hitellel ruházzák fel a szakvéleményt, de a minősítés a bíróság feladata [Be. 11. §, Be. 188. § (1) bekezdés].

A szakirodalomban létezik olyan felfogás, amely a szakértőt a bíróhoz közelíti, miszerint a szakértő a perben mintegy „ténybíró”, aki a teljes ügy helyett meghatározott ténykérdéseket

³³⁵ Uo.

³³⁶ Uo.

³³⁷ Elek, A büntetőügyekben i. m., 57.

³³⁸ Kuhl Andrea, Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke, Miskolci Jogi Szemle, 18(1), 2023, 97. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2023.1.90>

vizsgál. A „jogbíró” számára a belső meggyőződés szerepe a meghatározó.³³⁹ A szakértővel szemben ugyanazok az alapkövetelmények állnak fenn, mint a bíróval szemben, vagyis függetlenség, tárgyilagosság és alaposság. A lényegi különbség mégis az, hogy a szakértő kizárólag ténybeli kérdéseket értékel, jogkérdések megválaszolására és jogi szakvélemény adására nem jogosult.³⁴⁰

A tény- és jogkérdés bonyolult összefüggései miatt a szakértő is értékelhet, ami miatt szintén jelentős befolyásoló erővel bír az eljárásban a szakértő, mint a különleges tudás birtokosa. Azonban a szakértő a vizsgálata során figyelembe vehet jogszabályokat (pl. számviteli törvény, közlekedési szabályok stb.) és szakmai előírásokat, de ezek alapján sem tehet büntetőjogi minősítésre vonatkozó megállapításokat, jogi szakvélemény előterjesztésére nem jogosult.³⁴¹ A szakirodalomban megjelenik eltérő nézet is, amely a tény és a jog kapcsolatát tágabban értelmezi.³⁴²

A szakértői értékelés alapvetően objektív. Ugyanakkor szubjektív aspektusa is lehet. Az eredmények értelmezése a szakértői értékelés szintén lényeges eleme. Lényeges lenne, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 6. cikkében és az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) határozataiban foglalt követelményeken túlmutatóan a második szakvéleményeket rendszeresen alkalmazandóvá tegyék. Ily módon a szakértői értékelés teljes mértékben kontradiktórius lenne.

A szakértői értékelés objektív voltáról való vizsgálódáshoz a szakvélemény tartalmának, a szakvélemény felépítésének jelenlegi szabályozásából, magából a szakvélemény felépítéséből is ki lehet indulni. A büntetőeljárásban a szakvélemény magában foglalja a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás), a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).³⁴³

A szakmai ténymegállapítást, a vizsgálati módszerrel adott és alátámasztott megállapítások adják a szakvélemény tudományos, objektív részét, míg a szubjektív része a szakértő véleménye, kérdésekre adott véleménye, amely szakmai tudásán, tapasztalatán is alapszik. Ha feltételezzük, hogy a szakvélemény szubjektív része kerül az ítélet indokolási részébe, úgy – figyelembe véve a szabad bizonyítási rendszert és a szabad mérlegelés követelményét – úgy azért mégis azt mondhatjuk, hogy az ítélet kevésbé, vagy legfőképpen nem tudományos alapokon nyugszik, bár az a szakvéleménnyel szembeni elsődleges elvárás.

A fentiek könnyen modellezhetők a szakértő, mint minőségi változó vizsgálatával például egy logisztikus regressziós modellel. Mint azt ahogyan korábbi írásomban jeleztem, a valószínűségi szakvélemények – amelyek bár nem kategorikusak - mégis a bizonyítás során inkább figyelembe vettek és előszeretettek a bíróságok alkalmazásában, tekintve tudományos voltukat.

Érdekes kérdés, bár az értekezés központjában nem ez áll, vajon az objektív elem értéke az ítéleti bizonyossághoz mindig nagyobb mértékben járul hozzá, mint a szubjektív elem, amelyet

---

³³⁹ Erdei i. m., 15.

³⁴⁰ Erdei, i. m., 54.

³⁴¹ Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián, A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2014, 163.

³⁴² Erdei i. m., 39.

³⁴³ Belovics Evin –Tóth Éva, A büntetőeljárás segéd tudományai, II. Pázmány Press, Budapest. 2017, 419.

egyébként célszerű lehetne minimalizálni a bírói meggyőződés kialakítása során, tekintettel például a szakvéleménnyel szembeni tudományossági kritériumokra.

Gondoljunk csak arra, hogy az egyikben például objektív, materiális igazságot keresünk és a kategorikus szakvéleményeket részesítjük előnyben, vagy elegendő, hogy valamely a 0-tól eltérő valószínűséget reprezentáló szakvéleményt alkalmazunk nem megkövetelve az 1-eshez való közelítést sem.³⁴⁴

5.6. Az igazságügyi könyvszakértő súlya csődeljárás során

A csődbűncselekmény példáján mutatom be, hogyan válik el a ténymegállapítás a jogi minősítéstől. A Btk. 404. § a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetet jogi kategóriaként használja, ennek fennállásáról a bíróság dönt a rögzített tények alapján. A szakértő feladata nem az, hogy kimondja a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fennállását, hanem az, hogy adatokat és számításokat szolgáltatson a döntéshez, ilyenek például likviditási és cash-flow mutatók, az esedékes tartozások és a lejárat szerkezet, a követelések behajthatósága, a készpénzállomány és hitelkeretek, a fizetési késedelmek időbeli lefutása. A csődbűncselekmény esetében is a szakértő rögzíti és értékeli a fizetőképességet jelző adatokat, a bíróság pedig ezekre támaszkodva dönti el, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fennállt-e. Így marad tiszta a határ a ténymegállapítás és a jogi minősítés között.

Ha a szakvélemény mégis jogi minősítést sugall, könnyen a bírói meggyőződést aránytalanul befolyásolja, holott a minősítés kizárólag bírói hatáskör.

A fenti gondolat kapcsán egy csődeljárási területen hozott példában felállított modellek³⁴⁵ mentén vizsgálom a szakértő befolyásoló szerepét. Ez megtehető egy logisztikus elemzés mentén, amely egy olyan valószínűségi osztályozási módszer, amely lehetővé teszi a vállalat pénzügyi meghatározó tényezőinek együttes hatásának figyelembevételét, a magyarázó változók szignifikancia - fokának meghatározását, valamint a modell magyarázó és előrejelző erejének becslését.

Szemléltessük a bírói döntést két modellben, az egyikben a szakértőt vagy a szakvéleményt, mint minőségi változót is bevezetve gazdasági társaságok csődhelyzetének elemzése kapcsán. A modellek a vállalatok pénzügyi helyzetének romlására, mint fokozatosan kialakuló nehézségek sorozatának csúcspontjára, a fizetéseképtelenség kockázatának a pénzügyi kimutatások alapján történt és a pénzügyi szakirodalomban alkalmazott technikákra és mutatókra építenek.³⁴⁶

Az előző fejezet gondolatmenetét követve, a kérdés az az, hogy az igazságügyi könyvszakértői szakvélemények pénzügyi elemei (mint objektív elemek) milyen hatással vannak a bírói döntésre³⁴⁷ ahol i jelöli az egyéneket, α_0 a konstanshoz tartozó együttható, $\alpha_1, \dots, \alpha_6$: a modellben szereplő egyes változókhoz tartozó együttható, ε_i a hiba.

³⁴⁴ Kuhl i. m., 98.

³⁴⁵ Hamadi Mohamed Taieb – El Omar Sami – Khelif Wafa, Az ügyvezető a bíróval szemben a vállalati felszámolás alatt: manipuláció veszélye a törvényszéki könyvelőn keresztül (Le manager face au juge lors du redressement judiciaire d'entreprise: un risque de manipulation à travers l'expert-comptable judiciaire), Question(s) de management, 2016/3 (n° 14), p. 27-40. DOI: 10.3917/qdm.163.0027, 13. (2023. 09. 15.)

³⁴⁶ Meir Tamari, Pénzügyi mutatók a csőd előrejelzésének eszközeként (Financial Ratios as Means of Forecasting Bankruptcy), Economic Review, Bank of Jerusalem, Jerusalem, 1964. 15-18. <http://www.jstor.org/stable/40226072>, (2023. 12.14.)

³⁴⁷ Többváltozós diszkriminancia-elemzés alapján logit/probit modell. Logisztikai elemzés.

1. modell:

$$\text{Bírói döntés}_i = \alpha_0 + \alpha_1 \text{ Adósságráta}_i + \alpha_2 \text{ Adósság jellege}_i + \alpha_3 \text{ Tevékenységi ágazat}_i + \alpha_4 \text{ Életkor}_i + \alpha_5 \text{ Méret}_i + \alpha_6 \text{ Halmozott veszteségek/részesvényitőke}_i + \varepsilon_i$$

A második modellben (lásd alább) integráljuk tehát az igazságügyi könyvszakértő véleményét (mint szubjektív elemet) miközben figyelembe vesszük a szakvélemény alapját képező elemeket a társaságok jellemzőinek integrálása mellett.

2. modell:

$$\text{Bírói döntés}_i = \alpha_0 + \alpha_1 \text{ Szakvélemény}_i + \alpha_2 A + \alpha_3 \text{ Adósságráta}_i + \alpha_4 \text{ Üzleti szektor vagy tevékenységi ágazat}_i + \alpha_5 \text{ Életkor}_i + \alpha_6 \text{ Méret}_i + \alpha_7 \text{ Halmozott veszteségek/részesvényitőke}_i + \varepsilon_i$$

A mérési változók empirikus kutatások és igazságügyi könyvszakértői szakvélemények alapján felállíthatók. A modellekben a bíró határozata vagy döntése, a szakvélemény egy-egy bináris változó, amely 0 és 1 értéket reprezentál.

A bíró esetén a változó értéke 1, ha felszámolási eljárást indít vagy 0, ha csődeljárást kezdeményez.

Az igazságügyi könyvszakértő szakvéleménye bírói döntésre gyakorolt hatása egy dichotóm változóként tekinthető. Ha ez 1, akkor a szakértő úgy véli, hogy a vállalatot felszámolási alá kell helyezni, ha pedig 0, akkor úgy dönt, hogy a vállalat bírósági beavatkozás nélkül is orvosolni tudná a helyzetét, azaz (egyezés felé irányítja a bíró döntését).

A vállalat életkora, szenioritása pozitív hatással van a vállalat átszervezési lehetőségeire. A méret negatívan befolyásolja a gazdasági nehézségekkel küzdő vállalatok jogorvoslat iránti döntéseit. Negatív kapcsolat van az adóssághányad és a vállalat adósságfizetési képessége között³⁴⁸

A modellek vizsgálata alapján az eredményekből megállapítható, hogy vajon a bíró jobban bíz a számviteli adatokban, mint a csődbe jutott vállalkozások belső jellemzőiben. Vagy a számviteli adatok helyett még inkább bíz-e vagy sem a hivatásos könyvelő, igazságügyi könyvszakértő megítélésében. Az egyes szignifikáns magyarázó változók adott szignifikancia-szinten is vizsgálándók az első modellben, amely például nem tartalmazza az Európai Bíróság véleményét (gondoljunk csak esetlegesen az előzetes döntéshozatali eljárásokra). Ez a változó amennyiben az igazságügyi könyvszakértő véleményét figyelembe vevő, második modellben azonban teljesen jelentéktelenné válik, úgy kimondható, hogy az igazságügyi szakértő véleménye lesz az inkább meghatározó a döntéshozatal során.

A modellek logisztikus regressziója lehetővé teszi a bírói döntés legmegkülönböztettebb meghatározó tényezőinek felderítését. Az első modellben a magyarázó változók többsége - a tevékenységi ágazat és a vállalat mérete kivételével - pozitív és szignifikáns hatással van a nehéz helyzetben lévő vállalatok csődeljárás alá vonásról szóló döntésére. Ezek a változók azonban különböző szignifikancia-szintekkel rendelkeznek. Meg kell azonban jegyezni, hogy még ha vannak is olyan változók, amelyek szignifikáns hatással vannak a bíró döntésére, ezek a csődeljárás megindításáról szóló döntés változékonyságának csak közel 40% magyarázták

³⁴⁸ James A. Ohlson, Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy, Journal of accounting research, 1980. Vol. 18. 109-131. <https://doi.org/10.2307/2490395>, (2023. 12.15.)

adott mintában, azaz ez az első modell, még ha figyelembe is vette a jelentős változókat, gyenge maradt, mivel nem képes megmagyarázni a bírói döntés több mint 60%-os változékonyságát.

A második modell logisztikus regressziójának eredményei lehetővé tették, hogy azokat a magyarázó változókat lehessen azonosítani, amelyek jelentős hatással vannak a nehéz helyzetben lévő vállalatok azon döntésére, hogy felszámolási eljárás alá vonják magukat. Az első regresszió eredményeihez hasonlóan az adóssághányad és az adósság jellege olyan változók, amelyek jelentős hatással vannak a bírói döntésre. Az adott mintában és a kapcsolódó eredményekből az is kiderült, hogy a bíró nem veszi figyelembe a tevékenységi ágazat, a rangsor, a méret és a felhalmozott veszteségek és a saját tőke arányának változókat, amikor a nehéz helyzetben lévő vállalat felszámolási eljárás vagy csődeljárás alá vonásáról dönt.

Az igazságügyi könyvszakértő döntése változó (amely változó 1%-os szinten pozitív és szignifikáns hatással van a bírói döntésre) bevezetése a második modellben lehetővé tette a bírói döntés változékonyságának közel 80%-os magyarázatát, míg az első modellben ez az arány csak közel 40% volt.

Ahhoz, hogy a két modell előrejelző erejét össze lehessen hasonlítani, vagy vizsgálni lehessen meg kell határozni egy olyan valószínűségi küszöbértéket, amely lehetővé teszi a hibaesemény bekövetkezésének valószínűségét, majd osztályozza, aszerint, hogy a döntéshozó által meghatározott kritikus érték felett van-e vagy sem. Ebben a mintában a teszt minden egyes vállalathoz a felszámolási eljárás alá vonást vagy a peren kívüli egyezséget (csődegyezés) társítja a következőképpen. Ha a mintában szereplő minden egyes vállalathoz kapcsolódó valószínűség nagyobb, mint az önkényesen meghatározott küszöbérték, akkor a vállalatot a felszámolás alá vont kategóriába (+), ha nem, akkor egyezség kedvezményezettjeként (-) kell besorolni. Így lesznek helyesen és helytelenül besorolt vállalatok adott Ranking, rangsorolás, R+ (vagy-) és megfigyelt Döntés (D) mellett. A modell előrejelző aránya egyenlő a helyesen megjósolt vállalatok összegének és a megfigyelések teljes számának hányadosával. A két modell minősége tehát eltérő az előrejelzési bizonyosság tekintetében.

A vállalatok téves besorolásának aránya meglehetősen magas szintje arra engedhet következtetni, hogy a szakvélemény indoklásához használt pénzügyi és nem pénzügyi tényezők hatékony mutatók a vállalat pénzügyi helyzetének diagnosztizálásához, de még mindig nem elegendők a bírói döntés előrejelzéséhez; megerősítve azt, hogy annyit ér a szakvélemény, amennyit a bíró megért belőle.³⁴⁹ A bírói döntés előrejelzési arányának növekedése a második modellben csak azt jelzi, hogy az igazságügyi könyvszakértő véleménye mennyire fontos szerepet játszik a bírói döntéshozatali folyamatban. A bíró döntésében jobban figyelembe veszi a szakértő véleményét a szakvéleményt motiváló pénzügyi elemek helyett.³⁵⁰ Nyilván számtalan minőségi változó értékelhető ebben az elgondolásban. Egyes országokban, mint Franciaországban a jogszabályok a „felhalmozott veszteségek/saját tőke arányát választották a vállalkozások helyzetének helyreállítási, nehézségi fokának mutatójaként, amelyre a bírónak döntését alapoznia kell, igaz, hogy a bíró bízik a számokban (a szakvéleményekben rejlő számokban), de a szakértő megítélésében (véleményében) még inkább.

A megfigyelt Döntés, vagy határozat kapcsán konkrét példa, valamint a második modell előrejelző erejének eredményei azt mutatják, hogy a bíró jobban támaszkodik a joggyakorlatra, mint a számviteli adatokra, tehát jobban bízik egy másik bíróság (legyen az akár az EUB, EJEB) helyzetértékelésében, mint azt azt tükröző, annak alapjául szolgáló pénzügyi adatokban. Ezek az eredmények azt is mutatják, hogy szakvélemény egyes részeinek felhasználása nagyobb

³⁴⁹ Kuhl i. m., 108.

³⁵⁰ Hamadi i. m., 25.

vagy kisebb „tudományos” értékű ítélethez vezetnek, amennyiben az egyes részek (a szakvélemények tudományos, vagy pénzügyi elemzései, módszerei, vagy a szakértő véleménye) beazonosítható módon az ítélet indokolási részébe bekerülnek.

A bíró szem elől tévesztheti ugyanis az „objektív” mutatót, amely számára gyakran – számtechnikai összetettségéből – értelmetlennek tűnhet. Jobban bízhat például egy jogi helyzetértékelésében – maradva az előzetes döntéshozatali mechanizmus példájánál vagy korábbi ítélkezési gyakorlatnál –, mint a helyzetet tükröző pénzügyi számokban. Nem nehéz belátni, hogy inkább a joggyakorlat értelmezését részesíti előnyben – jogásként – a pénzügyi adatokkal szemben. Sőt nem nehéz belátni, hogy a szakértő szubjektív véleményét is előnyben részesítheti a számadatok tekintetében.

Fontos tiszteletben tartani a szakértő és a bíró szerepének a megkülönböztetését. Alapesetben maga a szakvélemény megbízhatósága kérdőjeleződik meg, amint a szakértők állításai már nem semlegesek és objektívek, és nem egy technikai kérdésnek – legyen az akár szakjogi - az egyetemes normáknak megfelelő tudományos szakértelemre épülő értelmezéséből származnak, és nem úgy kerülnek bemutatásra, illetőleg kerülnek be egy ítélet indokolásába. Az ilyen állítások nem rendelkezhetnek azzal a tudományos legitimitással, amelyet természetesen a szakvélemény, mint tudományos bizonyíték és annak eredménye kapna, és amely a bíró számára további bizonyosságot nyújtana a döntésében.

A bírónak az a dolga, hogy az ügy körülményeinek fényében értékelje a neki benyújtott bizonyítékokat, és elviekben a saját személyes meggyőződése alapján kellene döntsön. Az igazságügyi szakértői vizsgálat eredményeit ezután az ügy körülményeinek fényében kell értékelni, hogy eldönthessék, hogy milyen bizonyító ereje van, és hogy azt a későbbiekben be kell-e illeszteni a bizonyítékok közé. Ez a hatáskör a bírónak van fenntartva. A szakértő feladata egy olyan technikai kérdés kezelésére korlátozódik, amely a szakértő értelmezését igényli a bíró vagy a védelem által felállított konkrét hipotézisek fényében.

Az igazságügyi könyvvizsgáló „határozata”, a szakvélemény egy – ideális esetben – független és hozzáértő szakember által készített dokumentum. A szakvélemény azonban nem monolitikus tömbként, hanem több egységből álló egészként értelmezve fontos helyet foglal el a bírói döntéshozatali folyamatban. A bíró szétválaszthatja, átszervezheti és újra felhasználhatja a szakvéleményben szereplő információkat, hogy azokat a döntéshozatali folyamatába beépítse.³⁵¹

Önkéntelenül merül fel a kérdés, hogy a bíró vajon melyik részét használja fel ehhez a szakvéleményből, ami magában foglalja ugyanis a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet), a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás), a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).³⁵²

---

³⁵¹ Benillouche i. m., 86.

³⁵² Belovics Evin – Tóth Éva, A büntetőeljárás segédtudományai II., Pázmány Press, Budapest, 2017., 419.

A gazdasági bűncselekmények esetén alkalmazott meglehetősen összetett szakértői módszerek, mint a többváltozós diszkriminancia analízis³⁵³, vagy logisztikus regresszió elemzés³⁵⁴, rekurzív particionáló algoritmus³⁵⁵, vagy a neurális hálók alkalmazása, illetve azok megjelenése az ítéletben kevésbé valószínű, és így a bíró az objektív „mutatóktól” eltér, inkább támaszkodik a szakértő véleményére, amelyet megért, és inkább előnyben részesíti a már létező joggyakorlatot egy megfelelő pénzügyi helyzetre vonatkoztatva.

---

³⁵³ Virág Miklós – Fiáth Attila– Kristóf Tamás – Varsányi Judit, Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés, válságkezelés. Kossuth Kiadó, Budapest 2013., 153.

³⁵⁴ Uo.

³⁵⁵ Uo.

II. rész. A szakértők tevékenységének bemutatása tény-és jogkérdések elemzésén keresztül egyes kiemelt gazdasági bűncselekmények kapcsán

VI. A szakértői bizonyítás gyakorlati és eljárásjogi kérdései gazdasági büntetőügyekben

6.1. A szakértő eljárásjogi szerepek és korlátai a büntetőeljárásban

A fejezet az igazságügyi szakértők szerepét tárgyalja a büntetőeljárásban gazdasági bűnügyekre fókuszáltnak, rávilágítva az igazságügyi szakértők alkalmazása kapcsán felmerülő problémákra, azon keresztül érdemben bemutatva a szakértők szerepét, helyzetét.³⁵⁶

A szakvélemények elemzésével is láthatóvá vált, hogy a hazai joggyakorlatban is elmosódik a szakvélemény ténymegállapítási és jogi minősítési tartalma, valamint nem minden esetben biztosított a szakmai felelősségvállalás nyilvános formája. A joganyag szélessége arra enged következtetni, hogy nem feltétlenül a szakértőket érintő jogi szabályozást kell még inkább bővíteni, hanem a hatóságok és bíróságok számára a kérdésfeltevés mintázatát átláthatóvá és elérhetővé tenni.

A probléma gyakran annak felmérése, hogy mikor van szó jogi kérdésről, olyan jogi kérdésről, amelyhez a szakértőnek nincs mit hozzáfűznie, és mikor van szó ténykérdésről, amelynek megoldására a szakértő szakmai ismeretei felhasználhatók, és gyakran az is probléma, hogy mikor elegendő a nyomozó hatóság vagy a bíróság bizonyos szakmai ismerete, és mikor van szükség szakértő bevonására a szakmai ténykérdések megoldásához.

Például az adóbűncselekmények esetében a nyomozóhatóság és a bíróság részéről feltételezik az adózási kérdések bizonyos mértékű ismeretét – elvégre az adó jogi fogalom, és az adótörvények értelmezése jogi kérdések értékelése, ezért nem lehet például szakértőt (ahogyan az a gyakran előfordul) kirendelni annak megállapításához, hogy egy bizonyos jövedelem adóköteles-e, és ha igen, melyik és milyen összegű adó a vonatkozó, ez jogi és nem ténykérdés. A szakértő igénybevétele például az adózó kiterjedt számviteli nyilvántartásának vizsgálata kapcsán jöhet szóba, a szakértő véleménye az adóalany adott évi gazdasági eredményeiről stb. ezek ténykérdések, amelyek szakértői bizonyítás tárgyát képezhetik.

Természetesen nem minden esetben kell, hogy bizonyítás tárgyát képezzék, mert ha csak néhány számviteli bizonylat van, ha csak egy vitatott számla képezi az ügyet, amely alapján a bíróságnak például meg kell állapítania az adó csökkentésének mértékét, tényét, akkor nem kell szakértőt bevonni, mert egy számlát kell, hogy tudjon értékelni maga a nyomozó hatóság vagy a bíróság. Büntetőügyekben a nyomozóhatóság és a bíróság dönt, nem pedig a szakértő, ezért a szakértő nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy a bűnösségre vonatkozó következtetéseket vonjon le, vagy arra vonatkozóan, hogy egy adott bűncselekmény tényállási elemei teljesültek-e vagy sem.

Nem az igazságügyi szakértők dolga, hogy jogi kérdésekkel kapcsolatos nézeteiket közöljék a bírósággal. És nem megengedett, hogy a szakértő véleményt nyilvánítson a vádlott bűnösségéről vagy ártatlanságáról, illetve bűnösségének mértékéről. Ezek kizárólag a bírói mérlegelés körébe tartoznak. A „speciális ismeretek” kifejezés alatt csak ismeretek érthetők, amelyekkel a szervek és a bíróság általában nem rendelkeznek és nem is kell rendelkezniük. A jog területén szerzett ismeretek nem tekinthetők ilyennek. Továbbá nem a szakértő feladata a bizonyítékok értékelése és a jogi kérdések eldöntése. Nem a szakértő feladata a bizonyítékok értékelése sem azok hitelességére, sem pedig, a tény bizonyított voltának megítélése.

A szakértő a hiányos elszámolás esetén a szakvéleményben azt állította, hogy nem lehet

---

³⁵⁶ Pezinoki Igazságügyi Akadémia, Az igazságügyi szakértő a büntetőeljárásban válogatott problémák, 2017. 09.18-i konferencia <https://ja-sr.sk/podujatie/znalec-jeho-procesne-postavenie-v-konani-pred-sudom-ja-sr-pezinok-op-evs> (2025. 04. 12.)

bizonyítani az adócsalás bűncselekmény elkövetését, mert nincs teljes körű elszámolás - ezt soha nem teheti meg szakértő, mert az, hogy egy adott bűncselekmény tényállási elemeit lehet-e bizonyítani, kizárólag a nyomozóhatóság és a bíróság hatáskörébe tartozik.

A rábizott, idegen vagyon kezelésében elkövetett kötelezettségszegés büntetőjében (valójában egy kereskedelmi társaság ingatlanának áron aluli eladásáról volt szó) a szakértő arra a kérdésre adott választ, hogy a vádlott, mint ügyvezető igazgató, a kereskedelmi törvény értelmében szakmai gondossággal járt-e el – ez egy jogi kérdés megoldása, hiszen a szakmai gondosság fogalma jogi fogalom, amelynek tartalmát a Kúriának és a bíróságnak kell értelmeznie. A szakértő a hitelező előnyben részesítésének bűncselekménye (csődbűncselekmény) esetén nem nyilatkozhat arról, egy adott társaság a cselekmény elkövetésekor csődben volt-e. A csőd jogi fogalom, és ezt a kérdést a nyomozóhatóságnak és a bíróságnak kell eldöntenie. A szakértői vizsgálat eredménye a szakértő szubjektív megítélése, amely a bírósági eljárásban felülvizsgálható (a szakértői jelentés tartalmának értékelése) – a szakvéleménynek tehát meg kell felelnie az ellenőrizhetőségnek, és nem korlátozódhat kérdésekre válaszokra anélkül, hogy nyilvánvaló lenne, hogyan jutott a szakértő ezekre a következtetésekre.

6.2. A szakértő kirendelése és a szakértőhöz intézett kérdések meghatározása gazdasági bűnügyekben

Gazdasági bűnügyekben különösen gyakori a szakértői intézetek igénybevétele. A szakértő azonban nem jogi kérdésben dönt, hanem a tényszerű alapadatokat tárja fel; a jogi következtetést a bíróság vonja le. Hasonló a helyzet csődbűncselekményeknél vagy tőzsdei ügyleteknél is, amikor is a szakértő kimutatásokat, számításokat készít, de a minősítés bírói feladat.³⁵⁷

A szakértő eljárásjogi státusza kettős. Egyrészt rá is vonatkoznak a kizárási okok és az elfogulatlanság követelménye, másrészt speciális közreműködési kötelezettsége van. A tudomány mindenkor állásának megfelelő, korszerű módszerekkel köteles a vizsgálatot elvégezni, és a megállapításait szakvéleményben rögzíteni.

Egy szabályszerű szakvéleménynek legalább az alábbi tartalmi elemeket kell magában foglalnia:

- a vizsgálat tárgyának, menetét és eszközeit, valamint az észlelt változásokat bemutató rész,
- a felhasznált módszerek rövid, érthető ismertetése,
- a szakmai ténymegállapítások összegzése,
- az ezekből levont következtetések és a feltett kérdésekre adott válaszok, azaz maga a vélemény.

A szakértő a véleményt szóban is ismertet(het)i, de a kirendelő határozatban megszabott határidőn belül írásban is be kell nyújtania; egyes eljárásokban az elektronikus előterjesztés is megengedett.

A védelem felkérhet saját szakértőt. A bíróság vagy az ügyészség dönthet úgy, hogy a felkért szakértőt, ha ugyanazon szakterülethez tartozik, akkor azonos eljárásjogi helyzetben be is vonja. Ha erre nem kerül sor, a magánszakértő anyaga okirati bizonyítékként kezelhető és a vonatkozó szabályok szerint értékelhető.³⁵⁸

Gazdaság és számvitel terén az adóbűncselekmények, a gazdasági és számviteli nyilvántartások

³⁵⁷ Herke Csongor – Hengl Melinda, Új gazdasági büntetőeljárás, Egyetemi jegyzet a gazdasági büntetőjogi szakjogász képzés hallgatói számára, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2014, 38.

³⁵⁸ Herke i. m., 38.

meghamisítása, a könyvelés, a banki átutalások, az ebből eredő adókötelezettségek, a számviteli eljárások stb. vizsgálata. További gyakori szakvélemények közé sorolhatók az ingó és ingatlan vagyontárgyak, a járművek, a földterületek, azok károsodása, értékvesztése - értékelése.³⁵⁹ További gyakori kirendelési ok a mások tulajdonában okozott kár - tűz stb. megállapításának szükségessége, de hasonló a konkrét szakértői bizonyítás, például a zálogjog értékének megállapítása, azaz az ingatlan törvényes értékcsökkenése a hitelező kárára, vagy értékpapírok, üzletrészek stb. értékelése.

Csak a vádirat benyújtását követően kiadott végzéseket kézbesítik, amennyiben azok a vádlottat érintik, a vádlott utólag reagálhat a vádirat benyújtása előtt készült szakértői jelentésekre, indítványozva a szakértő kihallgatását és élve a szakértőnek való kérdésfeltevés lehetőségével, vagy a vádlott újabb szakértői jelentést nyújthat be. Sem a hatóságok, sem a bíróság nem köteles azonban újabb szakértőt bevonni kizárólag azon az alapon, hogy a vádlott nem ért egyet a vádirat benyújtása előtt készült szakvélemény következtetéseivel.

A szakértő kirendelésekor vagy megbízásakor kellő gondossággal kell eljárni annak biztosítása érdekében, hogy a megfelelő területről származó szakértőt vegyenek fel; ez különösen igaz azokra az esetekre amikor a büntetőeljárás törvénykönyv előírja, hogy a szakértőnek milyen szakterülettel kell rendelkeznie egy adott szakértői cselekményhez.³⁶⁰

Egy másik példából kirajzolódik, hogy a vagyon értékének meghatározása nem tartozik egy könyvszakértő hatáskörébe, ráadásul a büntetőjog nem ismeri a számviteli kártérítést. A vagyon elleni bűncselekményi elemek teljesülésének megítélése során tehát teljesen irreleváns, mivel a büntetőjogban a kár soha nem értelmezhető számviteli (mérleg) szempontból, mert még ha az eszközök és egyenlege kiegyenlített is, ez nem jelenti azt, hogy nem történt tényleges kár (ez a nézet a büntetőjogban nem vitatott, és a szakirodalomból is kitűnik).³⁶¹

6.3. A szakértőhöz intézett kérdések meghatározása

A szakértőhöz intézett kérdések megfogalmazása kulcsfontosságú a bizonyításban. Lényeges, hogy a szakértő – akár a hatóság rendeli ki, akár a fél bízta meg – ténykérdésekben nyújt szakmai segítséget; a jogkérdések eldöntése a bíróság feladata. Ebből következik, hogy a kérdésfeltevés szakszerűsége nem attól függ, kihez intézik, hatósági- vagy magánszakértőnek, hanem attól, hogy a kérdés világosan körülírt, ellenőrizhető tényekre, mérhető paraméterekre és szakterületi módszerekre irányul-e. A kirendelt szakértőnél ezt többnyire a kirendelő végzés strukturálja; magánszakvéleménynél ugyanezt a feleknek kell megtenniük, kerülve a sugalmazó, értékelő vagy jogi minősítést kérő fordulatokat.

Az alábbiakban a szakértők bevonására irányuló egyedi állásfoglalásokból hozok fel példákat a tipikusan jogi minősítésbe áthajló kérdésekre:

- Nyilatkozzon a vádlott azon védekezésével, hogy megfizette az adót, és a könyvelési dokumentumai valódiak?

Kizárólag a nyomozóhatóság és a bíróság feladata a vádlott védekezésével foglalkozni, valamint a vonatkozó tények tisztázása, egy szakértő nem tudhatja, hogy a vádlott könyvelési dokumentumai valódiak-e vagy hamisak.

³⁵⁹ Šamko, Peter, Tax fraudulent proceedings and their evidence, WoltersKluwer, Bratislava 2015., 51.

³⁶⁰ Uo.

³⁶¹ Šámal, Peter, Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice (Üzleti és gazdasági bűnözés a Cseh Köztársaságban). 1. kiadás, Prague, C.H.Beck, 2001., 140.

- Nyilatkozzon arról, hogy az X vállalat csődbe ment-e az eszközök eladásának időpontjában?

Gyakori kérdés a hitelező előnyben részesítésének büntette miatt indított büntetőeljárás során - az, hogy a cég csődben volt-e, jogi kérdés – ilyen esetekben (csakúgy, mint a közúti fuvarozásban) a szakértő folyamatosan az általa megoldható ténykérdések és az általa nem megoldható jogi kérdések határán egyensúlyoz – gyakran a ténybeli és a jogi értékelés összemosódik. Ilyen esetekben a szakértő például nyilatkozhatna az XY cég gazdasági tevékenységének eredményeiről, a cég követeléseinek számáról és összegéről, a lejárt határidejű kötelezettségek számáról stb.

- Kommentálja, hogy X vállalat és Y vállalat között valóban történt-e adóköteles ügylet

A szakértő nem tanúja annak, hogy milyen kereskedés zajlott a társaságok között, és ezért nem is tudhatja, hogy valóban együtt kereskedtek-e, vagy csak papíron. A szakértő a szakvéleményben még azt sem állíthatja (ahogyan ez a gyakran előfordul), hogy X és Y cégek között biztosan megtörtént az adóköteles ügylet, hiszen ezt a számviteli bizonylatok állítják. A számviteli bizonylatok meglelte csak azt mondja ki, hogy papíron (könyvelésben) volt kereskedés, de azt nem, hogy volt-e tényleges kereskedés is (márpedig ez az adóbűncselekmények vizsgálatánál lényeges).

A kutatás alapján az alábbiakban további példákat hozok fel az igazságügyi szakértőhöz intézett szakkérdésekre:

- Vizsgálja meg, hogy a rendelkezésre bocsátott bizonylatok, főkönyvi kivonatok, analitikák és banki kivonatok formailag és tartalmilag megfelelnek-e a számviteli és bizonylati követelményeknek (kötelező tartalmi elemek, számszaki egyezőségek, időbeli elhatárolások).
- Állapítsa meg, hogy a könyvviteli rögzítések összhangban vannak-e a kapcsolódó pénzmozgásokkal és adóbevallásokkal (egyezőségi vizsgálat).
- Jelezze, ha a dokumentáció hamisítás-, utólagos módosítás- vagy ellentmondás-gyanús jeleket mutat (forenzikus jellegű, de számviteli kompetencián belüli vizsgálati lépésekkel).
- Készítsen összesítést az adott időszakra bevallott és könyvelt áfa/tao/közteher tételekről és azok kimutatható különbségeiről.
- Számítsa ki az adott időpontra/időszakra a likviditási mutatókat, a rövid lejáratú kötelezettségek és azonnal mobilizálható eszközök arányát, valamint a lejárt tartozások állományát és futamidejét.
- Készítsen lejáratú korosítási kimutatást a vevő- és szállítóállományról; jelezze a fizetési késedelmek alakulását.
- Vizsgálja meg, hogy volt-e a társaságnak rövid távon realizálható fedezete a kötelezettségek teljesítésére (likvid eszközök, hitelkeretek igénybevehetősége).
- Mutassa be, az eszközértékesítés pénzáram-hatása hogyan érintette a rövid lejáratú kötelezettségek fedezetét.
- (Megjegyzés: a fizetésképtelenség jogi megállapítása a bíróság feladata; a szakértő a gazdasági tény adatokat és mutatókat szolgáltatja.)

- Vizsgálja, hogy a számlázott teljesítésekhez kapcsolódóan fizikai/operatív nyomok fellelhetők-e: szállítólevelek, CMR, raktári ki- és bevételezések, készletmozgási kartonok, munkalapok, teljesítésigazolások.
- Elemezze a pénzforgalmat: a számlákhoz kapcsolódó banki jóváírások/terhelések időpontját, összegét, közleményeit, láncolatos utalások mintázatát.
- Vizsgálja a kapacitás- és életszerűségi szempontokat: a felek rendelkeztek-e a teljesítéshez szükséges humán-, eszköz-, készlet- vagy alvállalkozói háttérrel az adott időben.
- Végezzen ár- és fedezetelemzést (piaci árakhoz, szokásos haszonkulcshoz viszonyítva) az ügyletek realitásának számszerű értékelésére.
- Készítsen összefüggés-táblát a számlák, logisztikai és pénzügyi bizonylatok között, jelezve a hiányzó láncszemeket.

A kérdések megfogalmazásánál rögzíteni kell a vizsgált időszakot és az adatforrásokat, továbbá kérni, hogy a szakértő a felhasznált módszertant és feltételezéseit tételesen ismertesse. Biztosítani kell az ellenőrizhetőséget is, szem előtt tartva, hogy a szakértő feladata a tények és szakmai következtetések bemutatása, a hatóság, illetve a bíróság hatáskörébe tartozik a jogi minősítés és a bűnösség megállapítása.

6.4. Tehát mit nem tehet meg egy szakértő

A szakértő nem foglalkozhat jogi kérdésekkel. Azaz leegyszerűsítve nem értelmezhet törvényeket vagy rendeleteket, nem említhet esetjogot, nem vonhat le következtetéseket arra vonatkozóan, hogy teljesültek-e jogi fogalmak.

Ebben az esetben a bíróság a jogi állásfoglalást tartalmazó minősítő részeket mellőzi, és csak a ténymegállapításokra, a módszertani leírásra és azok ellenőrizhetőségére támaszkodhat. A kérdésfeltevés ezért során célszerű azt a „mintát” követni, hogy a pontos tárgyi körülhatárolást, a vizsgálati módszer megjelölését segítse elő, az ellenőrizhető adatokat és a világos, ténybeli állításokra irányuló kérdéseket eredményezze.

A szakértő nem értékelheti a bizonyítékokat, hogy bűnösség vagy ártatlanság áll-e fenn, hogy valamely magatartás kifejezetten csalárd volt-e. A szakértő nem folytathatja le maga a bizonyítást.

A szakértő szerepét úgy kell meghatározni, hogy az szigorúan egy olyan tény tisztázására korlátozódjon, amelyhez szakértői ismeretekre van szükség.

A szakértő részt vehet eljárási cselekmények elvégzésében) például kihallgatás, rekonstrukció, nyomozati kísérlet, vizsgálat - javaslatot tehet a nyomozóhatóságnak vagy a bíróságnak egy adott eljárási cselekmény elvégzésére, amelyet a szakértői véleményének feldolgozása érdekében kell elvégeznie.

A szakértő nem válaszolhat jogi kérdések megoldására vagy bizonyítékok értékelésére vonatkozó kérdésekre, és természetesen nem adhat szakvéleményt, ha olyan szakmai kérdéseket kell értékelnie, amelyek nem tartoznak a hatáskörébe (más tudományágba tartoznak, amelyben a szakértő nincs bejegyezve). Természetesen más a helyzet, ha a szakértő csak olyan szakvélemény elkészítése során vesz igénybe konzultánst, amelyhez a szakértőnek van hatásköre.

Jogi kérdésekben a iura novit curia elve (a bíróság ismeri a jogot, ami magában foglalja a vonatkozó ítélkezési gyakorlat ismeretét is) alkalmazandó. Ezért egy szakértőnek például

adóügyekben a kutatás szerint nem szakkérdések körébe tartozik az olyan kérdés feltevése, mint:

- Az adózó nem csökkentette-e az adót?
- Tévesen igényelt-e HÉA-visszatérítést?
- Szándékosan vagy gondatlanul cselekedett-e, vagy
- Az adóalany ügyletei legális adóoptimalizálásnak minősíthetők-e, vagy hogy visszaélés-e a joggal?

mivel ezek olyan jogi kérdések (gyakran még az adóbűncselekmények elemeinek értelmezése is), amelyeket a hatóságnak vagy a bíróságnak kell megválaszolni.

Ha a szakértőnek adott megbízás jogi vagy a már felvett bizonyítékok értékelésével kapcsolatos kérdéseket is tartalmaz, a szakértő nem jogosult ezekre válaszolni.

A szakértői kérdésnek tehát mindig ténykérdésnek kell lennie. A kérdéseket úgy célszerű megfogalmazni, hogy a szakértő hatáskörébe tartozzon a válaszadás. Ezen túlmenően a kérdéseket világosan, érthetően és egyértelműen szükséges megfogalmazni, és nem léphetik túl a szakértő szakmai kompetenciájának határait. A kérdéseknek logikus egységet kell alkotniuk, általában az általánosabb kérdésektől a részletesebb kérdésekig. A feltett kérdéseknek nem szabad sugalmazónak, ferdének vagy megtévesztőnek lenniük. Egy szakértői kérdést, vagyis a szakértői feladatot nem kell mindig nyelvtani értelemben vett kérdés formájában feltenni. A szakértői kérdést parancs formájában is fel lehet tenni. Például a „Derítse ki XY adóalany gazdasági eredményét a 2005-2007. évekre vonatkozóan!” feladat nem nyelvtani értelemben vett kérdés.

Az adóbűncselekmények tekintetében az olyan szakértői kérdések, mint például:

- A szakértő foglalkozzon az alperes védekezésével is, különösen, ha vitatja az áfát és az 5%-os vagy 18%-os, illetve 27%-os áfa³⁶² közötti különbségeket, valamint azt, hogy
- Az alperes állítását alátámasztják-e a számviteli dokumentumok és az adóbevallás” szintén elfogadhatatlanok; vagy az olyan kérdés, hogy
- Hagyja, hogy a szakértő nyilatkozzon az alperes azon állításával kapcsolatban, hogy az adót helyesen állapították meg”.

Az alperes védekezésével elvileg a bíróságnak kell foglalkoznia, nem pedig a szakértőnek. Minden egyes szakértői kérdést külön kell megfogalmazni, mivel ellenkező esetben szakértői kérdések zavaros halmazáról van szó.³⁶³

6.5. A szakértői bizonyítékok következtetéseinek kritikátlan elfogadása

A szakértői bizonyítással kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy arról, hogy például egy adóügyi bűncselekmény valamennyi tényállási eleme teljesült-e vagy sem, az előkészítő eljárásban a hatóság, a bírósági szakaszban pedig a bíróság dönt a mérvadó határozatával, nem pedig a szakértő szakvéleménye alapján. Különösen az adóbűncselekmények esetében a hozzáadottérték-adó (HÉA)-, vagy jövedéki törvények értelmezésének kérdése meglehetősen bonyolult, ezért a bűnüldöző hatóságokat arra csábítja, hogy döntéseikért a felelősséget

³⁶² Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény (Áfa tv.) 82. §-a

³⁶³ Křístek Lukáš, Znalectví (Szakértelem), Prága, Wolters Kluwer ČR, 2013., 181.

szakértőkre ruházzák át. Ezért el kell utasítani a hatóságok gyakori gyakorlatát, amely túlértékeli, vagy az elkészített szakértői véleményeket más biztosított bizonyítékok fölé helyezi, nem értékeli azokat, és kritikátlanul rájuk támaszkodik a döntéshez szükséges tényállás megállapításakor.

A szakértőket gyakran és szükségtelenül vonják be büntetőeljárásokba, még akkor is bűnüldöző hatóságok nem rendelkeznek az adóalany számviteli nyilvántartásaival (pl. hogy egyáltalán nem őrizték meg, vagy megsemmisítették), és felkérlik a szakértőt, hogy nyilatkozzon az ügyben. Ilyen esetekben a szakértők elég gyakran megállapítják például, hogy az ügyben nem merülhet fel az költségvetési csalás bűncselekményének gyanúja, mert az adóalany számviteli nyilvántartása nem áll rendelkezésre, ezért a bűncselekmény elkövetése nem bizonyítható (gyakran az költségvetési csalás bűncselekményének egyes elemeihez is hozzászólnak, például, hogy ha bizonyos kiadások nem bizonyíthatóak, akkor nem költségvetési csalás bűncselekménye stb.) A hatóságok és a bíróságok ezután általában kritikátlanul elfogadják ezeket a megfontolásokat, és megszüntetik a büntetőeljárást vagy felmentik a vádlottat. Az ilyen szakvéleményeket a büntetőeljárásban használhatatlannak kell minősíteni, mivel a szakértő megengedhetetlenül jogi kérdésekkel foglalkozik, miközben tartalmilag nem is szakvéleményről van szó, mivel a szakértőnek nincs mit vizsgálnia (nem állnak rendelkezésre számviteli nyilvántartások), hanem arra korlátozódik, hogy szubjektív véleményét (vélemét fejt ki arról a folyamatban lévő büntetőeljárásban egy adott bizonyított-e vagy sem.

Elfogadhatatlannak vélem, hogy egy szakértő nyilatkozzon egy ilyen kérdésről, mivel ez egyértelműen jogi, amelyet csak a hatóságok és a bíróság tud és kell eldönteni, miután a büntetőeljárásban a bizonyításfelvétel megtörtént. A szakértő nem illetékes arra, hogy az adóbűncselekmények tényállásának egyes elemeiről nyilatkozzon, vagy a bíróságok értelmező véleményét vitassa, vagy azt, hogy elszámolás nélkül bizonyítható-e egy adott adózó csökkentett adókötelezettségének mértéke a büntetőeljárásban. A szakértő csak nyilatkozhat, hogy a rendelkezésére bocsátott számviteli dokumentáció alapján meg tudja-e állapítani egy adott adózó saját adókötelezettségének összegét egy adott adómegállapítási időszakra vonatkozóan, nem, hogy a számviteli dokumentáció nélkül bizonyítható-e az költségvetési csalás bűncselekmény elkövetése vagy sem. Ha a számviteli bizonylatok hiánya ellenére szakértőt vonnak be a büntetőeljárásba, a szakértőnek ki kell jelentenie, hogy nem tud szakvéleményt adni, mert nem kapta meg az adózó számviteli bizonylatait, és nem szabad bevonni a jogi kérdések eldöntésébe.

Ha a hatóságok vagy bíróságok elutasítják a szakvélemény következtetéseit, kötelesek gondosan megindokolni az okokat, amelyek készítették őket; például a bíróság egy szakértői nyilatkozatot meggyőzőbb bizonyítéknak tekinthet, mint egy szakvéleményt (ugyanígy egy szakértői intézet által készített szakvélemény nem tekinthető eleve meggyőzőbbnek, mint egy szakértő által készített szakvélemény). Ahhoz, hogy a bíróság felelősen értékelhesse a szakvéleményt, a szakértő nem korlátozhatja a szakvéleményét arra, hogy csak technikai következtetést adjon, hanem a bíróság számára a szakvéleményből világosan ki kell derülnie, hogy a szakértő a szakvéleményben szereplő mely megállapításokat vette alapul, milyen úton és milyen megfontolások alapján jutott el ezekhez a következtetésekhez.

Az ellenőrizhetőség a szakvélemény alapvető jellemzője. A szakvélemény címzettjének képesnek kell lennie a szakértői eljárás ellenőrzésére a szakvélemény értékelése érdekében. Ez a bizonyítékok értékelésének szükséges feltétele.³⁶⁴ A szakvélemény kontrollálhatósága azt jelenti, hogy a szakvélemény részletesen tartalmazza azt is, hogy a szakértő hogyan jutott a

---

³⁶⁴ Křístek i. m., 234.

következtetéseire, milyen módszereket használt, milyen bizonyítékokra támaszkodott, és milyen alapon vonta le következtetéseit.

A kutatás során előforduló, a szakértőnek a kirendelésekben, például a bírósági kirendeléseket tekintve, a feltett kérdések alapján úgy vélem, hogy szakértő kikérdezésekor a bíróságnak ügyelnie kell arra, hogy a szakértőt ne terheljék jogi, spekulatív, irányadó vagy a szakértő szakterületén kívül eső kérdésekkel. Arra is ügyelni érdemes, hogy a keresztkérdések során a szakértőt ne befolyásolják azzal, hogy megismétlik ugyanazokat a kérdéseket, amelyekre már válaszolt stb.

6.6. A szakvélemény értékelése

A szakértői vélemény értékeléséhez a következő másodlagos kritériumokat célszerű alkalmazni. Előbb tisztázni érdemes a bizonyítékok jogszerűségét és elfogadhatóságát (A), ezt követi a szakvéleményből levonható következtetések súlyának megítélése (B), végül a szakvélemény belső koherenciáját, valóságtartalmát és ellenőrizhetőségét kell mérlegelni (C). Így rajzolódik ki a bizonyíték értékelésének logikus sorrendje.

Az értékelés első lépéseként azt kell ellenőrizni, hogy maga a szakvélemény, mint bizonyítási eszköz jogszerűen és szabályszerűen jött-e létre; ennek főbb szempontjai a következők:

(A) a bizonyítékok jogszerűsége vagy elfogadhatósága

- a) a szakvélemény a jogszabályoknak megfelelően készült-e,
- b) a szakvéleményt olyan személy készítette-e, aki szakértőnek minősül (például nem törölték, vagy soha nem volt szakértő - a szakértői törvény szerint az a személy, aki nem szakértő, nem adhat szakvéleményt más személynek, mint állami vagy hatósági szervnek) - ha a szakvéleményt olyan személy készítette, aki nem szakértő, és soha nem volt szakértő, ez orvosolhatatlan hiányosság, jogilag nem minősül szakvéleménynek - ez vonatkozik is a szakvéleményt olyan személy készítette, akit töröltek a szakértői névjegyzékből,
- c) a szakértőt megfelelően bízták-e meg, a szakvélemény rendelkezik-e a szükséges formai követelményekkel (pl. a megállapítással, és mindazzal, amivel a szakértői törvény szerint egy szakvéleménynek rendelkeznie kell) - ha nem rendelkezik, akkor meg kell vizsgálni, hogy az ilyen szakvélemény használható-e vagy sem. További eljárásokban - ezek általában elkerülhető hibák, amelyek esetében a szakértői jelentés elkészítése során elkövetett esetleges formai törvénysértés nem okozza annak jogellenességét és így használhatatlanságát.
- d) a szakértői véleményt olyan szakértő adta-e, aki a szükséges szakterületen tevékenykedik - például a vádlott mentális állapotát vizsgáló neurológus -, ami orvosolhatatlan hiányosság, mivel a törvény pszichiátert ír elő.
- e) a szakértő foglalkozott-e jogi kérdésekkel is a szakvéleményben, értékelte-e a bizonyítékokat, értelmezte-e a jogi fogalmakat stb.
- f) hogy a szakvélemény nem jogellenes bizonyítékon alapult-e - akkor a szakértői jelentés is jogellenes lenne - például jogellenesen beszerzett számviteli nyilvántartások vizsgálata, vagy - ami a gyakrabban fordul elő - jogellenesen lefoglalt kábítószeres szakértői vizsgálata,

(B) a szakvélemény bizonyító ereje

Ekkor annak vizsgálata kerül előtérbe, hogy a szakértői megállapítások alkalmasak-e érdemi következtetés levonására a bizonyítás tárgyára nézve, a bemutatott szakértői bizonyítékokból

levonható-e tehát bármilyen következtetés vagy megállapítás a bizonyítékok tárgyára vonatkozóan - például egy számviteli szakvélemény, nem áll rendelkezésre számviteli bizonyíték (például számviteli bizonylatok, főkönyvi adatok), akkor az olyan következtetés, miszerint „nem lehet bizonyítani egy bűncselekmény elkövetését”, irreleváns, bizonyító erővel nem bír. Ez már a bizonyítékok jogi értékelésébe tartozó állítás, nem pedig szakmai ténymegállapítás. A szakvélemény értéke, amely a szakértői munka színvonalát és megbízhatóságát is jelzi, ezért az ellenőrizhető adatokon, ismertetett módszertanon, reprodukálható számításokon nyugszik és egyértelműen tényszerű, sőt objektív megállapításokon alapul.

(C) a szakvélemény hitelességének és valóságtartalmának értékelése

Itt elsősorban annak értékeléséről van szó, hogy a szakvélemény nem tartalmaz-e belső ellentmondásokat, az egyes következtetések nem mondanak-e ellent egymásnak, a szakértő figyelembe vett-e minden releváns információt (például egy olyan szakvélemény, amely más következtetéseket von le, mint egy olyan szakvélemény, amely egy évvel ezelőtt készült ugyanarról a kérdésről, például a vádlott mentális állapotáról, és az új szakértői jelentés egyáltalán nem foglalkozott ezzel a korábbi szakértői jelentéssel, noha a szakértőnek tudomása volt róla). Ha a bizonyíték, amelyre a szakértő támaszkodik, alternatív következtetések levonását teszi lehetővé, akkor a szakértőnek meg kell adnia az összes reálisan figyelembe vehető alternatívát - ez jellemző a közlekedési balesetek esetében, ahol a szakértőnek gyakran különböző alternatívákat kell megneveznie a közlekedési baleset lehetséges bekövetkezésének műszaki okaira vonatkozóan. A szakértő nem zárhatja ki a szakvélemény elkészítéséhez szükséges anyagok egy részét kizárólag azon az alapon, hogy azok nem illeszkednek az általa választott koncepcióhoz. A szakvélemény nem korlátozódhat a szakértő szakmai következtetésére, hanem be kell mutatnia, hogy a szakértő hogyan jutott erre a következtetésre.

6.7. Az adó mértékének bizonyítási kérdései költségvetési csalásnál

A költségvetési csalás bűncselekménye miatt indított büntetőeljárásokban bizonyítani kell a csalással csökkentett adó mértékét, vagyis az adóhiány, illetve jogosulatlan visszaigénylés összegét is, hogy az például jogtalanul igényelt HÉA-visszatérítés, mivel ez kötelező eleme ezeknek a bűncselekményeknek.³⁶⁵

Azt, hogy az elkövető az költségvetési csalás bűncselekményével összegben csökkentette az adót, az e bűncselekmény miatt lefolytatott büntetőeljárásban okirati bizonyítékok (egyszerű esetekben például adóbevallásokból), az adóhatóság vagy az adóhatóság felettes hatósága által benyújtott szakértői nyilatkozat vagy szakértői bizonyítékok alapján lehet megállapítani.

A költségvetési csalás (vagy a túlzott mértékű HÉA levonás jogosulatlanul elkerült összegének) mértékének bizonyításakor tehát a konkrét esettől és annak összetettségétől függ, hogy elegendő-e egyszerűen az adóbevallás benyújtása a vonatkozó bizonyító dokumentumokkal (pl. számlákkal) együtt, vagy az adóhatóság vagy annak felettes hatósága szakértői véleményére lesz szükség, vagy szakértői véleményt kell kérni.

A gyakorlatban elég gyakran előfordulnak esetek az adóhiány összege nem vitatható, mivel az megbízhatóan levezethető a biztosított bizonylatokból (például az adóhiány egy fiktív számla alapján keletkezett, amely egy bizonyos összeget tett ki, és az adóalany saját adókötelezettsége ezzel az összeggel csökkent). Hasonlóképpen, a jogosulatlan áfa-visszaigénylés mértéke

³⁶⁵ Függ az Air., Art. hatályos rendelkezésitől, valamit a HÉA szabályoktól, változó lehet.

gyakran már a benyújtott is kikövetkeztethető, amelyben az elkövető egy meghatározott összeget követel vissza az államtól. Ilyen esetekben nincs szükség szakértő igénybevétele, de még szaktanácsadásra sem az adóhiány vagy a jogosulatlan HÉA-visszatérítési igény mértékének meghatározásához.

Bonyolultabb esetekben (pl. határokon átnyúló láncsalás, amikor az adóalany saját adókötelezettségét csökkentik, és a HÉA-visszatérítést is tévesen igénylik, miközben a részt vevő adóalanyok is jogszerűen kereskednek) szükséges az összes rendelkezésre álló okirati bizonyíték (különösen a számviteli dokumentumok) biztosítása, valamint szakértő bevonása a szakvélemény elkészítéséhez.

Tekintettel azonban a bíróság előtti eljárás kontradiktórius jellegére, a bíróság nem kényszerítheti az ügyészt a vád elutasításával és az ügy előzetes eljárásra való visszautalásával, hogy az elcsalt adó összegét vagy a jogosulatlan HÉA-visszatérítési igény terjedelmét részletesebben tisztázza, például szakértői nyilatkozat helyett szakértő bevonásával. A bírósági eljárásban a bizonyítási teher alapvetően az ügyészt terheli, és az ő felelőssége, hogy miként készíti el a vádiratot, és milyen bizonyítékokkal „támasztja alá” a bűncselekmény elemeit, amelyekkel a vádlottat vádolja. A bíróság nem az ügyész segítője, ezért nem feladata, hogy felhívja az ügyész figyelmét a vádirat esetleges hiányosságaira vagy bizonyos bizonyítékok elégtelenségére, és ezáltal segítse az ügyészt abban, hogy a bíróság előtti eljárásban bizonyítsa a vádlott bűnösségét.

Ha a bíróság előtti eljárásban kiderül, hogy a szakvélemény hiányos vagy hibás, lehetőség van arra, hogy tanú eljárási minőségében kikérdezze a szakvéleményt összeállítót (a szakértőt) annak tartalmáról, új szakértői véleményt kérjen egy teljesen más szervtől, vagy új szakértőt rendel ki.

A gazdasági bűncselekmények bizonyítása terén, és ez különösen igaz az adóügyi bűncselekményekre, a szakértői bizonyítékok gyakran nagy jelentőséggel bírnak. A gazdasági bűnözés szakértői (és ez vonatkozik az adózás területére is) elsősorban a következőket vizsgálják: különböző elektronikus adathordozók tartalma (pl. számítógépes merevlemezek, elektronikus naplók, memóriakártyák), grafológiai vizsgálatok, a könyvelés helyességének és teljességének, a különböző banki és pénzügyi műveletek lebonyolításának és folyamatosságának stb. vizsgálata tartozik ide.

Figyelmet kell fordítani a szakértő helyes kiválasztására és a szakértő által kérdések helyes (jogi) meghatározására. E tekintetben ajánlott, hogy a hatóság, a bíróság, vagy akár a vádlott (ha szakvélemény készítését kéri) előzetesen konzultáljon a szakértővel vagy a szakértői intézettel a szakvéleményben megválaszolandó kérdésekről.³⁶⁶

A fellebbviteli bíróság a védelem szakvéleményből átvett, azon érvelését sem fogadta el, amely szerint az adóalany gazdasági tevékenységének végzéséhez bizonyos szükséges költségekkel kellett rendelkeznie, azaz nem tudott volna „nulla” költség mellett bevételt termelni.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a gyakorlatban gyakoriak azok az esetek, amikor a gazdálkodó szervezetek több éven keresztül nem végeznek semmilyen gazdasági tevékenységet, vagy csak egyszeri kereskedelmi tevékenységre „használják” őket (ún. nyugvó társaságok), és ezért üzleti tevékenységükből csak rendszertelenül és szinte nulla, minimális

---

³⁶⁶ Chmelík Josef et al, A kriminalisztika kézikönyve (Rukověť kriminalistiky), Plzeň, Aleš Čeněk, 2005., 80.

költséggel vagy akár kimutatható költség nélkül szereznek jövedelmet, keletkezik bevételük (pl. a nyereség egyik gazdasági társaságból a másikba történő átcsoportosítása stb). Nem kivételes tehát, így nem zárhatók ki eleve azok az esetek, ha egy adóalany bizonyos jövedelemre az adóköteles időszakban költség (kiadás) nélkül vagy minimális költséggel tesz szert.

VII. Az igazságügyi könyvszakértésről

7.1. A könyvszakértői szakvélemény eredményessége

A szakértői bizonyítás sikerének alapvető feltétele a megfelelő vizsgálati anyag, dokumentáció szakértő részére bocsátása, ami mellett kiemelem, hogy a szakvélemény formai kellékei közé tartozik a teljeskörűség, a megfogalmazás és a tartalom hiteltérdemlőssége is. A teljeskörűség fogalma kiterjed arra, hogy a szakértő megvizsgálta-e mindazt, amivel megbízták, válaszolt-e minden kérdésre. A kérdések megválaszolása kiemelten fontos, így a fejezet a szakértőnek feltehető gyakorlati kérdésekre fókuszál, ezek során a szakértő formai választ adhat, részbeni választ is adhat, vagy a válaszban más kérdésre is válaszolhat, azonban vizsgálandó, hogy kimerítette-e minden lehetőséget a teljes és határozott válasz tekintetében.

A szakértőnek a szakvéleményben az alkalmazott módszert – így a könyvszakértői módszert is – részletesen ismertetni is szükséges, amelynek során ki kell térnie a szakértőnek, hogy lehet-e többféle módszerrel vizsgálni az adott kérdést, az összes módszer szerinti vizsgálatot kimerítette-e, vagy miért pont a kiválasztott módszert alkalmazta a logika szabályainak helyes alkalmazásával. A megfogalmazás tekintetében a hiteltérdemlőség akkor érvényesül, ha kellően dokumentált, áttekinthető, közérthető, következtetései, megállapításai megfogalmazásában logikus.

A szakértői véleményben előfordulhat, hogy nem lehet mindig mindenre közvetlen vizsgálati módszerekkel kategorikus választ adni. A könyvszakértői tevékenységben vannak közvetett vizsgálati módszerek, melyek alkalmazásával a szakértői számításokban közgazdasági alapokon elfogadott valószínűsítés alapján történik a megállapítás, amelyek következtében valószínűségi szakvélemények adhatók.

A tartalmi hiteltérdemlőség elsődleges megnyilvánulása, ha a vizsgálat tárgya azonos a határozatban megjelölttel, a szakértő gondosan észlelte a feladatot, a megfelelő vizsgálati módszereket helyesen alkalmazta, pontosan rögzítette a vizsgálati eredményeket, kellő tájékoztatást adott valamely állítás valósága tekintetében, az ellenőrizhetőség érdekében a forrásokat megjelölte.³⁶⁷

7.2. A könyvszakértői tevékenységről általában

A könyvvizsgálói tevékenységet folytató szolgáltatók a pénzmossás és a terrorizmusfinanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény (Pmt.) hatálya alá tartoznak. A jogszabály személyi hatálya kiterjed a Magyarországon székhellyel, fiókteleppel vagy telephellyel rendelkező könyvvizsgálói tevékenységet végzőkre, valamint a könyvviteli (könyvelői), adószakértői, okleveles adószakértői és adótanácsadói tevékenységet megbízási vagy vállalkozási jogviszony keretében ellátó szolgáltatókra is. A könyvvizsgálók felett a felügyeleti jogkört a Magyar Könyvvizsgálói Kamara gyakorolja, míg a könyvviteli és adószakértői szolgáltatók esetében a felügyeletet a NAV Központi Irányítása alá tartozó Pénzmossás és Terrorizmusfinanszírozás Elleni Iroda látja el.³⁶⁸

A könyvszakértői szakterülethez speciálisan kapcsolódnak a számvitelről, az államháztartásról, a könyvvizsgálói kamaráról, a pénzmossásról szóló, valamint egyes adótörvények, mint a

³⁶⁷ Belovics i. m., 421.

³⁶⁸ Jacsó Judit, A pénzmossás megelőzése a könyvvizsgálói szolgáltatás szempontjából, Számvitel Adó Könyvvizsgálat: Szakma 1, 2025, 38.

személyi jövedelemadó, általános forgalmi adó, társasági adó törvény. Szorosan kapcsolódnak a csődtörvény, a számviteli törvény, az adózás rendjéről szóló törvény is. A könyvszakértői tevékenységhez kötődnek továbbá beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségekre vonatkozó kormányrendeletek (társasház, közraktár, hitelintézetek, biztosítók, egyházak, egyéb szervezetek, tőkepiaci szolgáltatások, nyugdíjpénztárak stb.). A szakértő által áttanulmányozandó információs kört mindig az adott kirendelésben megfogalmazott feladat szűkíti le és mindig a vizsgálati időszakot érintő hatályos előírásokat kell figyelembe venni.

A könyvvizsgálói tevékenység ismeretanyaga, az e körben alkalmazott módszerek a könyvszakértői kompetencia kör kiinduló alapját képezik ugyan, de az igazságügyi könyvszakértő az igazságügyi szolgáltatás keretében tevékenykedik, eljárásjogi közegben, ezért komplexen alkalmazza a jogszabályismeretet, a szakmai ismereteket, szempontokat, módszereket és célirányosan, a meghatározott feladat iránya szerint, a megválaszolandó kérdések tükrében. Az igazságügyi könyvszakértői tevékenység során jogi ismeretekkel, de nem jogi kérdésekben való állásfoglalással, a kirendelő által meghatározott kérdéskörben, a kérdéskörre hatályos szakmai és egyéb jogszabályok ismeretében, az eljárásjogi és szakmai etikai szabályok betartásával, a számviteli információs rendszerből származó dokumentumok alapján összefüggésrendszerben, logikus és lényegre törő gondolkodásmóddal folytat vizsgálatot és készít szakvéleményt.

Az igazságügyi könyvszakértő elsődleges feladata, hogy a vizsgálat során feltárt tényeket és azok bizonyítékait értékelje. A mérleg fordulónapját követő események különös figyelmet igényelnek, mivel lehetnek olyan események, amelyek visszahatnak a számviteli mérleggel érintett időszakra (módosító események, például egy adós tartozásának utólagos rendezése), illetve olyanok, amelyek csak később válnak relevánssá (nem módosító események, például vállalati egyesülés). A könyvszakértő feladata nem csupán a számviteli szabályok ismertetése, hanem a bűncselekménnyel összefüggő gazdasági folyamat rekonstrukciója, a szabálysértő módszer leírása, valamint a keletkezett kár, vagyoni hátrány vagy jogtalan előny nagyságának meghatározása.³⁶⁹

A Nemzetközi Könyvvizsgálati Standardok 240. számú irányelve rögzíti a könyvvizsgáló felelősségét, amely szerint a vizsgálat során elvárás a szakmai szkepticizmus gyakorlása, a kockázatok azonosítása és értékelése. A könyvvizsgálói – és ezen belül a könyvszakértői – tevékenység a jogszabályi környezet ismeretét feltételezi, ugyanakkor nem jogi minősítésre, hanem a gyanús gazdasági körülmények felismerésére, feltárására és dokumentálására irányul; a jogi értékelés a hatóságok, így különösen a felügyeleti hatóság feladata.³⁷⁰

A vizsgálat sok esetben több szakértő együttműködésével történik. A kockázatelemzés során a vezetés és a belső kontroll működésének megismerése, a szokatlan üzleti események elemzése és a bűncselekményi kockázati tényezők feltárása is szükséges. Ha a vizsgálat során a könyvvizsgáló olyan körülményeket talál, amelyek megkérdőjelezik a vizsgálat folytatásának lehetőségét, akkor köteles megfontolni a megbízás lemondását.³⁷¹

A szakértői véleménykészítés során számos gyakorlati probléma merül fel Tóth Mihály szerint sokszor túl korán jelölik ki a szakértőt, hiányos információval látják el, nem megfelelő vagy

---

³⁶⁹ Angyal Miklós - Fekecs Gyula - Hautzinger Zoltán - Herke Csongor, Kriminálisztikai, igazságügyi orvostani, elmekórtani, igazságügyi könyvszakértői és műszaki szakértői alapismeretek, Pécs, 2009. Második, átdolgozott kiadás: 2014., Fundamentals of Forensic Science, Legal Medicine, Alienism, Auditorial and Technical Expertise, 91-95.

³⁷⁰ Jacsó i. m., 38.

³⁷¹ Uo.

nem releváns kérdéseket kap, illetve gyakran olyan kérdésekre várnak választ, amelyek jogi minősítés körébe tartoznak, nem pedig szakértői kompetenciába.³⁷²

A kirendelés elfogadásakor a szakértőnek oda kell figyelnie és jeleznie kell, amennyiben az összeférhetetlenség esete áll fenn álláspontja szerint, kizáró és felmentő okok (a tevékenység ellátásában akadályozó tényezők, illetékesség-hiány stb.) merülnek fel. Az igazságügyi könyvszakértő felelőssége, hogy kompetenciakörében eltudja-e látni a meghatározott feladatot, vagy sem, és ezt időben, még a vizsgálat előtt jeleznie kell a kirendelő felé. Adott kirendelésben megfogalmazott feladatok megválaszolásához szükséges vizsgálatok megkezdése előtt végig gondolni a feladatok alapján, a vizsgálathoz szükséges körvonalaazható más szakterületeket is. Amennyiben a kirendelt szakértő rész-kompetenciakörrel bír, a szükséges kompetenciakörök mindegyikével nem rendelkezik, vagy társszakértő, vagy bevont szakértő igénybevétele miatt a kirendelő előzetes döntése szükséges. A társszakértő kirendelése külön történik, bevonáskor pedig a kirendelt szakértő végzésben/határozatban megfogalmazott jogosultsága a vizsgálatba általa bevont, a más szakmai területben jártas szakértő személyéről a kirendelőt tájékoztatni.³⁷³

7.3. Gazdasági bűncselekmények vizsgálatáról igazságügyi könyvszakértői szemmel

Gazdasági bűncselekményeknek nevezzük összefoglalóan azokat a bűncselekményeket, amelyek a gazdasági élet szereplőivel, intézményeivel kapcsolatos bizalmat, a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes gazdálkodást, a gazdálkodás törvényes kereteit sértik vagy veszélyeztetik.³⁷⁴

Az ügyészi és bírósági gyakorlatban nő a gazdasági bűncselekmények száma és összetettsége. Általános álláspont, hogy költségvetési csalásnál, ha az elkövetési érték egyszerű számítással megállapítható (különösen áfa-ügyekben), a vagyoni hátrány szakértő nélkül is kiszámítható, míg bonyolultabb adónemek (például társasági adó, járulékok) esetén rendszerint indokolt a szakértő alkalmazása. A törvényszéki hatáskörű ügyek jelentős részében valótlan tartalmú számlák felhasználása (körhintacsolás, „hiányzó kereskedő”) vagy pályázati visszaélés áll a középpontban, ahol gyakran túlárazott vagy teljesen fiktív számlákkal igazolják a ráfordításokat.

Áfa-ügyekben a bizonyítás központi kérdése a számlák fiktivitása. A levonási jog alapja a formailag és tartalmilag szabályos, valós gazdasági eseményt rögzítő számla; bármely valótlanság megtöri a hitelességet és kizárja a levonást.

Fiktív a számla, ha a jelzett ügylet, vagy másként gazdasági esemény vagy a felek adatai nem valósak, a szerződés semmis, vagy a tényleges esemény nem azonos a számlázottal. A számlák valódiságáról végső soron a bíróság dönt a bizonyítékok egyenkénti és összességben mérlegelésével. A szakértő nem „nyilvánít ki” fiktivitást, hanem csak módszertanilag támaszthatja alá az eljáró hatóság megállapításait.

A bizonyítás tipikus eszközei az okirati és tárgyi bizonyítékok (számlák, bankkivonatok, szállítólevelek, CMR), az adóbevallások és könyvviteli alátámasztásuk, a szerződések, cégiratok és közzétett beszámolók. A szubjektív oldal megítéléséhez jellemzően személyi

³⁷² Tóth Mihály, A büntetőügyekben végzett könyvszakértői bizonyítás – ügyészi szemmel. Számvitel és Könyvvizsgálat, 1998/7-8. in Herke Csongor, Kriminálisztikai, igazságügyi orvostani, elmekórtani, igazságügyi könyvszakértői és műszaki szakértői alapismeretek, Pécs, 2009. Második, átdolgozott kiadás, 2014., Fundamentals of Forensic Science, Legal Medicine, Alienism, Auditorial and Technical Expertise, 95.

³⁷³ Belovics i. m., 422-425.

³⁷⁴ Gál István László, Gazdasági büntetőjog közigazdászoknak, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007., 15.

bizonyítékok és leplezett eszközök adatai nyújtanak kapaszkodót.

Közösségen belüli ügyletekben különösen gyakoriak a „hiányzó kereskedő–puffer–bróker” láncok, amelyek az adómentesség és a levonási jog kombinációjával okoznak költségvetési kárt. A hatóságok minősítik a vitatott gazdasági eseményeket, és ennek keretében rendelnek ki szakértőt. Tipikus feladata vizsgálni, hogy az áfa áthárítása megtörtént-e, a számlabefogadó elszámolta-e, és a levont áfa a levonásig a költségvetés részévé vált-e; e három körülmény együtt adja az áfa-hiányt. Láncolatos ügyekben a kirendelő jelöli ki, a számlázási lánc mely pontján áll fenn büntetőjogi felelősség. A szakértő itt „töri meg” a láncot és számítja ki a kiesést, szükség esetén több szinten, a bűnsegédi magatartásokra is figyelemmel. Gazdasági bűncselekményeknél végül rendszerint szakértőt igényel a számvitel rendjének megsértésével okozott áttekinthetatlenség, illetve csődbűncselekményeknél a fizetéseképtelenség jogi-közgazdasági feltételeinek fennállása.³⁷⁵

A szokásos üzleti folyamatok keretén belül a tettes leggyakrabban a szerződések, a kifizetések és a személyes kapcsolatok átláthatatlannak tűnő szövevényének kiépítésével leplezi a tettét, úgy, hogy a vizsgálatok ne vezessenek eredményre. Általános jellemzőjük, hogy azok az esetek többségében „pénz közelben” történnek.³⁷⁶

Ez természetesen könnyebb azok számára, akik „pénz közelben” dolgoznak és irányítják a pénzeszközök és anyagok mozgását, valamint befolyásolhatják a megbízásokat. Általában őket környékezik meg kenőpénzzel, mivel ők könnyebben tudják végrehajtani a csak szűk kör előtt ismert manipulációkat, mint más területen dolgozó kollégáik. A fentiek lényegében az alábbi területeket érinthetik:

- beszerzés és számlák felülvizsgálata, különös tekintettel a szolgáltatásokra (tanácsadás, szállítás, reklám, irodaszer, nyomtatvány beszerzés stb.),
- pénztárkezelés,
- raktárkezelés,
- megbízások lebonyolítása, értékesítés,
- építési munkálatok lebonyolítása,
- gyártási és javítási megbízások,
- vendéglátási és utazási költségek elszámolása.³⁷⁷

A gyakorlatban a következő kiváltó okokat figyelhetjük meg:

- bosszú,
- kapzsiság,
- unalom,
- anyagi problémák.³⁷⁸

A visszaélések kiindulópontja gyakran egy véletlenül elkövetett hiba. Pl. olyan téves átutalás, amelyet nem fed fel sem a belső ellenőrzés, sem a könyvvizsgálat és a tettes gyakorta saját vállalati szférájának egyhangúságát ellensúlyozza a csalással járó izgalommal majd erre egyre gyakrabban törekszik a pénz nyújtotta szélesedő lehetőségek pozitív megélése mellett. Sok esetben a személyes bosszú is a motivációk között szerepel, ha például egy munkatárs úgy érzi,

³⁷⁵ Schmidt Gábor, A szakvélemények értékelésének kérdései ügyészi szemmel, *Ügyészek Lapja*, 2023/5–6. (online kiadás). <https://ugyeszeklapja.hu/?p=4366> (2025. 09. 05.)

³⁷⁶ Pótorné Nagy Zsuzsanna – Jaspersné Sztanek Katalin – Kosztovics József – Makkosné Braun Mária – Markovics Zoltán, *Igazságügyi könyvszakértői ismeretek*, Budapest, 2018., 480-481.

³⁷⁷ Belovics Evin – Tóth Éva, *A büntetőeljárás segédtudományai II.*, Pázmány Press, Budapest. 2017., 480-482.

³⁷⁸ Uo. 482.

igazságtalanul bánnak vele. Erre példa lehet az is, amikor egy rábízott projektet másra testálnak át.³⁷⁹ De elegendő lehet az is, amikor a munkavállalók úgy érzik, hogy a személyes teljesítményüket a vállalat nem ismeri el, és így kompenzálják saját maguk a véleményük szerint nekik járó részesedést. Emellett megjegyzendő, hogy a menedzsment által elkövetett visszaélések is gyakoriak, ahol nem annyira a bosszúvágy, anyagi problémák állnak a háttérben, hanem inkább a bankot vagy más partnereket károsító vállalati lojalitás.

A belső és külső ellenőrzés minősége lényegesen befolyásolja a visszaélések kockázatát és azok mértékét. Az előbbiek alapján célszerű, ha a vizsgálati szervek a visszaélések szempontjából lényeges tényezőket a „pénzközei” területre összpontosítják és a belső ellenőrzés, vagy könyvvizsgáló meglévő eszköztárát a gazdasági bűncselekmények sajátosságaira koncentrálnak vizsgálati módszerekkel egészítik ki. A visszaélések felfedezésére vonatkozó megbízások nagyon körültekintő munkákat igényelnek, főként akkor, amikor nem merül fel konkrét gyanú, ekkor ugyanis a legteljesebb vizsgálat válik szükségessé ma már gyakran informatikai megoldások igénybevételével, amely kiterjed³⁸⁰:

- a mutatószámok valóságának vizsgálata,
- az összetett szervezeti struktúrák és folyamatok bemutatása,
- a nagy adatállományok átvizsgálása, visszaélésre utaló jelek felfedése,
- a vállalat különösen veszélyeztetett területei (előbb felsoroltak),
- a saját szempontok kialakításához analógiák, visszaélési minták kikeresése,
- a már ismert esetek alapján kitörölt vagy megsemmisített, esetleg nem szerkesztett számítógépes adatok kiértékelése visszaélésre utaló jelek megtalálásához.

A gazdasági visszaélések kiszűréséhez a pénzügyi szaktudás mellett felsőfokú matematikai tudással rendelkező szakemberekre van szükség, a megfelelő szoftverek alkalmazásával.³⁸¹ A gyakorlat alapján azonban azt láthatjuk, hogy még a legmodernebb vizsgálati módszerek sem elég hatékonyak, ha a tettes kellő tapasztalattal rendelkezik. A tettes a formálisan meglévő belső ellenőrzési rendszert személyes kapcsolatrendszere vagy hatalmi pozíciója alapján megkerülheti, kifejezett nyomozói tevékenységet megkívánva az ügyben.³⁸²

7.4. A gazdasági bűncselekmények bizonyítása során végzendő könyvszakértői vizsgálat iratai

A gazdasági ügyekben a könyvszakértő feladata mindenekelőtt tények tisztázása. Összességében azt vizsgálja, hogy a gazdálkodó könyvviteli rendszere mit rögzített, az iratok teljesek-e, összhangban állnak-e egymással, és a könyvelt adatok mögött valóban megtörtént gazdasági esemény áll-e. Ennek keretében a szakértő elsősorban a főkönyvi kivonatokat, analitikákat, számlákat, bankkivonatokat, szerződéseket, raktári és leltár-iratokat, pénztár- és bérnyilvántartást, adóbevallásokat és a közzétett beszámolókat, továbbá szállítóleveleket és CMR-eket tekinti át. A vizsgálat eredménye nem jogkérdés eldöntése, hanem ténymegállapítás. Ilyen lehet például, hogy a levonásként érvényesített áfa ténylegesen megjelent-e a költségvetésben, az egyes tételek minősítése megfelel-e a könyvviteli és adójogi követelményeknek.

A szakértői munka két irányban is döntő, mert egyrészt feltárja, ha a könyvvézetés hiányos, ellentmondásos vagy valótlan adatokra épül, és ezzel megalapozza a felelősség és a kárösszeg

---

³⁷⁹ Uo. 482.

³⁸⁰ Pótoriné i. m., 483.

³⁸¹ Uo. 484.

³⁸² Uo. 485.

pontos megállapítását. Másrészt azt is kimutatja, ha a gazdasági események megfelelően dokumentáltak és szabályszerűen kerültek be a könyvekbe. Gyakori, hogy a rögzítés formailag megvan, de a rá vonatkozó jogszabályokat helytelenül alkalmazták (például a levonási jog feltételeit tévesen ítélték meg, aktiválás helyett költségként számoltak el, vagy ellenkezőleg). Ilyen esetekben a szakértő módszertanilag alátámasztja, mi történt a könyvekben és a pénzmozgásokban, de a jogi minősítés és az ebből következő szankció megállapítása a hatóság és a bíróság feladata lesz.

A vizsgált szakvélemények köréből megállapítható, hogy előfordul, hogy a szakértői vizsgálathoz időbeli eltolódásokkal, akár több alkalommal kap a szakértő nagy mennyiségű, rendkívül rendezetlen irat halmazokat, amelyek áttekintése is több napot, vizsgálata meg több hetet is igénybe vehet. Előfordul, hogy a szakértői kirendeléskor, csak a peres iratok kerülnek átadásra, a lefoglalt iratokat csak több napos késedelemmel tudja a kirendelt szakértő átvenni. A KSZ 94/2016 intézeti ügyszámú szakértői kirendelési végzés alapján készült szakvélemény esetén több héttel később küldte meg a kirendelő a NAV egyik vizsgálati anyagát. Ilyenkor ezen indokok miatt a vizsgálatra fordított idő és költség a tervezettnél nagyobb mértékben merül fel, amiről természetesen a kirendelés visszaigazolásakor még nincs tudomása a szakértőnek.³⁸³

A vizsgált szakvélemények köréből az is megállapítható, - tekintettel arra is, hogy a szakértő rendelkezésére álló iratanyag a valóságban általában nem teljeskörű, vagy nem áll teljeskörűen a rendelkezésre, sőt sok esetben hiányos, akár nem adekvát -, hogy az igazságügyi könyv-és adószakértői a rá kiszabott feladat, vizsgálat során az alábbiakban felsorolt iratokra támaszkodhat:

- A számviteli elszámolást szabályozó számviteli politika a kötelező szabályzatokkal együtt (számla rend és számlatükör, pénzkezelési, leltározási, értékelési, önköltség számítási szabályzat).
- Számviteli bizonylatok: eredeti számlák, banki kivonatok, kiadási, bevételi pénztarbizonylatok, szerződések, határozatok, számvetések, könyvelési feladások, különféle számítások, feljegyzések.
- Egyéb analitikus nyilvántartások (tárgyi eszközök).
- Éves beszámolók (mérleg, eredmény-kimutatás, kiegészítő melléklet,
- Üzleti jelentés, könyvvizsgálói jelentés), az azt alátámasztó főkönyvi kivonat, leltárak, főkönyvi kartonok.
- Könyvvizsgálati kötelezettség esetén a könyvvizsgálati dokumentumok.
- Egyéni vállalkozó esetén pénztar- vagy napló főkönyv, és annak alapjául szolgáló bizonylatok.
- Szigorú számadású nyomtatványok nyilvántartása.
- Vevő, szállító folyószámlák és bizonylatai.
- Számlázó program, könyvelési és egyéb nyilvántartó program.
- Önellenőrzési jegyzőkönyvek, az Adóhatósági vizsgálatok alapidokumentumai, jegyzőkönyvei, határozatai, az adóbevallások és hozzátartozó számítások dokumentációja, az adófolyószámla kivonatok.
- Cégnylvántartási és céginformációs szolgálat adatai (közzétett beszámoló, nem közzétett).
- Maganszemély esetén bevételi és költség elszámolási nyilvántartás és annak bizonylatai.
- Munkaszerződés és módosításai, munkaköri leírások.

---

³⁸³ KSZ 94/2016 sz. szakvélemény

- Munkavállalók nyilvántartása, bejelentés a biztosítottakról, jelenléti ívek, bérjegyzékek, fizetési jegyzékek, bérkartonok, szabadság nyilvántartások, társadalombiztosítási igazolvány, nyugdíjjárulék nyilvántartások, kilépések dokumentumai (munkaviszony igazolás, SZJA adatlap, tartozások, letiltások).
- Nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási járulék, munkavállalói járulék, munkaadói járulék, személyi jövedelemadó, szakképzési hozzájárulás, egészségügyi hozzájárulás, rehabilitációs járulék, bevallások és az azt alátámasztó analitikus nyilvántartások stb.

7.5. A megtévesztés szerepe a gazdasági bűncselekményekben

A gazdasági bűnözés alatt azokat a gazdálkodás menetében megvalósuló bűnözési formákat tekintjük, amely alkalmasak arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse vagy veszélyeztessék.³⁸⁴

Legáltalánosabban úgy csoportosíthatók a gazdasági bűnözési formák, hogy amennyiben egy cselekmény a gazdálkodás menetében fordul elő, akkor a tényállás megítélésénél a Btk. XLI. fejezete³⁸⁵ az irányadó, ha viszont nem gazdasági alanyok ez irányú tevékenysége során, akkor a XXIV. vagyoni viszonyokat³⁸⁶ védő fejezete az irányadó.

A csődbűncselekmény vizsgálata előtt előjáróban fontosnak tartom kiemelni, hogy számos gazdasági bűncselekmény elkövetési magatartásában fellelhető a megtévesztés, mint tipikus csalási elem, a gazdálkodás során tanúsított megtévesztő magatartás. a Btk. vagyon elleni bűncselekmények fejezetében³⁸⁷ a csalás tényállása szerint, aki jogtalan haszonszerzés végett mászt tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.³⁸⁸

A gazdasági életben ez sok formában tetten érhető, számtalan példa hozható a tévedésbe ejtésre. A jogosulatlan gazdasági előny megszerzése esetén a folyósító szerv vagy személy megtévesztése, csődbűncselekménynél vagyon elrejtése, eltitkolása, fiktív ügyletek, kétes követelések elismerése, vagy egyéb, az ésszerű gazdálkodással ellentétes lépések, amelyek ténylegesen vagy látszólag csökkentik a vagyon értékét annak megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével és megghiúsítják a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben, a gazdálkodó szervezet vagyontát ténylegesen vagy színleg csökkentő, és ezzel megghiúsító magatartással³⁸⁹ valósul meg.

Máskor a megtévesztés a csalárd bukásban ölt testet, vagyis aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenné válását vagy annak látszatát a fentiekben meghatározott magatartások valamelyikével idézi elő, és ezzel vagy fizetéseképtelensége esetén az fentiekben meghatározott magatartások valamelyikével a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja.³⁹⁰

A rossz minőségű termék forgalomba hozatala esetén a termelő gyakran megtéveszti a

³⁸⁴ Tóth Mihály, Gazdasági bűncselekmények, Egyetemi jegyzet, Károli Gáspár Református Egyetem, <https://ajk.kre.hu/index.php/bunugyi-tudomanyok-intezete/category/78-buntetojog-iv-nappali-prof-dr-toth-mihaly.html?download=824:gazdasagi-bcs> (2023. 07. 26.)

³⁸⁵ A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények

³⁸⁶ Az állam elleni bűncselekmények

³⁸⁷ Btk. XXXIV. fejezet 373. § (1) bekezdése

³⁸⁸ A közigazgatás rendje elleni bűncselekmények

³⁸⁹ Btk. 404. § (1)

³⁹⁰ Btk. 404. § (2)

fogyasztót; a fogyasztó megtévesztése esetén is tényállási elem a „megtévesztésre alkalmas” magatartás. Szembetűnő, hogy a hitelezési csalásnál a megtévesztés hamis okirattal történik. A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőjének visszaélése esetén ugyancsak tényállási elem a megtévesztés. De tőkebefektetési csalásnál a megtévesztés módja a valótlan adatközlés, illetve a számítógépes csalás esetén általában a programgazdát tévesztik meg stb.³⁹¹

Fontos azonban látni, hogy a felsorolt gazdasági bűncselekmények többsége nem a csalás speciális eseteinek tekinthető (speciális az alany és/vagy a tárgy, a mód, az eszköz stb.), hanem saját törvényi tényállással bíró deliktum.³⁹²

A megtévesztés és a tévedésbe ejtés tekintetében mind a csalás, mint vagyon elleni bűncselekmény, mind a költségvetési csalás, mint gazdasági bűncselekmény tartalmi hasonlóságot mutatnak. A csalás és a költségvetési csalás elhatárolásának alapja az, hogy a költségvetési csalás elkövetési magatartása az adóhatóság megtévesztése az adókötelezettség megállapításával kapcsolatban, amelynek során a megtévesztés akadályozza az adókötelezettség helyes megállapítását.³⁹³

Kiemelendő, hogy az költségvetési csalás jogi tárgya az államnak közjogi alapon nyugvó követelése és az állam jogilag védett vagyon érdeke, amely azonban közjogi jellegénél fogva nem azonos a magánjogi jogalanyok vagyonjogi érdekével. Nemcsak általános vagyoni érdeket sért, hanem az államháztartás rendes működését és a közteherviselés rendjét is veszélyezteti. A költségvetési csalás így vagyon elleni, ugyanakkor közjogi érdekeket is védő sajátos természetű deliktum, amely nem alfaja a csalásnak.³⁹⁴

Költségvetési csalás, amikor - a jelenlegi önbevalláson alapuló adóbevallási rendszerben - az adóalany nem az adóhatóság előtt ad elő jelentős tényeket valótlanul, hanem valótlan nyilatkozatot tesz a bevallás során, vagy éppen nem tesz semmilyen nyilatkozatot. A Btk. magyarázata szerint, lényeges jellemzője, hogy költségvetési csalás esetén párhuzamosan jelenik meg a büntetés mellett az adóhiány és a költségvetési csalás jogkövetkezményeinek (bírság, mulasztási bírság, késedelmi pótlék) megfizetése.³⁹⁵

A hűtlen kezelés és a gazdasági csalás, illetve – adott tényállás mellett – a költségvetési csalás (pl. fiktív számlázás), továbbá a csődbűncselekmény (különösen stratégiailag kiemelt társaság esetén) elhatárolása részletes, adatokra épülő bírói értékelést igényel.³⁹⁶ A büntetőjogi felelősség megállapításához a történeti tényállásnak tartalmaznia kell többek között a fizetéseképtelen gazdálkodó tartozásának mértékét, a fedezeti vagyon meglétét/hiányát és az időbeli lefolyást; fedezet hiányában a csődbűncselekmény nem valósul meg.³⁹⁷

A szakértő feladata nem a jogi minősítés, hanem az olyan tény- és számítási alapú megállapítások és (szükség szerint) kockázati/modellezési következtetések bemutatása, amelyek a bíróság ténymegállapítását támogatják (likviditási mutatók, eszközfedezet,

---

³⁹¹ Tóth Mihály, Vázlatok a gazdasági bűncselekmények köréből – az évezred vége felé közeledve, Magyar Jog 2000/4. sz., 94.

³⁹² Uo.

³⁹³ Elek Balázs, A csalás és az adócsalás elhatárolásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései. Collectio Iuridica Unersitatis Debreceniensis, DELA Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. 2005 [5. évf.] 5. sz., 11.

³⁹⁴ Angyal Pál, A magyar büntetőjog kézikönyve – Adócsalás, Athenaeum, Budapest, 1931., 48-49.

³⁹⁵ Uo. 487.

³⁹⁶ Kúria i. m., 164.

³⁹⁷ BH2008/325/I.

számlaláncok, pénzmozgások).³⁹⁸ Önmagukban ugyanis a logika szabályai nem képesek arra, hogy egy adott hipotézisből megadják, hogy mire kell következtetni, csak alternatívákat kínálnak, de szükségszerűen nem vezetnek el az igaz állításhoz.³⁹⁹ A tények ellenőrizhetősége és konzisztenciája biztosítja, hogy a bíró a logikai szabályok alkalmazásával megalapozott döntést hozzon. A szakértői elemzés alternatív magyarázatokat is jelezhet, de nem döntheti el a bűnösséget vagy a minősítést.

---

³⁹⁸ Uo. 5.

³⁹⁹ Madarász Tiborné- Pólós László- Rúzsá Imre, A logika elemei, Budapest, Osiris, 1999, 15.

VIII. A költségvetési csalás kapcsán indult büntetőeljárásban a szakértőhöz intézett kérdések

8.1. Költségvetési csalás

A költségvetési csaláslegegyszerűbb megfogalmazásban adómegkerülés a jogszabályok megsértésével. Az adómegkerülés a jogszabályok által lehetővé tett olyan adóminimalizálás, amely során az adott időszakra vonatkozóan az adók, adó jellegű fizetési kötelezettségek és támogatások egyenlegének az adóalany szempontjából legkedvezőbb kombinációja. Megjegyzendő, hogy a törvényes adó megkerülés a hazai és a nemzetközi joggyakorlat által elismert.⁴⁰⁰ A korábbi 1978. évi IV. törvény (régí Btk.) még az adócsalás terminológiáját alkalmazta, míg a hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) már a költségvetési csalás elnevezést használja. A köznyelvben ugyanakkor továbbra is gyakran az „áfacsalás” kifejezés terjedt el. A költségvetési csalás tényállását a 2011. évi LXIII. törvény iktatta be a régi Btk.-ba, amely szabályozást a Btk. lényegében átvett.

A költségvetési csalásnak három elkülönülő alaptényállása van:

- a Btk. 396. § (1) bekezdés szerinti klasszikus költségvetési csalás,
- a (6) bekezdés szerinti „jövedéki költségvetési csalás”
- és a (7) bekezdés szerinti „adminisztratív költségvetési csalás”.⁴⁰¹

A klasszikus költségvetési csalás vagy másnéven áfacsalás megvalósulhat gazdasági tevékenység esetén a kötelező bevallások beadásának elmaradásával, vagy fiktív számlák könyvelésbe történő beállításával, de akár az európai uniós vagy a hazai támogatások fiktív számlák útján történő lehívásával, külföldi áfamentes értékesítés vagy beszerzés színlelésével stb.

1/2006. Büntető jogegységi határozat (BJE) a csalás és költségvetési csalás bűncselekmény megvalósulásáról fiktív bizonylatok, számlák esetén értelmében csalás bűncselekményét valósítja meg az, aki adóalanyiség nélkül vagy adóalanyként, de valóságos gazdasági tevékenység nélkül kiállított bizonylatok alapján igényel vissza általános forgalmi adót.⁴⁰² A jogi minősítést meghatározó kár a visszaigényelt és visszautalt, illetőleg egyéb módon elszámolt általános forgalmi adó összege. A jelenlegi költségvetési csalás szabályozása miatt a jogegységi határozat által csalásnak minősített cselekmény már költségvetési csalásnak minősül a Btk. 396. § (1) bekezdésre figyelemmel.⁴⁰³

8.2. A szakértői vizsgálatról költségvetési csalás esetén

A szakértői vizsgálat elementáris részét képezi a részére megküldött iratok áttanulmányozása, a kirendelésben foglalt feladatok elvégzéséhez és a kérdések megválaszolásához a releváns információk kigyűjtése.

Igazságügyi könyvszakértői vizsgálat esetén a szakértői vizsgálat költségvetési csalás esetén kiterjed például az iratok között fellelhető szerződésekre, átvételi elismervényekre, főkönyvi

⁴⁰⁰ Belovics i. m., 486.

⁴⁰¹ Molnár Gábor Miklós, A költségvetést károsító bűncselekmények, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012., 687.

⁴⁰² Kúria, 1/2006. számú BJE határozat

⁴⁰³ Schmidt Péter, A költségvetési csalás jelenlegi minősítési, elhatárolási kérdései és bírói gyakorlata, Büntetőjogi Szemle, 2017/2., 109.

kartonra, a tanú által csatolt jegyzőkönyvre a céganyagok áttekintéséről, valamint főkönyvi kivonatra is. De ilyen anyag a kirendelésben foglalt kérdésekhez kapcsolódóan költségvetési csalás büntette esetén az adóhatósági eljárásban készült jegyzőkönyvek, I. és II. fokú határozatok, kronologikus pénzforgalmi kimutatások áttanulmányozása ellenőrző számítások végzése mellett, egyben az adóhatósági eljárásban foglalt megállapítások és a nyomozati szakban készült szakértői véleményben foglalt megállapítások és összegezésrészek bemutatására és összehasonlítására is.

A szakértő rendelkezésére álló okmányokban foglaltak valóság tartalmának megítélése, az egyéb bizonyítékok, úgymint tanúvallomások értékelése azonban nem könyvszakértői kompetencia. A szakértői vizsgálat az adott időszakban hatályos adó-, számviteli és eljárásjogi szabályokra épül, és természetesen az igazságügyi szakértőkre vonatkozó előírásokra.

A szakértői vizsgálat részét képezi, képezheti tipikusan az elkövető/gyanúsított vagyonosodási vizsgálata, mint például a KSZ 92/2015. szám alatt nyilvántartásba vett kirendelő végzéshez tartozó szakértői vizsgálatban, amelynek során felállított vagyommérleggel kapcsolatos további vizsgálatok folyhatnak akár becslés alapján is például becsült adóalaptól való eltérés tekintetében (például forráshiány vizsgálata).

8.3. Mérleg-módszer

Az ún. kronologikus vagyommérleg, pontosabban idősoros pénzforgalmi kimutatás (de nevezik kronologikus pénzügyi mérlegnek is) felállítása a vagyonosodási vizsgálat során annak a számszaki következtetés levonására szolgáló eszköze, hogy a vizsgált időszakon belül az adott napi nyitó egyenleg (csak pozitív érték, vagy 0 esetében értelmezhető) és az adott napi pénzbevétel összesített összege fedezetet nyújtott-e az adott napi kiadásokra.

Vagyis:

Adott napi Nyitó egyenleg + adott napi Bevételek - adott napi Kiadások = Adott napi Záró egyenleg

Amennyiben ezen ún. mérleg-módszer alkalmazásával az adott napi záró egyenleg negatív, abban az esetben azon a napon olyan többlet kiadás történt, amely a vizsgálat során feltárt úgynevezett törvényes (adóköteles és nem adóköteles) készpénz bevételekből nem eszközölhető. Ez az úgynevezett forrás- vagy fedezet-hiány.

Amennyiben a mérleg-módszer alkalmazásával az adott napi záró egyenleg pozitív, abban az esetben azon a napon nincs forrás-hiány, sőt a következő vizsgált napi nyitóegyenlegként a forrás-többlet görgetve a későbbi kiadások fedezeteként kerülhet figyelembevételre.

Az ily módon meghatározható egyenleg, viszont, ha negatív értéket ad, az értelemszerűen nincs a következő napra továbbvíve, nem görgethető, ugyanis mínusz pénzügyi összegből ugyanis nem lehet kiadást teljesíteni.

A fentiekben ismertetett mérleg-módszer alkalmazásában jelentősége van a napi záró egyenlegnek, amelynek számszerűsítése viszont – a matematika szabály rendszerből eredően – nem függ attól, hogy előbb a bevételeket és utána a kiadásokat vesszük-e figyelembe, vagy fordítva. Ha napon belül minden egyes bevétel, és /vagy kiadás tétellel az egyenleg is számszerűsítésre kerül, akkor zavaró és esetlegesen valótlan napon belüli értékek jelenhetnek meg, ami nem befolyásolja a teljes napra vonatkozó végeredményt, a napi záróértéket.⁴⁰⁴

---

⁴⁰⁴ KSZ 92/2015 sz. igazságügyi szakvélemény

8.4. Költségvetési csalás büntette ügyében a kirendelő bíróság kérdései

Az alkalmazott jog értelmezése a bíróságok feladata (jura novit curia), a „jogot” a bíróságok saját értelmezésük szerint állapítják meg”.⁴⁰⁵

A szakértőhöz intézett kérdések kapcsán általánosságban fontos hangsúlyozni, hogy a belső meggyőződés alapján rögzített (történeti) tényállást a bíró köteles megfelelően megindokolni, és a döntéshozataláról beszámolni köteles, a felülbíráló bíróság pedig azt nem csak jogosult, de köteles ellenőrizni.⁴⁰⁶

Mindez kiemelten fontos, mert az „indokolási kötelezettség megsértése tehát akkor eredményez felülvizsgálatot is megalapozó eljárási szabálysértést, ha a támadott határozat indokolása tény- vagy jogkérdés kapcsán olyan mértékben hiányos, hogy abból nem állapítható meg, mire alapozta a bíróság a döntését. Az indokolási kötelezettség feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező megsértése nem állapítható meg, ha az ügydöntő határozatból kitűnik az eljárt bíróság tényállás megállapításával összefüggő tényfeltáró és értékelő tevékenysége, továbbá az, hogy az érdemi döntésben kifejeződő jogi álláspontját a bűnösséggel, a minősítéssel, a büntetéssel kapcsolatban mire alapozta. A bizonyítékok értékelése körében levont következtetések helyessége, az értékelés eredménye azonban kívül esik a feltétlen eljárási szabálysértések körén, az tartalmilag az ügydöntő határozat megalapozottságának a felülvizsgálati eljárásban meg nem engedett támadása.

„A kérdések kiinduló pontja minden esetben az, hogy a szakértői vélemény bizonyítási eszköz, amely a bíróság hiányzó szakértelmét pótolja valamely bizonyítandó tény megállapításához vagy értékeléséhez. A szakértőnek az a feladata, hogy a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleményével segítse a tényállás megállapítását és a szakkérdés eldöntését.”⁴⁰⁷

A kutatásaim alapján a fentiek mentén az igazságügyi könyvszakértőnek a következő kérdések határolhatók el:

- A szakértő nyilatkozzon, hogy az újabb adóhatósági jegyzőkönyv, amennyiben közöl adatokat a vádbeli cselekménnyel érintett évekre, az eltért-e a korábbi szakértői megállapításoktól és az eltéréseknek mi az oka.
- Nyilatkozzon a szakértő adott évekre vonatkozó, az adóhatósági jegyzőkönyvekben szereplő kronologikus vagyommérlegekről.
- A forráshiánynak a vizsgált évre az adó megállapítási jog elévülésétől függetlenül megállapított összege milyen okokból tér el a nyomozás során beszerzett szakvélemény megállapításaitól.
- A kronologikus vagyommérleg adatát is figyelembe véve mely tényező eredményezi azt, hogy az adóhatóság adott évre egyáltalán nem állapít meg adó- és járulékhányt.
- A szakértő a rendelkezésre álló dokumentumok alapján nyilatkozzon az egyes gazdasági események számviteli alátámasztottságáról, kölcsönügyletekről, a perbeli társaság üzletreszének értékesítésével kapcsolatban, az itt szereplő tagi hitellel kapcsolatos jogügyletekről stb.

⁴⁰⁵ 3120/2012. (VII. 26.) AB határozat

⁴⁰⁶ Elek, A bírói meggyőződés i. m., 42-43.

⁴⁰⁷ 419/E/2000. AB határozat

- Állapítsa meg, hogy perbeli társaság által adott év adott napján felvett kölcsönt a társaság évi könyvelési adatai szerint visszafizette-e.
- Ha a perbeli társaság a kölcsönt devizapénztárából visszafizette, akkor keletkezhetett-e ezen kölcsönrel kapcsolatban fizetési kötelezettség az üzletrész eladási órából.
- Tehető-e olyan szakértői szempontból megalapozott megállapítás, hogy a kölcsönszerződés feltételezett valótlanság kölcsönszerződésekkel azonos adózatlan jövedelmet jelent, ennek alátámasztására áll-e rendelkezésre könyvszakértői vizsgálatra alkalmas dokumentum.
- Fejtse ki a szakértő szakmai álláspontját a vádlott által megbízott szakértő véleményével kapcsolatosan az adó mértékének kiszámítása tárgyában.
- A szakértő alkosson indokolt véleményt az adóhatósági ellenőrzési jegyzőkönyvekben szereplő megállapításokról XY igazságügyi adószakértő véleményében szereplő megállapítások összecsúszott eltérésére, így arra, hogy adott évre milyen összegű SZJA adókulccsal kell számolni.⁴⁰⁸
- A szakértő ismertesse adott esethez tartozó –például építőipari–elszámolás szabályait, különös tekintettel a fordított adózásra, vagy egyes adózási szabályokra vonatkozóan!
- Az ügyben szereplő A és B gazdasági társaságok között kialakított számlázási rendszer szabályozása és működtetése megfelelő volt-e?
- Az ügyben szereplő A gazdasági társaság által a másik, B gazdasági társaság számára kibocsátott számlák tartalmi és formai szempontból megfeleltek-e a jogszabályi követelményeknek?
- A szóban forgó kibocsátott számlákat csoportosítsa aszerint, hogy azok tevékenység végzésének ellenértékét tartalmazták-e, vagy anyagértékesítésre vonatkoztak-e.
- Határozza meg az egyes számlacsoportok Áfa tartalmát!
- A kibocsátott számlákat az A társaság a másik, B társaság számára, amely felé azokat kibocsátotta a könyvelésébe szabályszerűen beállította-e, illetve bevallotta-e?
- A szóban forgó B gazdasági társaság által készített ÁFA analitika és a társaság által benyújtott adóbevallások adatai megegyeztek-e egymással? Ha nem az eltérés oka?
- A vádbeli időszakban okozott-e adóbevétel csökkenést, ha igen mekkora volt ennek az összege?
- Mekkora volt az A társaság által a B társaság felé továbbértékesített anyagok számláinak áfa tartalma?
- A B gazdasági társaság a befogadott számlákat kiegyenlítette-e? Ha igen milyen módon?
- Amennyiben az A gazdasági társaság által vásárolt és továbbértékesített anyagok mennyisége nem azonos, úgy mennyi a kettő különbözetének áfa tartalma?
- Ha az előző kérdésre a válasz pozitív, kit terhel esetlegesen mulasztás esetlegesen a különbözet összege után?
- Az A társaság például az alvállalkozói díjakat kiegyenlítette-e, ha igen milyen formában?
- Abban az esetben, ha az A társaság az anyagbeszerzési számlák alapján nem érvényesített levonást, a B társaság könyvelésében megjelenő ezen cégtől származó anyagszámlák áfa tartalma alapján érte-e kár a költségvetést?⁴⁰⁹

⁴⁰⁸ K SZ 92/2015 sz. igazságügyi szakvélemény

⁴⁰⁹ K SZ 94/2016 sz. igazságügyi szakvélemény

Az alábbiakban bemutatom az igazságügyi adó-és könyvszakértőnek költségvetési csalás büntetnének vizsgálata kapcsán példálózó jelleggel, a teljesség igénye nélkül, hogy mely kérdések eredményezték a szakértő kompetenciájának túllépését, így ezek nem szakkérdések körét képezik:

- Vizsgálja meg a szakértő, hogy a vádiratban szereplő adóhiány - figyelemmel az összes könyvszakértői szempontból értékelhető körülményre (szerződések, alapbizonylatok, számviteli nyilvántartások) - összecszerúságában megalapozott-e.
- Fejtse ki a szakértő, hogy általánosságban egy magánszemély esetében milyen dokumentumok igazolják például a kölcsönszerződésben foglaltak megtörténtét.
- Fejtse ki a szakértő, hogy könyvszakértői szempontból, például figyelemmel a váltó természetére, szükség van-e külön szerződésben történő kötelezettség vállalásra. A rendelkezésre álló adatokból megállapítható-e például, hogy a vádlott saját váltót állított ki.
- Szakértői szempontból kölcsönnek minősülnek -e a perben szereplő másik társaság által átvett pénzeszegek.
- Vizsgálja meg a szakértő, hogy a társaság üzletrészeinek értékesítése számviteli bizonylatokkal alátámasztott-e. A társaság adott időszaki főkönyvi könyvelése alapján keletkezett-e árfolyam nyereség a társaságnál.
- A számviteli bizonylatok és nyilvántartások alapján - és az ügylet devizanemét is figyelembe véve - a vádlottnak keletkezhetett-e adóköteles jövedelme az ügylet során.

Tisztán szakkérdésnek minősülnek azonban az alábbi kérdések:

- Sorolja fel tételesen, mely számlák, bizonylatok és könyvelési tételek alapozzák meg az adóalap/adó összegét az adott időszakban, és mutassa be, ezek milyen számítási lépésekkel vezetnek a kiszámított értékhez.
- Jelezze, hol található számszaki vagy bizonylati ellentmondás, és ezek milyen nagyságrendű korrekciót igényelnének.
- A rendelkezésre álló iratok között azonosítható-e kölcsön jogviszonyra utaló dokumentum (szerződés, átutalási bizonylat, pénztárbizonylat, kamatelszámolás)?
- Ezek tartalmilag és időrendben összefüggnek-e a pénzmozgásokkal (összeg, dátum, közlemény)?
- A benyújtott váltóokirat(ok), a formai kellékek (kiállító megjelölése, dátum, összeg, kedvezményezett, saját/idegen váltó jelleg) alapján azonosíthatók-e, és kinek a neve/adatai szerepelnek kiállítóként kérdést.
- A váltóra hivatkozó könyvelési tételek és pénzmozgások egyeznek-e az okiraton szereplő adatokkal?
- Az átvett pénzeszegekhez tartozik-e dokumentált visszafizetés, kamatelszámolás vagy ütemezés; a könyvelésben milyen főkönyvi számlákon és milyen jogcím alatt szerepelnek (pl. 3x-os kötelezettség, rövid/hosszú lejárat)?
- A pénzmozgások láncolata (jóváírások, kifizetések) igazolható-e a bankkivonatokból, és összhangban van-e az analitikával?
- Mutassa be az üzletrész-tranzakciókhoz kapcsolódó okiratokat (adásvételi szerződés, taggyűlési jegyzőkönyv, cégirat), és ezek könyvelési leképezését.
- A könyvekben kimutatható-e árfolyamkülönbözet; ha igen, milyen tranzakciók és árfolyam adatok alapján számolták el?

- Azonosítsa, hogy az érintett ügyletekből milyen eredményhatás látható a beszámolóban (árbevétel, egyéb bevétel, pénzügyi műveletek eredménye), és ezekhez milyen bizonylati háttér tartozik.
- Devizás ügyleteknél mutassa be az alkalmazott árfolyamát és a könyvelésbe kerülés időpontját, továbbá a keletkezett árfolyamkülönbséget könyvelését.

A fenti kérdések konkrét, ellenőrizhető tényekre és számításokra irányulnak. Ezek a milyen irat van, mit tartalmaz, hogyan könyvelték, milyen számítás vezet egy összeghez, hol van ellentmondás tartalmú kérdések alapvetően. Az igazságügyi könyvszakértőnek kerülnie kell azonban a minősítő szavakat („megalapozott”, „kölcsonnek minősül”, „adóköteles”), helyettük tehát a tényállást alátámasztó irategybeesést, a könyvelési logikát és a számítási módszert kell a szakértővel vizsgáltatni és feltárni, amelynek eredményeképpen a szakértő egy erős, felülvizsgálható ténybázist tud adni, miközben a jogi következtetés, mint például az adóhiány, a költségvetési kár, a minősítés a bíróságé marad.

A peres iratok között fellelt anyagok, például kronologikus pénzforgalmi kimutatásokkal kapcsolatban a szakértő tehet megállapításokat kihangsúlyozva, hogy a pénzügyi mérlegekben szereplő adatok helyességére vonatkozóan tud –e akár teljeskörűen nyilatkozni.

A szakértő kompetenciájába tartozik a készpénzforgalmi mérleg felperes által kifogásolt tételeire vonatkozó megállapítás és vizsgálat is, de csak a szakmai vonatkozásban. Szakkérdésnek minősülnek tehát például olyan megállapítások, amelyek például a törzstőke vásárlás, vagy készpénzfelvételre, vagy a készpénzforgalmi mérleg likviditási oldalára vonatkoznak, vagy, hogy az esetleges adókülönbséget és adóhiányt tényszerűleg, számszakilag érdemben befolyásolja vagy sem, továbbá szóba jöhet a készpénzforgalmi mérleg sérelmezett tételeivel kapcsolatos álláspontot előkészítő irat is, vagy összesített bevételi és kiadási adatait tartalmazó pénzforgalmi kimutatás. Azonban az iratokban foglaltak valódiságának megítélésére folytatott bizonyítás keretében adóhatósági eljárás időszakától a közigazgatási perben, valamint a büntető eljárásban meghallgatott tanúk tanú-vallomásaiban foglaltak értékelése nem könyvszakértői kompetencia, azok értékelése szakértő részéről kompetencia túlerjeszkedést jelent, így azok a könyvszakértői véleményt nem befolyásolhatják.

- Kizárható-e kétséget kizáró módon, hogy a vizsgált, az ügyben szereplő A és B gazdasági társaságok között a vádban, szereplő időszakban tényleges gazdasági tevékenység folyt?
- Követett-e el a B társaság ügyvezetője bármilyen jogszabályon alapuló mulasztást annak fényében, hogy ellenőrizte, hogy az A társaság a számlák ellenértékét megfizette-e a kereskedőknek, illetve az alvállalkozói díjak kifizetésre kerültek-e, valamint a két társaság között írásbeli, érvényes alvállalkozói szerződés alapján folyt a munka, melyet írásbeli teljesítési igazolászárt le, illetve a Budapesti Z Polgármesteri Hivatalhoz a teljes beruházás generálkivitelezőjeként az A társaság került bejelentésre.
- A NAV által tett kontroll adatgyűjtése bizonyos az adott tevékenységre – például építőipari – cégekre milyen eredménnyel járt?

Minden olyan kérdés megválaszolása, amely arra irányul, hogy a bizonylatokon szereplő gazdasági események a valóságban megtörténtek-e, vagy sem; hogy egy számla „fiktív” -e, vagy sem, nem tartozik szakértői kompetenciába.

Szakmai ténymegállapítások körében megállapítható a szemléltetésre szolgáló építőipari

esetből⁴¹⁰, hogy a 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról (Áfa tv.) meghatározott esetekben mely társaság (vevő/megrendelő) kötelezett az áfa megfizetésére, amely adóösszeget az általános szabályok szerint le is tud vonni

A szakértő megállapíthatja, így szakkérdés körét képezi, hogy az A és B társaságok által kötött szerződésben foglaltak, ahol a szerződő felek rögzítették a számlázás, és annak fizetésének feltételeit adó-és könyvszakértői szempontból a gyakorlatnak megfelelő-e.

A rendelkezésre álló bizonylatok alapján szakkérdés körét képező az is, hogy a gazdasági társaság által kiállított számlák megfelelnek-e vagy sem az Áfa tv. adózásra vonatkozó előírásainak, miszerint például fordított adózás esetén az egyes számlák esetében nem szerepel a vevő adószáma, illetve az anyagszámlák főszabály szerint, egyenes adózási módon, áfa tartalommal lettek kiállítva, és nem az Áfa tv. 142.§ -a szerint kötelezően alkalmazandó fordított áfa adózási szabályok szerint. De ilyen megállapítás lehet az is, amely arra irányul, hogy a B társaság az A társaság helytelenül főszabályi adózási módszerrel kiállított számlákon szereplő áfa értékeket csak levonható áfa-ként vette figyelembe.

A számlák és az alapbizonylatok számszaki vizsgálata szintén szakértői kompetenciába tartozó.

Kiemelendő, hogy a szakértő ténymegállapításai nem kötik a bíróságot, a szakértő funkciója nem feleltethető meg a bírói tevékenységnek.⁴¹¹ A más magánszemélytől a társaság által felvett kölcsönre vonatkozó tanúvallomások, – az azokban levő bizonyos ellentmondások – és például az esetlegesen egy évvel később, ténylegesen a cég felszámolásának befejezését követően csatolt pénztárbevételei bizonylatban foglaltak valóságtartalmának megítélése könyvszakértői kompetencián túlmutatnak.

A meghallgatott tanúvallomások tartalmának az értékelése nem könyvszakértői kompetenciába tartozó, annak mérlegelése a bíróság feladata.

Összegezve, a rendelkezésre álló dokumentumokban foglaltak valóság tartalmának megítélése, az egyéb bizonyítékok, tanúvallomások értékelése alapján, nem könyvszakértői kompetenciába tartozó terület. Könyv- és adószakértő megalapozott szakértői megállapítást csak a rendelkezésre bocsátott iratokból, dokumentumokból tud tenni. Ennek is van egy alapvető feltétele, mégpedig az, hogy a rendelkezésre bocsátott okmányokban foglaltak a valóságban megtörtént, valós tartalmú legyen. Ennek vagy ennek ellenkezőjének bizonyítottságának megítélése nem tartozik könyv- és/vagy adó szakértői kompetenciába, de az erre vonatkozó tanúvallomások értékelése sem szakértői hatáskörbe tartozó, sőt szakértői kompetenciákon túlterjeszkedést eredményez.

A szerződés tartalmának megállapítása, pl. színlelt szerződés mindenkor hatósági jogkör és nem könyvszakértői feladat. A már megállapított színlelt szerződés adó és járulék következményeinek számszerűsítése az elkövetés időszakában hatályos jogszabályok alapján lehet könyvszakértői feladat.⁴¹² A tényállás tartalmi minősítése jelen esetben is hatósági jogkör és nem könyvszakértői feladat. A már elkövetett költségvetési csalás, valamint a társadalombiztosítási, szociális és más jóléti juttatással visszaélés következményeinek számszerűsítése pedig az elkövetés időszakában hatályos jogszabályok alapján lehet feladat.⁴¹³

Hivatkozással a Kúria döntésére nem jogkérdés, hanem ténykérdés, hogy a felülvizsgálati

⁴¹⁰ KSZ 94/2016 sz. igazságügyi szakvélemény

⁴¹¹ Kuhl, Az ítéleti i. m., 106.

⁴¹² Belovics i. m., 489.

⁴¹³ Uo.

eljárásban irányadó tényállás értelmében a terhelt milyen adónemben és mértékben nem tett eleget az adófizetési kötelezettségének. Az ugyanakkor már jogkérdés és felülvizsgálat tárgya lehet, hogy a terhelt valamely adónemben egyáltalán köteles-e adófizetésre.⁴¹⁴

Továbbá amennyiben a rendelkezésre álló bizonylatokból nem minden esetben lehet megállapítani, hogy az adóbevallásban szereplő adatok mely alapbizonylatok adatainak figyelembevételével lettek meghatározva, akkor a szakértő megállapíthatja azt, hogy ezzel a társaság megsértette az Áfa tv. 180.§-ban szereplő előírásokat, azonban ennek megtörténtét nem minősítheti, mert az már jogkérdések körébe tartozó.

A szakértők, így a könyvszakértők feladata az igazságszolgáltatásban a szakértői vizsgálat végrehajtása. A könyvvizsgáló feladata az, hogy a megbízóinak az elvégzett munka ténymegállapításairól beszámoljon. A könyvvizsgálat egy társaság által évente elkészített pénzügyi kimutatások nem tételes vizsgálatát, és annak alapján évenként vélemény kibocsátását foglalja magában. A szakértő legtöbbször gyorsan felfedheti egy vállalat belső ellenőrzésének hiányosságaira és vizsgálatait a rendszer gyenge pontjaira irányíthatja. Amennyiben kielégítő a belső ellenőrzés, akkor a szakértő feladata kétségtelenül leegyszerűsödik.⁴¹⁵

Nagyon fontos különbség a bizonyosságot nyújtó szolgáltatásokhoz képest, hogy míg a bizonyosságot nyújtó szolgáltatásoknál az egyik fél állításáról mond véleményt a könyvvizsgáló – egyetért vagy nem ért egyet az állítással – addig a megbízás szerinti munkavégzés során az igazságügyi könyvszakértő a tényeket tárja fel és mutatja be.⁴¹⁶

Jól érzékelhető ez a különbség különösen a büntetőeljárások során végzett szakértői munkában.

Az igazságügyi szakértő szakvéleménye az ügyek bírósági szakaszában a bizonyítás egyik (sokszor legfontosabb) eszköze. A szakértői véleményt a bíróság az ítékezésében egészében vagy egyes részleteiben felhasználhatja. A bírósági tárgyalásokon ismertetnie kell szakvéleményét (gyakori esetben ezt a bíróság teszi meg), és nyilatkoznia kell annak fenntartásáról. Helyes, ha szakvéleménye fenntartása esetén kifejezésre juttatja, hogy fenntartása csak a szakvéleménye előterjesztésének időpontjáig ismertté vált eseményekig terjed.

A Szaktv. 3. § (1) bekezdése kimondja, hogy „az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, [...] döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását.”

A szakértő jogállása annyiban tér el a hatóság jogállásától, hogy ténymegállapítási jogköre csak az általa vizsgált szakkérdésben van, míg az ügyre vonatkozóan nincs; különbözik a tanútól is, amennyiben a szakértő mindig a bűncselekmény elkövetése után jár el, és egy utólag vizsgált, megtörtént esemény kapcsán mond véleményt. A szakértő a szakma szabályai szerint eljáró, legjobb tudása szerint objektivitásra törekvő személy szükséges legyen⁴¹⁷ Mindemellett az igazságügyi könyvszakértés általában egyedi kérdések vizsgálatát, és azokra válaszok adását jelenti, úgy, hogy nem terjeszkedhet túl a szakma irányában adható szakkérdések megválaszolásában.

A példák alapján érzékelhető, hogy amikor a kirendelés jogi minősítést vár el a szakértőtől, az a bizonyítási szerepek összecsúszását okozza. A szakértő feladata a például a tényleges gazdasági események, pénzmozgások, könyvelési tételek, irategybeesések feltárása és

⁴¹⁴ Kúria Bfv.II.932/2016/11.

⁴¹⁵ Székely János, Szakértők az igazságszolgáltatásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967., 529.

⁴¹⁶ Bartha i. m., 40.

⁴¹⁷ Elek, A büntetőügyekben i. m., 57.

módszertani értékelése; a jogi következtetés (adóhiány, vagyoni hátrány, kölcsön jogi minősítése, jövedelem adókötelessége) a hatóság és bíróság feladata. A kutatás alapján a precíz kérdésformálás, a határesetek felismerése, a kérdések alapos elemzése (pl. szóhasználat, kérdés típusa), révén lehetővé válik, hogy a szakértő azokat a ténykérdéseket fogja kapni a hatóságtól, amelyekből a bíróság meg tudja hozni a jogi minősítést.

8.4.1. Költségvetési csalás

A következőkben bemutatásra kerülő szakkérdésekhez tartozó a büntetőügyben az igazságügyi szakértői véleményt⁴¹⁸ a NAV Észak-magyarországi Bűnügyi Főigazgatósága Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Nyomozó Főosztálya rendelte meg. A cél az Adóturisztikai, Közösségi, Szolgáltató és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaságot érintő költségvetési csalás gyanúja miatt folyamatban lévő nyomozás kiegészítése volt.

A szakértő feladatul kapta, hogy elemezze a 2016-os szakvéleményben korábban azonosított 258 320 forint áfa befizetési kötelezettség hatását, és határozza meg az érintett hónapokat, beleértve az adóbevallásokhoz igazított részletes havi bontást. Ezenkívül a szakértő összehasonlította a benyújtott áfabevallásokat a korábbi számításokkal, hogy azonosítsa az eltéréseket, és felmérje azok áfa-bevallásra és befizetésekre gyakorolt hatását. Az elemzés kiterjedt az érintett szolgáltatások azonosítására, a lehetséges alkalmazható adókulcsokra, valamint arra, hogy indokolt-e a többszörös kulcs, valamint megbecsülték a nem elszámolt bevételek miatti minimális adóhiányt.

A szakértő azt is vizsgálta, hogy a társaság megsértette-e a számviteli törvény vagy jogszabály szerinti bizonylati kötelezettséget, különös tekintettel a könyvelési és beszámolási kötelezettségekre, illetve, hogy az ilyen jogsértések jelentősen befolyásolták-e a beszámolót, illetve hátráltatták-e a felülvizsgálati folyamatokat. A vizsgálat az AKSZK Kft. 2015. évi áfabevallásainak adatait és korábbi szakértői véleményeket, így a 2017. évi jelentést is felhasználta, amely összehasonlítási alapot adott. A szakértő az adóbevallási adatokat szisztematikusan feldolgozta és egyeztette a számviteli nyilvántartásokkal, részletes számításokat végzett az eltérések és következményeik feltárására. Az elemzés feltárta, hogy a teljes fel nem számolt áfahiány körülbelül 206 000 forint volt, 2015 áprilisában, májusában, augusztusában, októberében, novemberében és decemberében fajlagos havi eltéréseket állapítottak meg. A szakértő megerősítette, hogy az adatok összehasonlítása nem mutatott jelentős eltérést a könyvelt adatok és az adóbevallások között, ami nem utal arra, hogy a szándékos valós pénzügyi képet befolyásolná. A szakértő értékelte továbbá, hogy a Btk. és a számviteli jogszabályok által meghatározott küszöbértékek figyelembevételével az el nem könyvelt bevételek és kiadások jelenthetnek-e jelentős büntetőjogi hibát. A megállapítások azt mutatták, hogy a hibák összessége nem haladta meg a jelentős hatás jogszabályi határát, így a számviteli szabályoknak a pénzügyi kimutatásokat lényegesen torzító megsértését nem állapították meg.

A szakvélemény összességében alátámasztja azt a következtetést, hogy a vizsgált adatok alapján jelentős számviteli hibához, költségvetési csaláshoz kapcsolódó bűncselekmény nem igazolódott, a szakértő a szakvéleményben az alábbiakat írta: „A számvitelrendjének

---

⁴¹⁸ KSZ 41/2019 sz. igazságügyi könyvszakértői vélemény, a 64010/116/2019. sz. ügyszámon nyilvántartott ügyben a Btk, 2012. évi C. törvény 396. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző pénzügyi vétség elkövetésének vádja szerepel. A szakértői vizsgálatot igazságügyi könyvvizsgáló és igazságügyi könyvvizsgáló technikus végezte, akik konkrét kérdésekkel foglalkoztak el nem könyvelt pénzügyi kötelezettségekkel és áfa-eltérésekkel kapcsolatban.

megsértése bűncselekmény kapcsán megbízható, valós képet lényegesen befolyásoló hiba nem mutatható ki.”⁴¹⁹

- A szakértő állapítsa meg, hogy a korábbi szakvéleményben⁴²⁰ a AKSZK Kft. vonatkozásában kimutatott áfa fizetési kötelezettség 258.320 Ft összege, amely a rendelkezésre álló adatok szerint a le nem könyvelt bizonylatokból származik mely hónapokat érinti, amennyiben lehetséges, úgy havi - a bevallásoknak megfelelő - bontásban kérem összeváltva ennek kiszámítását és közlését.
- A szakértő vesse össze a benyújtott áfa bevallásokat és a korábban, a számításai során figyelembe vett bevallásokat, amelynek adataihoz a keletkezett áfa különbözetet kiszámította. Amennyiben eltérés mutatkozik, kérem azt számítsa ki, hogy miből adódik, mely időszakot érinti és ennek megfelelően mekkora összegben változik a be nem vallott bevételből származó áfa bevallási és fizetési kötelezettség.
- A szakértő adjon választ arra, hogy a feldolgozott bizonylatokon milyen szolgáltatás szerepelt, azok esetében milyen mértékű adókulcs lehetséges, miért lehet esetlegesen többféle adókulccsal is számolni, pontosan meghatározható-e a keletkezett adóhiány. A becslés nem elfogadott, így amennyiben nem határozható meg a pontos összeg, abban az esetben a biztosan (minimális összegben) keletkezett adóösszeget kell számításba venni.
- Továbbá a szakértő állapítsa meg, hogy az AKSZK Kft. a vizsgált időszakban a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt bizonylati rendet megsértette-e vagy könyvvezetési, beszámoló készítési kötelezettségét megszegte-e, amellyel a) a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idézett elő, vagy b) az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsította. Amennyiben igen, kérem a jogszabályi helyekkel támassza alá, annak mértékét számítsa ki.

Az első három kérdés alapvetően szakkérdés.⁴²¹

Ezzel szemben az a kérdés, hogy a társaság „megsértette-e” a számviteli törvény vagy felhatalmazásán alapuló jogszabályok előírásait, továbbá, hogy ezzel „lényegesen befolyásoló hibát” idézett-e elő, illetve „megghiúsította-e” a vagyoni helyzet áttekintését, már jogkérdés. A szakértő feladata itt nem a jogi minősítés kimondása, hanem a tényállás olyan részletező feltárása, amely alapján a bíróság meghozhatja a jogi következtetést.

Szakszerű kérdésfeltevés lenne ebben a körben az, ha a szakértőt arra utasítják, hogy iratonként és nyilvántartásonként azonosítsa a bizonylati rend és könyvvezetés hiányosságait, írja le azok természetét, például bizonylatlánc-hiány, kontírozási ellentmondás, értékelési hiba, elhatárolási hiány, egyezőségi eltérés, számszerűsítse a feltárt hibák eredményre és saját tőkére gyakorolt hatását, és az egyes üzleti évekre vonatkozóan előjeltől függetlenül összesítse a hibahatást. A megfelelőség megítéléséhez a szakértő kiszámíthatja a releváns számviteli küszöbértékekhez viszonyított arányokat, és rögzítheti, hogy az áttekinthetőséget tényszerűen akadályozó körülmények (például egyeztetetlen főkönyv–analitika, kötelező leltár hiánya, beszámolót alátámasztó dokumentáció hiányosságai) fennállnak-e, de a „megszegés” és a „lényeges befolyásolás” büntetőjogi értelmű deklarálása a bíróság hatásköre.

⁴¹⁹ KSZ 41/2019. sz. igazságügyi könyvszakértői vélemény

⁴²⁰ KSZ 13/2017. sz. igazságügyi szakvélemény

⁴²¹ KSZ 13/2017. sz. igazságügyi szakvélemény

Az adott ügyben⁴²² tehát az első három kérdés helyes, szakkérdésként kezelendő, feltéve, hogy a szakértő tételes adatforrás-hivatkozással és reprodukálható számítási mellékletekkel dolgozik. A negyedik kérdés jelen alakjában jogi minősítést vár; a szakértő tevékenységét pedig részletes tényfeltárássra, hibák és hatásaik számszerű leírására, vagy például a küszöbértékekhez viszonyított arányok bemutatására bízzák, míg a jogi következtetés levonását pedig a bíróságra.⁴²³

8.4.2. Kisebb kárt okozó költségvetési csalás

Ebben a büntetőügyben⁴²⁴ az igazságügyi könyvszakértői véleményt⁴²⁵ a Szakértői Intézet még kisebb kárt okozó adócsalás – a hatályos szabályozás szerint költségvetési csalás – gyanújával kapcsolatos rendőrségi végzés nyomán rendelte meg. Az ügyben több magánszemély is érintett volt, akiket azzal vádoltak, hogy nem készítették el és nem nyújtották be megfelelően az adóbevallásukat, amivel félrevezették az adóhatóságot, és pénzbírságot és anyagi kárt szenvedtek el. Az igazságügyi könyvvizsgálóból és igazságügyi informatikusból álló szakértői csoport az egyik vádlott, F. J. E-né tulajdonában lévő számviteli tevékenység és lefoglalt számítógépen tárolt adatok vizsgálatát kapta. A nyomozás annak megállapítására irányult, hogy a vádlott jogszerű könyvelési tevékenységet végzett-e, és a számítógépen tárolt adatok a vonatkozó adótörvények megfelelő betartását tükrözik-e.

Az igazságügyi könyvszakértő megvizsgálta az egyéni vállalkozókkal, M. J-né és P. Gy. úrral, valamint a VL Totál Szerviz Bt. céggel kapcsolatos szoftvereket és nyilvántartásokat a hatályos jogszabályoknak való megfelelés felmérése céljából. A megállapítások arra utaltak, hogy Mezőfi Jánosné egyéni cégénél a 2014-2016-os évekre vonatkozóan nem találtak jogszabályi előírásoknak megfelelő számviteli adatokat, ami arra utal, hogy ebben az időszakban nem történt megfelelő számviteli tevékenység. Hasonlóan, P. úr esetében is rendelkezésre álltak adatok bizonyos évekre vonatkozóan, de 2016-ra nem volt bizonyíték a számviteli tevékenységre. A VL Totál Szerviz Bt. esetében a virtuális környezetben nem találhatók számviteli adatok, bár a korábbi évekre vonatkozó jelentések a hivatalos portálokon, bár késéssel, elérhetőek voltak.

A szakvélemény egyebekben a törvényi előírásoknak megfelelően készült, ellenőrzött, archiválva, adminisztratív célokra kiosztott másolatokkal.⁴²⁶

A szakértőnek az alábbi kérdéseket tette fel a kirendelő:

- A számítógépen található könyvelési programok alapján milyen könyvelési tevékenység történt a M–V. egyéni vállalkozóval kapcsolatban 2014-től? Folyt-e könyvelési munkavégzés?
- A számítógépen található könyvelési programok alapján milyen könyvelési tevékenység történt a Gy. nevű egyéni vállalkozóval kapcsolatban 2011-től? Folyt-e könyvelési munkavégzés?
- A számítógépen található könyvelési programok alapján milyen könyvelési tevékenység történt a VL Bt.-vel kapcsolatban 2014-től? Folyt-e könyvelési munkavégzés?

⁴²² A 64010/116/2019. sz. ügyszámon nyilvántartott ügyben

⁴²³ Uo.

⁴²⁴ Szakértői rendszer ügyszáma: 2900-801/11930/2018.szak.

⁴²⁵ KSZ/35/2018. sz. igazságügyi szakvélemény, MSZ/90/2018. sz. egyesített igazságügyi szakértői vélemény, Előzmény: NSZKK/MSZ/303/2017

⁴²⁶ Uo.

A három kérdés ebben az ügyben⁴²⁷ mind szakkérdés. A fenti kérdések ugyanis itt számviteli tények és digitális nyomok feltárására irányulnak, nem pedig jogi minősítésre. Lényegük, hogy a számítógépen fellelt könyvelőprogramokból megállapítsuk, folyt-e tényleges könyvelési tevékenység a megjelölt gazdálkodók vonatkozásában, mikortól és milyen terjedelemben, továbbá milyen konkrét könyvelési műveletek, naplók, bizonylatok és zárások azonosíthatók. E körben a szakértő eszköztára a programok adatbázisainak és naplóinak mentése és elemzése, a felhasználói naplók, a főkönyvi kivonatok, a naplófájlok, a bizonylati sorsszámok folytonossága, a modulhasználati események és a zárási műveletek rekonstruálása. A jogkérdés határát itt az jelentené, ha a kérdés a könyvvezetés jogszerűségére, a számviteli kötelezettségek megszegésére, felelősségre vonásra, bűncselekmény megállapítására vagy a könyvelési tevékenység alanyának jogi minősítésére vonatkozna, de ilyen elem a jelen három kérdésben nincs, ezért nem jogkérdések.

A „milyen könyvelési tevékenység történt” fordulat túl tág megfogalmazás, mert nem rögzíti a vizsgálati időtáv pontos kezdő és záró napját, az elemzendő adathordozók és adatbázisok körét. A „folyt-e könyvelési munkavégzés” eldöntendő kérdés helyes lehet, de a bizonyíthatóság érdekében hozzá kell rendelni azokat az ellenőrizhető adatokat, nyomokat, amelyekből a következtetés levonható. A szakértői kérdésfeltevés során ezért úgy célszerű, hogy az rögzíti az időszakot, megjelöli az adatforrásokat és a módszertant, és ellenőrizhető, reprodukálható eredményeket kér.

Az ennek megfelelő megfogalmazás például így hangozhatna:

- A szakértő azonosítsa a számítógépen található könyvelőprogramok releváns adatbázisait, elemezze a tevékenység naplózását!
- Készítsen leírást a szoftververziókról és a felhasználói jogosultságokról; tárja fel, hogy a megjelölt gazdálkodó tekintetében a kijelölt kezdő naptól a vizsgálati időszak végéig készült-e bármely könyvelési feladás, bizonylatrögzítés, főkönyvi naplóbejegyzés, időszaki zárás vagy beszámolókészítéshez kapcsolódó művelet!
- Adjon tételes kimutatást a keletkezett bizonylatok sorszámáról, dátumáról, könyvelési naplójáról és a kapcsolódó felhasználói műveletekről; vesse össze a programból kinyert főkönyvi kivonatok és naplókat a rendelkezésre bocsátott bizonylatokkal, és jelezze az esetleges hiányokat, megszakadásokat, duplikációkat!
- Ismertesse a módszertant és az adatforrások pontos hivatkozását, továbbá biztosítsa a számítások és listák reprodukálhatóságát.

Ezzel szemben az olyan irány, amely a szakértőtől például annak kimondását kéri, hogy a könyvvezetés jogszerű volt-e, a számviteli törvényt megszegték-e, felelősség terheli-e valamely személyt, vagy megvalósult-e bűncselekmény már a szakértői kompetenciák túllépését eredményezheti jogkérdésekbe torkollva. Ezek tehát jogi minősítések, a bíróság és a hatóság feladatkörébe tartoznak. Ugyancsak kerülendő a szándék, cél vagy felelősség vizsgálata, illetve a „ki könyvelte” típusú kérdés, ha annak bizonyítása túlmutat a rendszerben fellelhető objektív nyomokon. A jelen ügyben⁴²⁸ tehát a három kérdés helyes irányba mutat, mert tényfeltáró jellegűek, de a szakmai használhatóság növelése érdekében a fenti pontosításokkal és módszertani elvárásokkal kell kiegészíteni őket, hogy a szakvélemény eredményei ellenőrizhetők, számonkérhetők és a büntetőperben mérlegelhetők legyenek.

---

⁴²⁷ KSH/35/2018 sz. igazságügyi szakértői vélemény

⁴²⁸ Uo.

A következő az igazságügyi könyvszakértői vélemény⁴²⁹ a K. Kft. pénzügyi helyzetének elemzésére irányul. A vizsgált időszakban, konkrétan 2015-ben és 2016-ban az elsődleges feladat az I. H. Zrt.-vel szembeni nagy összegű kifizetetlen követelést érintő csalásgyanús vizsgálat során beszerzett számviteli bizonylatok elemzése volt. A szakértő feladata volt, hogy felmérje a társaság szerződéskötéskori pénzügyi helyzetét, tartozásait, valamint a tartozás kiegyenlítésének reális esélyét. Emellett a szakértő azt vizsgálta, hogy a szerződéskötést követően hogyan romlott a társaság pénzügyi helyzete, tudta-e a napi bevételekből fedezni működését, illetve, hogy a társaság a működést követően termelt-e nyereséget vagy veszteséget kötelezettségei fedezésére. A vizsgálatot nehezítette a hiányos dokumentáció, beleértve a hiányzó szerződéseket, a hiányzó bizonylatokat és a hiányzó részletes pénzügyi nyilvántartásokat.

A figyelembe vett jogi keret magában foglalta a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényt (Sztv.) és a kapcsolódó átmeneti rendelkezéseket, hangsúlyozva a folyamatosság, a teljesség, a hitelesség és a következetesség elvét. A szakértő a főkönyvből, bankszámlakivonatokról, adónyilvántartásokból, cégjelentésekből gyűjtötte ki az adatokat, a rendelkezésre álló információkat elemezve alkotott szakvéleményt. A társaság pénzügyi adatai a szerződés megkötése előtti veszteségekről, negatív saját tőkéről és fizetéseképtelenségről számoltak be, és a vagyon jelentősen elmaradt a kötelezettségektől. A társaság vagyona 2015. július 1-jén hozzávetőleg 3,629 millió forint volt, a kötelezettségek állománya meghaladta a 6,099 millió forintot, így mintegy 2,470 millió forintos negatív saját tőke alakult ki. A társaság tartozásai között szerepelt 3,25 millió forint tagi kölcsön, adókötelezettség és szállítói tartozások, amelyek fedezésére a szerződés időpontjában nem volt elegendő likvid eszköz.

A szakértő arra a következtetésre jutott, hogy a társaságnak az adott időpontban nem volt reális lehetősége adósságának rendezésére a napi bevételekből vagy a likvid eszközökből. Ezenkívül a társaság pénzügyi hanyatlását tetézi a hiányos és ellentmondásos számviteli nyilvántartás, ami akadályozta a teljes tényyszerű megállapítást. A szakértő hangsúlyozta, hogy a társaság szerződéskötés előtti fizetéseképtelensége és negatív saját tőkéje, valamint a kellő pénzforgalom hiánya miatt az adósság rendezését megvalósíthatatlanná tette. A megállapítások arra utalnak, hogy a társaság a szerződés megkötésekor bizonytalan pénzügyi helyzetben volt, nem volt reális kilátása kötelezettségei teljesítésére.

A szakértői kirendelésről szóló határozatban foglaltak szerint a szakértőnek az alábbi kérdésekre kellett választ adnia:

- A rendelkezésre álló könyvadatok alapján milyen volt az anyagi helyzete a K. Kft.-nek az I. H. Zrt.-vel történt szerződés megkötésének időpontjában? A társaságnak milyen tartozásai voltak? Volt-e reális lehetősége a társaságnak az ellenérték megfizetésére?
- A szerződés megkötését követően hogyan alakult a társaság anyagi helyzete, az egyes napi bevételekből lehetősége volt-e, lett volna-e a társaságnak az I. H. Zrt. felé a tartozás rendezésére?
- A C. Z. a működés megkezdését követően önmagában nyereséget, vagy veszteséget termelt, az így rendelkezésre álló bevétel alapján lehetőség lett volna-e kifizetni a rendelt termékeket?
- Állapítsa meg a beszerzett 2016. évi könyvelési adatok alapján a K. Kft.-nek volt-e reális lehetősége teljesíteni a D. L. felé felvállalt munkát?

---

⁴²⁹ KSZ 32/2018 sz. intézményi nyilvántartási számú kriminalisztikai számviteli ügyben

- Egyéb, a nyomozáshoz kapcsolódó észrevételeit és megjegyzéseit kérdés nélkül közölje!

A kirendelésben szereplő kérdések többségében adott ügyben tiszta szakkérdések, mindegyik a könyvelési adatok, a pénzforgalmi kimutatások és a vagyonyhelyzet rekonstruálását kéri, nem pedig jogi minősítést. A „volt-e reális lehetőség” fordulat ugyan értékelő jellegű, de ebben az ügyben számszerű, ellenőrizhető tényekkel dönthető el, ezért a válaszadási terjedelemben szakkérdésként kezelhető. Egyedül az „egyéb észrevétel” lehet túl tág megfogalmazás, mert könnyen átcsúszhat jogi következtetésekbe; ezt a szakértő itt számviteli és bizonyítástechnikai megfigyelésekre szűkítette.⁴³⁰

Az első kérdés – a K. Kft. vagyoni helyzete a szerződéskötéskor, tartozásai, és a fizetés reális lehetősége – kifejezetten számviteli-pénzügyi rekonstrukció. A szakvélemény a 2015. július 1-je körüli főkönyvi és adófolyószámla adatokból kimutatta, hogy a pénzeszköz-állomány alacsony, a kötelezettségek pedig jelentősek voltak, sőt már a szerződéskötés előtt megindult adóvégrehajtás terhelte a céget. A szerződés szerinti, 2015. augusztus 2-i fizetési határidőre a pénztárak összevont egyenlege negatív volt, ezért a számla kiegyenlítésének reális lehetősége nem igazolható. Ezt a következtetést a napi pénzmozgások, a főkönyvi kartonok és a NAV-adatok egyaránt alátámasztják.

A második kérdés – a szerződés utáni anyagi helyzet és a napi bevételekből történő törlesztés lehetősége – szintén szakkérdés. A szakértő a július–decemberi könyvelt bevételek és kiadások idősort elemezte. A C. Z. működéséből 2015 október végére kimutatható volt átmeneti likvid forrás, amely elvileg fedezhetett volna 1,323 millió forintot, ám ez a forrás röviddel utána a felhalmozott bérleti díjak kiegyenlítésére elolvadt. Így a szerződés szerinti 30 napon belül nem állt rendelkezésre fedezet, és év végéig sem volt kimutatható fedezet a teljes tartozásra.

A harmadik kérdés – a C. Z. önálló nyereségessége és ebből a rendelt termékek kifizethetősége – a könyvelés és a pénzforgalom alapján megválaszolható ténykérdés. A szakvélemény rögzítette, hogy a C. Z. nem önálló gazdálkodó egység, az árubeszerzések értékesítési helye nem dokumentált, készletnyilvántartás nincs, a költségek nem tekinthetők nullának. Ezzel együtt a könyvelt napi pénzáramlás október végén mutatott pozitív egyenleget, de ez nem volt fenntartható és nem állt rendelkezésre a harmincnapos határidőn belül. Következésképp a rendelt termékek ellenértéke a kimutatott bevételből a határidőben nem volt kifizethető.

A negyedik kérdés – volt-e reális lehetőség a D. L. felé vállalt munka teljesítésére – tiszta szakkérdés, amely a 2016. évi pénztári adatokon és a megrendelés műszaki-pénzügyi paraméterein alapul. A szakértő feltárta, hogy az előleg könyvelése hiányzik, a pénztárban nincs nyoma, a megrendelés műszaki leírása hiányos. Ugyanakkor a központi pénztár napi forgalmi adatai alapján a 2016. április 11. és május 8. közé eső vállalási határidő-ablakban a társaság rendelkezett olyan pénzüsszeggel, amely a munka reális teljesítését lehetővé tette volna. Ez tehát számszakilag igenlő válasz, jogi minősítés nélkül.

Az ötödik kérdés – „egyéb, a nyomozáshoz kapcsolódó észrevételek” – megfogalmazása szintén tág, mert keretezés nélkül jogi minősítés felé viheti a választ. A szakvélemény ezt fegyelmezetten kezelte. Kizárólag számviteli hiányosságokat nevesít, így a napi készpénzbevételek egyösszegű hónapvégi könyvelését, a bérköltségek év végi egyösszegű rögzítését, a bankszámla-forgalom könyvelésének elmaradását, továbbá a készletnyilvántartás

---

⁴³⁰ K SZ 32/2018 sz. intézményi nyilvántartási számú kriminalisztikai számviteli ügyben

hiányát és az áfa-vizsgálat releváns megállapításait. Ezek mind szakkérdés körébe tartozó, ellenőrizhető megállapítások, jogi következtetés nélkül.

A négy fő kérdés szakkérdést céloz, a „reális lehetőség” megfogalmazást a szakértő számszerű likviditási teszttel oldotta fel, így nem lett belőle jogkérdés. A „nyereséges-e” típusú kérdésnél a szakvélemény helyesen hívta fel a figyelmet a készlet- és költségadatok hiányából eredő bizonytalanságra, és csak annyiban foglalt állást, amennyit a pénzforgalmi adatok bizonyítottak. A túl tág „egyéb észrevétel” helytelen kirendelői gyakorlat, amelyet a szakértő számviteli tárgyyszerűséggel kezelt. A bírósági döntéshez szükséges jogi minősítések nem szerepelnek a szakvéleményben⁴³¹, a válaszok mindenütt adatforrással, főkönyvi és pénzforgalmi rekonstrukcióval, illetve adóhatósági iratokkal igazolt ténykövetkeztetések.

A jelen büntetőügyben bíróság által elrendelt igazságügyi könyvszakértői vélemény⁴³² annak megállapítására irányult, hogy a Szentpéteri Kapui I. Lakásszövetkezet adott év augusztus 9-ét megelőzően jogellenesen folytatta-e üzleti tevékenységét. A szakértő feladata volt a rendelkezésre álló dokumentumok elemzésével felmérni, hogy a szövetkezet folytatott-e illegális tevékenységet, különösen a tetőkarbantartási munkák és a postaköltségek elszámolása során 2011 és 2016 között, valamint az éves beszámolókból és elszámolásokból a bevételi adatok közötti eltérések magyarázatát. A vizsgálat során kiderült, hogy a lakásszövetkezet jogi személyként, kettős könyvvitel vezetésével működött, pénzügyi tevékenységét a vonatkozó előírásoknak megfelelően jelentette be.

A szakember hangsúlyozta, hogy a lakásszövetkezet és a társasházközösség között lényegesek a jogi különbségek, az előbbi a saját tevékenységét kezelő jogi személy, az utóbbi pedig a tulajdonosi jogokat gyakorló tulajdonostársak közössége. A szakértő azt is tisztázta, hogy a társasházi ügyek intézése, ezen belül az ajánlatok elkészítése, a karbantartás megszervezése, a jogi megállapodások nem tartozik a számviteli szakértelem körébe. Az állítólagos károkkal kapcsolatban a szakértő megállapította, hogy a 2015. év közepén mintegy 1,39 millió forint összegű kifizetetlen lakossági követelések hozzájárultak a pénzügyi veszteséghez, amelyet a szövetkezeti beszámolók is dokumentáltak. A szakértő megjegyezte továbbá, hogy a tényleges pénzáramlások és a tervezett bevételek gyakran eltértek egymástól, ami félreértésekhez vezetett a valós pénzügyi helyzettel kapcsolatban.

A szakértő arra a következtetésre jutott, hogy a rendelkezésre álló dokumentumok alapján a szövetkezet gazdálkodásában számviteli szabálysértésre vagy jogellenes tevékenységre nincs határozott bizonyíték, de a belső szabályzatok és a költségfelosztási módszerek nem voltak teljesskörűen áttekinthetőek. A szakértő kiemelte, hogy a bevételek kimutatásában, a közvetett költségek kezelésében és az ingatlan jogállásában tapasztalható különbségek további tisztázást igényelnek, de igazságügyi számviteli szempontból a szövetkezet beszámolóit általában megfelelnek a vonatkozó előírásoknak. Viszont a szövetkezet gazdálkodásával és jogi helyzetével kapcsolatos jogi és működési bizonytalanságok felmérése meghaladja a számviteli szakértelem körét, és jogi úton kell kezelni.

A kirendelő határozatban⁴³³ az alábbi kérdések kerültek meghatározásra a szakértő részére:

⁴³¹ KSZ 107/2018. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, Ügyszám: 05010/1363-28/2018. bü.

⁴³² A Miskolci Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztály Gazdaságvédelmi Alosztálya a 05010/1363-28/2018. bü. 40055302. számú Határozatában könyvszakértői vélemény beszerzését rendelte el a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 373.§ (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő nagyobb kárt okozó csalás büntettének megalapozott gyanúja miatt folytatott büntetőügyben.

⁴³³ KSZ 107/2018. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

- Kérem állapítsa meg a rendelkezésre álló iratok alapján, hogy a Szentpéteri kapui I. számú Lakásszövetkezet törvénysértő módon folytatta-e a gazdálkodását 2016.08.09. napját megelőzően és ezzel okozott-e kárt a Miskolc, A és a Miskolc, B Társasház részére?
- A Miskolc, A szám és B szám alatti társasház 2011, 01. 01. és 2016. 08. 31. közötti időszakban történt tetőkarbantartás munkálataira és postaköltségére vonatkozó elszámolása során történt-e visszaélés a Lakásszövetkezet részéről?
- A társasház éves beszámolóiban szereplő bevételi összegek miért nem egyeznek meg a Lakásszövetkezet elszámolásában szereplő bevételi összegekkel?
- A feljelentő elmondása szerint a Lakásszövetkezet nonprofit szervezetként működött, ennek ellenére a társasház ingatlankezelési költsége 2014. évben 1,088.782.-Ft volt amíg 2015. évben 604.800.-Ft. Mi lehet az oka a két év közötti jelentős eltérésnek, számvitelileg ezt ki lehet-e mutatni?
- Egyéb, a nyomozáshoz kapcsolódó észrevételeit és megjegyzéseit kérdés nélkül közölje!

Az első kérdés abban a formában, hogy a lakásszövetkezet törvénysértő módon gazdálkodott-e, és ezzel kárt okozott-e a két társasháznak, kifejezetten jogkérdés. A jogellenesség és a kár jogi értelemben vett megállapítása a hatóság és a bíróság feladata. Könyvszakértői keretben a helyes megfogalmazás a rendelkezésre álló beszámolók, főkönyvi és analitikus nyilvántartások, továbbá a társasházi elszámolások alapján azonosítsa számszerűsítse az eltéréseket, mutassa be a bevételek és kiadások kimutatásának módszerét, különös tekintettel a tagi előírások és a tényleges pénzmozgások különbségére, és sorolja fel azokat a ténybeli hiányosságokat, amelyek a vagyoni helyes áttekintését akadályozhatták. A rendelkezésre bocsátott anyag alapján a szakvélemény kifejezetten rögzíti, hogy a szövetkezet kettős könyvvitel szerint vezetett nyilvántartásai formai-tartalmi szempontból megfeleltek a számviteli előírásoknak, és a 75. számú épületre külön vezetett üzemeltetési és felújítási elszámolásokat készítettek. Ez a megállapítás már önmagában jelzi, hogy a „törvénysértő gazdálkodás” minősítése túlmutat a szakkérdés határain.

A második kérdés úgy, hogy történt-e „visszaélés” a tetőkarbantartás és a postaköltség elszámolásában, ugyancsak jogi minősítést kér. Könyvszakértői feladatként helyesen azt kell kérdezni, hogy tételesen egyeztethetők-e a tetőkarbantartásról és postai szolgáltatásokról szóló alapbizonylatok a főkönyvi számlákkal és az épületre allokált költségekkel, milyen felosztási szabályok érvényesültek, és ezek alapján kimutatható-e számszerű eltérés az elszámolt összegek és a bizonylatokon szereplő adatok között. A szakvélemény külön ismerteti, hogy a postaköltséget az épületekre alapterület-arányosan osztották fel, és a 75. épület üzemeltetési költséghelyén a postai díjak tényleges elszámolása is megjelenik, ami tipikus számviteli ténymegállapítás, nem pedig jogi minősítés.

A harmadik kérdés, amely a beszámolók bevételi összegei és a lakásszövetkezeti elszámolás bevételi összegeinek eltérésére kérdez rá, tiszta szakkérdés. Itt a könyvszakértő feladata annak bemutatása, hogy a beszámoló a kettős könyvvitel szabályai szerint előírt bevételeket mutat, míg az éves épület-elszámolások pénzforgalmi szemléletű kimutatások, ezért a két forrás természeténél fogva eltérhet; ennek megfelelően az eltérés okait forrásonként és időszakonként kell azonosítani. A szakvélemény épp arra ad magyarázatot, hogy a tagi előírások, mint bevételek a beszámolóban szerepelnek, a meg nem fizetett részek követelésként vannak kimutatva, míg az üzemeltetési kimutatások végén külön sorként jelenik meg a hátralék, ami kívülálló számára félreértést okozhat.

A negyedik kérdés, amely a nonprofit jelleg mellett jelentkező eltérő ingatlankezelési költségeket és azok okát keresi, alapvetően szintén szakkérdés, amennyiben az okfeltárás a költségszerkezetre, a felosztási elvekre és a költségviselőkre irányul. Itt a helyes megfogalmazás az lenne inkább, hogy a szakértő bontsa elemeire és forrással igazoltan mutassa be az „általános költség”, illetve az „ingatlankezelési költség” tartalmát az érintett években, és tárja fel, milyen tételek, szerződések vagy belső döntések okozzák a két év közötti különbséget. A vélemény rámutat, hogy 2013-tól az „ingatlankezelési költség” részletezése az elszámolásokban nem szerepelt, míg korábban a közvetett költségek között több, konkrét költségnem is megjelent; ez tipikusan a módszertani és adatfeltáró munka eredménye.

Az ötödik pontban szereplő „egyéb észrevételek” könnyen jogkérdésbe csúszik. Célszerű leszűkíteni, például arra kérni a szakértőt, hogy jelezze a bizonylati lánc hiányait, a feltárást akadályozó hiányosságokat és ezek számszaki hatását, illetve tegyen például javaslatot kiegészítő iratbeszerzésre. A vizsgált ügyben a szakvélemény⁴³⁴ a rendelkezésre álló kimutatások alapján számszerűsítette a tényleges bevétel és kiadás különbségét, és kimutatta a be nem fizetett tagi előírások hatását a pénzügyi helyzetre, jogi minősítést azonban nem tartalmazott.

Az első és a második kérdés minősítő része jogkérdésnek minősül, valamint az ötödik kérdés általános megfogalmazása folytán is könnyen jogi értékelésbe torkollik. Szakkérdés a harmadik és a negyedik kérdés, amennyiben az a könyvviteli egyeztetésre, költséganalízisre és dokumentált felosztási elvekre korlátozódik. A bemutatott szakvélemény⁴³⁵ gyakorlata is ezt támasztja alá, hogy a könyvvizetés és beszámolás megfelelőségét tényalapon vizsgálja, a pénzforgalom és a tagi előírások kapcsolatát számszerűsíti, és kerüli a jogellenesség vagy kár jogi megállapítását, amely a bíróság hatásköre.

8.4.3. Adóbevételt jelentős mértékben csökkentő költségvetési csalás büntette és más bűncselekmények miatt indult büntető ügyben

Jelen számviteli igazságügyi szakértői vélemény, amelyet a Veszprémi Járásbíróság 2014. november 24-én bocsátott ki, egy H. Gy. nevű személy elleni büntetőeljárásra vonatkozik, amelyben adócsalás és az ezzel összefüggő, az adóbevételt jelentősen befolyásoló bűncselekmények – a hatályos szabályozás szerint költségvetési csalás – vádjával vádolják. A szakértő, okleveles könyvvizsgáló, a bíróság számvitel, adó- és járulékjog szakosodott.

Az ügyben a M.L-M. Kiadói Kft. vezetősége áll, akit azzal vádolnak, hogy a munkáltatói költségek csökkentése érdekében útikönyv-hamisítást, valamint a közterhek megkerülését eredményezte, aminek következtében 2006 és 2010 között mintegy 8,57 millió forinttal csökkent a személyi jövedelemadó-járulék. Ezen túlmenően az alperes állítólag kedvezményes áfakulcsot alkalmazott a hetilap eladására, A Veszprémi 7 Napot az önkormányzatnak, ezzel közel 13 millió forinttal csökkentve az áfabevételt ugyanebben az időszakban.

A szakértő a szerződéses és közbeszerzési dokumentumokat, köztük a 2006-tól 2010-ig kötött több vállalkozási szerződést megvizsgálta annak megállapítására, hogy a tevékenység termékértékesítésnek vagy szolgáltatásnyújtásnak minősül-e, amely közvetlenül befolyásolja a vonatkozó áfakulcsot. Az elemzésből kiderült, hogy az újság tulajdonosi státusza – hogy önkormányzati vagy céges – nem egyértelmű, ami megnehezíti a tevékenység minősítését és az áfakezelés jogszerűségét.

⁴³⁴ KSZ 107/2018. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁴³⁵ Uo.

A szakértő áttekintette a szerződésmódosításokat, a közbeszerzési eljárásokat, valamint a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, beleértve az áfa-, a munkaügyi és a személyi jövedelemadó-törvényt is, a megfelelésértékelése érdekében. A szakértő a hibás áfakulcsok alkalmazásából adódó adóeltéréseket havi és évenkénti bontásban kalkulálta, értékelte az állami költségvetésre gyakorolt hatást. A megállapítások arra utaltak, hogy a társaság több éven át kedvezményes áfakulcsot alkalmazott megfelelő jogi indoklás nélkül, ami jelentős adóhiányhoz vezetett.

A szakértő emellett azt is elemezte, hogy a munkavállalók bérének egy részét kifizették-e gépkocsi-költségtérítésként, amelyet tévesen minősíthettek adó- és járulékfizetési kötelezettség kijátszására. A bérnyilvántartások, az utazási naplók és a munkavállalói vallomások áttekintése azt sugallta, hogy egyes visszatérítések nem a tényleges költségeken alapultak, hanem többletbéreként kezelték őket, ami adó- és járulékfizetést eredményezett. A szakértő számszerűsítette az államháztartás lehetséges hiányát, ha ezeket a kifizetéseket helyesen bérnek minősítették volna, ami jelentős bevételkiesést mutat. A vélemény kiemeli, hogy az önkormányzatok bevételeit és kiadásait nem érintik az áfa-eltérések, mivel az áfa befizetések központi költségvetési bevételek, és nem befolyásolják közvetlenül az önkormányzatok pénzügyeit.

A szakvélemény végkövetkeztetésre az, hogy az áfakulcsok jogellenes alkalmazása és a nem megfelelő bérbesorolás az adóbevételek mérhető csökkenését és az államháztartás pénzügyi hátrányát okozta, ami további jogi és fiskális vizsgálatot tesz szükségessé. A szakértő részletes, jogilag alátámasztott elemzést adott továbbá az adózási és számviteli szabálytalanságokról, kiemelve a megfelelő szerződéses besorolás és a hatályos adójogszabályok betartásának fontosságát a bevételkiesés megelőzésében.⁴³⁶

A KSZ 112/2016. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény az iratok és elektronikus adathordozók tételes áttekintésével állapítja meg, hogy a vizsgált társaságok (Társaság A, Társaság B) 2007–2008. évekre vonatkozó számviteli nyilvántartásai és beszámolói nem álltak teljeskörűen rendelkezésre.⁴³⁷ Az ügyben a Társaság A és Társaság B 2008. évi éves beszámolója nem került közzétételre; továbbá nem volt fellelhető Társaság A 2008. évi főkönyvi könyvelése és analitikája, illetve Társaság B 2007–2008. évi főkönyvi könyvelése és analitikája. E hiányok a társaságok vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének külső fél általi áttekintését és ellenőrzését objektíve akadályozták.

A szakértői vizsgálat a bíróság által átadott bűnjelek (CD-lemezek, dossziék) és az igazságügyi céginformációs nyilvántartások adatai alapján, tételes iratátvizsgálással, számszaki egyeztetéssel és – a rendelkezésre álló adatok keretei között – a gazdasági események rekonstrukciójával történt. Hivatalos okirati hitelesség (pl. aláírások valódisága) vizsgálatára a kirendelés nem terjedt ki; az aláírások meglétét számviteli tényként kellett elfogadni. A szakértő felvilágosította, hogy a hiányzó nyilvántartások kizárják a hibák vagy eltérések felmérését, ezért az adott évek számviteli kimutatásaiban érdemben befolyásoló hibák nem azonosíthatók. A vizsgálat során különféle elektronikus adathordozókat, köztük CD-ket és főkönyvi számlakártyákat, bankszámlakivonatokat, számlákat, munka- és adásvételi szerződéseket és egyéb üzleti dokumentumokat tartalmazó elektronikus mappákat vizsgáltak meg.

⁴³⁶ KSZ 98/2014. sz. igazságügyi könyv- és adószakértői vélemény, Budapest, 2014. 11. 24., Ügyszám: 5.B.114/2013. Kirendelő: Veszprémi Járásbíróság, Igazságügyi könyv- és adószakértői vélemény adóbevétel jelentős mértékben csökkentő költségvetési csalás büntette és más bűncselekmények miatt indult büntető ügyben

⁴³⁷ KSZ 112/2016. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

Az alkalmazott módszertan a gazdasági események tételes értelmezésére, számszerű egyeztetésére és reprodukálására épült, az aláírások hitelességének ellenőrzése nélkül, ami kívül esik a szakértő hatáskörén. A szakértő bevont egy technikust, hogy segítsen a dokumentumok felsorolásában és értelmezésében. A vizsgálatot irányadó jogszabályi keretek között szerepelt a számviteli törvény, az adózás rendjéről szóló törvény, az áfatörvény, valamint a vonatkozó munkaerő-lízing szabályozás. A szakértő megerősítette, hogy az előírt pénzügyi kimutatások és jelentések hiánya miatt nem lehetett hibákat feltárni, mivel eltérések csak akkor merülnek fel, ha az adatok ellentmondanak a valóságnak, amely nem volt hozzáférhető. A szakértő hangsúlyozta, hogy véleménye a szóban forgó esetre jellemző, és nem általánosítható vagy nem használható fel kontextusából, megőrizve megállapításai integritását és érvényességét. A véleményt 2016 októberében adták ki, és a szakértő hangsúlyozta, hogy a megállapítások kizárólag a benyújtott dokumentumokon és adathordozókon alapulnak, az aláírás hitelességét nem értékelték. A vizsgálat kiterjedt a társaságok által elektronikusan benyújtott különféle mérlegek és eredménykimutatások áttekintésére is, konkrét beszámolókra és benyújtási dátumokra való részletes hivatkozással. A szakértő következtetése az volt, hogy a társaságok vezetése nem tartotta be a pénzügyi beszámolásra vonatkozó jogszabályi előírásokat, ami akadályozta a külső felügyeletet és könyvvizsgálatot. A szakértő fenntartotta, hogy a számviteli kimutatásokban a rendelkezésre álló nyilvántartások hiánya miatt lényeges hibák nem állapíthatók meg, megerősítve korábbi megállapításait. A jelentés hangsúlyozza a megfelelő dokumentáció és a jogi normák betartásának fontosságát az költségvetési csalási vádakkal kapcsolatos törvényszéki számviteli vizsgálatok során.

Ebben a büntetőügyben a „lényegesen befolyásoló hiba” tartalmi vizsgálata – a hiba fogalmi előfeltételére tekintettel – nem volt elvégezhető, mivel hiba csak olyan kimutatásban vagy nyilvántartásban értelmezhető, amely ténylegesen rendelkezésre áll; a hiányzó főkönyvek/analitikák és a közzé nem tett beszámolók miatt összevetés és számviteli hibabesorolás nem volt lefolytatható. A korábbi szakvélemény megállapításai – kiegészítésekkel – fenntartandók.

A szakvélemény elkészítéséhez az igazságügyi könyvszakértőnek rendelkezésre bocsátott leletek alapján a vizsgált üzleti éveket érintően a számviteli rend fenntartására irányadó kötelezettségek teljesítése nem volt igazolható; a beszámolók és az alapnyilvántartások hiányosságai a társaságok vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének külső ellenőrzését megghiúsították. A szakértő ezt a helyzetet feloldotta azzal, hogy a szakvélemény következtetéseit kizárólag a rendelkezésre bocsátott iratok körére és a jelen ügyre vonatkoztatta.

A szakértőnek a kirendelésben az alábbi kérdések szerepelnek:⁴³⁸

A szakértő feladatát képezi, hogy vizsgálja meg a rendelkezésére bocsátott fenti iratokat, CD-lemezen szereplő, könyvelési anyagokat, a 86. sorszám alatti védelmi észrevételben foglaltakba, valamint a tárgyalási nyilatkozatára és az ismételten megvizsgált bizonyítékok tartalmára tekintettel nyilatkozzon, a szakértő:

- „a)” Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy a korábbi szakértői véleményében írtakat kívánja-e módosítani
- „b)” A számvitel rendje megsértésével kapcsolatos szakértői megállapításait változatlanul fenntartja-e, a Társaság A-t és a Társaság B-t illetően?
- „c)” Az eredeti kirendelő végzés (39. szám) 4 kérdésére vonatkozóan is fejtse ki véleményét mindkét társaság esetében, a Társaság A 2008-as, a Társaság B 2007. és

---

⁴³⁸ KSZ 112/2016. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

2008-as üzleti évét érintően a lényegesen befolyásoló hiba 2007-2008. számviteli törvényen alapuló, és a Btk. 403. § (4) bekezdése szerinti értelmezése alapján is.

A kirendelés „a)” kérdése, amelyben azt kérdezte, hogy a szakértő felül akarja-e vizsgálni korábbi véleményét, pusztán eljárási és módszertani kérdés volt. A szakértő azonosította a kiegészítő vizsgálat alapjául szolgáló iratokat, adathordozókat, majd határozottan kijelentette, hogy korábbi megállapításait – némi pontosítással – fenntartja. Ezzel összefüggésben nem adott jogalapot, inkább a benyújtott megállapítások (okiratok és elektronikus akták) és azok tartalmának keresztvizsgálatára támaszkodott.

A „b)” kérdés, amely a két cég „számviteli szabálysértéseire” vonatkozó szakértői megállapítások helytállóságát vizsgálta, vegyes kérdés volt. A kérdést a tényállás (számvitel rendjének megsértése) jelölésére a büntetőjogi terminológiával fogalmazták meg, de a szakértő helyesen szűkítette a kört saját hatáskörére, és csak számviteli tényeket írt le. A szakértő konkrétan megjegyezte, hogy a meghatározott évekre vonatkozó jelentések nem jelentek meg, és a főkönyvi könyvelési és elemzési adatok nem állnak rendelkezésre; ebből szakmai (számviteli) következtetés született, hogy a számviteli törvény előírásait nem tartották be, ezek a hiányosságok hátráltatták a külső felülvizsgálatot, ellenőrzést. Ezért a szakértői vélemény⁴³⁹ ismerte a tényállást és a normatív számviteli megfelelést, és aminek eredményeként helytelenül hozott büntetőjog szerinti minősítő határozatot.

A „c)” kérdés – konkrétan a 2007-2008. évi számviteli törvény alapján a „jelentősen befolyásoló hiba” fogalmának vizsgálata és a „Btk. 403. § (4) bekezdése szerinti értelmezés” vizsgálata alapján történő véleményezés – egyértelműen jogi kérdések felé hajlik. A szakértő megjegyezte, hogy a „hibát” csak a meglévő számviteli nyilvántartások, kimutatások és jelentések adatainak a valósággal vagy az előírásokkal való összehasonlításával lehet megállapítani. Ezen alapnyilvántartások nélkül a számviteli hibák szakmailag nem magyarázhatók, így a büntetőjogi minősítés előfeltételei sem vizsgálhatók. Így a szakértői vélemény a jogi minősítést a bíróságra bízta, csupán a ténybeli/számviteli premisszák, a megállapítható ténybeli vagy számviteli premisszák dokumentálására terjedt ki. Az vizsgált szakvéleményhez kapcsolódó módszertani kerettel összefüggésben a szakértő külön kifejtette, hogy az aláírások valódiságának vizsgálata nem tartozik a megbízásába sem a hatáskörébe; a gazdasági eseményt igazoló aláírások meglétét formálisan elismerte, és az ügyben a felülvizsgálatát a benyújtott bizonylatok számszerű ellenőrzésére, a bizonylati lánc rekonstrukciójára alapozta. Ez a keret is azt mutatja, hogy a szakértő a neki feltett jogkérdések ellenére tudatosan is kerülheti azok megválaszolását.

Az „a)” kérdése tipikusan technikai kérdés. A „b)” kérdés jogilag van megfogalmazva, de a szakértő helyesen korlátozza annak hatókörét a számviteli megállapításokra, a beszámoló hiánya, a számviteli bizonylatok hiánya, valamint a számviteli törvény be nem tartására irányuló számviteli, szakmai megállapítások, és a szakértő nem alkalmazott büntetőjogi besorolást.

A „c)” kérdés kifejezetten büntetőjogi értelmezést ír elő; a szakértő ezt számviteli előfeltételekre vezeti vissza, és a nyilvántartások hiánya miatt kizárja a szakmai alapon történő „hiba” megállapításának lehetőségét, ezzel azonban a jogi kérdések körén belül maradt.

A tény és jogi kérdések elkülönítése, mintázatának felismerése növeli a szakvélemény felhasználhatóságát és bizonyító erejét, miközben a Be. logikájának megfelelően a büntetőjogi megállapítás felelősségét a bíróságra bízva a szakértői bizonyítást szakmai megállapításokra építve.

---

⁴³⁹ KSZ 112/2016. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

Ez a szakértői vizsgálat⁴⁴⁰ is rávilágít az átfogó és pontos nyilvántartás kritikus szerepére a vállalati pénzügyi beszámolás átláthatóságának és elszámoltathatóságának biztosításában, különösen a büntetőeljárásokban. A szakvélemény kulcsfontosságú eleme a bírósági eljárásnak, amely a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján megfelelő szakkérdések mellett és a szakértő szigorúan szakkérdésben adott válaszai mentén ad objektív értékelést. Fontos azonban azt is hangsúlyozni, hogy a kulcsfontosságú dokumentumok hiánya kizárja a teljesen megbízható következtetések levonását mind a szakmai, vagy számszaki hibákról, mind a jogsértésekről.

8.4.4. Költségvetési csalás, okirat-hamisítás és számvitel rendjének megsértése

Jelen igazságügyi szakértői vélemény⁴⁴¹ egy költségvetési csalás, okirat-hamisítás és számvitelrendjének megsértése vádjával indított büntetőeljárásra vonatkozik B. T. G., M. T., B. Sz. és B. J. vádlottak ellen. A szakértőt a Balassagyarmati Ítéltábla jelölte ki a B. Sz. Kft. pénzügyi tevékenységének elemzésére, és a B&B M. Kft. 2007 és 2008 között, arra összpontosítva, hogy ezek a cégek csalárd gyakorlatok révén jogellenesen csökkentették-e az állam adóbevételét.

A vizsgálat alapját több, mint 6500 oldalnyi irat, köztük adóbevallások, bankszámlakivonatok és bírósági jegyzőkönyvek képezték, amelyeket értelmezési és egyeztetési módszerekkel, a mögöttes gazdasági események vagy aláírások hitelességének ellenőrzése nélkül vizsgáltak meg. A szakértő feladata annak megállapítása volt, hogy a cégek folytattak-e olyan tevékenységet, amely jogellenes adócsökkentéshez vezetett, konkrétan fiktív számlákkal és megtévesztő ügyletekkel.

A szakértő megállapította, hogy a B. Sz. Kft. áfa- és társaságiadó-bevallásokat nyújtott be eltérésekkel, hiányzó dokumentációval, ami jelentős – 2007-ben 30 millió forint feletti, 2008-ban közel 95 millió forintos – adó alul fizetést eredményezett. nem hitelesnek minősített számlák kiállításában vett részt, ami több tízmillió forint értékű áfa-visszaigénylést és társaságiadó-kötelezettséget eredményezett.

Hangsúlyozta, hogy a számlák valódiságának és az ügyletek valós gazdasági tartalmának megállapítása meghaladja a számviteli és adózási szakértelmet, az ilyen értékelések jogi kérdések. Az elemzésből kiderült, hogy mindkét cég olyan gyakorlatot folytatott, amely valószínűleg fiktív számlázással járt, a G. B. Sz. Kft. által kiállított számlákkal, és a B. Sz. Kft. valós gazdasági események hiánya, regisztrációs problémák és az igazoló dokumentumok hiánya miatt nem minősül valódinak. A szakértő megállapította, hogy a cégek képviselői nem teljesítették beszámolási, könyvelési és nyilvántartási kötelezettségeiket, ami akadályozta vagyoni helyzetük megfelelő áttekintését és ellenőrzését. A banki tranzakcióelemzés kimutatta, hogy a B&B M. Kft.-től átutalt pénzeszközök a B. Sz. Kft.-nek. gyakran azonnal készpénzben vették fel, ami felveti a jogellenes pénzmozgások gyanúját.

Az ügyben a szakértő nem értett egyet a kinevezett könyvvizsgáló egyes következtetéseivel, különös tekintettel a számlák fiktív minősítésére, hangsúlyozva, hogy az ilyen ítéletek jogi megállapítások, nem szakértői értékelések.⁴⁴² A szakértő kiemelte azt is, hogy a magatartással összefüggő felelősség a társasági képviselőket terheli, törvényi felhatalmazásuk és kötelezettségeik alapján.

---

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ KSH 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, kirendelő Balassagyarmati Törvényszék, Ügyszám: 7.B. 114/2014/39

⁴⁴² Ügyszám: 7.B. 114/2014/39

Összességében a szakértő arra a következtetésre jutott, hogy a társaságok képviselőiken keresztül adókötelezettségüket jogellenesen csökkentő magatartást folytattak, amelynek mértékét a számlák, a banki tranzakciók, és a jogszabályi rendelkezések részletes elemzése támasztja alá.⁴⁴³

A szakértő amellett, hogy hangsúlyozta azt, hogy a megállapítások a vizsgált dokumentumokra korlátozódnak, és nem terjednek ki a vizsgálat körén kívül eső összes ügylet vagy dokumentum hitelességére vonatkozó szélesebb körű megítélésre. Összességében ebben a szakvéleményben a szakértő kiemeli a tényszerű számviteli értékelések és a jogi minősítések megkülönböztetésének fontosságát, és rámutat a kirendelő hatóság által az alperesek magatartásának körültekintő jogi értékelésére irányuló kérésére.

Ebben a szakvéleményben⁴⁴⁴ a szakértő álláspontja szerint a fiktív, illetve a valós gazdasági tevékenység megállapítása nem számviteli, hanem jogi kérdés, így a szakértő szerepe a rendelkezésre álló pénzügyi adatok elemzésére korlátozódik a hatályos törvényi és szabályozási keretek között. A szakvélemény azzal zárul, hogy emlékeztet arra, hogy érvényessége a konkrét ügyre és a vizsgált dokumentumokra korlátozódik, és nem szabad más összefüggésekre, ügyekre kivetíteni, illetve független jogi ítéletek alapjául használni.⁴⁴⁵

A kirendelő végzés az alábbi szakértői kérdések megválaszolását írta elő:⁴⁴⁶

- A rendelkezésre álló valamennyi adat figyelembevételével állapítsa meg a szakértő, hogy a B. Sz. Kft. 2007-2008. évben végzett gazdasági tevékenysége során az általános forgalmi adó és társasági adó tekintetében a költségvetés adóbevételét jogosulatlanul csökkentette-e; ha igen, mely vádlott személyéhez köthetően, mely magatartással, és milyen mértékben?
- A rendelkezésre álló valamennyi adat figyelembevételével állapítsa meg a szakértő, hogy a B&B M. Kft. 2007-2008. években, a G. B. Sz. Kft.-el és a B. Sz. Kft.-el kötött munkaerő-kölcsönzési szerződésekhez kapcsolódó gazdasági tevékenysége során 2007-2008. évben a költségvetés adóbevételét, áfa- és társasági adó tekintetében jogosulatlanul csökkentette-e;
- Ha igen, mely vádlott személyéhez köthetően, mely magatartással, és milyen mértékben?
- Az 1. és 2. kérdések megválaszolása során a társasági adó szempontjából részletezze a szakértő a társasági adóalap meghatározásának módszerét, és az adóalap csökkentő tételek meghatározása során figyelembe veendő szempontokat.
- Dr. B. E. igazságügyi könyv- és adószakértő a 2014. január 10-én kelt kiegészítő szakvélemény 9. oldalán (nyomozati iratok XXII. kötet 69. oldal) megállapítást tesz a vonatkozásban, hogy a B&B M. Kft. a B. Sz. Kft. 2008. évi fiktív számláinak értékét maradéktalanul átutalta, annak 12031005-00160975-00100008 számú számlájára, mely jóváírásokat B. G. T., mint a bankszámla felett jogosultságra kijelölt személy készpénzben felvette. Ezen szakértői megállapítás ellenőrzése érdekében a szakértő a nyomozati iratok között szereplő bankszámla kivonatok adatainak értékelésével kövesse nyomon szakértői módszerrel a B. Sz. Kft. 2008. évi fiktív számláinak ellenértékének sorsát; párosítsa össze az ellenérték beérkezését, átutalását, és annak esetleges készpénzben történő felvételét ügyletenként.
- Mindezek alapján ellenőrizze a szakértői megállapítás helyességét.

⁴⁴³ KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁴⁴⁴ KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁴⁴⁵ Uo.

⁴⁴⁶ Uo.

- Állapítsa meg a szakértő, hogy a B. Sz. Kft. és a B&B M. Kft. képviselője a vizsgált időszakban megszegték-e a számviteli törvényben vagy annak felhatalmazásán alapuló jogszabályban előírt beszámoló készítési, könyvvezetési, könyvvizsgálati kötelezettségüket, a bizonylati rendet és fegyelmet, ha igen, konkrétan mely rendelkezéseket, milyen magatartásukkal sértettek, és esetlegesen az adott üzleti éveket érintően lényegesen befolyásoló hibát idézett-e elő, a társaságok vagyoni helyzetének áttekintését megghiúsította-e?
- Az 1.-2. és 3.- 4. pont alatti válaszai alapján a szakértő értékelje a dr. B. E. által készített szakértői véleményben foglalt megállapítások, továbbá a K. R. által készített magánszakértői véleményben szereplő megállapítások szakmai megalapozottságát.

Az eljárás során a védelem kifogásolta, hogy az ügyben eljáró szakértő, ugyanazon gazdasági eseményről kiállított számlát az egyik adónem esetében valótlanul minősítette, a másik adónem esetében viszont valósan elfogadva számolta ki az adóbevétel-csökkenés mértékét. Ehhez a szakértő az esetleges adóhiány megállapítására az egységes értékelés elvét alkalmazva értékelte ugyanazon gazdasági eseményről kiállított számviteli bizonylatot.

A szakértőnek a szóban forgó kirendelésben⁴⁴⁷ előírt fenti kérdéssor vegyesen tartalmaz tisztán szakkérdéseket és kifejezett jogkérdéseket. Általánosságban elmondható, hogy a szakértő kizárólag tényeket tár fel, leegyszerűsítve tehát számít és módszertant ismertet. A jogi minősítés, a „jogosulatlanul” vagy „megszegte-e” típusú megállapítás pedig a hatóság és a bíróság feladata. Ennek fényében a B. Sz. Kft. és a B&B M. Kft. esetében feltett első két kérdés – miszerint a vizsgált években az áfa és társasági adó tekintetében a költségvetés bevétele „jogosulatlanul” csökkent-e, és ha igen, mely vádlott, milyen magatartással, milyen összegben – jogkérdés. Ebben a formában a kérdés a bűncselekményi minősítés és a felelősség kiosztása felé irányítja a szakértőt. A szakértő úgy segítheti a hatóságot ezzel szemben, ha például - az esetről és az elemzett szakvéleményre alapozva-, feltárja és számszerűsíti az adóalap- és adókülönbözeteket a rendelkezésre álló bizonylatok, főkönyvek, bevallások és banki tételek egybevetésével, továbbá például azonosítja azokat az okirati és könyvviteli eltéréseket, amelyek az adókötelezettség számítását érintik. A személyhez kötött felelősségi elem és a „jogosulatlanság” jogi minősítése a bíróság dolga.

A társasági adó szempontjából kért módszertani ismertetés az ügyben⁴⁴⁸ szakkérdés. A szakvéleményből rekonstruálva a szakértő feladata itt az alkalmazott számítási elvek, adóalap-módosító tételek és hivatkozott normák rendszerezett bemutatására irányult, a forráshelyek pontos jelölésével és reprodukálható számítási melléklettel.⁴⁴⁹ Ez az eljárás ebben az ügyben a bíróság bizonyíték-értékelését közvetlenül segítette, a szakértő részéről jogi következtetés nem történt.

A korábbi szakértői megállapítás ellenőrzésére irányuló, a pénzmozgások ügyleteként történő összehasonlítása szintén tiszta szakkérdés. Ugyanezen szakvélemény alapján a helyes teljesítés itt a bankszámlakivonatok, a könyvelési naplók és a bejövő-kimenő számlák tételeinek időrendű egyeztetése, az ellenérték beérkezésének, tovább-utalásának és a készpénz felvételének láncolatossága kimutatása. A kirendelésben szereplő zárómondat, amely a „szakértői megállapítás helyességének” ellenőrzését kéri, csak akkor marad jogtisztta, ha a szakértő a másik szakvéleményt a módszertan, az adatforrás és a számítási eredmény oldaláról elemzi, és nem nyilvánít minősítő, vagy jogi értéktételeket.

⁴⁴⁷ KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁴⁴⁸ Ügyszám: 7.B. 114/2014/39

⁴⁴⁹ KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

A számviteli kötelezettségek „megszegésére”, a „lényegesen befolyásoló hiba” előidézésére és a vagyoni helyzet áttekintésének „meghiúsítására” vonatkozó kérdés ebben a megfogalmazásban és konkrét ügyben jogkérdés, mert a számviteli törvény és a Btk. 403. § terminusait anyagi jogi minősítésként kéri kimondani. A szakvéleményből kiindulva ebben a szakértő feladata, hogy például a vizsgált időszak könyvvezetése, a bizonylati rendje és a beszámoló a számviteli előírások mentén zajlott, milyen konkrét hiányosságok azonosíthatók, ezek mekkora számszerű hibahatást eredményeztek az adott üzleti évet érintően, és a hibaösszeg hogyan viszonyul a beszámolóban szereplő releváns küszöbértékekhez. A „megszegte-e”, „megfelel-e” stb., a „lényegesen befolyásoló” jogi következtetés levonását a bíróságra kell hagynia.

A más szakvélemények szakmai megalapozottságának értékelésére irányuló kérdés önmagában elfogadható, amennyiben a szakértő kizárólag módszertani, adatforrás- és számítás-ellenőrzést végez, rámutat a reprodukálhatóságra, az esetleges inputhiányokra, kettős könyvelési egyezőségekre vagy ellentmondásokra, és tartózkodik a felek álláspontjának jogi értékelésétől. Így növeli a szakvélemény a bizonyítékok átláthatóságát anélkül, hogy jogi minősítéssel csúszna.

Az egységes értékelés elvének érvényesítésére irányuló utolsó kérdés – miszerint ugyanazon gazdasági eseményhez kapcsolódó bizonylatot az adónemek között egységesen kell kezelni – helyes irány. Szakkérdésként azt kell kérni, hogy a szakértő azonos forrásokra és tényállási alapon egységes ténymegállapítást tegyen a gazdasági esemény valóságáról, és ebből kiindulva, az egyes adónemek eltérő materiális szabályait figyelembe véve, külön mutassa be a számszaki következményeket. A jogi minősítést és a bizonyítási teher megítélését e körben is a bíróság végzi.

A szakvéleményből⁴⁵⁰ látható, hogy jogkérdést tartalmaznak azok a felhívások, amelyek a „jogosulatlan adóbevétel-csökkentés” kimondását, a felelősség személyhez kötését és a számviteli kötelezettségek „megszegésének” megállapítását várják a szakértőtől. Ezeket úgy kell átfogalmazni, hogy a szakértő tényeket azonosítson, dokumentum- és pénzforgalmi egyezőséget vizsgáljon, hibákat számszerűsítsen és módszertant tegyen ellenőrizhetővé. Szakkérdésnek minősül a módszertani leírás, a számítások elvégzése, a pénzáramlások párosítása és a más szakvélemények szakmai-technikai kontrollja. Szakkérdések esetében a kutatásaim alapján a kérdésfeltevés ellenőrizhető tényre, adatforrásra és reprodukálható számításra irányul. Így marad elválasztva a szakmai bizonyítás és a bírói jogértelmezés, és így őrizhető meg a szakvélemény bizonyító ereje a törvényes keretek között.

A hét kérdésből az 1., 2., és 5. kérdések nem szakkérdések, inkább vegyes kérdések, míg a többi kérdés ebben a kirendelésben tiszta szakkérdésnek nevezhető. A szakvéleményre alapozva az 1–2. kérdéseket úgy lehet célszerű megfogalmazni, hogy a szakértő egyértelműen és kizárólag tényeket, számításokat és irathivatkozásokat rögzítsen jogi minősítés nélkül, ezzel leszűkül a jogkérdésekben a válaszadás elvi lehetősége:

- Például a szakértő készítsen tételes kimutatást mindkét társaság (külön-külön) vizsgált éveire az áfa- és társasági adó-kötelezettséget befolyásoló könyvelési tételekről, azok összegéről és irati alapjáról; jelölje meg, hogy például mely főkönyvi számlák, bankkivonatok, szerződések és teljesítési igazolások szolgáltak alapul, és ezek mely soraira/mezőire támaszkodott.
- Készítsen számítási mellékletet, amelyben rekonstruálja az adóalap- és adóösszege-változásokat időszakonként és jogcímenként, és mutassa ki a könyvelt és a

⁴⁵⁰ KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

jogszabályszerűen esedékes (normatív) elszámolás közötti különbségeket. A pénzáramlások igazolására egyeztesse a számlák kiegyenlítését a banki jóváírásokkal, átutalásokkal és készpénzfelvételekkel ügyletenként; rögzítse az egyezőségeket és az eltéréseket, azok számszaki hatásával. A személyi felelősség, a „jogosulatlanság” és bármely büntetőjogi következtetés levonása a hatóság/bíróság feladata.

Az 5. kérdést célszerű ebben az esetben például számviteli kötelezettségek tényleges teljesítésének feltárására szűkíteni példaképpen az alábbiak szerint:

- Például a szakértő sorolja fel és dokumentálja, hogy a vizsgált időszakokban a beszámolási, a könyvvezetési és a bizonylati rendből mely elemek teljesültek és melyek maradtak el; írja le a feltárt hibák természetét (például időbeli elhatárolás, bizonylati hiány) és tételesen számítsa ki azok előjelétől függetlenül az összesített hatását az adott üzleti év nettó árbevételéhez és a mérlegfőösszeghez viszonyítva.
- Jelölje meg például, hogy a számított értékek elérik-e a rögzített küszöbértékeket, továbbá vizsgálja meg, hogy fennállt-e olyan hiányosság (például az analitikák és a főkönyv közötti nem megfeleltethetőség vizsgálata), amely a tárgyévi vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet áttekinthetőségét, mint a megbízható és pontos beszámolás alapkövét⁴⁵¹ akadályozta.

A jogi minősítés itt sem képezheti a szakvéleményben adott válasz részét; a szakértő kizárólag a tényállási alapot és a számszaki viszonyokat tegye ellenőrizhetővé. Itt is fontosnak tartom megjegyezni, hogy a teljes körű dokumentáció, az adatforrások világos módon történő azonosíthatósága, megjelölése, a számítási módszertan leírása, annak részletes ismertetése, valamint a független ellenőrzés lehetővé tétele az ellenőrizhetőség biztosítása érdekében kiemelt szerepet játszik a szakvélemények felhasználhatóságában.

---

⁴⁵¹ A Számvitelről szóló 2000. évi C. törvény (Sztv.) írja elő ezeket a követelményeket.

IX. A csődbűncselekmény kapcsán indult büntetőeljárásban felmerülő szakértői vizsgálat és szakkérdések köre

9.1. A csődbűncselekmény szakértői vizsgálata

Általánosan elfogadott és a *iura novit curia* elv által kimondott nézet, hogy míg a felek felelőssége a tények ismertetése, addig a bíróság feladata a szükséges jogi minősítés elvégzése.⁴⁵²

A fizetéseképtelenség és a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet a büntetőjogban jogi minősítő kategóriák (a Btk. 404. § – csődbűncselekmény – normatív elemei). A bíróság a *iura novit curia* elv alapján maga végzi el e jogi minősítést, amihez nem szükséges külön polgári felszámolási döntés a fizetéseképtelenség kimondásáról. A szakértő feladata nem e jogkövetkeztetés levonása, hanem azoknak a tényadatoknak a feltárása és módszertani értékelése, amelyekre a bíróság a minősítést alapíthatja, ilyenek az esedékes és lejárt tartozások állománya, rendelkezésre álló likvid eszközök, fedezeti arányok, pénzforgalom, cash-flow, hitelezői struktúra stb.

Fizetéseképtelenséget a bíróság a felszámolási eljárás keretében mond ki, és ebben nem rendelkezik szabad mérlegeléssel. Ha az 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról (Cstv.) 27. § (2) bekezdésében rögzített bármely feltétel megvalósul, a fizetéseképtelenséget ki kell jelentenie, függetlenül attól, hogy az adós adott esetben ténylegesen elő tudná-e teremteni a teljesítés fedezetét.⁴⁵³ A fizetéseképtelenség tehát jogi minősítés, bináris állapot, vagyis a gazdálkodó szervezet vagy fizetéseképtelen, vagy nem az. Ennek megfelelően, ha a körülmények a mindennapi szemlélet szerint csupán a fizetéseképtelenség látszatát keltik, de a törvényi feltételek fennállnak, a bíróság a felszámolási eljárásban köteles a fizetéseképtelenséget megállapítani.⁴⁵⁴ A bíróság számára nincs lehetőség annak vizsgálatára, hogy az adós tartósan fizetéseképtelen-e, vagy csupán - kintlévőségei behajthatatlansága miatt - időleges likviditási gondokkal küszködik.⁴⁵⁵

A törvény a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet megfogalmazásával gyakorlatilag a vétkes gazdálkodás keretében már a csődhelyzet alapját képező fizetéseképtelenség bekövetkezését megelőzően is büntetni rendeli a hitelezők kielégítésének fedezetül szolgáló vagyon jogellenes elvonását.

A fizetéseképtelenség elkerüléséhez nem szükséges, hogy a hitelező újabb intézkedései kapcsán az adós minden esetben megerősítse az egyszer már közölt és vissza nem vont álláspontját.⁴⁵⁶ Nem állapítható meg az adós fizetéseképtelensége, ha az elismert tartozásának a megfizetését megfelelőségi nyilatkozat tételéhez kötötte.⁴⁵⁷ Ha az adós a felszámolása iránti kérelem tárgyává tett követelést az eljárás alatt teljes egészében kifizeti, fizetéseképtelensége arra hivatkozással nem állapítható meg, hogy a tőke után felszámított, de az eredetileg nem vitatott számlában nem szereplő, az eljárásban pedig már vitatott kamatot nem fizette meg.⁴⁵⁸

A Cstv. megfogalmazása egyértelművé teszi, hogy bár a gazdálkodó szervezet működése a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően is jogszerű, azonban a

⁴⁵² C-497/13. sz. Froukje Faber ügy 38. pontja

⁴⁵³ A Cstv. 27. § (2) bekezdésében rögzített bármely feltétel.

⁴⁵⁴ Mohai Máté, A csődbűncselekmény egyes kérdései a fizetéseképtelenségi jog szemszögéből, különös tekintettel a felszámolás elrendelését követő elkövetésre, JURA, 2016/1., 255-256.

⁴⁵⁵ Kúria BH 2001.392. számon közzétett eseti döntése

⁴⁵⁶ BH 2003.469

⁴⁵⁷ BH 2004.423

⁴⁵⁸ BH 2002.451

gazdasági társaság vezetői a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) Harmadik Könyvében (A jogi személy) foglalt kötelezettségeiket vétkeesen megszegik, és ezzel a hitelező kielégítésére szolgáló vagyont csökkentik.

A Ptk. 3:118. § [A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége] alapján, ha a gazdasági társaság jogutód nélkül megszűnik, a hitelezők kielégítetlen követelésük erejéig, kártérítési igényt érvényesíthetnek a társaság vezető tisztségviselőivel szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a társaság fizetéseképtelenségével fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe. Ez a rendelkezés végelszámolással történő megszűnés esetén nem alkalmazható.⁴⁵⁹

A csődbűncselekmény ezen vizsgált esetében⁴⁶⁰ épp a törvényben meghatározott elkövetési magatartások idézik elő az adós fizetéseképtelenségét – vagy annak látszatát – ezért ezeket a csődeljárás vagy a felszámolási eljárás elrendelése előtt kell megvalósítani. E magatartások utóbb azáltal válnak büntethetővé, hogy az adott eljárásokat megindítják. A megindítás időpontjának meghatározásakor csődeljárás esetén az adós kérelmének bírósághoz történő megérkezése, felszámolási eljárás esetében pedig az illetékes törvényszékhez való beérkezési időpontja az irányadó.

A jogi értelemben vett, csődtörvény által megfogalmazott fizetéseképtelenséget a bíróság akkor mondja ki, ha – nagy vonalakban – az esedékességet követő 60 napos határidő eredménytelenül telik el.

Szintén szakkérdés körébe tartozó annak megállapítása, hogy a tényleges fizetéseképtelenség már a bírósági megállapítás előtt fennáll-e. Ebben az időszakban gyakori, hogy házkutatás foganatosítását követően nem kerülnek előtalálásra a gazdálkodó szervezettel összefüggő könyvelési iratok, legyen az mérleg, eredmény kimutatás, beszámoló stb. Ez esetben képtelenség – vagy csak nagyon nehéz – a rekonstrukció, a gazdálkodó szervezet vezetője számvitel rendjének megsértése miatt felelhet. Azok az „ügyesebb” ügyvezetők pedig, akik már korábban tervezték a szándékos vagyonszünetet akként mentik ki magukat a számvitel rendje megsértésének felelőssége alól is, hogy ismeretlen tettes ellen feljelentést tesznek lopás végett a gazdálkodó szervezet minden releváns iratanyagára vonatkozóan. A lopás ténye azonban szinte 100%-ban kizárható, csakhogy a rendőrségi nyomozásmegszüntető határozatot gyakran a NAV által kiállított megszüntető határozat is követi.⁴⁶¹

A szakértő továbbá a rendelkezésére álló könyvelési anyagok függvényében megállapíthatja azt is, hogy a vizsgált társaságnak egy kérdéses keltezésen, mint például szerződés aláírásakor milyen lejárt tartozása és követelése volt. Erre szolgálhat például az vizsgálati iratok között az adott időpontra vonatkozó vevő és szállító nyilvántartás.

Mivel a leendő bevételek elérése érdekében leendő ráfordítások, költségek is keletkeznek, így a leendő bevétel sem a vagyont, sem a fizetőképességét önállón nem befolyásolja csak a leendő ügyletek pénzügyileg megvalósított nyeresége gyakorol hatást a társaság fizetőképességére, és vagyonára. Így az arra a kérdésre adható megállapítás, hogy a könyvekben szereplő követeléseken kívül milyen bevételekre számíthatott a társaság indifferens a társaság vagyoni helyzetére, illetve arra nézve, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet mikor alakult ki egy társaság életében.

A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésének időpontját a vizsgált időszakban a Cstv. 33/A.§. (3) bekezdése határozza meg, miszerint „a fizetéseképtelenséggel fenyegető

⁴⁵⁹ 2013. évi V. törvény (Ptk.) 3:118. § [A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége]

⁴⁶⁰ KSZ 14/2016 sz. szakvélemény

⁴⁶¹ Uo.

helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondosság mellett látniuk kellett, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.”⁴⁶²

Ez a meghatározás közgazdasági megközelítésben azt jelenti, hogy az az időpont, amikortól egy gazdálkodó szervezetnél fizetéseképtelenség veszélye tartósan fennáll. Nem egyedi, eseti jelleggel, hanem tartósan, amit már bármilyen nagyságrendű társaság vezetésének is érzékelnie kell. Ez következik a fizetéseképtelenség Cstv. 27.§ (2) bekezdésének meghatározásából is.

A fizetéseképtelenség akkor áll fenn, ha a cég esedékességkor képtelen visszafizetni adósságát.⁴⁶³ A fizetéseképtelenségnek lehetnek „enyhébb” esetei, amikor az adós csak átmeneti fizetési gondokkal küzd az adott időpontban vagy adott rövid időszakban, ekkor még haladékok kérésével, megegyezéssel, esetleg átmeneti kölcsönökkel tovább működhet. Igaz, már ekkor is fennáll a közgazdasági fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet. Egy felelős cégvezetés nem várja meg az esedékesség lejártát, hanem már előtte intézkedik a likviditási gondok megoldására.

Mindezek ellenére, figyelembe véve a fizetéseképtelenség jogi meghatározását, továbbá azt, hogy általában a fizetéseképtelenség nem egyik-napról a másikra alakul ki („nem hirtelen halál”), a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet kezdő időpontja azon időponttól határozható meg, amikor a fizetéseképtelenség veszélye már tartósan fennáll. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet létrejöttének vizsgálata során nem elegendő csak a társaság bankszámláján, és pénztárában levő pénz értékét vizsgálni, vagy csak azt nézni, hogy ebből egy adott kötelezettséget ki tudna-e elégíteni, de az sem elegendő, hogy a társaság vagyona fedezi-e az összes tartozását.

A hazai jogrendben a deklarált fizetéseképtelenség három formát ölthet. A csődeljárás során az adós csődegyezség megkötése érdekében fizetési haladékokat kezdeményez, illetve csődegyezség megkötésére tesz kísérletet. A felszámolási eljárás célja pedig, hogy a fizetéseképtelen adós jogutód nélküli megszűntetése során a hitelezők a törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek. A végelszámolási eljárás során a nem fizetéseképtelen gazdálkodó szervezet a jogutód nélküli megszűnését elhatározva a hitelezőit kielégíti.⁴⁶⁴

A tartós fizetéseképtelenség veszélyének fennállását első megközelítésben az éves beszámolókból képzett, különböző pénzügyi mutatókból levont következtetések alapján szokták vizsgálni.

Másik ügyben felmerült, egy jogkérdésre példa, hogy a felszámolási eljárásban jogerősen jóváhagyott közbenső mérlegnek van-e ítélt dolog hatálya, azaz a közbenső mérleg jogerős bírósági határozattal történt jóváhagyása után az annak alapján történt teljesítéseket követően, a hitelezői igény besorolását a felszámoló saját hatáskörében módosíthatja-e vagy sem.⁴⁶⁵

9.2. A szakértői vizsgálatról csődbűncselekmény kapcsán

A csődbűncselekmények kapcsán tanulmányozott szakvéleményekre alapozva tipikus

⁴⁶² 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról (csődtörvény) 33/A.§. (3)

⁴⁶³ Blum, Marc, Csődbe jutó vállalatok diszkriminancia-analízise (Failing company discriminant analysis), Journal of Accounting Research 1974. 12(1)., 25. <https://doi.org/10.2307/2490525> (2023. 08. 01.)

⁴⁶⁴ Kristóf Tamás, A gazdasági szervezetek fennmaradásának és fizetőképességének előrejelzése, PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest 2008., 40. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/370/1/kristof_tamas.pdf (2023. 08. 01.)

⁴⁶⁵ EBH 2011.2333. számon közzétett eseti döntés

kérdésként merül fel a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet kialakulási időpontjának megállapítása, amely nem érdekében az alábbi hazai viszonyokra adaptált csőd (fizetéseképtelenség) előrejelzési modellek függvény értékeinek meghatározása segítheti a szakértőt a szakkérdések megválaszolásában, mint például az a KSZ 14/2016 intézeti ügyszámú ügyiratban is megjelent:

- többváltozós diszkriminancia analízis
- építőipari átlagokkal korrigált diszkriminancia analízis
- építőipari átlagokkal korrigált logisztikus regresszió számítás.

Az informatikai technológia és a szakértői rendszerek fejlődésével egyre összetettebb modellek alakultak és alakulnak ki, de nem létezik egy alapjában elfogadott általános modell, amely alapvetően abból fakad, hogy a csőd fogalmát illetően sincs egységes álláspont.⁴⁶⁶ A felszámolási eljárás alá került cégek végső felszámolása jelentheti a csődöt.

A fizetéseképtelenség, illetve a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezési időpontjának megállapítására részletesebb és mélyebbre ható adatvizsgálati módszerek is alkalmazhatóak, amennyiben például egy ügyben már két eltérő szakvélemény mellett a jelenleg ismert nemzetközi, és hazai módszerek alkalmazásával a lehető legpontosabb vizsgálati eredményre kell jutni.

Az első többváltozós statisztikai modell az ún. Altman-modell, amely a csőd pontos becsléséhez több változó együttes alkalmazását használja. Altman 33 vállalatpár pénzügyi mutatóit (fizetőképess és fizetéseképtelen) vizsgálta 1946 – 1964 között többváltozós diszkriminancia elemzés segítségével. Az általa meghatározott lineáris diszkriminancia egyenlet Z értéke alapján választhatók szét a fizetőképess és fizetéseképtelen vállalatok:

$$Z = 0,012 \cdot x_1 + 0,014 \cdot x_2 + 0,033 \cdot x_3 + 0,006 \cdot x_4 + 0,999 \cdot x_5, \text{ ahol:}^{467}$$

x_1 = működő tőke/mérlegfőösszeg

x_2 = eredménytartalék/mérlegfőösszeg

x_3 = EBIT/mérlegfőösszeg

x_4 = saját tőke piaci értéke/kötelezettségek könyv szerinti értéke

x_5 = árbevétel/mérlegfőösszeg.

Az Altman által megalkotott modell öt pénzügyi mutatón alapszik, ugyanakkor 95 százalékos pontossággal különíti el a fizetőképess és nem fizetőképess vállalatokat.

A nemzetközi gyakorlatban leginkább az alábbi típusú modelleket alkalmazzák:⁴⁶⁸

Többváltozós diszkriminancia analízis

Olyan eljárás, amely előre definiált osztályokba sorolja a több változó szerint jellemzett megfigyelési egységeket. Főként kvalitatív függő változók esetén használják, ami

⁴⁶⁶ Constand, L. Richard – Yazdipour, Rassoul, Vállalati csődmodell-előrejelzések: kritikai szemle és a legújabb kutatási eredmények áttekintése (Firm failure prediction models: a critique and a review of recent developments, *Advances in Entrepreneurial Finance: With Applications from behavioral Finance and Economics*), Springer Science and Business Media 2011.,185–204.

⁴⁶⁷ Altman, Edward I., Pénzügyi mutatók, diszkriminancia-analízis és a vállalati csőd előrejelzése (Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy), *Journal of Finance*, 1968. 23(4). 589–609. <https://doi.org/10.2307/2978933> (2023. 08. 01.)

⁴⁶⁸ Virág Miklós – Kristóf Tamás, Iparági rátákon alapuló csödelőrejelzés sokváltozós statisztikai módszerekkel, *Vezetéstudomány* 2006. XXXVII. évf. 1. sz., 1-11. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1048/1/vt_2006n1p25.pdf (2023. 08. 01.)

csődelőrejelzés esetén a fizetőképés és a fizetéseképtelen osztályokat jelenti.⁴⁶⁹

Logisztikus regresszió elemzés

Kiválóan alkalmazható a magyarázó változók és a bináris válaszadás valószínűsége közötti összefüggés modellezésére. A magyarázó változók folytonos változók vagy kategória képző ismérvek egyaránt lehetnek. Az eredményváltozó dummy-változó (fizetőképés vagy fizetéseképtelen).⁴⁷⁰

Rekurzív partícionáló algoritmus

A rekurzív partícionáló algoritmus döntési fákat vagy más néven klasszifikációs fákat állít elő. A döntési fa előállítás iteratív folyamat, amely lépésről lépésre kétfelé osztja az adatokat.⁴⁷¹

Neurális hálók

A biológiai neurális rendszerek elvére felépített, hardver vagy szoftver megvalósítású, párhuzamos, osztott működésre képes információ feldolgozó eszközök.⁴⁷²

Az ismertetett szakértői eljárások alkalmazása szakértőnként eltérhet, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet kezdő időpontjának megállapítására nincs egységes, szakmailag elfogadott vizsgálati módszer, sem a szakértőknél, sem a felszámolóknál.⁴⁷³ Az alábbi módszerek különböző számviteli adatokon alapuló mutatószámokból, statisztikai módszerekkel próbálják előre jelezni az adott vállalkozás fizetéseképtelenségének valószínűségét.

Az alábbi szakértői vizsgálat egy vállalat fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet kialakulási időpontjának megállapítása érdekében a hazai viszonyokra adaptált csőd (fizetéseképtelenség) előrejelzési modellek függvény értékeit határozta meg. Módszertani szempontból a szakértői vizsgálat lehetséges mélységeinek ismertetése szempontjából érdekességgé az alábbiakban a szakértő által⁴⁷⁴ alkalmazott csődelőrejelzési módszertant szemléltetem egy hároméves periódusra, x , $(x+1)$, $(x+2)$ évekre, mint adott cégre vonatkozó vizsgált időszakokra rendelkezésre álló éves beszámolók adott, valós adatai alapján, amelyekből minden évre vonatkozóan ki lehet számítani a fizetéseképtelenségre vonatkozó releváns függvényértékeket.

A többváltozós diszkriminancia analízis alapján:

Év	Z Érték	nagyságjel	Viszonyszám	Minősítés
x	2,69300	>	2,61612	fizetőképés
$x+1$	1,99962	<	2,61612	fizetéseképtelen
$x+2$	2,17706	<	2,61612	fizetéseképtelen

A modell függvény Z értéke $(x+1)$ és $(x+2)$ évre vonatkozóan kisebb, mint a viszonyszám, így az adott mérleg adatok alapján 77,92%-os biztonsággal állítható, hogy a társaság fizetéseképtelensége $(x+2)$, azaz a harmadik évtől bármikor bekövetkezhetett volna.

Az építőipari átlagokkal korrigált diszkriminancia analízis eredménye:

Év	Z Érték	nagyságjel	Viszonyszám	Minősítés
x	4,45903	>	1,06252	fizetéseképtelen

⁴⁶⁹ Virág Miklós – Fiáth Attila – Kristóf Tamás – Varsányi Judit, Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés, válságkezelés, Kossuth Kiadó, Budapest 2013, 1-297.
https://books.google.hu/books/about/P%C3%A9nz%C3%BCgyi_elemz%C3%A9s_cs%C5%91del%C5%91rejelz%C3%A9s_v.html?id=RL2LCgAAQBAJ&redir_esc=y (2023. 08. 01.)

⁴⁷⁰ Uo.

⁴⁷¹ Uo.

⁴⁷² Uo.

⁴⁷³ Belovics i. m., 501.

⁴⁷⁴ KSZ 92/2015. sz. szakvélemény

x+1	5,30914	>	1,06252	fizetéseképtelen
x+2	5,90885	>	1,06252	fizetéseképtelen

Ezen modell kiszámított Z értéke minden évre vonatkozóan nagyobb, mint a viszonszám, így 82,91%-os biztonsággal állítható, hogy a társaság fizetéseképtelensége (x+1), a második évtől bármikor bekövetkezhetett volna.

Az építőipari átlagokkal javított logisztikus regresszió eredménye

Év	Z Érték	nagyságjel	Viszonszám	Minősítés
x	0,00075	<	0,48	fizetéseképtelen
x+1	0,00009	<	0,48	fizetéseképtelen
x+2	0,00005	<	0,48	fizetéseképtelen

Ezen vizsgálat során kiszámított Z érték minden évben kisebb, mint a viszonszám, így 85,47 %-os biztonsággal állítható, hogy a társaság x, első évtől bármikor fizetéseképtelenné válhatott volna.

A fentiekből az látható, hogy a nemzetközi, és a hazai szinten leginkább elterjedt, fentiekben ismertetett tudományos csőd előrejelző modellek alkalmazásával is megállapítható, hogy a társaság (x+3) évtől jogilag megállapított fizetéseképtelenségét, illetve ennek veszélyét a társaság vezetőinek már az első év végétől tehát látniuk kellett, illetve ésszerűen látniuk kellett volna; az adott vállalat ezen időponttól kezdve volt fizetéseképtelenséggel fenyegetett helyzetben.

Az egyes szakvélemények vizsgálatát tekintve kiemelem, hogy a szemléltetéshez használt értékek vizsgálati anyagtól függően eltérnek és önmagukban nem értelmezhetők, csak az adott ügy teljességében és a vizsgálat tárgyára vonatkozóan a feltett vizsgálati kérdés függvényében.

9.3. Szakkérdések csődbűncselekmény kapcsán

Ebbe a körbe tartoznak azok a kérdések – itt is hangsúlyos, hogyan teszik fel a kérdést –, amelyek tipikusan, de a teljesség igénye nélkül a szakértőnek a mérleg, eredmény-kimutatás, főkönyvi kivonat, elektronikus formátumú, főkönyvi számla forgalom alapján, könyvelt gazdasági események vizsgálatára irányulnak. Ezeknek a vizsgálata végezhető például az éves beszámoló adatok alapján; és elsősorban a saját tőke, jegyzett tőke, eredménytartálék, mérlegszerinti eredmény megállapítására irányul rendszerint a jelentős vagyonelemek vizsgálata mellett (részeseledések, adott kölcsönök). Ezek leírása, amennyiben a társaságok leírták, akkor a szakértő vizsgálhatja adott ügytől, feladattól függően, hogy a leírás már az előző évi záraskor például nem lett volna-e aktuális. Egy hasonló vizsgálat merülhet fel abban az esetben is, ha a bíróság szakértőhöz intézett kérdése arra irányul, hogy adott társaság vagyoni helyzete egy adott múltbeli napon kötött szerződés aláírásakor milyen volt. Illetve, hogy milyen összegű lejárt tartozása, követelésállománya volt a szerződés aláírásakor a gazdasági társaságnak, mely várható bevételekkel számolhatott.

A kutatás alapján az igazságügyi szakértői gyakorlatban az alábbi tipikus kérdések fordulnak elő a csődbűncselekmény büntette miatt indult büntetőeljárások során keletkezett szakvéleményekből kiindulva:

- A társaság fizetéseképtelensége mikor következett be?
- Volt-e olyan körülmény, amely belátható időn belül lehetővé tette a fizetőképesség helyreállítását?

- Fejtse ki álláspontját az igazságügyi könyvszakértő az elé terjesztett szakértői és kiegészítői szakértői véleményének megállapításairól.
- Egy az ügyben szereplő gazdasági társaság által kötött szerződés aláírásakor milyen volt a vagyoni helyzete?
- Milyen összegű lejárt tartozása, követelésállománya volt ekkor a gazdasági társaságnak, mely várható bevételekkel számolhatott?
- Valamint annak megállapítása is, hogy adott társaság fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete mikor alakult ki?
- Illetve az is szakértői megállapítást igényel, vagyis szakkérdések körébe tartozó megállapítás, hogy a történetek-e olyan például tagi folyósítások, amelyek nem a hitelezők érdekeit szolgálta?

Kiemelendő, hogy a szakértőnek alapvetően nem szakmai tapasztalata alapján kell megállapítania a likviditási, fizetési nehézségeket, hanem mindenkor a rendelkezésre álló, a tudomány jelen állásának megfelelő, és az elfogadott szakmai gyakorlatban alkalmazott vizsgálati módszerekkel elvégzett vizsgálat eredménye alapján kell véleményt mondania. Megállapítása nem lehet ellentmondásos, szakmailag nem alátámasztott.⁴⁷⁵

A Szaktv. 3. § (1) szerint az igazságügyi szakértő feladata, hogy a hatóság kirendelése vagy megbízás alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával döntse el a szakkérdést, és segítse a tényállás megállapítását.⁴⁷⁶

---

⁴⁷⁵ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről (Szaktv.) 3. § (1)

⁴⁷⁶ Uo.

X. A számviteli hiba és számvitel rendjének megsértése körébe tartozó szakkérdések

10.1. A számviteli hiba és a számvitel rendjének megsértése igazságügyi szakkérdései a büntetőeljárásban

A Btk. 403. §-a szerint, aki a számviteli vagy bizonylati kötelezettségeket megszegi, és ezzel (i) a „megbízható és valós képet” lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy (ii) az adott évre nézve a vagyoni helyzet áttekintését/ellenőrzését megghiúsítja, büntetett miatt felel. Minősítő eset többek között pénzügyi intézményi körben elkövetés. A „lényegesen befolyásoló hiba” küszöbét a törvény százalékos (nettó árbevétel és mérlegfőösszeg 20–20%) és abszolút (500 millió Ft) határértékekkel rögzíti.

Gyakori számviteli hibák közé tartozik az adózási módszerek helytelen kezelése, a hiányzó számlák és a hibás benyújtások, amelyek jelentős eltérésekhez vezethetnek a pénzügyi beszámolóknak.

A bírói gyakorlat azt jelzi, hogy a számviteli szabályok megsértése csak szándékosan történhet, az elkövetőnek tisztában kell lennie a cselekmény lényeges elemeivel. A törvényszéki könyvelőknek gyakran feladata a vizsgált cégek pénzügyi gyakorlatának értékelése, fizetőképességük és a számviteli előírásoknak való megfelelésük felmérése.

A fejezetben bemutatásra kerül igazságügyi adó- és könyvszakértői szakvéleményen keresztül a számviteli dokumentáció vizsgálata a fizetéseképtelenség és a számviteli törvénynek való megfelelés megállapítása érdekében. A megállapítások egyéssz hangsúlyozzák a pontos könyvvizetés és a jogszabályi előírások betartásának fontosságát a pénzügyi integritás megőrzésében, és másrészt a szakvélemény jog-és szakkérdés szemléletű elemzése a szakértőnek feltehető szakkérdések körét mutatja be a számvitel rendjének megsértése büntetett miatt indult büntetőeljárásban hangsúlyozva a jogkérdések hatóságra tartozó voltát, a jogkérdések és szakkérdések gyakorlatban történő minél pontosabb, realisabb elhatárolását célozva.

A változó szabályozási környezet megköveteli, hogy a könyvelők folyamatosan tájékozódjanak a pénzügyi beszámolót befolyásoló jogi változásokról, de alapvetően mégsem jogértelmezés a feladatuk, akkor sem, ha a számviteli szabályozás alapjául például maga a Sztv szolgál.⁴⁷⁷ A jogi keret biztosítja a normák szerinti működést, elősegítve az elszámoltathatóságot és az átláthatóságot, de a könyvelés a pénzügyi tranzakciók rögzítésének, elemzésének és jelentésének szisztematikus folyamatát jelenti, aminek illeszkednie kell – előírás szerint – különböző számviteli standardokhoz.⁴⁷⁸

A számvitel alapvetően inkább komplex számolási, pontosabban elszámolási művelet, amely során számos hiba léphet fel. Fontos különbséget tenni a tipikus számviteli, vagy tudatlanságból eredő hiba és a szándékos számviteli hiba között, amiatt is, hogy a Sztv. törvény alapján kerül kiszámításra az eredménykimutatás, így a tárgyévi adózás előtti eredmény is.⁴⁷⁹ Az adóalap megállapításához az adózás előtti eredményt az Sztv. előírásai alapján kell meghatározni.

---

⁴⁷⁷ Dennis Smith, Keresztutak mentén: A jog és a számvitel kapcsolódási pontjai a könyvvizetésben (Navigating the Crossroads: The Essential Intersection of Law and Accountancy in Bookkeeping), <https://accountingforeveryone.com/> (2024. 11. 23.)

⁴⁷⁸ Például az általánosan elfogadott számviteli elveknek (GAAP) és a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardoknak (IFRS), és a jogi szabályozási keretnek is.

⁴⁷⁹ 2000. évi C. törvény a számvitelről (Sztv.)

Ugyan a kiinduló pont a vállalkozás adózás előtti eredménye, az adóalap meghatározása azonban számos korrekciós tényező figyelembevételével történik.⁴⁸⁰

Tovább növeli az adózás előtti eredmény számításának központi szerepét az is, hogy Az adózás előtti eredmény számításának jelentőségét növeli, hogy a Tao tv. az adóalap meghatározása során alapvetően az Sztv. fogalomrendszerére épít, amelyet a Tao tv.-ben meghatározott adóalap-növelő és -csökkentő tételek korrigálnak.⁴⁸¹ Míg a Sztv. a vállalkozások érdekeit védi, az adókötelezettség teljesítésére vonatkozó szabályok betartása viszont jelentősen kevesebb mozgásteret ad, mivel az éppen a költségvetési bevételek beszedését célozza.⁴⁸² A könyvvizetés legyen az kettős, vagy egyszeres voltaképpen az adózás alapja.

Éppen ezért az adózás előtti eredmény megállapításánál, de valójában minden a számviteli mérlegben megjelenő és eredményhatással járó gazdasági esemény (vagyis összetett gazdasági esemény) esetén a számviteli hiba hatása nem elhanyagolandó. Jelentős összegű egyébként a hiba a Sztv. szerint, ha a hiba feltárásának évében, a különböző ellenőrzések során, egy adott üzleti évet érintően (évenként külön-külön) feltárt hibák és hibahatások – eredményt, saját tőkét növelő-csökkentő – (előjeltől független) abszolút értékének együttes összege meghaladja a számviteli politikában meghatározott értékhatárt. Minden esetben jelentős összegű a hiba, ha a hiba feltárásának évében az ellenőrzések során – ugyanazon üzleti évet érintően – megállapított hibák és hibahatások eredményt, illetve saját tőkét növelő vagy csökkentő, előjeltől független abszolút értékének együttes összege meghaladja az ellenőrzött üzleti év mérlegfőösszegének 2%-át. Amennyiben a mérlegfőösszeg 2%-a az 1 millió forintot nem haladja meg, úgy a hiba akkor minősül jelentős összegűnek, ha annak összege meghaladja az 1 millió forintot.⁴⁸³

Az értekezés jelen fejezete a számviteli törvény jogértelmezési és könyvelési kérdéseivel, gyakorlati hatásával foglalkozik a két feladat különbségére helyezi a hangsúlyt a számvitelben előforduló tipikus hibák bemutatásán keresztül. A jogkérdések és szakkérdések kapcsán az igazságügyi könyv-és adószakértőnek feltehető kérdések elemzését adja a számvitel rendjének megsértése gyanúja miatt indult büntetőeljárásban adott igazságügyi szakvélemények feldolgozásával.

A számviteli törvény alapvető keretként szolgál a számviteli szakma etikai megfelelésének és irányításának elősegítéséhez. Különösen jelentős a számviteli törvény és a büntetőjog kapcsolata; nemcsak az elfogadható pénzügyi magatartás határait jelöli ki, hanem megalapozza ezen határokat áthágók büntetőeljárás alá vonását is. Azonban az Sztv. előírásai jogkérdések körét alkotják, a számviteli tevékenységet szabályozva, de a számviteli gyakorlat kialakult folyamatait, kalkulusa, annak alkalmazása több éves hosszan tartó gyakorlatot igényel. Hangsúlyozandó, hogy a képzés szerepe és a megfelelő szakmai gyakorlat elengedhetetlen az Sztv. ismerete mellett. Fontos lenne a minősítés vizsgálata is és a képzés szerepének hangsúlyozása a számviteli hibák elkerüléséhez. A gondatlan hiba és a szándékos elkövetés közt jelentős különbség van, a számviteli törvény előírásainak összetettségét átgondolva ez a szakadék igen jelentős, és etikai, valamint integritási kérdéseket is felvet.

---

⁴⁸⁰ Ambrus Rita Anna, Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára. *Gazdaság & Társadalom, Journal of Economy & Society* 2015. különszám, 18-19. DOI: 10.21637/GT.2015.00.02

⁴⁸¹ A két törvény közötti összhangot az Art. és a Sztv. előírásainak biztosításához adóalap-korrekciós tételek biztosítják.

⁴⁸² Szakács Imre, *Az adózás nagy kézikönyve*, Budapest, KOMPLEX Kiadó, 2013., 119.

⁴⁸³ Sztv. 3. § (1) bekezdés 3. pont

10.2. A számviteli hiba

A szakértő elsődleges feladata a tények feltárása, ami elődlegesen a mi történt, mikor, milyen bizonylaton, milyen könyvelési lépéssel és milyen összegben kérdésekre irányul. Ebből következően külön kell választani a ténybeli hibát a jogi minősítéstől. A hiba jellege lehet egyszerű adminisztratív elírás, módszertani tévedés, gondatlanságból eredő mulasztás vagy tudatos torzítás, aminek a megállapításához a szakértő tényalapot szolgáltat, míg a minősítés a bíróságé.

A könyvelési gyakorlatban visszatérő gyakori hibatípusokra az alábbiakban hozok példát:⁴⁸⁴

- Bizonylati hiba: elírás, félreírás, hiányos adattartalom, duplikált vagy hiányzó bizonylat.
- Könyvelési rögzítési hiba: helytelen főkönyvi számla, hibás előjel, téves devizaárfolyam.
- Időbeli elhatárolási hiba: bevétel/költség rossz időszakban történő elszámolása.
- Értékelési hiba: mérlegtételek, különösen a tárgyi eszközök, immateriális javak vagy készlet, követelés értékelésekor elkövetett hiba, eszköz értékvesztésének vagy értékhelyesbítésének elmulasztása vagy téves mértéke.
- Leltár- és egyeztetési hiba: fizikai készlet és könyv szerinti állomány eltérése, bank- és partner-egyeztetés hiánya, vagy kommunikációs hiba.
- Konszolidációs/kapcsolt ügyletekkel összefüggő hiba: halmozódás, ki nem szűrt belső forgalom.

A hibalehetőségek eltérőek, ilyen a rosszul rögzített tény esete. Ez tipikusan olyan eset, amikor a gazdasági esemény valós (pl. áru ténylegesen mozog), de a könyvelési leképezés hibás: hibás a megállapított számlaosztály, rossz az időszak, hibás az árfolyam vagy a mennyiség. Ilyenkor a szakértő a bizonylati lánc, a készletmozgás, a szerződés és a teljesítési igazolás alapján rekonstruálja a helyes rögzítést, és számszerűsíti a hiba eredményre, saját tőkére gyakorolt hatását.

A ténszerűen rögzített hiba ezzel ellentétben pedig azt jelenti, hogy a számviteli könyvek pontosan tükrözik azt, amit a vállalkozás dokumentált – csak hogy maga a dokumentált tartalom téves (például fiktív teljesítés, valótlán mennyiség/ár, valótlán partner). Ilyenkor nem a könyvelési technika, hanem a bizonylati alap valóságtartalma a kérdés. A szakértő ilyenkor a valós teljesítést alátámasztó tárgyi és személyi bizonyítékok (szállítólevél, fuvarokmány, raktári nyilvántartás, műszaki átadás-átvétel, harmadik féltől származó egyeztetések) összevetésével jelzi, hogy a bizonylat a valós gazdasági eseményt követi-e.

A tudatosság (manipulatív szándék) megítéléséhez a szakértő közvetett tényeket sorolhat fel, ilyenek az ismétlődő mintázatok, az időszaki végpontokra koncentrált helyesbítések, az utólagos bizonylatcsere, összeférhetetlenségi körök, az irreális árazás, a teljesítés fizikai nyomainak hiánya, kapcsolat a számlalánc többi szereplőjével. Ezek ténybeli indikátorok, a szándék jogi értékelése nem a szakértő hatásköre.

A szakvéleményben célszerű minden hibát külön tételesen bemutatni, ilyenek az azonosító (bizonylatszám, dátum), a hibatípus, a feltárt ok, a korrigált elszámolás, és a hatás a beszámoló soraira. Ezzel biztosítható az ellenőrizhetőség és a „megbízható és valós kép” szempontjából a lényegesség számszerű megítélése.⁴⁸⁵

⁴⁸⁴ Ezek a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény által előírt bizonylati elv és bizonylati fegyelem megsértéséből fakadnak.

⁴⁸⁵ Sztv. 15. § a megbízható és valós képről

A kirendelés szövegezésekor az alábbi kérdések segítenek ténykérdésekre szorítani a szakértő feladatát, például:

- Állapítsa meg, hogy az X. számú számlához kapcsolódó teljesítést alátámasztják-e a rendelkezésre álló okiratok és készletmozgások; ha igen, jelezze a helyes időszakot és könyvelési számlákat.
- Számítsa ki az Y időszakra az időbeli elhatárolások helyesbítésének eredmény- és tőkehatását.
- Vizsgálja meg, hogy a Z tétel árfolyam-elszámolása megfelel-e a vonatkozó nyilvántartásoknak; ha nem, adja meg a korrekció összegét.

Kerülendő a jogkérdések feltevése a szakértőnek, amelyek például „minősül-e a hiba bűncselekménynek”, „fiktív-e a számla”, „szándékos-e a magatartás” körébe tartozóak. A szakértő ezekhez csak ténybeli alapot adhat (mi bizonyítható és mi nem), a minősítésről itt is a bíróság dönt.

10.3. A szándékos hibától a számvitel rendjének megsértéséig

Bevezetésként érdemes elválasztani három, látszatra hasonló, de jogi megítélésében nagyon különböző helyzetet. Az első az egyszerű „elnézés”, ami adminisztratív vagy technikai tévedés, amelyet következetes könyvelési gyakorlat, önellenőrzés, helyesbítésre tett kísérlet és a belső kontrollok megléte is jelezhet. A második a hibás számviteli jogalkalmazás az az, amikor a tények rögzítése önmagában pontos, de a vonatkozó előírást rosszul értelmezik vagy tévesen választják meg. Ennem az esetben a hiba oka értelmezési, nem pedig adatmanipulációs természetű. A harmadik a tudatos „ferdítés”, a szabályok céltudatos félreértelmezése vagy megkerülése, amely a megbízható és valós kép torzítására irányul.⁴⁸⁶ Hiba az is, ha az utólag befizetett jegyzett tőkerész a jegyzett, de be nem fizetett tőke helyett az egyéb bevételek között került lekönyvelésre, vagy az előlegből bevétel lett, mert az érdekek úgy kívánták. Értékpapírok könyvelése esetén jellemző hiba az időarányos kamat elszámolásnak hiánya.⁴⁸⁷ A maradványérték és az élettartam helytelen megállapítása nemcsak a tárgyi eszközök értékcsökkenési leírásában való tévedések sorozatát hozza magával, hanem adóhiányt is eredményezhet.⁴⁸⁸ Adott kölcsönök esetén is sokszor előforduló probléma a könyvelésben, hogy a kölcsönről nem írnak szerződést, illetve, ha mégis írnak, akkor a szerződésben foglaltaktól eltérően teljesítik a feltételeket.⁴⁸⁹

Büntetőjogilag itt is döntő a szándék és a következmény, csak akkor lépünk a számvitel rendjének megsértésének körébe, ha a jogszabálysértés szándékos, és lényegesen befolyásolja a gazdálkodásról alkotott képet vagy megghiúsítja az adott év vagyoni helyzetének áttekintését. A szakértő feladata a tények rekonstrukciója és a mintázatok azonosítása (következetesség, javítási lépések, ellentmondások), míg a jogi minősítés végső soron a bíróság hatásköre.

Míg a szándékos számviteli hiba alapvetően csalás, ahhoz viszont, hogy a számviteli hiba kapcsán a számvitel rendjének megsértéséről beszélhessünk fontos hangsúlyozni, hogy a

⁴⁸⁶ Számviteli törvény 15.§

⁴⁸⁷ Sinka Júlia, A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák 2/2. rész., 2015. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belsőellenség-tipikus-de-az-éves-zaraskor-kiszurheto-konyvelesi-hibak-22-resz> (2025. 02. 10.)

⁴⁸⁸ Sinka Júlia, A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák 2/1. rész., 2015. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belsőellenség-tipikus-de-az-éves-zaraskor-kiszurheto-konyvelesi-hibak-21-resz> (2025. 02. 10.)

⁴⁸⁹ Uo.

számvitel rendjének megsértése tehát csak szándékosan követhető el, és az elkövető tudatának minden lényeges elemét át kell fognia.

Anélkül, hogy a tényállás büntetőanyagi jogi elemzését elvégeznénk, itt fontos hangsúlyozni, hogy a számviteli rend megsértését az követi el az, aki a számvitelről szóló törvényben vagy a számviteli törvény felhatalmazásán alkotott jogszabályokban előírt bizonylati rendet megsérti vagy könyvvezetési, beszámoló készítési kötelezettségét megszegi, és ezzel a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja.⁴⁹⁰

A bírói gyakorlat szerint sikkasztással halmazatban nem állapítható meg a számvitel rendjének megsértése, ha a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepelteti a társaság könyvelésében.⁴⁹¹ Általában véve is ez a helyzet akkor, ha valaki vagyon elleni bűncselekményt követett el, és azért nem tesz eleget a számviteli törvényben írt kötelezettségeinek, mert azzal saját maga tárná fel a másik bűncselekmény elkövetését. Az önfeljelentés ugyanis nem várható el, erre senki sem kötelezhető, ilyenkor bűnösség hiányában bűncselekmény sem valósul meg.⁴⁹²

A számvitel rendjének megsértése bűncselekmény elkövetési helye a felszámolás alatt álló gazdasági társaság székhelye. Az illetékességi okot tehát az a körülmény alapozza meg. A felszámolásra kijelölt szervezet székhelyének - az illetékesség szempontjából - nincs jelentősége, mert a bűncselekmény elkövetési helye nem az. A kijelölt felszámoló a felszámolást a felszámolás alatt álló szervezet székhelyén végzi, és ott kell teljesíteni a törvényben előírt kötelezettségeket is, vagyis az ügyvezető mulasztása is ott következik.⁴⁹³

A számvitel rendjének megsértése büntette esetében a bíróság illetékességét nem az elkövetési magatartás kifejtésének konkrét helye, hanem a cég székhelye határozza meg.⁴⁹⁴

Különböző üzleti években megvalósuló számvitel rendjének megsértése büntette nem több rendbeli, hanem folytatólagosan elkövetett egy rendbeli bűncselekménynek minősül, ha a terhelt ez idő alatt napi rendszerességgel szegi meg a könyvvezetési kötelezettségét és sérti meg a bizonylati rendet.⁴⁹⁵

Számvitel rendjének megsértése vétsége a vagyon elleni bűncselekményekkel halmazatban nem állapítható meg, ha a terhelt a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt bizonylati rendet vagyon elleni bűncselekmények leplezése érdekében sérti meg.⁴⁹⁶

Amennyiben a számvitel rendjének megsértése miatt azért emelt az ügyész vádat, mert a terhelt a felszámolás elrendelését követően a csődeljárásról és a felszámolás eljárásról szóló törvényben előírt beszámoló-készítési, könyvvezetési vagy egyéb tájékoztatási kötelezettségének nem tett eleget, és ezzel a felszámolási eljárás eredményes lefolytatását részben vagy egészben megghiúsította, az eljárásra a felszámolás alatt álló gazdasági társaság - és nem a felszámolást végző szervezet - székhelye szerinti bíróság illetékes.⁴⁹⁷

Számvitel rendjének megsértése vétségét valósítja meg a gazdálkodó szervezet vezetője, aki a felszámolási eljárás jogerős megindítását követően annak jogalapja hiányára hivatkozással a

---

⁴⁹⁰ Btk. 403. §

⁴⁹¹ BH2011. 57.

⁴⁹² 2/2002. Büntető jogegységi határozat, EBH2010. 2122

⁴⁹³ BH+ 2012.1.7

⁴⁹⁴ BH 2011.4.94

⁴⁹⁵ BH+ 2011.12.511

⁴⁹⁶ BH+ 2011.10.421

⁴⁹⁷ EH 2010.2213

felszámoló biztos kétszeri felszólítása ellenére nem adja át a felszámolás alatt álló szervezet teljes iratanyagát.⁴⁹⁸

Sikkasztás elkövetése esetén az elkövetési magatartással szorosan összefüggő bizonylatolás elmaradása nem eredményezheti a szándékos vagyon elleni bűncselekmény mellett a számvitel rendje megsértése vétségében való bűnösség megállapítását is.⁴⁹⁹

Sikkasztással halmazatban nem állapítható meg a számvitel rendjének megsértése, ha a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepelteti a társaság könyvelésében.⁵⁰⁰

A gazdasági bűncselekmények elbírálására - az eljárási törvényben felsorolt kivételekkel - kizárólag a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság illetékes.⁵⁰¹

A számvitel rendje megsértésének vétsége nem célzatos bűncselekmény, ezért eshetőleges szándékkal is elkövethető.⁵⁰²

10.4. Szakkérdések számvitel rendjének megsértése miatt indult büntetőügyben

A jelen fejezethez megvizsgált szakvélemény büntetőeljárásban ismeretlen tettes számvitel rendjének megsértése büntett elkövetésének gyanúja miatt a vizsgálat alá vont, az ügyben szereplő Kft. könyvelési dokumentációja vizsgálatára alapult 2 éves időszakra vonatkozóan.⁵⁰³

Az igazságügyi könyvszakértői szakvélemény elkészítéséhez a szakértőnek a hatóság kirendelésére az alábbi kérdések vonatkozásában kellett választ adnia:

- A vizsgálat alá vont Kft. fizetéseképtelen, vagy fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetbe került-e? Ha igen, ez mikor következett be, és mi volt az oka?
- A fizetéseképtelen, vagy fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésekor a Kft. milyen tartozásokkal és követelésekkel, milyen vagyonelemekkel rendelkezett?
- Mi lett a vagyon sorsa?
- A Kft. működése szabályszerű és áttekinthető volt-e, vagy meghíúsult-e a cég vagyoni helyzetének áttekintése, ellenőrzése, ha igen mely évekre vonatkozóan?
- Szakértő egyéb megállapításai.

A szakértői vizsgálat az ügyben arra irányult, hogy a vállalat tárgyévét megelőző két évre kiterjedő vizsgálati időszakban fizetéseképtelenséggel szembesült-e, és hogy a számviteli gyakorlata megfelelő volt-e. Az ügyben a szakértői vizsgálat kiterjedt a lefoglalt számviteli bizonylatok vizsgálatára a könyvelési kötelezettségek megsértésének és a vagyoni helyzet felülvizsgálatának megfelelőségének felmérésére.

A szakvéleményből⁵⁰⁴ kirajzolódik, hogy a szakértő vizsgálhatja azt a számvitel rendjének megsértése kapcsán, hogy egy társaság fizetéseképtelen, vagy fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetbe került-e, és ha igen, ez mikor következett be, és mi volt az oka. A kérdés megválaszolásához kapcsolódóan elkülönülten szükséges vizsgálni a fizetéseképtelenség bekövetkeztének időpontját, illetve a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezését.

---

⁴⁹⁸ BH+ 2011.8.330

⁴⁹⁹ EH 2010.2122

⁵⁰⁰ EH 2010.2122

⁵⁰¹ BH+ 2007.12.528

⁵⁰² BH+ 2005.1.1

⁵⁰³ KSZ 26 /2020. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁵⁰⁴ KSZ 26 /2020. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

A tárgykörben kialakult szakértői gyakorlat szerint a fizetéseképtelenség időpontjának meghatározása kizárólag a felszámolási eljárás elrendelésével azonos időpont lehet, tekintettel arra, hogy a hivatkozott jogszabályi előírások szerint a fizetéseképtelenséget az eljáró Törvényszék állapítja meg.⁵⁰⁵

A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondosság mellett látniuk kellett, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességgkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.⁵⁰⁶

Az előzőekből következik, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet akkor következik be, amikor az adós tartozásait likvid vagyon hiányában nem képes kifizetni, amikor az adós esedékes tartozásainak összege meghaladja a társaság likvid vagyonát. Önmagában tehát az a körülmény, hogy az adós könyv szerinti vagyona meghaladja esedékes tartozásait, nem bizonyítja azt, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet nem állna fenn.

A vállalat fizetéseképtelenségi veszélyének kezdő időpontjának felméréséhez a szakértő szakvéleményében elemzi a vállalat pénzügyi helyzetét a likvid eszközök és a kötelezettségek összehasonlításával. A cég készpénz- és banki tranzakcióit meghatározott főkönyvi számlákon tartják nyilván, feltárva a bevételek és kiadások eltéréseit. A szakértő a napi egyenlegeket egyeztetve adóhátralékot állapított meg a felszámolás kezdetekor, valamint további adótartozást. Az elemzés kimutatta, hogy a megállapított fizetéseképtelenségi időponttól a társaság kötelezettségei folyamatosan meghaladták a likvid eszközeit, ami a fizetéseképtelenség kezdetét jelzi. A készpénzállomány a kölcsönök és az osztalékfizetés miatt jelentősen csökkent, ami folyamatos fizetéseképtelenségi veszélyhez vezetett. A saját állomány látszólag csökkent a tranzakcióhoz szükséges alapigazolás hiánya miatt.

A szakértői vizsgálat alá vont Kft fizetéseképtelenségét a felszámolás során eljáró Törvényszék állapította meg, míg a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésének időpontja szakértői számítások alapján határozható meg. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztének elsődleges oka, hogy a házipénztár állományát alapbizonylattal alá nem támasztottan, kölcsön címen csökkentették, amely kölcsönt a főkönyvi nyilvántartás egyéb tranzakciói szerint a tulajdonosoknak nyújtották. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte után a készpénzkészletet tovább színleg csökkentették, amely csökkentő tételhez semmilyen alapbizonylat nem kapcsolódik.

A szakértő vizsgálhatja, hogy egy társaság működése szabályszerű és áttekinthető volt-e, vagy meghiúsult-e a cég vagyoni helyzetének áttekintése, ellenőrzése, és ha igen, mely évekre vonatkozóan abból kiindulva, hogy egy gazdasági társaság vagyoni helyzetének kívülálló számára is áttekinthetőnek, kell lennie, amelyet a valós tartalommal elkészült és közzétett beszámoló biztosít. A beszámoló valódisága egyébként a jogszabályi előírásoknak megfelelően vezetett számviteli nyilvántartásokkal biztosítható.

Az ügyben érintett gazdasági társaság cégformája korlátolt felelősségű társaság és mint ilyen gazdasági társasági formára a Sztv. előírásait kell alkalmaznia. Ehhez a kérdéshez a szakértő lehivatkozva a jogszabályi helyet a Sztv. vonatkozó előírásaira, illetve általában vizsgálja, hogy a Sztv-ben előírt bizonylati rendet, könyvvézetési, beszámoló-készítési kötelezettséget betartották-e a rendelkezésére álló igazoló dokumentációk vizsgálatával. Ezen a ponton,

⁵⁰⁵ Cstv. 27. § (2) bekezdésében foglaltakkal összhangban

⁵⁰⁶ Cstv. 33/A § (3) bekezdése szerint

azonban kiemelendő, hogy a szakértő voltaképpen ebben az esetben is tulajdonképpen jogkérdésre válaszol, hiszen a szakvéleményben explicit módon megjelenik, tehát kifejezett hivatkozással a hatóság kérésére, hogy a bizonylati rend, bizonylati fegyelem vonatkozásában a Sztv. rögzíti a bizonylati elv és a bizonylati fegyelem szabályait, amely szerint minden gazdasági műveletről, eseményről, amely az eszközök, illetve az eszközök forrásainak állományát vagy összetételét megváltoztatja, bizonylatot kell kiállítani. A gazdasági műveletek, események folyamatát tükröző összes bizonylat adatait a könyvviteli nyilvántartásokban rögzíteni kell.⁵⁰⁷

Továbbá a szakértő mondja ki azt is, hogy a számviteli, vagy könyvviteli nyilvántartásokba csak szabályszerűen kiállított bizonylat alapján szabad adatokat bejegyezni. Szabályszerű egyébként az a bizonylat, amely az adott gazdasági műveletre, azaz gazdasági eseményre vonatkozóan a könyvvitelben rögzítendő és a más jogszabályban előírt adatokat a valóságnak megfelelően, hiánytalanul tartalmazza, megfelel a bizonylat általános alaki és tartalmi követelményeinek, és amelyet - hiba esetén - előírászerűen javítottak.⁵⁰⁸ Az erre vonatkozó megállapítás szűk értelemben azonban jogkérdés körébe tartozik, a szakértő voltaképp a hiba megjelenésére hívhatja fel a figyelmet, annak okára, a hiba levezetésére, a hiba nagyságának számszerűsítésére, a hiba korrekciós lehetőségeire, annak megvalósulásának, időszerűségének elemzésére terjed ki a kompetenciája.

A szakértő hivatkozik a valódiság elvére⁵⁰⁹, és amely szerint a könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatóknak, bizonyíthatóknak, kívülállók által is megállapíthatóknak kell lenniük. A szakértő hivatkozhat a könyveletlen bizonylatok vonatkozásában, illetve a más névre szóló bizonylatok könyvelésére vonatkozóan, hogy az hibás és amire alapozva a hatóság már megállapíthatja, hogy sérülnek a könyvvezetési kötelezettségre vonatkozó előírások, de ennek megállapítása nem a szakértő feladata.

Annak megállapítása is, hogy „egyebekben a főkönyvi nyilvántartást a számviteli törvényben rögzített előírásoknak megfelelően vezették” arra enged következtetni, hogy egyébként nem a törvényben rögzített módon történt az ügyvitel, ami szintén jogkérdés körébe tartozik. Hozzáteszem, hogy nemcsak jogszabály helyeket sorol fel a szakértő, hanem magát a törvényi szóhasználatot is átveszi ez esetben.

A szakértő a vizsgált szakvéleményben továbbá kinyilatkozza⁵¹⁰, hogy a Sztv. szerint a gazdálkodó működéséről, vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről az üzleti év könyveinek zárását követően, e törvényben meghatározott könyvvezetéssel alátámasztott beszámolót köteles - magyar nyelven - készíteni, amely beszámolóban megbízható és valós összképet kell adnia a gazdálkodó vagyonáról, annak összetételéről (eszközöiről és forrásairól), pénzügyi helyzetéről és tevékenysége eredményéről.⁵¹¹

Elegendő volna azt vizsgálnia ellenben, hogy például az e-beszamolo.hu internetes oldalon található információk alapján a társaság eleget tett-e a beszámolóképzési kötelezettségének. Megállapíthatja a könyvszakértő, hogy a rendelkezésre álló adatok szerint a vizsgálattal érintett társaság adott időponttól felszámolási eljárás alatt állt.

Szakvéleményében leírja és lehivatkozza a jogszabályi helyet is, hogy felszámolás esetén a tevékenységet lezáró beszámolót a gazdálkodó szervezet, a mérleg fordulónapját követő 30

⁵⁰⁷ 2000. évi C. törvény a számvitelről (Sztv.) 165. § (1)

⁵⁰⁸ Sztv. 165. § (2)

⁵⁰⁹ Sztv. 15. § (3)

⁵¹⁰ KSH 26/2020. sz. igazságügyi szakvélemény

⁵¹¹ Sztv. 4. § (1)-(2)

napon belül köteles a Céginformációs Szolgálat részére közzététel és letétbehelyezés céljából benyújtani⁵¹² illetve, hogy az üzleti év a vállalkozó felszámolása, végelszámolása, illetve kényszertörlési eljárása esetén az előző üzleti év mérlegfordulónapját követő naptól a felszámolás, a végelszámolás, illetve kényszertörlési eljárása kezdő időpontját megelőző napig - mint mérlegfordulónapig - terjedő időszak.⁵¹³

A szakértő megállapíthatja, hogy a hivatkozott jogszabályi előírások szerint a vizsgálattal érintett gazdasági társaságnak a felszámolási eljárás kezdő időpontját megelőző nappal tevékenységzáró beszámolót kellett volna készítenie, illetve ezt megelőzően a vizsgált időszak vonatkozásában a tárgyévet megelőző két év üzleti év beszámolóját is el kellett volna készítenie, azt letétbe kellett volna helyezni a tárgyévet követő év május 31-ig. Az e-beszamolo.hu internetes oldalon végzett lekérés alapján megállapítható, hogy a vizsgált Kft. az a beszámolóképzési kötelezettségét valamennyi időszak tekintetében teljesítette-e, vagy annak késve tett eleget. Az egyes beszámolók tartalmát megvizsgálva megállapítható az is, amennyiben azt késéssel tették közzé, vagy időben, abban a források között mi szerepel, például a jegyzett tőke, illetve az eszközök között ezzel azonos mértékű pénzeszköz szerepel-e. A szakértő vizsgálja, hogy a beszámoló adattartalma összhangban van-e a szakértői rendelkezésre bocsátott főkönyvi nyilvántartással, az valós vagy nem valós adatokat tartalmaz.

A lefoglalt iratok szakértői vizsgálata eltéréseket tárt fel a Kft főkönyvi nyilvántartásaiban, különösen egy az ügyben szereplő másik Kft. részére kiállított jelentős számla tekintetében. A számlák kiegyenlítése jellemzően átutalással történt, de a bankszámla forgalmi adatok nem igazolták a követelés beérkezését. Ez a helyzet indokolta, hogy a felszámolási eljárás megindítása előtt a tárgyévet megelőző két évre is kintlévőségként szerepeljen ezen számlák teljes bruttó ellenértéke. A beszámoló eredménykimutatása így szintén nem lehet összhangban a főkönyvi nyilvántartással. Ugyan a szakértői vizsgálat a fentiek szerint feltárt több olyan tételt, amely a főkönyvi nyilvántartásban nem szerepel, de az ezek miatti korrekció sem a beszámolóban rögzített adatokat eredményezi. Megállapíthatja továbbá, hogy a beszámoló nem a főkönyvi könyveléssel alátámasztott valós adatokat tartalmazza.

További megállapításokat tesz, miszerint a számlarend összeállításáért, annak folyamatos karbantartásáért, a naprakész könyvvezetés helyességéért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy, illetve a könyvvezetés folyamatosságáért és helyességéért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy a felelős.⁵¹⁴ Azt is megállapítja, hogy az éves beszámoló részét képező mérleget, eredmény kimutatást és kiegészítő mellékletet a hely és a kelet feltüntetésével a vállalkozó képviselőjére jogosult személy köteles aláírni.⁵¹⁵ A szakértő megállapíthatja, hogy ki az a személy, aki ténylegesen aláíró volt, de annak megállapítása, hogy az a személy milyen minőségben járt el, az szintén a hatóság feladata.

A számvitel rendjének megsértése ügycsoportban a kutatás alapján az igazságügyi szakértőnek szakkérdések körét alkotják példaként az alábbi számviteli, szakmai jellegű kérdések:

- Milyen bizonylatok, főkönyvi kivonatok, analitikák és egyéb alátámasztó dokumentumok szükségesek a vizsgált időszak beszámolójának rekonstruálásához, és ezek közül mi áll rendelkezésre, mi hiányzik?
- A rendelkezésre álló dokumentumok alapján kimutatható-e hiba a könyvvezetésben (időbeli elhatárolás, értékelés, devizaátváltás, készletnyilvántartás, értékcsökkenés,

⁵¹² 225/2000. (XII. 19.) Korm. rendelet 3 §(4)

⁵¹³ Sztv. 11. § (10)

⁵¹⁴ Sztv. 161. § (4)

⁵¹⁵ Sztv. 20. § (6)

bevétel-elszámolás, céltartalékok stb.)? Ha igen, pontosan mely tételeknél és mekkora összeggel?

- A feltárt hibák „összegszerű hatása” mekkora az érintett üzleti év(ek) eredményére és saját tőkéjére? Kérjük ismertesse a számítást és a módszertant!
- A számított hibaösszegek hogyan aránylanak az adott beszámoló nettó árbevételehez és mérlegfőösszegéhez?
- A bizonylati rend (kiállítás, hitelesítés, megőrzés, nyomon követhetőség) megfelel-e a számviteli előírásoknak?
- A könyvvezetés és az analitikák alapján a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzete az adott üzleti év(ek)re rekonstruálható-e; ha nem, mi akadályozza ezt szakmailag?
- A kimutatott tételek alátámaszthatók-e (szerződések, teljesítésigazolások, bankbizonylatok, raktári bizonylatok, számlák, CMR-ek stb.)?
- Az alkalmazott értékelési eljárások (készletek, követelések, devizás tételek, tárgyi eszközök) megfelelnek-e a vonatkozó szabályoknak? Ha nem, milyen szakmai korrekció lenne helyes és ez mekkora összegben tér el?
- A főbb eltérések időbeli lefutása (idősor) alapján felismerhető-e következetes alul-/felülértékelés, és ezek milyen irányú és mértékű hatást gyakorolnak az eredményre/saját tőkére?
- A könyvviteli rendszerben rendelkezésre áll-e olyan nyomvonal (audit trail), amely az utólagos módosítások tényét és időpontját igazolja és mi állapítható meg ezekből?
- A hibák javíthatók-e utólagos helyesbítéssel?
- A szakvéleményben alkalmazott módszertan (mintavétel, visszaellenőrzés stb.) miért alkalmas a következtetések levonására?

Ezzel szemben már nem szakkérdések körét képezik azok a kérdések, amikor a szakértőt arra kéri a kirendelő hatóság, vagy bíróság, hogy a szakértő állapítsa meg a tényállást:

- Megállapítható-e a számvitel rendjének megsértése bűncselekmény elkövetése? (Bűnösség, minősítés – ez a bíróság dolga.)
- A feltárt hibák jogi értelemben lényegesen befolyásolják-e a megbízható és valós képet?
- A vádlott szándékosan követte el a hibát? Volt csalási szándék?
- A bizonyítékok elegendőek-e a bűnösség megállapításához?
- Érvényes-e a szerződés / jogszerű-e az ügylet?
- Jogellenes-e az adott elszámolás/adózási megoldás?
- A cselekmény minősített esete ezzel megvalósult-e?
- Fizetéseképtelen volt-e a társaság jogi értelemben? (Ha releváns, a szakértő gazdasági mutatókat, likviditási adatokat számíthat a szakértő; a jogi következtetés a bíróságé.)

E kérdések mögött mind jogi természetű döntések húzódnak, amelyek a bíróság hatáskörébe tartoznak. Ilyenek tipikusan például a bűnösség és a jogi minősítés megállapítása, a „megbízható és valós kép” lényeges befolyásoltsága értékekhez kötött jogi minősítés (a szakértőtől az adatok számítása kérhető), a szándékosság vagy csalási szándék megállapítása, a bizonyítékok elegendőségének és súlyának jogi értékelése, a szerződések érvényességének és az ügyletek jogszerűségének megítélése, az alkalmazott elszámolási/adózási megoldások jogellenességének minősítése, a cselekmény minősített esete fennállás, minden olyan elem, ami Btk. szerinti értékelés, a fizetéseképtelenség jogi értelemben vett megállapítása (a szakértő ugyanis legfeljebb a gazdasági mutatókat és likviditási adatokat számíthatja ki).

A jogszabályi utalásoknak a szakvéleményben a szakvéleményhez felhasznált törvényi előírások részben a jogszabályok megnevezésére kellene korlátozódnia a döntések alátámasztásához. Tekintettel arra, azonban, hogy a vonatkozó jogi szabályozás meglehetősen bonyolult a hatóság ezt a feladatot áttétálja a szakértőre, kérve azt, hogy vezesse le a szakvéleményben, hogy mely törvény, jogszabály, mely pontja sérül és milyen mértékben. Nincs egységes szabályozás erre vonatkozóan, és feldolgozott szakvéleményekből az derül ki, hogy a feltett kérdések hatóságról hatóságra változnak és az adott szakértői válaszok is, a jogkérdéseket tartalmazó szakvéleményekből látszik, hogy szakértője válogatja a jogkérdések megválaszolását és az is, hogy a szakértők meg is válaszolják azokat. A Sztv. előírásaira való hivatkozás tipikusan jogkérdés körébe tartozó, azonban a bemutatott hibák azonosítása, levezetése, számszaki bemutatása igazságügyi könyvszakértői feladat.

Annak kimondása, hogy ezzel az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsította már a hatóság és nem a szakértő feladata megítélésem szerint.

Az NSZKK AKSZI-ban végzett kutatás során a vizsgált szakvélemények és a számvitel rendjének megsértése körében elkövetett bűntettek gyanúja miatt indult büntetőeljárásokban készített olyan szakvélemények, amelyek keverten tartalmaznak jog- és szakkérdéseket, azt mutatják, hogy a szakértői vizsgálat alapvetően a szakvélemény a szakértő által készített számításokat, kimutatásokat tartalmazó táblázatokból áll, a szakvélemény táblázatai adják a megállapításokat és a szakértői vizsgálat megállapításait alátámasztó releváns iratokat a szakvélemény mellékleteiben csatolják. Ezek szakértői minősítésére azonban a szakértők egy esetben sem vállalkozhatnak, mert az jogkérdésekhez vezet.

XI. Sikasztás büntette miatt kirendelt szakértői kérdések

11.1. A sikasztás igazságügyi könyvszakértői kérdései a büntetőeljárásban

A korrupció, a sikasztás, a csalás és a hivatali visszaélések olyan jelenségek, amelyek a mai világban, különösen a fejlődő országokban, a társadalom fejlődésének legfontosabb akadályaként megjelenő olyan jelenségek, amelyek gyorsan képesek helyrehozhatatlan károkat okozni.

Jellemzően, amikor a bűncselekményekről beszélünk a bűnözők azon csoportja jut eszünkbe, akiket már börtönbe vagy más büntetésvégrehajtási intézetbe zártak olyan bűncselekményekért, mint például az erőszakos bűncselekmények, amelyek természetesen irányulhatnak a vagyon ellen is. Ilyen tipikusan a rabló, vagy rablógyilkos képe, amelyre a legtöbben asszociálunk a fogvatartottak kapcsán. A bűnözőknek ez a csoportja kriminológiai értelemben tipikusan a társadalom alsóbb osztályaiból kerül ki, viszont a bűnelkövetőknek létezik egy másik kategóriája is, amely többnyire jó társadalmi státusszal rendelkező emberekből tevődik össze. Ez az elkövetői réteg átlagos vagy átlagon felüli iskolai végzettséggel és jövedelemmel, jó munkahellyel rendelkezik.⁵¹⁶

A fejezet központi elemét az adó- és az igazságügyi könyvszakértés és számvitel adja, amely fogalmát gyakran úgy írják le, mint csalással, csőddel, értékeléssel stb. kapcsolatos jogi megoldására összpontosuló szolgáltatást.⁵¹⁷ Ebben a perspektívában kiemelendő az is, hogy a forenzikus csalások a legtagabb értelemben az igazság tudatos félrevezetéseként vagy lényeges tény elhallgatásaként definiálhatók annak érdekében, hogy mást arra készítsenek, hogy valójában a saját kárukra cselekedjen.⁵¹⁸ Következésképpen a csalás magában foglal minden olyan szándékos vagy szándékos cselekményt, amelynek célja, hogy csalással, megtévesztéssel vagy más tisztességtelen eszközökkel megfosszák a személyeket tulajdonuktól. Ezen túlmenően csalási esetek akkor is előfordulnak, amikor az igazságügyi szakértők különböző megerősített bizonyítékokat vagy dokumentumokat szolgáltatnak a bíróságnak, olyan megtévesztő vagy félrevezető információkat, megállapításokat és véleményeket stb. tartalmazó, tudatosan felajánlott információkat, amelyeket jogtalan haszonszerzés érdekében ajánlottak fel számukra.⁵¹⁹ Kérdésként merül fel, hogy az igazságügyi könyvvizsgálat elsősorban kirendelésre, megbízásából tevékenykedik, és fontos figyelemmel kísérni, hogy milyen módszerekkel teszi azt, illetve az is, hol húzódik meg egyes döntésekben a gazdasági racionalitás határa.

Ez a fejezet az igazságügyi könyvvizsgálókra, az alkalmazott módszerekre és a gazdasági bűncselekmények egyes fajtáinak, elsősorban a sikasztás köré épülő igazságügyi szakértői gyakorlatra helyezi a hangsúlyt, bemutatva a szakértőnek sikasztás ügyében feltehető kérdéseket egy-egy sikasztásos ügyet bemutatva.

A fejezet célja a sikasztás bűncselekményéhez kapcsolódó igazságügyi könyvszakértői gyakorlat bemutatásán keresztül rávilágítani arra, hogy büntetőeljárásban milyen súlya lehet a

⁵¹⁶ Zarifeh Rezazadeh Hamidieh, Vezetői sikasztás, mint bűncselekmény vizsgálata kriminológiai elméleti megközelítésben (Investigating The Crime Of Embezzlement Of Managers From The Perspective Of Criminological Theories), 2022, 6. évf. 6. szám, 12. szám, 1160.

⁵¹⁷ Lerner, K Lee – Lerner Brenda Wilmoth, A kriminalisztika világa (World of Forensic Science), Thomson/Gale, Farmington Hills, MI, USA, 2006, ISBN 1414402953, 42-43., <https://doi.org/10.1108/09504120710719680> (2024. 12. 04.)

⁵¹⁸ Bryan A. Garner, Black-féle angol nyelvű jogi értelmező szótár (Black's Law Dictionary), Thomson/West, 8th edition, 2004.

⁵¹⁹ Hitelesített Csalásvizsgálók Szövetsége (ACFE), Jelentés a nemzeteknek: a munkahelyi csalásokról és visszaélésekről; globális csalási tanulmány (Report to the nations: On Occupational Fraud and Abuse; Global Fraud Study), Texas, 2016. 90., <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtnn/2016/2016-report-to-the-nations.pdf> (2024. 12. 04.)

szakértői tevékenység egyébként szerteágazó és összetett jelenségének, amit színez az esetek összetettsége, sokfélesége, a kirendelő hatóság - voltaképpen törvény által engedélyezett – inkompetenciája. A szakértő kirendelése az összetett gazdasági ügyekben minden esetben megtörténik – kötelező –, ám gyakran nem indokolt esetekben is bekövetkezik, olyan hatáskörrel felruházva a szakértőt, amely például egy kontradiktórius eljárásban eleve nem helyénvaló. Azonban még a laikus bíraskodási esetén sem cserélhetők fel a szerepkörök, merthogy a bírói, de akár a hatósági hatáskör - legalábbis mai tudásunk szerint - nem delegálható a szakértőnek. Megjegyzendő azonban, hogy a szakértő éppen ebből fakadóan függetlensége, szakmaisága, pártatlansága megtartása mellett és mint közfeladatot ellátó személy kötelessége, hogy a kirendelő hatóságnak a megfelelő ügyben deklarálja a tényeket statisztikai torzításokat, szépítéseket elkerülve a játékszabályok betartása mellett, az intézményi integritás torzítása nélkül.

A bemutatott igazságügyi könyvszakértői szakvélemények elemzésével a cél láthatóvá tenni, hogy a szakkérdések és a ténykérdések közötti határ a gyakorlatban elmosódik, és az ügyben kirendelt szakértő szerint esetről - esetre máshová kerülhet.

Úgy vélem, hogy ezen jelenségek kiküszöbölése vagy csökkentése érdekében szükség van ezen kérdések elemzésére, értékelésére az optimális végrehajtáshoz, és egy igazságosabb, pontosabb döntéshozatalhoz a téves ítéletek számának minimalizálására törekedve.

11.2. A kriminalisztikai számvitel és a sikkasztás bizonyítása

Az igazságügyi könyvszakértés az információk összegyűjtésének és olyan formában történő bemutatásának tudománya, amely a bíróság által elfogadható a gazdasági csalás vagy bűncselekmény elkövetőivel szemben.⁵²⁰ Az igazságügyi számviteli tudomány magában foglalja a könyvvizsgálat, a számvitel, a mennyiségi módszerek, a pénzügyek, a jog meghatározott területei, az információs és számítástechnikai technológiák kutatási és nyomozati készségek speciális készségeinek alkalmazását a bizonyítási ügyek összegyűjtésére, elemzésére és értékelésére, amelyeket a forenzikus területen bizonyítéknak neveznek⁵²¹, a bírósági bizonyítékok a pénzügyi csalással kapcsolatos kérdés tekintetében.

Az igazságügyi könyvvizsgálat magában foglalja a könyvvizsgáló gondatlanságából eredő veszteségek értékelését, a tények azonosítását annak megállapítására, hogy történt-e például hűtlen kezelés, sikkasztás stb. és hogy büntetőeljárást kell-e indítani, vagy a bizonyítékok gyűjtését bűncselekményi eljárásokban és az eszközértékek becslését külön eljárásokban. Az igazságügyi könyvvizsgálat a számvitel egy sajátos területe, amely a valódi vagy előre látható viták és/vagy büntetőeljárásokból eredő megbízásokat ábrázolja.⁵²² Szisztematikus, tudományos módszer a bizonyítékok szakértő általi vizsgálatára, amelyet a bíróság vagy a nyilvános vita végső soron a viták rendezésére használ fel. Stratégiai megközelítés, amelynek során pénzügyi és nem pénzügyi információkat gyűjtenek, elemeznek és jelentenek egy esemény okának és hatásának meghatározása érdekében, mint a köteleességszegés bizonyítékát. Alkalmazza a bűncselekmények módszereit és a számviteli vizsgálati tevékenységek és a jogi

⁵²⁰ Peterson, K. Ozili, Igazságügyi könyvszakértési elmélet (Forensic Accounting Theory), January 2020, <https://www.researchgate.net/publication/338711149> (2024. 12. 04.)

⁵²¹ Bassey EB, Effect of forensic accounting on the management of fraud in microfinance institutions in Cross River State. Journal of Economics and Finance. 2018;9(4):79-89. <https://www.iosrjournals.org/iosr-jef/papers/Vol9-Issue4/Version-1/J0904017989.pdf> (2024. 12. 04.)

⁵²² Bhasin, Madan Lal, Igazságügyi könyvszakértés: Új modell a speciális tanácsadói piacon (Forensic Accounting: A New Paradigm for Niche Consulting), The Chartered Accountant, 2007., <https://ssrn.com/abstract=2703647> (2024. 12. 04.)

eljárások beépítését a pénzügyi bűncselekmények és a kapcsolódó gazdasági visszaélések felderítésére és kivizsgálására.⁵²³

Az igazságügyi számvitelt úgy tekintik, mint a pénzügyi ismeretek és a nyomozói mentalitás alkalmazását olyan gazdasági ügyekre, amelyet a bizonyítási szabályok keretein belül végeznek. Úgy tekinthetünk az igazságügyi szakértőkre, mint a bizonyítékok és empirikus tények képzett vizsgálóira és értelmezőire olyan jogi ügyekben, amelyek bíróság előtt szakértői véleményt igényelnek. Ez a szigorú adatgyűjtés és szisztematikus elemzés a peres eljárások támogatására, tanácsadásra, a szakvélemény nyújtására és a csalásvizsgálatra irányul.⁵²⁴

Az igazságügyi könyvszakértés céljai közé tartozik többek között: a könyvvizsgáló hanyagsága által okozott károk felmérése, bizonyítékgyűjtés büntetőeljárásban, vagyonértékek kiszámítása, tényfeltárás annak megállapítására, hogy történt-e sikkasztás, a sikkasztás például milyen körülmények között történt, mekkora összegről van szó és/vagy kell-e büntetőeljárást indítani vagy sem. Az igazságügyi vizsgálatra általánosságban úgy tekinthetünk, mint ami a bírósággal kapcsolatos vagy bírósági, illetve nyilvános tárgyaláshoz kapcsolódó vizsgálat, vagy abban használatos⁵²⁵, az igazságügyi szakértés tudománya pedig a tudomány alkalmazása jogi ügyekben.

Az igazságügyi könyvszakértés tudománynak ezért megvannak a maga vizsgálati eljárási modelljei és módszerei, amelyek a bizonyosságot, a tanúsítást és a tanácsadói szemléletet ötvözik a jogi bizonyítékok előállításának érdekében. A pénzügyek terén felmerülő szabálytalanságok és csalások minden formájának azonosításához, feltárásához és bizonyítékának megőrzéséhez szükséges készségeket és ismereteket foglalja magában. Az igazságügyi könyvszakértés tudománya a számviteli fogalmak és technikák alkalmazása olyan jogi problémákra, amelyek szakvéleményt igényelnek, ahol a csalás elszámoltathatóságát megállapítják, és a szakvéleményt bizonyítéknak tekintik a hatósági eljárásban vagy a bíróságon. Koordinálja más szakértők, például magánnyomozók, tanácsadók munkáját.⁵²⁶

11.3. A sikkasztásról

A sikkasztás olyan speciális bűncselekmény, amelyet csak alkalmazottak, közalkalmazottak, bérbeadók, vállalati menedzsment, vezetés követhetnek el. E bűncselekmény a gazdaságra és a nemzet bizalmára gyakorolt káros hatása elől senki sem rejtozik el, sőt, egyfajta bizalomvesztés egy olyan állami alkalmazott vagy állami alkalmazotként szolgáló személy, akire a rábízott vagyont eltűnik. A sikkasztás az országok közigazgatási és államháztartási rendszerében a pénzügyi korrupció egyik példájának tekinthető, amely jogilag a kormány (vagy magánintézmények) által az alkalmazottakra bízott vagyont lefoglalását jelenti, és majdnem mindig káros következményekkel jár. A jelenség egyaránt érinti a kormányokat, a köz- és magánintézményeket.⁵²⁷

⁵²³ Umanhonlen Ogbeiyulu Felix, Bizonyítási eljárások és visszaélések feltárása: Az igazságügyi könyvszakértő feladatai (Evidence Collecting Processes and Fraud Examination: The Role of an Expert Forensic Accountant), Asian Basic and Applied Research Journal 4(1) 2022., 394-420.

⁵²⁴ Rezaee, Z, A számviteli szakma iránti bizalom helyreállítása (Restoring public trust in the accounting profession by developing anti-fraud education, programs, and auditing), [Managerial Auditing Journal](https://doi.org/10.1108/02686900410509857), Vol. 19 No. 1, 2004., 134-148. <https://doi.org/10.1108/02686900410509857> (2024. 12. 04.)

⁵²⁵ Ely Chinoy, Bevezetés a szociológiába (An introduction to sociology), Random Houses New York. NY: Chinog. Society; 1967. 113.

⁵²⁶ Umanhonlen Ogbeiyulu, Evidence Collecting i. m., 411-412.

⁵²⁷ Zarifeh i. m., 1161-1166.

A bűncselekmény bizonyítása szempontjából elengedhetetlen, hogy a jogszerű rábízást követően a dolog eltulajdonítása vagy a sajátjaként rendelkezés megtörténjen. A befejezettséghez nem szükséges a kár, vagyoni hátrány bekövetkezése, az elkövetési magatartás megvalósításával megállapítható a sikkasztás bűncselekménye. A büntetési tételek igazodnak a sikkasztással érintett dolog értékéhez, illetve az egyes speciális minősítő tényezőkhöz.

A sikkasztás megvalósulhat áruszállítási, fuvarozási szerződés keretén belül, bizományi szerződés alapján, ügynöki tevékenységgel, illetve megőrzéssel kapcsolatban is.

Fontos tudni, hogy a jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság vagyona az alapító vagyonától elkülönül, ezért az alapító számára idegen dolog, amelyre nézve a sikkasztás megvalósulhat.⁵²⁸

A bizományosi értékesítésre átvett dolgok az átadó tulajdonában maradnak, ezek eltulajdonítása sikkasztás. Ellenben, ha nem bizományosi, hanem adásvételi szerződés alapján szerzik meg a dolgot, az a vevő tulajdonába kerül, még akkor is, ha a vételárral adós marad, vagy azt később elmulasztja megfizetni.⁵²⁹ Az áruszállítással megbízott személy (gépkocsivezető, rakodó) részéről az átvett dolog eltulajdonítása vagy azzal sajátjaként rendelkezés sikkasztást valósít meg.⁵³⁰

Megvalósítja a sikkasztás büntettét, aki, mint a gazdasági társaság ügyvezetője a lízingbérleti vagy haszonkölcsön-szerződés alapján birtokba vett szállítóeszközöket a tulajdonos tudta vagy hozzájárulása nélkül elzálogosítja vagy eladja.⁵³¹

Az elszámoláson alapuló tartós jogviszony sem jogosítja fel az elkövetőt, hogy a meghatározott rendeltetéssel átvett pénzösszeg tekintetében a sajátjaként rendelkezzen; az ilyen magatartás a sikkasztás megállapítására alkalmas.⁵³²

A sajátjaként rendelkezésnek – mint elkövetési magatartásnak – aktív magatartásban kell megnyilvánulnia, ezért a jogszerűen birtokban tartott pénzösszeggel való késedelmes elszámolás általában nem alkalmas a sikkasztás megállapítására.⁵³³

A sajátjaként rendelkezéssel követi el a sikkasztást a kft. alkalmazottja, ha a megbízás alapján beszedett pénzt nem fizeti be, hanem azt az elmaradt munkabérének a kiegyenlítésére visszatartja.⁵³⁴ Sajátjaként rendelkezés hiányában viszont nem valósul meg sikkasztás, ha a lakásfenntartó szövetkezet elnöke a visszahívását követően – közgyűlési határozat alapján – a megszavazott tiszteletdíjak és jutalmak kifizetése iránt intézkedik.^{535 536}

11.3.1. Nagyobb értékre elkövetett sikkasztás büntettének gyanúja miatt indult büntetőeljárásban készült szakvélemények vizsgálatának eredményei

A Btk. 372. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés pontja szerint minősülő nagyobb értékre elkövetett sikkasztás büntettének gyanúja miatt ismeretlen tettes ellen folytatott eljárásban⁵³⁷ az „A” Kft. feljelentést tett a „B” Kft.-vel szemben, mert nem fizette ki a többszörösen

⁵²⁸ BH 1999.41.

⁵²⁹ BH 1993.283.

⁵³⁰ BH 1992.15.

⁵³¹ BH 2000.5.

⁵³² BH 1999.247.

⁵³³ BH 1999.493.

⁵³⁴ BH 1998.6-265.

⁵³⁵ Btk 372 §.

⁵³⁶ BH 1988.346.

⁵³⁷ A KSZ 0006/2017. sz. számú igazságügyi könyvszakértői vélemény a fonyódi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztály 14030/22-30/2017. bü. számon

kiszállított rendeléseket. Az áru tulajdonjogának megőrzése ellenére az „A” Kft. azt állította, hogy a „B” Kft. számlák kifizetése nélkül értékesített.

Sikkasztás büntette miatt elrendelt büntetőeljárás során az igazságügyi szakértő által alkalmazott általános módszer a rendelkezésre bocsátott iratanyag áttanulmányozását követően a befogadott számlák és mellékleteinek összevetése a főkönyvi, és analitikus nyilvántartásokkal. A szakértői vélemények ebben a bűncselekmény körben is a fentiek alapulvételével, az általános szakértői gyakorlatnak megfelelően kerülnek előterjesztésre a szakvéleményekben. A szakértő hatáskörében, azaz szakkérdés körben az ügyben vizsgálhatja a feljelentésben szereplő számlákat⁵³⁸, azok teljesítési időpontját, az áru átvételének aláírással, bélyegző lenyomattal történt igazolását, amely számlákat a nyomozó hatóság a „B” Kft.-nél fellelte, azonban azok a társaság könyvelésében a szállítói kötelezettségek, és az eladott áruk beszerzési értéke között ráfordításként nem szerepelnek. A vizsgálat során a szakértő figyelembe veheti a tanúvallomásokat, azok megerősítik-e a feljelentő állításait, továbbá a kérdéses számlák teljesítési időpontjában történt selejtezés lehetősége a „B” Kft.-nél.

A főkönyvi nyilvántartásból megállapíthatóvá vált, hogy az ott nyilvántartásba vett termékkör terhére adott társaság hogyan hajtott végre selejtezést adott áfakörben. Azonban a számlákon szereplő termékek selejtezése nem állapítható meg, tekintettel arra, ha azokat nyilvántartásba sem vették, és selejtezés dokumentáltan csak a nyilvántartásba szereplő termékkör terhére történt, a kérdéses számlák értékétől jelentősen elmaradó értékben. Mivel a termékek átvétele dokumentált, megállapítható, hogy selejtezés a kérdéses termékkör vonatkozásában történt-e, továbbá, ha az értékesítés ténye nem vitatható, megállapítható, hogy az áru értékesítése az „B” Kft. érdekkörében történt. Az elért árbevétel nagysága és a felhasználásának módja a dokumentumok alapján viszont már nem biztos, hogy megállapítható. A pénztárgépek forgalma a házipénztárba folyamatosan bevételezésre került adott ügyben, azonban nem volt megállapítható, hogy abban szerepelt-e a nyilvántartásba nem vett áru ellenértéke, vagy az esetlegesen bizonylat nélkül került értékesítésre.

Az ügyben azonban a szakértő speciális jogi tudást igénylő kérdéskörben is nyilatkozott, a szakértő jogszabályi helyre hivatkozik több ponton⁵³⁹, például a Sztv. 165. § (1) bekezdése szerint minden gazdasági műveletről, eseményről, amely az eszközök, illetve az eszközök forrásainak állományát vagy Összetételét megváltoztatja, bizonylatot kell kiállítani (készíteni). Egyértelműen megállapítható, ha az Sztv. bizonylati rendre vonatkozó rendelkezéseit valamely, jelen esetben a „B” Kft. megsértette, azonban ebből nem vonható le egyértelmű következtetés arra vonatkozóan, hogy nem állt szándékában a kötelezettségek teljesítése.

A szakértő továbbá vizsgálta⁵⁴⁰, hogy a számlák fizetési határideje mikor járt le, ebből kifolyólag a társaság pénzügyi helyzetét ezen időszak vonatkozásában vizsgálja, ami alapján megállapíthatja, hogy a nyilvántartások szerint finansziális okokra nem vezethető vissza a teljesítés elmaradása, de a helyzetet jogi értelemben nem minősítheti, az az eljáró hatóság feladata.

Vizsgálati szempont ilyen esetekben az is, hogy a kérdéses időszakban a nyilvántartások szerint a társaság jelentős összegű likvid pénzeszközzel rendelkezett-e, fizetőképessége kérdéses lehet. Ilyen helyzet állhat elő, abban az esetben, ha felszámolási eljárás megindítására irányuló kérelmet nyújtottak be a társaság ellen. Tipikusan arra enged következtetni, hogy a társaságnak, ha fizetőképés volt is, nem volt fizetési hajlandósága a szállítói kötelezettségek teljesítése tekintetében, ha például a társaság annak ellenére, hogy nagy összegű kötelezettséggel

⁵³⁸ KSZ 0006/2017. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁵³⁹ Uo.

⁵⁴⁰ KSZ 0006/2017. sz. igazságügyi könyvszakértői vélemény

rendelkezett, továbbá annak ellenére, hogy a Cstv. előírásai szerint már tudomással kellett rendelkeznie arról, hogy ellene felszámolási eljárást kezdeményeztek (ami annyit jelent a kialakult bírói gyakorlat szerint, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezett), a házipénztárban lévő készpénzkészlet terhére például tagi kölcsönt fizettek vissza, ahelyett, hogy egyéb kötelezettségeit - így különösen az „A” Kft. felé fennálló kötelezettségét - teljesítette volna a társaság.

Az a tény, hogy a társaság nem szerepeltette a nyilvántartásaiban az „A” Kft. által kiállított számlák közül a kifizetetlen tételeket, több okra is visszavezethető: az ezzel megbízott személy figyelmetlensége, feledékenysége, melynek következtében nem adta át a számlákat a számviteli szolgáltatást végző személynek. Ez a lehetőség nem kizárt, azonban könyvszakértői módszerrel nem állapítható meg ennek megvalósulása, erre vonatkozóan a társaság részéről nyilatkozatot nem tettek.

A szakértő vizsgálta az ügyben a bevétel eltitkolásának szándékát – ami megjegyzem, egyértelműen nem szakértői kompetencia, a szándékról, mint az előzőekben láthattuk a bíróság dönt -, az áruval vagy annak ellenértékével történő sajátjaként rendelkezést és ennek leplezését. Azonban a részletes főkönyvi kivonat adataiból megállapítható, hogy a „B” Kft. árbevétele jelentősen elmarad az eladott áruk beszerzési értékétől. Ez egyrészt akkor következhet be, ha a társaság a beszerzett termékeket a beszerzési ár alatt értékesíti, másrészt akkor, ha a bevételeit eltitkolja. Az eltitkolt bevétel nagysága ugyanakkor csak becsléssel állapítható meg, teljes szakértői bizonyossággal nem.

Az „A” Kft. a kiállított számlák mindegyikén szerepelteti azt a kitétel, hogy „az áru a számla kiegyenlítéséig az „A” Kft. tulajdonában marad”, így az áru feldolgozása, értékesítése során - amelynek tényét nem vitatják - azzal a „B” Kft. sajátjaként rendelkezett, azonban ezt önmagában azzal nem lehetséges leplezni, hogy az áru ellenértékét tartalmazó számlát a nyilvántartásokban nem szerepeltetik.

A Sztv. szerint a bizonylati rendre vonatkozó - előírásokat megsértik azzal, hogy adott értékű, árubeszerzésről szóló számlát a könyvekben egyáltalán nem rögzítenek. Ezzel a szakértő kimondta, hogy a bizonylati rendre vonatkozó előírásokat megsértette a gazdálkodó, holott a szakértő megállapításai, amennyiben azok szakkérdésre vonatkoznak, valójában csak arra vonatkozna, hogy a könyvekben rögzítették-e a számlát vagy sem.

A szakértő rendelkezésére bocsátott főkönyvi kivonat és egyes főkönyvi kartonok alapján megállapítható az a szakmai számadat, hogy a mérlegfőösszeg és a nettó árbevétel 20 %-át nem éri a hatóság számára elegendő, hogy megállapíthassa, hogy az okozott hiba a valós képet lényegesen befolyásolja-e, és a szakértőnek csak szakkérdésben szükséges nyilatkoznia.

A vizsgálat tárgyát képező szakvéleményben a szakértő⁵⁴¹ azzal a megállapításával, hogy a társaság az előzőekben részletezett magatartásával a vagyoni helyzete áttekintését és ellenőrzését ugyan megnehezítette, de teljes mértékben nem hiúsította meg szintén minősíti az adott magatartást. Végül megállapítja a szakértő, hogy mindezek alapján, a társaság vezetője egy jól működő vállalkozás látszatát keltette úgy, hogy fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben volt, mivel felszámolási eljárást kezdeményeztek ellene, amely körülmény feltételezi, hogy előre látja vagy látnia kellene, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességgel kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket, szóban vállalt kötelezettségét, az „A” Kft. felé fennálló tartozást megfizeti. Ezen magatartásával a társaság vezetője üzleti partnereit tévedésbe ejtette. A szakértő ezen kijelentése is a „Btk-szerű kijelentések” közé sorolható, egyértelműen jogkérdés.

---

⁵⁴¹ KSZ 0006/2017 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

Másik, szintén sikkasztás gyanúja miatt indult büntetőeljárás adott időpontban a házipénztárban lévő készpénzkészlet terhére nagyobb összegű tagi kölcsön visszafizetése vonatkozásában az alábbiak megállapítására irányult.⁵⁴²

A szakértői vélemény⁵⁴³ készítéséhez a szakértő rendelkezésre bocsátott iratanyag áttanulmányozását követően a tagi kölcsön nyújtásával és visszafizetésével kapcsolatos nyilvántartások felülvizsgálata merült fel, a kapcsolódó alapbizonylatok tételes kigyűjtése, a kinyert adatok alapján összesítések, kimutatások készítése révén. A tagi kölcsön alapvető célja a vállalkozások körében kialakult általános gyakorlat szerint, hogy a forráshiánnyal küzdő gazdasági társaságok tulajdonosai külső forrásbevonás nélkül is segítséget tudjanak nyújtani saját jövedelmük igénybevitelével.

Az ebben az ügyben szereplő, „B” Kft. főkönyvi nyilvántartását felülvizsgálva megállapítható, ha adott évben valóban a forráshiányt igyekeztek mérsékelni a tagi kölcsön nyújtásával, azonban követő évben ezt nem lehet megállapítani. A tagi kölcsön nyújtásával a vállalkozások a negatív pénztárkészletet ellensúlyozhatják, azonban amennyiben ezt követően a teljes évben a házipénztár egyenlege negatív, így a forráshiány csak mérsékelhető, de nem megszüntethető. A kölcsön nyújtását követő pénztári tranzakciók alapján megállapítható, hogy az egyes befizetések milyen célt szolgáltak a forráshiány mérséklésén túl.

A pénztári forgalmi kimutatásból vizsgálatával látható, hogy a pénztár egyenlege milyen értéket mutat (negatív vagy pozitív). Amennyiben folyamatos, és jelentős összegű pénztárhány (negatív készpénzkészlet) ellenére a társaság folyamatosan működik, béreket, szállítói kötelezettségeket fizet ki, csak abban az esetben lehetséges, ha a nyilvántartásokban szereplő bevételeket meghaladóan ér el a társaság árbevételt, a negatív pénzeszköz ugyanis nem értelmezhető, annak terhére kifizetés nem eszközölhető. Mindezekre tekintettel nem zárható ki, hogy a tagi kölcsön nyújtása is csak az eltitkolt bevétel leplezésére szolgált, azonban ez teljes szakértői bizonyossággal - a szakértő rendelkezésére bocsátott adatok alapján állapítható meg vagy sem.

Szükségeselem tartom hangsúlyozni mindkét év vonatkozásában, hogy a kölcsön nyújtásának oka csak az azt követő tranzakciók alapján vélelmezhető, az teljes szakértői bizonyossággal nem állapítható meg.

A szakértői vizsgálathoz rendelkezésre bocsátott nyilvántartások és alapbizonylatok alapján az meghatározható viszont, hogy a társaság tulajdonosa hány alkalommal nyújtott tagi kölcsönt a vállalkozás számára, illetve, hogy részére hány alkalommal fizettek vissza tagi betétek és kivétek számának meghatározásán túl annak összegszerű meghatározása elengedhetetlen a valós helyzet megítélése érdekében. Az igazságügyi könyv-és adószakértő rendelkezésére bocsátott főkönyvi nyilvántartás alapján továbbá az is megállapítható, hogy pontosan mely napon nyújtottak tagi kölcsönt a vállalkozás részére. A könyvelési alapbizonylatok felülvizsgálata során szakkérdés részét képezi annak vizsgálata is, hogy a tagi kölcsön nyújtása során mindössze bevételi pénztárbizonylatot állítottak-e ki, illetve a kölcsönszerződés az alapbizonylatok között megtalálható-e.

A szakértő megállapítást tehet adott esetben a tagi kölcsön nyújtását illetően, de azt illetően, hogy az az általános polgári jogi szabályok szerint történik-e, például figyelembe véve a bizonylati rendre vonatkozó előírásokat, valamint kamat fizetés esetén a társasági adó törvény rendelkezéseit a szakmához tartozik ugyan, de jogkérdéshez vezet.

⁵⁴² KSH 0023/2017. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

⁵⁴³ Uo.

11.3.2. Szakkérdések kisebb értékre elkövetett sikkasztás gyanúja miatt indított büntetőeljárásban az elemzett szakvélemények alapján

Kisebbségi értékre elkövetett sikkasztás vétségének gyanúja miatti büntetőügyben a kirendelő hatóság határozatában együttes igazságügyi könyvszakértői vélemény beszerzését rendelte el az ügy összetettsége miatt, amelyek egyrésztől igazságügyi adó-és járulékszakértői és igazságügyi szakértői ismeretek követelt meg tekintettel az ügyben felmerülő munkajogi szabályozásra.⁵⁴⁴ Az együttes szakértői vélemény⁵⁴⁵ a szakértői kirendelésről szóló határozatban foglaltak szerint súlyos pénzügyi visszaélést tártak fel belső vizsgálat során egy gyermekotthonban, ahol 31 db előre kitöltött, gyermekek által aláírt „biankó” nyilatkozatok,⁵⁴⁶ azaz hamisított nyilatkozatok kerültek feltalálásra, melyek az intézmény és a gyermekek közötti pénzmozgást - jogszabályi előírásokon felül adott pénzbeli juttatások (zsebpénz, ösztöndíj, jutalom) - hivatottak igazolni, így azok a gyermekeknek adott pénzbeli juttatásra utalnak. Az egyéb szabálytalanságok közé tartozott a felduzzasztott ösztöndíj-elosztás és az intézményi forrásokkal való visszaélés, a jelenléti és foglalkoztatási előírások be nem tartására kirendelt szakértőnek rendelkezésre bocsátott iratok alapján abban az ügyben kellett szakvéleményt nyújtania:

- Állapítsa meg, hogy a gondozottak részére mely időpontban fizettek ki zsebpénzt, ösztöndíjat, jutalmat stb. Az ezen címen történt kifizetések minden esetben szabályszerű bizonylattal alátámasztottak-e?
- A lefoglalt bizonylatok között találhatóak-e olyanok, amelyekhez nem kapcsolódik tényleges kifizetés?
- A szakértő állapítsa meg, hogy havi szinten 2018-2019. években a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Megyei Kirendeltsége mekkora összeget utalt át az alsóbélatelepi gyermekotthon bankszámlájára. A bankszámláról felvett összeg teljes egészében bevételezésre került-e a házipénztárba.
- Határozza meg, hogy havonta hány alkalommal, milyen jogcímen és mekkora összeget vett fel a pénztárból a gyermekotthon igazgatója? Ugyanezen kérdést vizsgálja a más személyek esetében is.
- A felvett összegről állapítsa meg, hogy milyen célra került felhasználásra, amennyiben a pénztárból előlegként kerültek kiadásra az Összegek, úgy állapítsa meg, hogy maradéktalanul, határidőben elszámoltak-e a felvett összeggel. A pénztárból felvett összegek szabályszerű bizonylattal alátámasztottak-e? A pénzkezelés megfelel-e a gyermekotthonra vonatkozóan készült számvetési politikában és pénzkezelési szabályzatban rögzítetteknek. Állapítsa meg, hogy a csoportpénzek felhasználása jogszerű volt-e, annak dokumentáltsága megfelelő-e. A csoport pénzek felhasználása kapcsán voltak-e limitálva az egyes jogcímenek kifizethető összegek?
- Állapítsa meg, személyenként, hogy a vizsgált időszakban a gyermekotthon alkalmazásában lévő személyek mely időpontban, mekkora összeget vettek fel munkába járás (bérlet, saját gépjármű használat) és kiküldetés jogcímenek.
- Milyen keretből történt ezen összegek kifizetése? A kifizetések meg feleltek-e a vonatkozó jogszabályokban foglaltaknak?
- A szakértő mutassa ki személyenként és összességében, hogy mely időpontban mely személyek részesültek ösztöndíjban, ezen címen mekkora összeget fizettek ki részükre. Az ösztöndíj címen történt kifizetések jogszerűek voltak-e? Minden esetben csak az arra

⁵⁴⁴ 14000/59/2020. bü számú határozat

⁵⁴⁵ KSZ 09 /2020 sz. intézeti nyilvántartási számú együttes szakértői vélemény

⁵⁴⁶ Uo.

jogosultak részére történtek-e kifizetések? Milyen módon és dokumentációval igazolták a tanulmányok folytatását?

- A szakértő állapítsa meg, hogy X igazgató mely intézményi tulajdonú gépjárműveket használta a vizsgált időszakban. A menetokmányokat a jogszabályokban foglaltaknak megfelelően vezette-e? Kimutatható-e a rendelkezésre álló bizonylatok alapján saját célú használat? Amennyiben igen tételesen dolgozza ki a saját célú használathoz kapcsolódó, intézmény által fizetett költségeket az NAV által alkalmazott norma alapján.
- Állapítsa meg, hogy dr. Y az intézményi tulajdonú gépjárműveket használta-e a szerdai, zalaegerszegi útjaira vagy saját gépjármű használatot elsámolt-e ezekre a napokra?

A szakvélemény kapcsán a nyomozás jelentős eltéréseket tárt fel a gondozott gyermekek zsebpénzének és juttatásainak kezelésében, sok bizonylatról hiányzott a megfelelő dokumentáció.⁵⁴⁷ A jogi szabályozás minimumkövetelményeket határoz meg a nélkülözhetetlen kiadásokra vonatkozóan, de a tényleges kiadások gyakran ellenőrizetlenül maradtak. A megállapítások rávilágítanak az ösztöndíjakkal kapcsolatos pénzügyi tranzakciókkal kapcsolatos problémákra is, amelyekből kiderül, hogy sok kedvezményezett nem felelt meg a szükséges tanulmányi kritériumoknak, megkérdőjelezve X igazgató által folyósított kifizetések jogosságát. Ezenkívül a gyermekek tanúvallomásai azt mutatták, hogy üres bizonylatokat írtak alá anélkül, hogy megkapták volna az ígért kifizetéseket, ami további kétségbe vonja a pénzügyi gyakorlat hitelességét. A szakértőnek az ügyben az alábbi kérdéseket tette fel a kirendelő hatóság:

- Határozza meg, hogy havonta hány alkalommal, milyen jogcímen és mekkora összeget vett fel a pénztárból X személy? Ugyanezen kérdést vizsgálja más személyek esetében is.
- A felvett összegről állapítsa meg, hogy milyen célra került felhasználásra, amennyiben a pénztárból előlegként kerültek átadásra az összegek, úgy állapítsa meg, hogy maradéktalanul, határidőben elsámoltak-e a felvett összeggel.
- A pénztárból felvett összegek szabályszerű bizonylattal alátámasztottak-e?
- A pénzkezelés megfelel-e a gyermekotthonra vonatkozóan készült számviteli politikában és pénzkezelési szabályzatban rögzítetteknek.
- Állapítsa meg, hogy a csoportpénzek felhasználása jogszerű volt-e, annak dokumentáltsága megfelelő-e. A csoport pénzek felhasználása kapcsán voltak-e limitálva az egyes jogcímenek kifizethető összegek?

A vizsgálat jelentős alapkezelési problémákra hívta fel a figyelmet, ideértve a jogosulatlan aláírásokat és a hiányos dokumentációt. Az iratok felvázolják a gyermekotthonban szükséges eszközökre a csoportotatók által felvett előlegekkel kapcsolatos pénzügyi tranzakciókat és kezelési szabályokat. A megfelelő dokumentációra és a pénzügyi protokollok betartására helyezett hangsúly kritikus fontosságú az elsámoltathatóság és az átláthatóság biztosítása érdekében. A számlákból megállapítható a vásárlás célja, tartalma, de annak megítélése, hogy a beszerzett mennyiség mennyiben indokolt, nem könyvszakértői kompetencia.

A fentiekre tekintettel könyvszakértői módszerekkel nem volt bizonyítható, hogy az ösztöndíj kifizetések hiteles bizonylat alapján történtek.

---

⁵⁴⁷ K SZ 09/2020. sz. intézeti azonosítójú igazságügyi szakértői vélemény

Másik ügyben, kisebb értékre elkövetett sikkasztás vétségének megalapozott gyanúja miatt ismeretlen tettes ellen indult büntetőügyben vizsgáltam a felmerült könyvszakértői kérdések megválaszolásának módját.⁵⁴⁸ Egy lakos 2017. novemberében feljelentést tett a Zalaegerszegi Rendőrkapitányságon egy elhunyt személy hagyatéka miatt, amelyben azt állította, hogy öröklési joggal rendelkezik. A panaszos azt állította, hogy az elhunyt gyámja rosszul kezelte készpénzét és vagyonát, amiről a panaszos nem tudott. Ezen túlmenően a panaszos elszámolást kért az érintett gyámhivaltól, észszerűtlennek és elfogadhatatlannak ítélve az elhunyt költségeit.

A szakértő⁵⁴⁹ mind a gyámhivaltól, mind az elhunytat kezelő pszichiátriai intézettől beszerzett iratok vizsgálata alapján alakította ki szakvéleményét a kirendelő hatóság által csatolt dokumentumok adattartalmának feldolgozását, rendszerezését követően az érintett Kormányhivatal, Járási Hivatal és Járási Gyámhivatal által közel tízéves vizsgálati időszak vonatkozásában megküldött gondozói elszámolások és az azokhoz kapcsolódó alapbizonylatok másolati példány az elszámolások tételes felülvizsgálatának, jogszabályi előírásoknak megfeleltetése céljából.

Az ügy érdekessége, hogy a kirendelő hatóság kérdései között jogkérdések is megtalálhatóak és azokra a szakértő választ ad, annak ellenére, hogy úgy a szakvéleményét érvénytelennek szükséges tekinteni, továbbá az is érdekességgé kiemelhető, hogy a kirendelő hatóság azzal, hogy jogkérdésben vár választ a szakértőtől úgy nemcsak a nyomozást, illetve annak módszereit határozhatja meg, hanem magát a vádemelés alapját képező további cselekményeket, így végsősoron a vádat is, ami a büntetőeljárásban majd ténykérdésekként és jogkérdésekként merülnek fel nagyban torzítva az ügy kimenetét.

A szakértő jogkérdésben nem nyilváníthat véleményt, így nem állapíthatja meg különösen, hogy az ügyben történt-e hűtlen kezelés, csalás, sikkasztás⁵⁵⁰. Tehát amennyiben a szakértőnek az alapügyben az azon túl, hogy például vizsgált időszakban a befolyó összegek jogszabályoknak megfelelően lettek igazolva, alátámasztva vannak-e, keletkezett-e hiány valamelyik vizsgált évben, olyan kérdés, hogy mi valójában mi is a megvalósult tényállás, döntse el a szakértő, hogy az eljárásban sikkasztás, költségvetési csalás vagy hűtlen kezelés miatt folyjon az eljárás, nem tehető fel.

A vizsgált szakvéleményekben a szakértők jogkérdés felmerülése esetén eltérő válaszokat adnak, szakértője válogatja, hogy megválaszolja-e a jogkérdést vagy sem. Általánosságban elmondható, hogy a szakértő a jogkérdések megválaszolására nemleges választ ad.

A szakvéleményben megállapítható, hogy a szakértő hivatkozva válaszában a Szaktv. 3. § (1) bekezdésben szereplő előírást, a kérdésre mégis válaszol a kompetenciájába tartozó megállapítások erejéig, amiből már a kirendelő hatóság további megállapításokat tesz, tehet, mintegy kiigazítja tehát a kérdést.⁵⁵¹

Mindössze a szakmai kompetencia körbe tartozó szakkérdések tekintetében van lehetősége állást foglalni, így a szakvélemény annak megállapítására szorítkozhat, hogy a rendelkezésemre bocsátott dokumentumok szerint a gondnokolt vagyonával megfelelően gazdálkodtak-e, megállapítható-e indokolatlan pénzkifizetés, vagy egyéb gazdasági szabálytalanság.

⁵⁴⁸ KSZ 0009/2018. sz. igazságügyi szakértői szakvélemény

⁵⁴⁹ Uo.

⁵⁵⁰ Szaktv. 3. § (1)

⁵⁵¹ KSZ 0009/2018. sz. igazságügyi szakértői szakvélemény

Arra a jogkérdésre, hogy a néhai elhunytal kapcsolatban beszerzett iratok alapján megállapítható-e a hűtlen kezelés, csalás, sikkasztás, vagy más egyéb szabálytalanság elkövetése a szakértő egyszerű nemleges válasz helyett megállapításokat tesz a vizsgált szakvéleményben.

A szakértőnek az alábbi kérdéseket tette fel a kirendelő hatóság kisebb értékű sikkasztás bűncselekményének elkövetése miatt indult büntetőeljárásban a szakértő kirendelésekor.

- A beszerzett iratok alapján megállapítható-e a hűtlen kezelés, csalás, sikkasztás, vagy más egyéb szabálytalanság elkövetése? (Bűnösség, minősítés – ez a bíróság dolga.)
- Amennyiben igen kinek a részéről, milyen kárértékben mi állapítható meg?
- Az egyes kiadások, kifizetések, befolyó összegek a jogszabályoknak megfelelően igazolva, alátámasztva vannak-e?
- Keletkezett-e hiány valamelyik évben, amennyiben igen, az megfelelően igazolva van-e, megállapítható-e ez ügyben személyi felelősség?
- A szakértő egyéb észrevételei
- Amennyiben igen kinek a részéről, milyen kárértékben mi állapítható meg?
- Az egyes kiadások, kifizetések, befolyó összegek a jogszabályoknak megfelelően igazolva, alátámasztva vannak-e
- Keletkezett-e hiány valamelyik évben, amennyiben igen, az megfelelően igazolva van-e, megállapítható-e ez ügyben személyi felelősség?

A sikkasztás tényállási elemei, a rábízás, az elsajátítás és a jogtalan eltulajdonítás szándéka jogkérdések, ezek megítélése a bíróság feladata. Emiatt a legtöbb, kisebb értékre elkövetett sikkasztási ügy szakértő bevonása nélkül, személyi és okirati bizonyítékokkal is eldönthető. Gazdálkodási környezetben, amikor például a pénz- és értékkezelési folyamatok, a készletmozgások, a belső kontrollok, illetve az informatikai rendszerek naplói is érintettek indokolt lehet igazságügyi könyvszakértő alkalmazása sikkasztási ügyekben is, de kizárólag ténykérdések tisztázására.

Ilyen esetekben a szakértő feladata lehet a pénz- és értékkezelés belső szabályainak és a tényleges gyakorlatnak az összevetése, a pénztárjelentések, bankkivonatok, számlák és főkönyvi kivonatok egyeztetése egy meghatározott időszakra, a leltár-rekonstrukció és a hiánytöbblet kimutatása, továbbá a rábízott vagyontárgyak vitatott időpontbeli forgalmi értékének meghatározása.

A kérdésekből látható, hogy a hatóság túlterjeszkedik kérdéseiben a szakkérdések körén és konkrét jogi minősítést tartalmazó kérdéseket is feltesz a szakértőnek, mint például, hogy hűtlen kezelés, csalás, sikkasztás vagy egyéb elkövetésére került-e sor.

Látható az is, hogy a jogszabály megfeleléség vonatkozásában feltett direkt kérdés is jogkérdésre mutat, miszerint arra kérdez rá, hogy egy adott magatartás a jogszabálynak megfelelt -e, azaz jogszerű vagy sem volt, voltaképpen a jogszabályi megfelelésre kérdez rá. bár ez meglátásom szerint, a jelenleg érvényben levő szabályozás szerint túlmutat a szakértő kompetenciáján.

XII. Csalás büntette miatt kirendelt szakértői kérdések

12.1. A csalás és szakértői vizsgálatának szempontjai

Míg a sikkasztás esetében a szakértői vélemények főként a vagyonkezelés, a rábízás és az elszámolás körülményeinek ténykérdéseire irányultak, a csalás büntette már a megtévesztés, a tévedés és a jogtalan haszonszerzés fogalmain keresztül közvetlenül érinti a szubjektív, jogi minősítéshez kötődő elemeket is.

A csalás büntette olyan összetett, ténybeli és jogi elemeket egyaránt tartalmazó bűncselekmény, amely a legtöbb esetben igényli szakértő bevonását. A Btk. 373. § (1) bekezdése szerint, aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.⁵⁵²

A csalás tényállása tehát négy fő elemből áll. A jogtalan haszonszerzési célzatból, a tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás magatartásából, a tévedés és a kár közötti okozati összefüggésből, valamint a kár bekövetkezéséből. Ezek vizsgálata gyakran túllépi a jogi ismeretek körét, a cselekmények mögött pénzügyi, számviteli vagy gazdasági összefüggések húzódnak meg, amelyek szakmai értékelést kívánnak. Ilyenek lehetnek például a könyvvizetés, a pénzügyi mozgások, a számviteli bizonylatok, illetve a gazdasági események valóságának és oksági viszonyainak elemzésére irányuló kérdések.

A szakértői kérdések a csalás büntetéseben tipikusan a tévedés, a kár mértéke és a jogtalan haszon szakmai megállapítására vonatkoznak, ugyanakkor a gyakorlatban gyakran átlépik a tény- és jogkérdés határát is, amikor a szakértő a cselekmény szándékosságára vagy jogi minősítésére is utalást tesz. Jelen fejezet a tény- és jogkérdések határvonalát leginkább elmosó ügýtípuson keresztül mutatja be, hogyan jelennek meg a szakértői kérdések a gyakorlatban a büntetőjogi felelősség vizsgálata során, hogy vajon a szakértő ténylegesen a szakkérdésre válaszol-e, vagy részben a jogi tényállás elemeit is értékeli.

12.1.1. Jelentős kárt okozó csalás megalapozott gyanúja miatt indult büntetőügyben

A KSZ 140/2017 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvéleményhez tartozó kirendelés⁵⁵³ a S. Kft. 2015. évi pénzforgalmának és könyvvizetésének vizsgálatára irányult, különös tekintettel egy átutalt 7 620 000 Ft előleg és 1 905 000 Ft tervezési díj sorsára. A szakértői vizsgálat az IM Céginformációs Szolgálat adatbázisából lehívta az érintett cégek cégmásolatát, és Céginform.hu tárhelyről a cégek felszámolására vonatkozó hirdetményt, valamint lehívta a nyilvános, e-beszámoló.hu tárhelyről a cégek által közzétett beszámolókat.

A szakértői vizsgálat időrendi sorrendben vizsgálta az érintett és a kapcsolódó gazdasági eseményeket, és elemezte a gazdasági események dokumentumait és azoknak könyvelésben szerepeltetett adatai alapján azok egymással való kapcsolatát. A szakértő szisztematikusan áttekintette a gazdasági események időrendi sorrendjét, a számviteli nyilvántartások adatait górcső alá vette, hogy meghatározza a pénzáramlást és azok rendeltetését. A 2015. 01. 01. és 2016. 05. 25. közötti banki adatokat figyelembe vették, különös tekintettel az MKB Banknál vezetett 10300002-10582661-49020015 bankszámlaszámra, mivel más számlánál hiányoztak a vizsgálat szempontjából releváns érdemi adatok. A 2015. június 30-tól december 31-ig terjedő időszak pénzforgalmi elemzése a szakvélemény 1. táblázatában összegzett, típusonként kategorizált kiadásokat tárt fel.

⁵⁵² 2012. évi C. törvény, Büntető Törvénykönyv, 373. § (1)

⁵⁵³ KSZ 140/2017 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

A szakértő a S. Kft. mellékletként csatolt dokumentumaiból összeállította a hitel- és törlesztési szerződések gyűjteményét is, de ezek valóságát a névértéken túl nem értékelte. A vizsgálat során betartották a törvényi előírásokat, nevezetesen a Sztv. és az Áfa-tv., olyan alapelveket alkalmazva, mint a folyamatosság, teljesség, hitelesség, egyértelműség, következetesség, folytonosság, illeszkedés, körütekintés és lényegesség. Ezek az elvek vezérelték a számviteli nyilvántartások, dokumentumok és bizonyítékok értékelését, biztosítva a jogi és szakmai normáknak való megfelelést.

A vizsgálat eltéréseket tárt fel a dokumentációban, nevezetesen a kiállított számlák teljesítésigazolásának hiányát, ami kérdéseket vet fel egyes nyilvántartott tranzakciók jogszerűségével kapcsolatban. A szerződéses dokumentumok, így a 2015.06.24-én kelt Tervezési szerződés és az azt követő Szállítási és Vállalkozási Szerződés is tartalmaztak olyan kétértelműségeket és következetlenségeket, mint például a feltételek keveredése, a konkrét határidők vagy a részletes terjedelemből hiánya, amelyek hátráltatták a szerződéses kötelezettségek és kifizetések egyértelmű értelmezését. Nevezetesen, hogy az 1 500 000 Ft plusz áfa tervezési díj kifejezett előzetes megállapodás nélkül került rögzítésre, a teljes összeg átutalására 2015. 06. 30-án került sor, a bevételek téves besorolására utaló utólagos könyvelési tételekkel.

Az elemzésből kiderült, hogy az előlegként kapott 7,620 millió forintot részben, állítólag kölcsönként utalták át a S-I Kft.-nek, de az igazoló dokumentumok, köztük a kölcsönszerződések és a számlák vagy hiányoztak, vagy ellentmondásosak, ami a pénzeszközök esetleges visszaélésre vagy megtevesztésére utalt. A vizsgálat megállapította továbbá, hogy a S-I Kft. részére 6 millió forint átutalása a SG Kft.-nek nyújtott kölcsönként került elszámolásra, de a tényleges gazdasági kapcsolat és cél továbbra is tisztázatlan, különösen azért, mert nem álltak rendelkezésre igazoló számlák, szerződéses referenciák. A szakértő a készpénzes tranzakciókat is értékelte, és megállapította, hogy a készpénzfelvételek és -bevételek nem igazodtak a dokumentált kiadásokhoz, a pénzforgalmi minták pedig esetleges visszaélésekre vagy el nem könyvelt kiadásokra utaltak.

A társaság 2014. december 31-i pénzügyi helyzetének elemzése 72%-os likviditási mutatót jelzett, amely 2015. december 31-re 80%-ra romlott, elsősorban a kapcsolt felekkel szembeni követelések, a fizetőképességi kockázatok növekedése miatt. A szakértő arra a következtetésre jutott, hogy az átvett pénzeszközöket, különösen az összesen 9,525 millió forintot nem átláthatóan a szerződésekben meghatározott célokra használták fel, jelentős összegeket vontak el, illetve nem kapcsolódó tevékenységekre fordítottak. A vizsgálat a tervezési és kivitelezési szerződések jellegének tisztázására építési műszaki szakvélemény beszerzését javasolja, mivel a hatályos dokumentáció és szerződéses feltételek nem egyértelműek és nem elegendőek a végleges következtetésekhez.

Emellett a szerződések megszűnését követő pénzkivonás, majd a kapcsolt vállalkozásoknak történő átutalások az ügyletek valódi gazdasági céljának eltitkolására utalnak. A szakértő hangsúlyozza, hogy a S. Kft. ügyletei jogszerűségének és vagyoni helyzetének megállapításához elengedhetetlen a megfelelő nyilvántartás, az alátámasztó dokumentáció, a számviteli elvek betartása. Összességében a megállapítások a dokumentáció szabálytalanságára, a pénzeszközök esetleges visszaélésére, valamint a társaság pénzügyi ügyletei átláthatóságának hiányára mutatnak rá, ami további vizsgálatot és szakértői felülvizsgálatot indokol a pénzügyi visszaélések teljes mértékének megállapítása érdekében.

A bankszámlán e beérkezések azonosíthatók, ugyanakkor a szerződés szerű teljesítés (tervek, anyag- és alvállalkozói költségek, teljesítésigazolások) bizonylati alátámasztása hiányos, illetve ellentmondásos. A pénzmozgások között több, kapcsolódó társaságok felé teljesített kifizetés mutatható ki, azonban több tételnél a gazdasági tartalom (kölcson, beszerzés) dokumentált igazolása nem áll rendelkezésre. A „számla nélküli” beszerzésekre tett nyilatkozatok könyvviteli leképezése (adásvételi okirat, átvételi elismervény, készletbe vétel, raktári mozgás) nem rekonstruálható teljes bizonyossággal, ami a valódiság és teljesség elvének sérelmét valószínűsíti.

A társaság pénzügyi környezete a vizsgált időszakban romló képet mutat (lejárt kötelezettségek, felszámolási eljárás előzményei), ami a vevői előlegek célszerű felhasználásának kockázatát növelte. E megállapítások számviteli-pénzforgalmi ténykérdések; a bűnösség, a minősítés és a kárösszeg jogi megállapítása a hatóság/bíróság feladata. A bizonyítás hatékonysága érdekében indokolt a teljesítésigazolások, anyag- és szolgáltatásbizonyítékok körének célzott pótlása, a kapcsolt kifizetések mögöttes jogcímének tisztázása, valamint a készletmozgások tételes visszafejtése.

A szakértői kirendelésről szóló határozatban foglaltak szerint a szakértői vizsgálat tárgya az S. Kft. könyvelési anyagának vizsgálata, amelyet az alábbi, a szakértőnek feltett kérdések mentén vizsgáltak az eljáró hatóság:

- Kérem nyilatkozzon a szakértő, hogy a rendelkezésre álló adatok, iratok szerint megállapítható-e, hogy a S Kft a F. S-szel megkötött szerződés alapján meghatározott rendeltetéssel, gyártási előlegként átvett 7.620.000.-Ft-ot, illetve a felezési díjként átvett Ft-ot milyen célra fordította?
- Kérem nyilatkozzon arra vonatkozóan is, hogy megállapítható-e, hogy J. J. F. Sz. utalását követően eszközölt-e utalásokat a Sz. Kft. és a S. Kft. felé, vagy azt megelőzően?
- Kérem nyilatkozzon arra vonatkozóan is, hogy megállapítható-e, hogy x000.-Ft-ot a S. Kft. valóban kölcsön adta-e a SG Kft.-nek, ahogy azt a kölcsönszerződés tartalmazza, vagy azt egy másik cégnek a SI Kft.-nek fizette ki.
- Kérem nyilatkozzon/hogy ha a S Kft a SI Kft. -nek utalta át a pénzt, akkor miért került sor a S Kft.-vel kötött kölcsönszerződésre?
- Kérem nyilatkozzon, hogy ha papíron a SG Kft.-nek adott kölcsön a ST Kft., de valójában a SI Kft.-nek utalta a pénzt azt milyen célból tette a ST Kft. (anyagvásárlás?)
- Kérem nyilatkozzon a szakértő, hogy megállapítható-e, hogy a társaság pénztárából, ahová a 2015.06.30.-án felvett 1.700.000.Ft készpénz is bevételezésre került, milyen kifizetéseket teljesített a Kft., történhetett-e olyan kifizetés, amely csarnokelemek vásárlásának tudható be.
- Kérem nyilatkozzon a szakértő arra is, hogy ha és amennyiben J. J. azon vallomását vesszük alapul, miszerint ő csarnokelemeket egy általa megnevezni nem kívánt osztrák magánszemélytől vásárolta számla nélkül, könyvelési szempontból milyen lépéseket kellett megtennie, hogy ezen anyagok megszerzése, bevételezése, majd az esetleges tovább értékesítése a vállalkozásában nyomom követhető legyen, (pl. kellett-e a számla nélkül vásárolt anyagokról adásvételi szerződést, átvételi elismervényt készíteni)
- Kérem nyilatkozzon, hogy 2015. júliustól 2015. decemberéig tartó időszakban a S Kft. házipénztárából történt-e olyan kifizetés, amely az esetleges osztrák fél irányába történhetett.
- A szakértő egyéb megállapításai, melyeket az ügy helyes megítélése szempontjából fontosnak tart!

A kirendelésben foglalt feladatok elvégzéséhez és a kérdések megválaszolásához a szakértői vizsgálat részére rendelkezésére bocsátott iratok áttanulmányozása, a korábban lefoglalt iratok közül a még szükséges számviteli bizonylatok körének meghatározása és bekérése.

A szakértői vélemény kialakításához az alábbi jogszabályok kerültek figyelembevételre:

- A Sztv. 14.§ a számviteli alapelvekről, valamint a 165-169. §-ok a bizonylati elvre és bizonylati fegyelemre, a szigorú számadású nyomtatványok kezelésére, bizonylatok megőrzésére vonatkozó előírásai;
- Az Áfa-tv. 142.§ a fordított adózásról;
- Magyarország Kormányának az Állattartó Telepek Korszerűsítésére (ÁTK), a 2014.-2020. ciklusra vonatkozó Széchenyi 2020 Európai Unió támogatási konstrukció általános és a konkrét pályázati felhívás dokumentumai.

A KSZ 140/2017 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvéleményhez tartozó kirendelésben foglalt kérdések vonatkozásban a 2015. év, míg a S. Kft. gazdálkodásának áttekintése a korábbi évekre vonatkozóan is 2012- 2014 között. A szakvélemény⁵⁵⁴ az előleg és a kapott felezési díj alkalmazása lényegében pénzforgalmi tényfeltárás, nem jogi probléma megoldására, hanem tények feltárására irányul, általában költségvetési csalásra, számviteli szabálysértésre vagy visszaélésre.

Az átutalások időpontjának és feleinek elemzése egy tényfeltáró gyakorlat, amely feltárja, hogy a banki tranzakciók hogyan kapcsolódnak a számviteli nyilvántartásokhoz – amellyel felmérhető a költségvetési csalás, a számviteli szabályok megsértése vagy egyéb pénzügyi visszaélés tényszerű eleme. Az, hogy ki a „kölcson” valódi címzettje, tisztán tény: azáltal, hogy a szerződésben egymás mellé állítja a felet és a ténylegesen teljesítőt (cash flow), feltárja az okirati és számviteli megfeleltetést vagy eltérést, ami a csalárd gazdálkodás, a számviteli szabályok megsértése vagy adózási anomáliák megítélésében lehet lényeges.

Annak vizsgálata, hogy miért kötöttek hitelszerződést a SG Kft-vel, amikor a tényleges utalás másik céghez került, a szakmai vizsgálatban az okirati és pénzforgalmi megfeleléség dokumentált igazolásának ellenőrzéseként jelenik meg itt. Ebben az esetben a szakértő a rendelkezésre álló dokumentumokból rögzíti, hogy van-e a pénzáramlást alátámasztó dokumentált indoklás.

Az átutalások céljának azonosítása dokumentált jogcímeken, számlahivatkozásokon, könyvelési feladásokon, valamint leltári vagy bevételi nyomon alapulhat. Vagyis a jogi minősítés helyett a szakértő feladata annak ellenőrzése, hogy létezik-e a dokumentumok teljes láncolata és azok összhangja.

A készpénzkifizetések felülvizsgálata során meg kell kísérelni minden, a vizsgált időszakon belüli készpénzmozgást részletesen leírni, és bizonyított gazdasági eseményhez kötni, például az ellenőrzött bizonylati láncolat és a belső szabályzatok betartása révén.

A számla nélküli vásárlások ügyét számviteli és belső ellenőrzési szempontból kell kezelni: A szakértőnek meg kell vizsgálnia, hogy a minimálisan szükséges dokumentáció és elszámolási lépések megvannak-e – hogy azok következetesen vannak-e nyilvántartva vagy sem, nem a jogi érvényességük kérdésében.

---

⁵⁵⁴ KSZ 140/2017 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

Az „osztrák félnek” teljesített kifizetések feltárása ténymegállapítás, ahol a lehetséges kifizetéseket banki és készpénznyomok, azok okmányos alátámasztása és számviteli feltérképezése révén azonosítják.

Az „egyéb megállapításoknál” a szakértő jogi minősítésre nem gondolva több ellenőrző pontot, dokumentumhiányt és ezek számszerű eredményét jegyzi fel, ügyelve a bírói gondolkodáshoz szükséges ellenőrizhető tényalapra.⁵⁵⁵

12.1.2. Nagyobb kárt okozó csalás

A következő kérdéssor KSZ 99/2019 igazságügyi könyvszakértői szakvéleményhez tartozik⁵⁵⁶ büntetőügyben. A szakértői vizsgálat tárgya annak megállapítása volt, hogy az A. Á. ügyvezetésével működő V-B Kft. megszegte-e a számvitelről szóló törvényben foglalt könyvvezetési és beszámolási kötelezettségeit, valamint befolyásolta-e vagy megghiúsította-e a társaság 2016. évi vagyoni helyzetének áttekintését. A szakértő megállapította, hogy a könyvvezetési és beszámolási kötelezettségek megsértése miatt a társaság nem tett eleget a jogszabályi előírásoknak, és ezáltal a vagyoni helyzetének hiteles bemutatását akadályozta.

A szakértő véleménye szerint a társaság a jogszabályok megsértésével befolyásolta a vagyoni helyzetének hiteles megismerését, és ez a tény a büntetőeljárás szempontjából releváns. A szakértő a vizsgálat során nem vette igénybe társszakértőt vagy technikust, és a jogszabályokat az Sztv. alapján, valamint az adózási szabályok alapján értékelte. A szakvélemény végső megállapításai szerint a társaság a könyvvezetési és beszámolási kötelezettségeit nem tartotta be, így a vagyoni helyzetének hiteles bemutatása nem volt biztosított, és kijelentette, hogy ez a tény a büntetőügyben releváns.

A szakértőnek az alábbi kérdésekre kellett választ adnia:⁵⁵⁷

- A. Á. ügyvezetésével működő V-B Kft. megszegte-e a Számvitelről szóló törvényben rögzített könyvvezetési, beszámolási kötelezettségét előíró, illetve egyéb rendelkezéseket, és ezzel befolyásolta-e, megghiúsította-e a társaság 2016. évi vagyoni helyzetének áttekintését, ellenőrzését?
- A szakértő egyéb megjegyzése.

A kirendelő két kérdése közül az első vegyes – tény- és jogkérdést is érint –, a második túl tág. A „megszegte-e a Számvitelről szóló törvényben rögzített „kötelezettségét” fordulat valójában jogi minősítést kérne számon, de ehelyett a szakértő feladata a tényszerű állapot részletező feltárása és számszaki hatásainak kimutatása. Szakszerű vizsgálat esetén a szakértő először tételesen leírja, hogy a V-B Kft. 2016. évi beszámolójának és könyvvezetésének mely elemei felelnek meg a vonatkozó számviteli előírásoknak, és melyek nem.

Ehhez iratonként és nyilvántartásonként azonosítja az adatforrásokat (főkönyv, analitikák, leltárak, számlák, bankkivonatok, szerződések, teljesítésigazolások), majd egyezőségi

---

⁵⁵⁵ Uo.

⁵⁵⁶ 29200-801/45517-1/2019.szak Szakértői rendszer ügyszáma: KSZ 99/2019 igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, Előzmény ügyszám: -, Hivatkozási szám: 08010/1689/2017. sz. büntetőügyben a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Adó- és Könyvszakértői Intézetének szakértői rendszerében készült, amelyben a Győri Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztálya az ismeretlen tettes ellen indított büntetőügyben rendelte ki a szakértőt.

⁵⁵⁷ KSZ 99/2019 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény

vizsgálatot végez a főkönyvi és analitikus állományok, illetve a bizonylati lánc folytonossága között. A feltárt eltéréseket típusaik szerint rendszerezi (időbeli elhatárolás, minősítési/értékelési hiba, bizonylathiány, kontírozási ellentmondás, készlet- és pénzkezelési szabálytalanság), és mindegyikhez számszerűsíti az eredményre és a saját tőkére gyakorolt hatást. E hatásokat előjeltől függetlenül összesíti, és arányosítja az adott üzleti év nettó árbevételéhez és mérlegfőösszegéhez, hogy megállapítható legyen: a hibák mértéke eléri-e a számviteli küszöbértékeket, illetve a hibák együttesen alkalmasak-e arra, hogy a tárgyévi vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzet áttekinthetőségét tényszerűen akadályozzák.

A „meghiúsította-e az áttekintést” kérdést a szakvéleményben nem jogi megállapításként, hanem ellenőrizhető tényállásként kell megalapozni. Például az analitikák és a főkönyv közötti egyezőség igazolhatatlansága, a kötelező leltárhiany, a bizonylati lánc megszakadása vagy a beszámoló alátámasztó dokumentációjának hiánya olyan objektív körülmények, amelyek ténylegesen akadályozhatják az áttekintést. A szakértő következtetései itt is módszertanhoz és iratokra történő hivatkozásokhoz kötöttek, míg a „megszegte-e” és a jogkövetkezmények levonása a bíróság feladata.

A „szakértő egyéb megjegyzése” második kérdés ebben a formában kellően körül nem határolt, ezért könnyen átcsúszhat értékelő, jogkérdés-jellegű megállapításokba. Szakszerűen azt célszerű tartalommal megtölteni, hogy a szakértő – a vizsgálat során feltárt konkrét tényekhez kapcsolódva – javasoljon további ellenőrzési pontokat és adathiánypótlást (például meghatározott szerződések, teljesítésigazolások, leltárfelvételek, banki bizonylatok becsatolását), jelezze a bizonylati lánc hiányainak számszaki következményeit, és röviden ismertesse a számítások reprodukálhatóságát biztosító módszertani keretet. Itt sincs helye annak, hogy bűnösségre, minősítésre, „szabályszerűségre” mint jogi kategóriára nézve állítson tény; a feladat az, hogy a bíróság számára átlátható, ellenőrizhető ténybeli alapot és számszaki rekonstrukciót nyújtson, világos hivatkozási jegyzékkel és számítási mellékletekkel. Így a kirendelés tárgya jogtisztán marad: a szakvélemény tényeket és módszertant szolgáltat, a jogi következtetés meghozatala pedig a hatóságé.

Összegzés

A kutatás a szakértői bizonyítás büntetőeljárás szerepét, különösen a gazdasági büntetőügyekben megjelenő sajátosságokat vizsgálta elméleti és gyakorlati szempontból. A doktori értekezés áttekintette a szakvélemény bizonyítási rendszerben foglalt helyét, a szakértői kompetencia határait, valamint a bírói mérlegeléshez kapcsolódó kérdéseket. A kutatás során vizsgált elméleti és gyakorlati kérdések közös metszéspontját a szakkérdés és a jogkérdés elhatárolásának problémája jelentette.

A ténymegállapítás természetesen csak akkor lesz helyes (megalapozott és törvényes), ha a jog normáinak is megfelel. A tényfelderítés megkezdésénél és később, a tények bizonyításánál is döntő szerepe van ezért a büntető anyagi és eljárási jogszabályok „kereteinek”, amelyek az adott bűncselekmény rekonstruálásánál jelzik, hogy milyen tények a fontosak. Éppen ezek szorulnak ugyanis felderítésre, bizonyításra és megállapításra azért, mert tőlük függ a büntető jogszabály alkalmazása. Például a garázdaság büntetőjogi értékelésének nem csekély nehézségei a gyakorlatban jelentős részben sokszor abból adódnak, hogy már a tényfelderítő munka megindulásánál szem elöl tévesztik a közösségellenes magatartásoknak azt a speciális körét, amely a büntetőjogi üldözés tárgya. A relevancia vonaláról való lekanyarodás – ha a társadalmi háttérnek még oly sokoldalú és mély feltárását nyújtja is – végül is a büntetőjogi tényfelderítés, bizonyítás és ténymegállapítás szempontjából negatív végeredményt szül. Nem ad ugyanis lehetőséget (ténybeli alapot) a büntetőeljárás elsődleges céljának, a büntetőjogi normának az érvényesítéséhez (a terheltet felmentik, esetleg büntetőeljáráson kívüli úton vonják felelősségre).

A felderítés (nyomozás, adatgyűjtés) és a bizonyítás tehát az út (eszköz), amely a hiteles ténymegállapításhoz vezet; de csak akkor, ha ezeknek az eszköztevékenységeknek az iránya helyes, ha valóban a büntetőjogi jelentőségű tények alkotják tevékenységünk tárgyát. Ezeknek a büntetőjogilag jelentős (releváns) tényeknek a kiválasztása már a felderítő (nyomozó, adatgyűjtő) munkánál megkezdődik, de a kiválasztás domináló szerephez a bizonyítás során jut. A tények és azok jogsértő voltának kérdése ehhez képest minden időpontban tisztázásra váró feladat a nyomozás és az egész büntetőeljárás során. A tény- és jogkérdések összefonódottsága – miként a ténykutató, bizonyíték-beszerező és ténymegállapító funkciók szoros összefüggése is – igen jellemző vonása az egész büntetőeljárásnak. A tény- és jogkérdések sajátos viszonya még a döntően tényfelderítő jellegűnek számító nyomozási szak tekintetében is jelentős elméleti és gyakorlati problémákat vet fel a büntető jogalkalmazásban.⁵⁵⁸

A fenti megkülönböztetés fényében a dolgozat empirikus anyaga azt mutatja, hogy a gazdasági büntetőügyekben a ténymegállapítás és a jogi minősítés határvonala különösen keskeny. A szakvélemény – eredendően a ténykérdések tisztázásának eszköze – a gyakorlatban gyakran jogkérdéseket tartalmaz, jogi minősítésbe megy át. A szakvélemény módszertani megállapításai (pl. fiktív számlaadatok, likviditási idősorok, könyvviteli összefüggések) közvetlenül befolyásolják a bíróság jogi következtetéseit. E helyzet azonban nem relativizálhatja az iura novit curia elvét, a jogi következtetés felelőssége akkor is a bíróságnál szükséges, hogy maradjon, abban az esetben is, ha a tényanyag a szakértő interpretációjában jelenik meg.

---

⁵⁵⁸ Cséka Ervin, A büntető ténymegállapítás, i. m., 299-301.

A kutatási hipotézisek értékelése és a tézisek bemutatása

1. Az igazságügyi szakvélemény nemcsak a tényállás megállapítását segíti elő, hanem – közvetlenül vagy közvetve – választ ad jogkérdésekre is hipotézis alátámasztást kapott a gazdasági bűncselekmények – különös tekintettel a költségvetési csalás és csődbűncselekmény – kapcsán készített könyvszakértői vélemények kérdéseinek elemzésével.

Az elemzés eredménye lehetővé tette egy olyan tézis megfogalmazását, amely szerint az igazságügyi szakértői vélemények eredménye és relevanciája nagyban függ a feltett kérdések minőségétől. Ez megerősíti azt a hipotézist, hogy az igazságügyi szakvélemény valóban külön bizonyító súllyal bír, de leginkább a felvetett kérdésektől függ, és a gyakorlatban inkább csak megerősítő jellegű. Implicit jogkérdésekre adott válaszok esetén a szakvélemény nem járul hozzá ugyanis érdemben a bírósági döntéshozatalhoz.

2. A szakvélemények típusairól szóló vizsgálat kiinduló feltevése az volt, hogy a szakvélemények vagy valószínűségi természetűek, azaz empirikus vagy tudományos valószínűséggel megtámasztott állítások, vagy kategorikusak, vagyis egyértelmű, határozott válaszok. A kutatás során feltárt anyag azt mutatta, hogy a döntéshozatalban túlnyomórészt valószínűségi megállapításokat tartalmazó szakvélemények a jellemzőek. A kategorikus kijelentések ezzel szemben alapvetően két esetkörben jelennek meg. Eleve kategorikus szakvélemények születnek egyrészt akkor, amikor a kérdés természete adatra, például számítási eredményre, dátumra, vagy könyvelési egyezőságra vagy eltérésre irányul, másrészt akkor, amikor a szakértő, akár burkoltan, akár nyíltan, de jogi minősítésbe csúszik át. Ez eredhet a kérdésfeltevés eleve helytelen voltából, vagy amiatt, mert az eset összetettsége, vagy a jogi szabályozás összetettsége adja, hogy jogi minősítésbe menjen át a szakvéleménye elkészítésekor. Utóbbi a jogi szakértelem megjelenésével a kompetenciahatárok átlépését jelenti. Ebből az következik, hogy önmagában a kategorikusság nem probléma és nem csak jogkérdések feltevésekor merül fel. A vizsgálat eredménye szerint akkor van gond a kategorikus kijelentésekkel, amikor a kategorikus állítás jogi következtetést, jogi állásfoglalást hordoz. Ilyen helyzetekben pedig nem a szakkérdés természete, hanem annak jogi értelmezése tolja el a véleményt a minősítés irányába. Mindez láthatóvá teszi, hogy a kérdés helyes feltevése alapvető fontosságú, de egy jól feltett kérdésre is adhat a szakértő „jogi szakvéleményt”, minősítő álláspontot.

3. A harmadik hipotézis körében tett vizsgálat szerint, miszerint egyes gazdasági bűncselekmények esetén a szakértő kirendelése nem minden esetben szükségszerű, amennyiben a tényállás más bizonyítási források alapján megfelelően tisztázható, a szakértő kirendelése csak ott indokolt, ahol valódi többletinformációval szolgálhat. Vagyis, ha a revizori jelentések, szaktanácsadói vélemények és egyéb dokumentumok önmagukban is alkalmasak a tények, a tényállás tisztázására, akkor a szakértő kirendelése nem szükségszerű. A szakértő kirendelésének elmaradása nem feltétlenül minősül hiányosságnak, ha a tényállás megállapításához szükséges információk más, megfelelő bizonyítási forrásból rendelkezésre állnak. Ez a megállapítás különösen a költségvetési csalás és a csődbűncselekmény esetében releváns, ahol a bizonyítékok jellemzően írásbeli dokumentumok, bizonylatok, elszámolások, illetve revizori jelentések formájában már a nyomozási, felderítési szakaszban rendelkezésre állnak. E dokumentumok ellenőrzése és értékelése – a vonatkozó számítások, elszámolások logikai és tartalmi kontrollja révén – önmagában is elegendő ahhoz, hogy a bíróság megalapozottan mérlegelje és értékelje a tényeket az ítélethozatalhoz. Ezt a feltevést megerősíti a már említett Bf.II.192/2024/59.sz. ügy is, amely azt mutatja, hogy bizonyos esetekben a bíróság a rendelkezésre álló bizonylatok alapján is képes megalapozott döntést hozni. A tézis ennek alapján az, hogy a szakértő kirendelése csak ott indokolt, ahol valódi

többletinformációval szolgálhat, különben az eljárást feleslegesen terheli időben és költségben.

4. A technológiai fejlődés és az algoritmikus adatfeldolgozás következtében a szaktanácsadói és revizori megállapítások egyre nagyobb hatást gyakorolnak a bizonyítás irányára és a szakértői bizonyítás szerepére.

A NAV által alkalmazott algoritmusok jelentősen felgyorsítják a büntetőeljárást a nyomozási szakaszban, szemben a büntetőeljárás klasszikus eszközeivel például a bírósági szakaszban. Ez költséghatékonyabb és időtakarékosabb, de felveti azt a kérdést is, hogy amennyiben a szakértő jogkérdésben nyilatkozik, akkor az veszélyezteti a bíróság döntési autonómiáját is és a szakértő kirendelése feleslegessé válik, hiszen válaszai, szakvéleménye alapján annak keretezése lesz, amit már a nyomozási szakaszban a szaktanácsadó, vagy a gépi bizonyíték is megállapított.

Ugyanilyen fontos kiemelni, hogy a modern technológiák bevezetése megjelenésével a büntetőeljárásban hangsúlyozni azt, hogy a büntetőeljárásban csak reprodukálható, módszertanilag igazolt és megfelelő képesítésre épülő bizonyítási eszközök és bizonyítékok legyenek alkalmazhatók.

De lege ferenda javaslatok

Indokolt lenne a Be-ben kifejezetten rögzíteni, hogy a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdések vizsgálatára terjedhet ki, és tilos jogkérdés – ideértve a burkolt jogi minősítést is – szakvéleménybe foglalása. Ezzel megőrizhető a szakértői bizonyítás tisztasága, és megelőzhető, hogy a szakértő – akár közvetetten – a bíróság jogértelmezési hatáskörét gyakorolja, ami sértené a tisztességes eljárást és a hatalmi ágak elválasztásának alapelvét.

Indokolt lenne továbbá annak rögzítése, hogy a magánszakértői vélemény kizárólag ténykérdések megállapítására és szakmai-műszaki számítások, módszertanok ismertetésére irányulhasson megfogalmazás szerepeljen például. Továbbá annak is, hogy a magánszakértő jogkérdést, így különösen jogszabály-értelmezést, minősítést, bűnösség vagy felelősség megállapítását nem érinthet, burkolt jogi következtetést sem tehet. A tilalomba ütköző rész a bizonyítás köréből kizárandó. Ezzel egyrészt megvalósulna a kompetenciahatárok normatív megerősítése, valamint a bírói mérlegelés elsődlegességének megőrzése.

A kutatás eredményei alapján a szakértői bizonyítás tisztaságának megőrzése érdekében, de lege ferenda javaslatként indokolt lenne a Be 190. § (2) bekezdésének kiegészítése egy új, még nem létező d) ponttal. Ez a rendelkezés rögzítené, hogy a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdésre irányulhasson, és kifejezetten tilos legyen jogkérdés vagy burkolt jogkérdés szakvéleménybe foglalása:

„Be. 190. § (2) bekezdés d) a magánszakértői megbízás kizárólag ténykérdésre irányul, és a szakvélemény nem tartalmaz jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben való állásfoglalást.”

Ez egyrészt biztosítaná a szakértői bizonyítás tisztaságát, másrészt elkerülhetővé tenné, hogy a szakértő a bíró jogértelmezési hatáskörét gyakorlatilag – akár burkoltan – átvállalja, ami a tisztességes eljárás és a hatalmi ágak elválasztásának alapelvével is ellentétes. De lege ferenda javaslatként indokolt lenne a Be. 197. § olyan értelmű kiegészítése, amely normatív szinten mondaná ki a jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben való szakértői állásfoglalás abszolút

tilalmát és annak jogkövetkezményét. A szakasz kiegészítése kötelező eljárási paranccsal kényszerítené ki a hatóságok számára a szakvélemény jogi minősítéseinek mellőzését. Ez a módosítás rendezné a gyakorlatban előforduló kompetenciátúllépéseket, és biztosítaná a bíróság Be. 11. §-a szerinti kizárólagos igazságszolgáltatási funkciójának sértetlenségét:

„Be. 197. § (6) A szakértő jogkérdésben vagy burkolt jogkérdésben nem foglalhat állást. A szakvélemény jogkérdésre vagy burkolt jogkérdésre vonatkozó megállapítása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe, azt a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a döntése meghozatala során hivatalból mellőzi.”

A javasolt módosítások célja nem a szakértői bizonyítás szerepének a csökkentése, hanem a szakértő és a bíró funkcióinak világos elhatárolása.

A kérdések feltevésének a módja és a kérdések jellege kiemelt jelentőségű, tekintettel arra, hogy a bírói döntéshozatal elsősorban mintázatkövető heurisztikus gondolkodásmód. Megjegyzésre szorul, hogy a hatóságok számára is fontos olyan útmutató kidolgozása, amelyet konzekvensen, adott ügyre adaptálva alkalmazni tudnak. Ennek kiindulási pontja a kategorikus válaszok felismerésének képessége gazdasági büntetőügyekben.

Nem várható el, hogy a bírói kar, bírák külön adószakértelemmel rendelkezzenek, gondolva például az erre irányuló külön szakképesítő vizsgák teljesítésének kötelezővé tételére.

Ilyen mintázatfelismerésre alkalmas eszköz a kérdések összetettség szerinti tipizálása. Ezt a következőkben ismeretem, hangsúlyozva, hogy a leírt kérdéstípusokon túlmenően másféle csoportosítások és további kérdéstípusok is létezhetnek; az értekezésben szereplő kérdéstípusok a mintázatfelismerés és értelmezés segítésére szolgáló, nem kimerítő jellegű példaként szolgálnak.

A szakkérdések első típusa, a ténymegállapító kérdések múltbeli adatok és konkrétumok feltárására, rekonstruálására irányulnak, tipikusan tiszta szakkérdések. Ilyen ténymegállapító szakkérdések például az egy adott napon fennálló lejárt kötelezettségek összege a főkönyv és bankkivonatok alapján.

A szakvéleményekben megjelenő számítási–kvantitatív feladatok, kérdések már értékek, hiányok, különbsétek számszerűsítésére irányultak meghatározott módszertannal és hivatkozott forrásokkal a szakvéleményben, ezeknek a jogi kockázata emiatt alacsony.

A módszertani kérdések pedig az eljárás vagy a feltételezések és az adatforrások átláthatóságára irányulnak, ezekkel a kérdésekkel a bírósági mérlegelés, de a hatósági döntések megkönnyítése is a cél. Viszont a hipotetikus, a „ha...akkor” kérdések már óvatosan kezelendők, bár hasznosak alternatív tényváltozatok számszaki következményeinek bemutatására, de kerülni kell, hogy jogi minősítést implikáljanak. A hipotetikus kérdések klasszikus formájában a szakértő nem a tények fennállásáról nyilatkozik, hanem előre meghatározott premisszákból indul ki, és arra ad választ, hogy azok fennállása esetén milyen szakmai következtetés vonható le.⁵⁵⁹ A rendszerességet és ismétlődéseket (mintázatokat) vizsgáló kérdések ténybeli és ismétlődő adatokat gyűjtenek (például negyedév végi készletkorrekciók ismétlődése és ezek számszaki hatása), de fontos, hogy a szándékosság kimondását nélkülözve.

---

⁵⁵⁹ Jennifer L. Mnookin, Idealizing Science and Demonizing Experts: An Intellectual History of Expert Evidence, Villanova Law Review, 52, 2007, 780–781. <https://digitalcommons.law.villanova.edu/vlr/vol52/iss4/3> (2026.06.03.)

Az eldöntendő (igen/nem) kérdés szintén csak egzakt tényre tehető fel, de a kérdés iránya szerint, például dátum-, egyezőség-, összeg- az szakkérdés kategória, míg a „jogszerű volt-e”, „megvalósult-e törvényi tényállási elem” stb. típusú megfogalmazások már jogkérdések. Látható, hogy ezek a szavak egyben jelrendszerként is működnek, a típushibák, vagyis jogkérdések felismerhetősége és elkerülése végett.

Amennyiben egy-egy mondatban megjelennek a „minősül”, a „szándékos” szavak, vagy tartalom szempontjából inkább valószínűségi az állítások, úgy könnyen eldönthetővé válik, hogy feltehető-e, vagy sem a szakértőnek az adott kérdés. A vegyes, több elemet egybefogó kérdések is könnyebben átcúsúszhatnak jogi következtetésbe, ezért célszerű őket szétszedni irat-azonosításra, számításra és rövid szakmai értelmezésre, jogi minősítés nélkül. A mintázatfelismerés, az egy-egy szó, mint jel használatának lehetősége mellett, a vizsgált szakvélemények alapján a megállapításom az, hogy kerülni kell a „jogszerű-e, érvényes-e, minősül-e” fordulatokat, és helyettük a „mutassa ki, számítsa ki, azonosítsa, ismertesse a módszertant, sorolja fel az adatforrásokat” jellegű, ellenőrizhető, tényszerű kéréseket szükséges alkalmazni. Ezzel könnyebben felismerhetők egyrészt a gyakorlat számára a tény- és jogkérdések határa, azok összemosódása és annak a kiszűrése, hogy a szakvélemény a ténykérdésekre koncentrál. A kérdések összetettsége, milyensége tehát egyfajta indikátorként működik a tény -és jogkérdések határai felismeréséhez, azon esetek beazonosításához, ahol szakértő alkalmazása szükséges és azon esetek kiszűréséhez is, amikor szaktanácsadó alkalmazandó.

Itt ismételtén kihangsúlyozandó, hogy nem elhanyagolható a magánszakértő szerepe sem, és a fegyverek egyenlőség elve tiszteletben tartása mentén fontos, hogy az eljárásban résztvevő minden szakértő csak ténykérdésben válaszolhasson, és adott eljárásban a ne épülhessen burkolt jogkérdésre másik szakértő – akár magán-, akár ellenszakértő – véleménye.

A szakértő kirendelése helyett indokolt lehet a szaktanácsadói vélemények döntési alapként való elfogadása, amennyiben az megfelelően alátámasztott és jogilag értékelhető. Ebből következően a szakértő kirendelése nem a bizonyítás elengedhetetlen részeként jelenik meg, hanem formális eszközzé válik, amely csupán az ítélet indokolását hivatott megerősíteni. Valójában egy olyan korszakot élünk, amikor a szaktanácsadói vélemények elsődlegessé válnak -noha azok nem minősülnek bizonyítási eszköznek -, elsőbbséget élveznek az igazságügyi szakvéleményekkel szemben.

Fontos, hogy a bizonyítás során minden hipotetikus vizsgálat igazolásához a tudományos módszerek és igény maradjon az elvárás, ugyanis, ha az eljárásban elburjánzanak a gépi technológiák, amelyek esetében felmerül a „fekete-doboz” probléma, amikor a döntési mechanizmusok nem átláthatók vagy nem ellenőrizhetők. Ezért is fontos, hogy a tudományos szakértelem a jogot tisztán tartsa, nem leépíteni, hanem használhatóként szükséges fenntartani a szakértelmet a rohamosan fejlődő technológiák, bővülő ismeretanyag és burjánzó jogi szabályozás útvesztőjében. Ehhez egyik megoldás a hatóságok számára kidolgozott kérdésfeltevési útmutató, amely segítheti a tény-és jogkérdések határának felismerését.

Intézményi és gazdasági megfontolások

Tekintettel arra, hogy az illegális üzleti tevékenységek feltárását is a gazdasági környezet kihívásainak tekinthetjük, a tudományos szakirodalom több évtizede nagy érdeklődéssel foglalkozik a csalás okaival, mint a szervezetek „sötét oldalával” kevesebb figyelmet szenteltek a különböző értékelési módszereket alkalmazzanak a csalás felderítésére és

megelőzésére, akár globális szinten logika mentén⁵⁶⁰ gyakran találkozunk a képzések és ismeretek bővítésének követelményével, mint megoldási alternatívával.

Egyes álláspontok szerint fontos volna beépíteni a hatóságok és a könyvszakértők, számviteli és pénzügyi szakemberek, képzésébe a számviteli modulon túlmenően az igazságügyi könyvszakértéshez szükséges további ismereteket, mint a fehérgalléros bűnözés kriminológiája, a csalás kivizsgálására irányuló módszerek, eljárások ismeretét a megelőzés fokozása és a helyes nyomozási módszerek alkalmazása terén. A „játékszabályok” azok az ember által kidolgozott korlátok, amelyek strukturálják a kölcsönhatásokat. Mostanáig még nem alakult ki egyértelmű elméleti konszenzus az intézmények szerepének magyarázatára ebben a perspektívában.⁵⁶¹

A homo economicus, aki racionális döntéseit hozva⁵⁶² a fennálló alternatívák közül a számára legnagyobb hasznot hajtó alternatívát választja⁵⁶³, de vajon mennyit hajlandó áldozni a közjó javára.⁵⁶⁴ Ez attól függ, hogy mennyi az egyéni határhaszna és a költségek, kiadások viszonya. Alapvetően nem a választott alternatívák pótlólagos egységeinek hozott határhasznáról van szó, sem a társadalmilag összegzett határhaszonról. Az igazságszolgáltatás intézményi eredménye a jogbiztonság ilyen értelemben közjó. Az egyedi ügyintézés nem tiszta közjószág, emiatt viszont az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, beleértve a szakvéleményeket is - ésszerű szabályozása indokolt.

Ha a várható eredmény, vagyis a szakvélemény nem használható, akkor nem éri meg szakértőt kirendelni. A kirendelés hatékonysága a feltett szakkérdésekben rejlik, addig érdemes bővíteni a kérdéskört, amíg az utolsó kérdés marginális hozadéka nagyobb, mint a marginális költsége. A szakértő egyéni haszna a díjazás a szakvélemény elkészítésért cserébe, így érdeke választ adni még jogkérdésekben is. Ennek legtisztább intézményi ellensúlyát a hatóságoktól a tiszta szakkérdések feltevése jelentheti, amit a kérdésekre vonatkozó útmutatók használata, továbbá az alkalmazott módszertanra vonatkozó szigorú indoklási kötelezettség és az alkalmazott módszertan reprodukálhatóságának követelménye segít. Ezen logika mentén, meglátásom szerint az eljárás alternatív költségkímélő megoldásait a szaktanácsadók, a revizori munka, nyilvántartások stb. adhatják, amelyek, ha ugyanazt az információt nyújtják, akkor nem szükséges új szakértőt kirendelni. A leírt gazdasági modell alapján tisztán kirajzolódik, hogy ott jelenik meg a szakvélemény, ahol a társadalmi haszon nagyobb, mint a költség, és a hatóság a tények megállapítása érdekében úgy teszi fel a kérdéseket, hogy a szakértő ne jogot, hanem tényt szolgáltatson.

A szakértő kirendelése csak ott indokolt, ahol valódi többletinformációval szolgálhat,

---

⁵⁶⁰ Vaughan Diane, Szervezeti árnyoldalak: hiba, mulasztás és krízis (The Dark Side of Organizations: Mistake, Misconduct, and Disaster), Annual Review of Sociology, Vol. 25. 1999, 271-305. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.271> (2024. 12. 04.)

⁵⁶¹ North, Douglass, Economic Performance through Time, The American Economic. Review. 1994, 84, 359-368. <https://dx.doi.org/10.2307/2118057> (2024. 12. 04.)

⁵⁶² Farkas Ákos, A büntető-igazságszolgáltatás hatékonyságának néhány gazdaság- és döntésméleti kérdése. In: Tények és kilátások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére, Közgazdasági és Jogi Kvk., Budapest, 78-90, 1995.

⁵⁶³ A játékelméletben a Homo Economicust gyakran (de nem feltétlenül) a tökéletes racionalitás feltételezésén keresztül modellezik. Feltételezi, hogy az ágensek mindig úgy cselekszenek, hogy fogyasztóként maximalizálják a hasznot, termelőként pedig a profitot, és ennek érdekében tetszőlegesen összetett következtetésekre képesek. Mindig képesek lesznek végig gondolni az összes lehetséges eredményt, és kiválasztani azt a cselekvési irányt, amely a lehető legjobb eredményt eredményezi.

⁵⁶⁴ Paul A. Samuelson, A közösségi kiadások tiszta elmélete (The Pure Theory of Public Expenditure), The Review of Economics and Statistics, 36. évf., 4. sz.1954., 387.

különben az eljárást feleslegesen terheli időben és költségben.⁵⁶⁵

A tényre és módszertanra irányuló kérdések szisztematikus feltevése mellett a kirendelések indoklása is célszerű megoldás lehet, abból a szempontból, hogy mi a várható eredmény és mennyi költséggel, és amennyiben az információnyereség – a szakvélemény felhasználhatósága – marginális, akkor nem járul hozzá a tévedés csökkentéséhez sem, így a szakértő igénybevétele nem indokolt, vagyis a kirendelés kérdése zárható.

Az elmúlt évtizedekben a közgazdasági szakirodalomban nagyobb figyelmet szenteltek a kormányok politikai intézményeinek egy olyan korlátozott formájának, amely hitelesen kötelezi az államot a gazdasági és politikai jogok tiszteletben tartására.⁵⁶⁶ Ebben a perspektívában a jogalkalmazóknak az intézményi funkcionalitásuk fenntartása érdekében fenn kell tartaniuk a feddhetetlenség látszatát, azaz például hihető pénzügyi jelentéseket kell nyújtaniuk. Következésképpen az intézményi integritás látszata eltűnik, és a funkcionalitása fokozatosan erodálódik, amíg maga az intézmény fenntarthatatlanná nem válik.⁵⁶⁷

A kormányzás és más intézményi tényezők befolyásolják a bejelentett számviteli csalások számát, elsősorban azért, hogy közelebbről hozzájáruljon a „jó kormányzás” (mint governance) fejlesztési célok egyik mutatójának jelentőségéhez.

Eme intézményi perspektíva jelentősége abban áll, hogy megmagyarázza a különböző társadalmakban előforduló gazdasági bűncselekmények, pénzügyi csalások összetettségét, ami a nemzetközi ítélkezés szempontjából összeegyeztethető a korábbi forenzikus elméletek hatékonyságának növelése érdekében, amely egy döntéseméleti eredménynek tekinthető a hatékonyság, fenntarthatóság, gazdasági eredmény követelményei mentén. Egy többszereplős modellben általánosságban a pozíciók egymáshoz viszonyítva értelmezhetők, még ha a pártatlanság és függetlenség követelményével kell számolnunk, az önálló érdekek mozgatórugói, a hatalmi változók nem függetleníthetők a döntések sorozatából létrejövő egyensúlyi helyzetben, amely folyamatosan változik a jó kormányzás, fenntarthatósági kritériumok perspektívájában. Gondoljunk arra például, hogy a hivatalosan bejelentett ügyek száma, az eljárások minősége nagyban függ a kormányzással szemben támasztott nemzetközi követelményektől is.

Bár az értekezés központi magját nem az adott bűncselekmények típusainak besorolása és kormányzási mintázatok közötti összefüggés elemzése adja, de fontos megemlíteni eme összefüggéseket is, mint az ügyvitelt meghatározó szakpolitikák és a döntéshozatalt alapjaiban meghatározó, és meghúzó hajtóerőket.

Számos oka van annak is, hogy miért szükséges például a költségvetési csalás elleni küzdelem. Ezek a magatartások torzítják a versenyt az Európai Unió belső piacán, és negatív hatással vannak a jó kormányzásra, a makrogazdasági stabilitásra, a társadalmi kohézióra és a közintézményekbe vetett bizalomra.⁵⁶⁸

Az igazságügyi szakértelem határainak jobb megértéséhez, a pártatlan és független

---

⁵⁶⁵ Bf.II.192/2024/59.sz. ügy

⁵⁶⁶ Weingast, Barry R., A politikai intézmények gazdasági szerepe: Piacvédő federalizmus és gazdasági fejlődés (The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development) *The Journal of Law, Economics, and Organization*, Volume 11, Issue 1, April 1995., 1–31, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jleo.a036861> (2024. 12. 04.)

⁵⁶⁷ Turvey, B.E., A rendvédelmi és igazságügyi szakértői kultúrák vizsgálata a szakértői tevékenység tükrében (Forensic Fraud Evaluating Law Enforcement and Forensic Science Cultures in the Context of Examiner), *Misconduct Academic Press*, Cambridge, MA, USA, 2013., ISBN 0124080731.

⁵⁶⁸ Jacsó Judit - Sántha Ferenc, The crime of budget fraud and problems of error in Hungarian criminal law, *European Integration Studies* 19: 2 Paper: 9, 2023., 103.

igazságszolgáltatás megőrzéséhez a hatóságnak nem feltétlenül a további jogi, és elsősorban gazdasági és számviteli képzése adja a megoldást, vagy igazságügyi számvitel sajátosságaihoz kapcsolódó ismeretek mélyítése, sem a bírák célzott pénzügyi-és adó specializációjának a követelménye, hanem a kérdésfeltevés módjának, a szakértőhöz intézett kérdések befolyásolóerejének a megértése; a szakkérdések és a jogkérdések határeseiteinek felismerőképesége változó társadalmunkban.

Záró gondolatok

Varga Csaba szerint „a jog nem lezárt rendszer, hanem társadalmi folyamat, amelynek minden mozzanata értelmezés és döntés tárgya”.⁵⁶⁹ A szakvélemény és a köztudomású tény közötti feszültség tehát nem pusztán tartalmi, hanem intézményi természetű, nevezetesen az, hogy ki mondhatja ki, hogy „mi a valóság”. Varga szerint ez nem egyszerű technikai kérdés, hanem döntéshozatali felelősség kérdése, ha például a bíró a köztudomású tények ellenére a szakértőre hagyatkozik, akkor a döntés nem jogi mérlegelés eredményeként jön létre, ami felveti az igazságszolgáltatás függetlenségének kérdését.

Ezek a tények ugyanakkor lehetővé teszik a szakértői vélemény logikájának és hitelességének megállapítását is. Ha a szakértő megállapításai eltérnek a bevett gyakorlattól vagy ismeretektől, akkor a szakvélemény szakmaiságának megítélésében ez is szerepet játszik, tehát egyfajta objektív keretet is adnak. Másrészt a szakértőkkel szemben támasztott felelősségi rendszer is segíti, hogy „az eljárásba bekapcsolódó szakértőben ne a hatóság kinyújtott karját, és ne a terhelt és védő megbízása folytán vélelmezett pártosságra kötelezett személyt lássunk, hanem a szakma szabályai szerint eljáró, legjobb tudása szerint objektivitásra törekvő személyt, akiben a szaktudással nem rendelkező bíró is alappal bízhat”.⁵⁷⁰ A tény-és jogkérdések mintázatainak elemzése alapján további következtetés is levonható, amely szerint a szakvélemény mellett egyre inkább indokoltá válik a szaktanácsadó intézményének mérlegelése is, nem a szakvélemény rovására, hanem az eljárás észszerűségének és hatékonyságának növelése érdekében. Ez a megközelítése nem gyengíti a szakértői bizonyítást, hanem a szakmai és jogi értékelés világosabb szereposztásának megteremtéséhez nyújt alapot. A tény-és jogkérdések összefonódásának elemzése pedig arra is rávilágít, hogy a szakértői bizonyítás jövőbeni fejlődése csak a bírói mérlegelés elsődlegeségének megőrzése mellett képzelhető el.

A kutatás eredményei összességében azt támasztják alá, hogy a szakértői bizonyítás legfontosabb kihívása nem önmagában a szakértelem alkalmazása, hanem a szakkérdések és jogkérdések határainak következetes felismerése, kijelölése és fenntartása.

Bízom abban, hogy az egyes kiemelt gazdasági bűncselekményekben felmerülő tény-és jogkérdéseket, valamint az igazságügyi könyvszakértőnek feltett szakkérdéseket és alkalmazott szakértői módszereket összefoglaló munka – különös tekintettel a sikkasztásra, a számvitel rendjének megsértésére, a költségvetési csalásra, a csődbűncselekményre és a csalásra – hasznos támpontul szolgálhat a tudományos közösség, a jogalkalmazás és a jogalkotás számára egyaránt.

⁵⁶⁹ Varga Csaba, A jog mint folyamat: Quis custodiet ipsos custodes? Budapest, Szent István Társulat, 2002, 101.

⁵⁷⁰ Elek, A büntetőügyekben i. m., 57.

Summary

This research examined the role of expert evidence in criminal proceedings, with a particular focus on the specific features of economic criminal cases, from both theoretical and practical perspectives. The doctoral thesis reviewed the place of expert opinion within the evidentiary system, the limits of expert competence, and issues relating to judicial discretion. The common intersection of the theoretical and practical issues examined during the research was the problem of distinguishing between technical and legal questions.

Naturally, the finding of fact will only be correct (well-founded and lawful) if it also complies with legal norms. At the beginning of the investigation and when proving the facts later on, the ‘framework’ of criminal substantive and procedural law plays a decisive role as it indicates which facts are important for reconstructing the crime in question. These facts need to be investigated, proven and established because the application of criminal law depends on them. Considerable difficulties in assessing disorderly conduct under criminal law often arise in practice from overlooking the specific range of anti-social behaviours subject to criminal prosecution at the outset of the investigation. Deviating from the line of relevance, even if it provides a multifaceted and in-depth exploration of the social background, ultimately has a negative impact on criminal fact-finding and evidence. This does not provide the opportunity (factual basis) for the primary objective of criminal proceedings: the enforcement of criminal law (the defendant is either acquitted or held accountable outside of criminal proceedings).

Investigation and evidence are therefore the means that lead to authentic fact-finding, but only if they are directed towards facts of criminal significance. The selection of these criminally significant facts begins with investigative work, but selection plays a dominant role in the proof process. In comparison, clarifying the facts and their illegality is an ongoing task throughout the investigation and the entire criminal proceedings.

The intertwining of factual and legal issues, as well as the close connection between fact-finding and evidence-gathering, is a defining feature of criminal procedure. The relationship between questions of fact and questions of law gives rise to significant theoretical and practical problems in the application of criminal law, even during the investigative phase, which is primarily concerned with establishing the facts.⁵⁷¹

In light of the above distinction, the empirical material of this thesis shows that in economic criminal cases, the boundary between fact-finding and legal classification is particularly narrow. The expert opinion – originally a tool for clarifying questions of fact – often contains legal issues in practice and crosses over into legal classification. The methodological findings of the expert opinion (e.g. fictitious invoice data, liquidity time series, accounting relationships) directly influence the court’s legal conclusions. However, this situation cannot relativise the principle of *iura novit curia*; the responsibility for the legal conclusion must remain with the court, even where the facts are presented through the expert’s interpretation.

Evaluation of research hypotheses and presentation of theses

1. The forensic expert opinion not only facilitates the establishment of the facts but also – directly or indirectly – provides answers to legal questions; this hypothesis was supported by

---

⁵⁷¹ Cséka, Ervin, A bűntető ténymegállapítás elméleti alapjai (Theoretical Foundations of Fact-Finding in Criminal Proceedings), Budapest, KJK, 1968., 299-301.

an analysis of the issues raised in accounting expert opinions prepared in connection with economic crimes, with particular regard to budget fraud and bankruptcy offences.

The results of the analysis made it possible to formulate a thesis stating that the outcome and relevance of forensic expert opinions depend largely on the quality of the questions posed. This confirms the hypothesis that a forensic expert opinion does indeed carry particular probative weight, but this depends largely on the questions raised, and in practice it tends to be merely confirmatory in nature. In the case of answers to implicit legal questions, the expert opinion does not, in fact, contribute substantially to the court's decision-making.

2. The starting point for the examination of the types of expert opinions was the assumption that expert opinions are either probabilistic in nature—that is, statements supported by empirical or scientific probability—or categorical, meaning clear, definitive answers. The material uncovered during the research showed that expert opinions containing predominantly probabilistic statements are characteristic of decision-making. Categorical statements, by contrast, appear essentially in two types of cases. Categorical expert opinions are produced, on the one hand, when the nature of the question relates to data, such as calculation results, dates, or accounting reconciliations or discrepancies, and, on the other hand, when the expert, whether implicitly or explicitly, slips into making a legal assessment. This may stem from the question being fundamentally flawed from the outset, or because the complexity of the case or the legal framework necessitates a shift into legal classification when preparing the expert opinion. The latter, with the introduction of legal expertise, constitutes a crossing of the boundaries of competence. It follows from this that categorical statements are not a problem in themselves and do not arise solely when legal questions are posed. According to the findings of the study, there is a problem with categorical statements when the categorical assertion carries a legal conclusion or a legal position. In such situations, it is not the nature of the technical issue but its legal interpretation that pushes the opinion towards a classification. All this makes it clear that posing the question correctly is of fundamental importance, but even in response to a well-posed question, the expert may provide a 'legal expert opinion' or a classifying position.

3. According to the analysis conducted under the third hypothesis, which holds that in certain cases of economic crime the appointment of an expert is not always necessary if the facts can be adequately clarified on the basis of other sources of evidence, the appointment of an expert is only justified where they can provide genuine additional information. In other words, if audit reports, expert opinions and other documents are in themselves sufficient to clarify the facts and the facts of the case, then the appointment of an expert is not necessary. The failure to appoint an expert does not necessarily constitute a deficiency if the information necessary to establish the facts is available from other, appropriate sources of evidence. This finding is particularly relevant in cases of budget fraud and bankruptcy offences, where the evidence is typically already available during the investigation and detection phase in the form of written documents, receipts, accounts and audit reports. The examination and assessment of these documents – through a logical and substantive review of the relevant calculations and accounts – is in itself sufficient for the court to make a well-founded assessment and evaluation of the facts for the purposes of delivering a judgment. This assumption is reinforced by the aforementioned case Bf.II.192/2024/59, which demonstrates that in certain cases the court is capable of reaching a well-founded decision based on the available evidence. The thesis, therefore, is that the appointment of an expert is only justified where they can provide genuine additional information; otherwise, it unnecessarily burdens the proceedings in terms of time and cost.

4. As a result of technological advances and algorithmic data processing, the findings of technical consultants and auditors are having an increasingly significant impact on the direction of evidence and the role of expert evidence.

The algorithms used by the NAV significantly speed up criminal proceedings during the investigation phase, in contrast to the traditional tools of criminal proceedings, for example during the court phase. This is more cost-effective and time-saving, but it also raises the question of whether, if an expert gives an opinion on a legal matter, this jeopardises the court's decision-making autonomy and renders the appointment of the expert superfluous, since their answers expert opinion will essentially serve to frame what has already been established during the investigation phase by the technical adviser or the digital evidence.

It is equally important to emphasise that, with the advent of modern technologies in criminal proceedings, only reproducible, methodologically validated and appropriately qualified means of proof and evidence should be admissible.

Proposals de lege ferenda

It would be appropriate to expressly stipulate in the Code of Criminal Procedure that the appointment of a private expert may only cover the examination of questions of fact, and that it is prohibited to include questions of law – including implicit legal characterisations – in an expert opinion. This would preserve the integrity of expert evidence and prevent the expert from exercising – even indirectly – the court's power to interpret the law, which would undermine due process and the fundamental principle of the separation of powers.

It would also be appropriate to stipulate that a private expert's opinion may be directed solely at establishing facts and describing professional and technical calculations and methodologies – for example, such wording should be included. Furthermore, it should be stipulated that a private expert may not address legal issues, in particular the interpretation of legislation, classification, or the determination of guilt or liability, nor may they draw implicit legal conclusions. Any part that contravenes this prohibition must be excluded from the scope of the evidence. This would, on the one hand, serve to normatively reinforce the limits of competence and, on the other, preserve the primacy of judicial discretion.

Based on the findings of the research, in order to preserve the integrity of expert evidence, it would be justified, as a *de lege ferenda* proposal, to supplement Section 190(2) of the Code of Criminal Procedure with a new, as yet non-existent point (d). This provision would stipulate that the appointment of a private expert may relate exclusively to questions of fact, and that it is expressly prohibited to include questions of law or implicit questions of law in an expert opinion:

“*Section 190(2)(d):* the appointment of a private expert shall relate exclusively to questions of fact, and the expert opinion shall not contain any statement of position on questions of law or implicit questions of law.”

On the one hand, this would ensure the integrity of expert evidence; on the other, it would prevent the expert from effectively – even implicitly – assuming the judge's power to interpret the law, which is contrary to the principles of due process and the separation of powers. As a *de lege ferenda* proposal, it would be justified to amend Section 197 of the Code of Criminal Procedure to explicitly state, at a normative level, the absolute prohibition on expert opinions addressing legal issues or implicit legal issues and the legal consequences thereof. Amending

the section with a mandatory procedural requirement would compel the authorities to refrain from making legal assessments in expert opinions. This amendment would address instances of exceeding competence that occur in practice and ensure the integrity of the court's exclusive judicial function under Section 11 of the Code of Criminal Procedure:

“Section 197(6) of the Code of Criminal Procedure: An expert may not take a position on a legal issue or an implicit legal issue. A finding in an expert opinion relating to a legal issue or an implicit legal issue may not be taken into account as a means of proof; the court, the public prosecutor's office or the investigating authority shall disregard it ex officio when reaching a decision.”

The aim of the proposed amendments is not to diminish the role of expert evidence, but to clearly demarcate the functions of the expert and the judge.

The manner in which questions are posed and the nature of the questions are of paramount importance, given that judicial decision-making is primarily a pattern-following, heuristic mode of thinking. It is worth noting that it is also important for the authorities to develop guidelines that they can apply consistently, adapting them to the specific case. The starting point for this is the ability to recognise categorical answers in economic criminal cases.

It cannot be expected that the judiciary, or judges in particular, should possess specialist tax expertise, for example by making it compulsory to pass specific professional qualification exams in this field.

One tool suitable for such pattern recognition is the classification of questions according to their complexity. I will discuss this below, emphasising that, in addition to the question types described, other classifications and further question types may exist; the question types featured in this thesis serve as non-exhaustive examples intended to aid pattern recognition and interpretation.

The first type of technical question, fact-finding questions, is aimed at uncovering and reconstructing past data and specific details; these are typically pure technical questions. Examples of such fact-finding technical questions include the total amount of overdue liabilities on a given day, based on the general ledger and bank statements.

The computational and quantitative tasks and questions appearing in expert reports are aimed at quantifying values, shortfalls and discrepancies using a defined methodology and sources cited in the report; the legal risk associated with these is therefore low.

Methodological questions, on the other hand, focus on the transparency of the procedure, assumptions and data sources; the aim of these questions is to facilitate judicial deliberation as well as regulatory decisions. However, hypothetical ‘if...then’ questions must be handled with care; whilst they are useful for illustrating the numerical consequences of alternative factual scenarios, care must be taken to ensure they do not imply a legal assessment. In the classic form of hypothetical questions, the expert does not comment on the existence of the facts, but proceeds from predefined premises and answers the question of what professional conclusion can be drawn should those premises hold true.⁵⁷² Questions examining regularity and repetitions (patterns) collect factual and recurring data (for example, the recurrence of

---

⁵⁷² Jennifer L. Mnookin, ‘Idealizing Science and Demonizing Experts: An Intellectual History of Expert Evidence’, Villanova Law Review, 52, 2007, 780–781. <https://digitalcommons.law.villanova.edu/vlr/vol52/iss4/3> (6 June 2026)

end-of-quarter inventory adjustments and their numerical impact), but it is important that they do not state intent.

A yes/no question can also only be based on an exact fact, but depending on the direction of the question – for example, questions regarding dates, consistency or amounts fall into the category of technical questions, whilst formulations such as ‘was it lawful?’, ‘was the statutory element fulfilled?’, etc. are legal questions. It is clear that these words also function as a sign system, enabling the recognition and avoidance of typographical errors, i.e. legal questions.

If the words ‘constitutes’ or ‘intentional’ appear in a sentence, or if the statements are more probabilistic in terms of content, it becomes easy to determine whether or not the expert can be asked the question in question. Mixed questions comprising several elements can also more easily slip into legal conclusions; it is therefore advisable to break them down into document identification, calculation and brief professional interpretation, without legal classification. In addition to pattern recognition and the possibility of using individual words as signs, based on the expert opinions examined, my conclusion is that phrases such as ‘is it lawful, is it valid, does it qualify’ should be avoided, and instead, verifiable, factual phrases of the type verifiable, factual requests such as “demonstrate, calculate, identify, describe the methodology, list the data sources”. This makes it easier to recognise, on the one hand, the boundary between factual and legal issues in practice, the blurring of these boundaries, and to ensure that the expert opinion focuses on factual issues. The complexity and nature of the questions thus serve as a kind of indicator for recognising the boundaries between factual and legal issues, for identifying cases where the use of an expert is necessary, and for filtering out cases where a specialist adviser should be engaged.

It must be emphasised once again that the role of the private expert is not to be overlooked, and, in accordance with the principle of equality of arms, it is important that every expert participating in the proceedings may only answer questions of fact, and that in a given proceeding, the opinion of another expert – whether a private expert or a counter-expert – may not be based on an implicit legal issue.

Instead of appointing an expert, it may be justified to accept expert advisory opinions as a basis for decision-making, provided they are adequately substantiated and legally assessable. Consequently, the appointment of an expert does not appear as an indispensable part of the evidence, but becomes a formal tool intended merely to reinforce the reasoning of the judgment. In fact, we are living in an era where expert opinions are becoming paramount – even though they do not qualify as means of proof – and take precedence over forensic expert reports.

It is important that scientific methods and standards remain the requirement for verifying all hypothetical investigations during the evidentiary process, for if machine technologies proliferate in proceedings—where the ‘black box’ problem arises, whereby decision-making mechanisms are neither transparent nor verifiable—this poses a risk. This is why it is important for scientific expertise to keep the law clear; not to dismantle it, but to maintain that expertise as a necessary tool in the maze of rapidly developing technologies, expanding knowledge and proliferating legal regulations. One solution to this is a questionnaire guide developed for the authorities, which can help identify the boundary between questions of fact and questions of law.

Institutional and economic considerations

Given that the detection of illegal business activities can also be viewed as a challenge posed by the economic environment, academic literature has for decades shown great interest in the causes of fraud as the ‘dark side’ of organisations. Less attention has been paid to the various assessment methods used to detect and prevent fraud, and even at a global level, following the logic⁵⁷³, we often encounter the requirement for training and knowledge enhancement as an alternative solution.

According to some viewpoints, it would be important to incorporate, in addition to the accounting module, the further knowledge required for forensic accounting into the training of authorities and accounting, accounting and financial professionals, such as the criminology of white-collar crime, methods and procedures for investigating fraud, with a view to enhancing prevention and the application of proper investigative methods. The ‘rules of the game’ are the man-made constraints that structure interactions. To date, no clear theoretical consensus has emerged to explain the role of institutions from this perspective.⁵⁷⁴

Homo economicus, who, by making rational decisions⁵⁷⁵, chooses the alternative that yields the greatest benefit for him from among the available options⁵⁷⁶, but how much is he willing to sacrifice for the common good?⁵⁷⁷ This depends on the ratio between individual marginal utility and costs and expenditure. Fundamentally, it is not a question of the marginal utility derived from additional units of the chosen alternatives, nor of the socially aggregated marginal utility. In this sense, the institutional outcome of the administration of justice—legal certainty—is a public good. The handling of individual cases is not a pure public good; for this reason, however, reasonable regulation of access to justice – including expert opinions – is justified.

If the expected outcome – that is, the expert opinion – is of no use, then it is not worth appointing an expert. The effectiveness of the appointment lies in the technical questions asked; it is worth expanding the list of questions until the marginal benefit of the final question exceeds its marginal cost. The expert’s individual benefit is the fee received in exchange for preparing the expert opinion, so it is in their interest to provide answers even on legal issues. The clearest institutional counterbalance to this from the authorities is the posing of purely technical questions, aided by the use of guidelines on the questions, as well as a strict obligation to justify the methodology applied and the requirement for the reproducibility of that methodology. Following this logic, in my view, alternative cost-saving solutions to the procedure could be provided by technical consultants, audit work, records, etc., which, if they provide the same information, would obviate the need to appoint a new expert. Based on the

---

⁵⁷³ Vaughan Diane, *The Dark Side of Organizations: Mistake, Misconduct, and Disaster*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 25, 1999, 271–305. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.271> (4 December 2024)

⁵⁷⁴ North, Douglass, *Economic Performance through Time*, *The American Economic Review*, 1994, 84, 359–368. <https://dx.doi.org/10.2307/2118057> (4 December 2024)

⁵⁷⁵ Ákos Farkas, *Some Economic and Decision-Theoretical Issues Concerning the Efficiency of the Criminal Justice System*. In: *Facts and Prospects: Studies in Honour of Tibor Király*, Faculty of Economics and Law, Budapest, 78–90, 1995.

⁵⁷⁶ In game theory, Homo Economicus is often (but not necessarily) modelled on the assumption of perfect rationality. It assumes that agents always act in such a way as to maximise utility as consumers and profit as producers, and to this end are capable of drawing arbitrarily complex conclusions. They will always be able to think through all possible outcomes and select the course of action that yields the best possible result.

⁵⁷⁷ Paul A. Samuelson, ‘The Pure Theory of Public Expenditure’, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 36, No. 4, 1954, p. 387.

economic model described, it is clear that an expert opinion is required where the social benefit outweighs the cost, and the authority poses questions in such a way that the expert provides facts rather than legal opinions in order to establish the facts.

The appointment of an expert is only justified where they can provide genuine additional information; otherwise, it unnecessarily burdens the proceedings in terms of time and cost.⁵⁷⁸

In addition to systematically posing questions focused on facts and methodology, justifying the appointment of experts can also be a practical solution, from the perspective of what the expected outcome is and at what cost; and if the gain in information – the usability of the expert opinion – is marginal, then it does not contribute to reducing the risk of error either, and thus the use of an expert is not justified, meaning the question of commissioning can be closed.

In recent decades, economic literature has devoted greater attention to a limited form of government political institutions that credibly obliges the state to respect economic and political rights.⁵⁷⁹ From this perspective, in order to maintain institutional functionality, those in power must uphold the appearance of integrity, for example by providing credible financial reports. Consequently, the appearance of institutional integrity disappears and its functionality gradually erodes until the institution itself becomes unsustainable.⁵⁸⁰

Governance and other institutional factors influence the number of reported accounting frauds, primarily to contribute more closely to the significance of one of the indicators of ‘good governance’ development goals.

The significance of this institutional perspective lies in its ability to explain the complexity of economic crimes and financial frauds that occur in different societies, which, from the perspective of international jurisprudence, is compatible with enhancing the effectiveness of earlier forensic theories; this can be regarded as a decision-theoretical outcome in line with the requirements of efficiency, sustainability and economic performance. In a multi-actor model, positions can generally be interpreted in relation to one another; even if we must account for the requirements of impartiality and independence, the driving forces of self-interest and power variables cannot be isolated from the equilibrium arising from the sequence of decisions, which is constantly shifting within the perspective of good governance and sustainability criteria. Consider, for example, that the number of officially reported cases and the quality of proceedings also depend to a large extent on international requirements placed on governance.

Although the core of this thesis does not lie in the classification of specific types of criminal offences or the analysis of correlations between governance patterns, it is important to mention these correlations as well, as the policies that shape administration and the underlying driving forces that fundamentally determine decision-making.

There are also numerous reasons why it is necessary, for example, to combat budgetary fraud. Such conduct distorts competition in the European Union’s internal market and has a negative

---

⁵⁷⁸ Case No. Bf.II.192/2024/59

⁵⁷⁹ Weingast, Barry R., ‘The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development’, *The Journal of Law, Economics, and Organization*, Volume 11, Issue 1, April 1995, pp. 1–31, <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jleo.a036861> (4 December 2024)

⁵⁸⁰ Turvey, B.E., *An examination of law enforcement and forensic science cultures in the context of examiner misconduct (Forensic Fraud Evaluating Law Enforcement and Forensic Science Cultures in the Context of Examiner)*, Academic Press, Cambridge, MA, USA, 2013., ISBN 0124080731.

impact on good governance, macroeconomic stability, social cohesion and trust in public institutions.⁵⁸¹

To better understand the limits of judicial expertise and to preserve an impartial and independent judiciary, the solution for the judiciary does not necessarily lie in further legal training, and primarily in economic and accounting training, nor in deepening knowledge related to the specificities of forensic accounting, nor the requirement for judges to specialise in finance and taxation, but rather an understanding of how questions are posed and the influence of questions addressed to experts; the ability to recognise borderline cases between technical and legal issues in our changing society.

Concluding thoughts

According to Csaba Varga, “the law is not a closed system, but a social process, every aspect of which is subject to interpretation and decision”.⁵⁸² The tension between expert opinion and a matter of public knowledge is therefore not merely one of content, but of an institutional nature, namely who is entitled to declare “what is reality”. According to Varga, this is not a simple technical question, but a question of decision-making responsibility; if, for example, the judge relies on the expert despite the facts of common knowledge, then the decision is not the result of legal deliberation, which raises the question of the independence of the judiciary.

At the same time, these facts also make it possible to assess the logic and credibility of the expert opinion. If the expert’s findings deviate from established practice or knowledge, this also plays a role in assessing the professionalism of the expert opinion, thus providing a kind of objective framework. On the other hand, the system of liability imposed on experts also helps to ensure that “we do not view the expert involved in the proceedings as an extension of the authority, nor as a person bound by presumed bias due to being appointed by the defendant and the defence counsel, but rather as a person acting in accordance with the rules of the profession, striving for objectivity to the best of their ability, in whom even a judge lacking specialist knowledge can place justified trust”.⁵⁸³ Based on an analysis of the patterns of factual and legal issues, a further conclusion can be drawn, namely that, alongside expert opinions, it is becoming increasingly justified to consider the institution of the expert adviser, not at the expense of the expert opinion, but in order to enhance the rationality and efficiency of the proceedings. This approach does not weaken expert evidence, but provides a basis for establishing a clearer division of roles between professional and legal assessment. Furthermore, the analysis of the intertwining of factual and legal issues highlights that the future development of expert evidence is conceivable only if the primacy of judicial discretion is preserved.

Overall, the findings of the research support the view that the most significant challenge of expert evidence is not the application of expertise in itself, but the consistent identification, delineation and maintenance of the boundaries between technical and legal issues.

I am confident that this work, which summarises the factual and legal issues arising in specific high-profile economic crimes, as well as the technical questions posed to forensic accountants and the expert methods employed – with particular regard to embezzlement, breaches of

---

⁵⁸¹ Judit Jacsó – Ferenc Sántha, The crime of budget fraud and problems of error in Hungarian criminal law, *European Integration Studies* 19: 2 Paper: 9, 2023, 103.

⁵⁸² Csaba Varga, *Law as a Process: Quis custodiet ipsos custodes?* Budapest, Szent István Társulat, 2002, 101.

⁵⁸³ Elek, In criminal cases, *op. cit.*, 57.

accounting regulations, budgetary fraud, bankruptcy offences and fraud – can serve as a useful reference for the academic community, law enforcement and the legislative process alike.

Irodalomjegyzék

I. Jogszabályok és normatív források

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról
2/2002. Büntető jogegységi határozat
2000. évi C. törvény a számvitelről
2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről
2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
3120/2012. (VII. 26.) AB határozat
4/2013. Büntető Jogegységi Határozat
419/E/2000. AB határozat
Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az igazságszolgáltatás igénybevételét megkönnyítő eszközökről szóló R (81) 7. számú ajánlása, <https://kuria-birosag.hu/hu/etmb/r-81-7-az-igazsagszolgalattas-igenybevetelet-megkonnyito-eszkozokrol>, (2023. 01. 24.)
Federal Rules of Evidence 2023, Michigan Legal Publishing Ltd., 2022. december 1., 7. cikk, *Opinions and expert testimony*, Rule 702, <https://www.rulesofevidence.org/> (2023. 05. 10.) <https://web.archive.org/web/20100819114909/http://federalevidence.com/rules-of-evidence#Rule201#Rule201>

II. Bírósági határozatok és joggyakorlat

BH 1958/7. szám 1985.
BH 1975. 164., 2003. 145.
BH 1977.484.
BH 1980.138.
BH 1988.346.
BH 1992.15.
BH 1993.283.
BH 1994.171.
BH 1995. 642.
BH 1998. 82.
BH 1998.6-265.
BH 1999.247.
BH 1999.41.
BH 1999.493.
BH 2000.5.
BH 2001.392. Kúria
BH 2002.451
BH 2003. 145.
BH 2003.2.54
BH 2003.469
BH 2004.423
BH 2006.392.
BH 2007. 416.

BH 2007.34.
BH 2007/218.
BH 2007/397.
BH 2008/325/I.
BH 2009.135
BH 2011. 57.
BH 2011.4.94
BH 2012. 188. indokolás
BH 2013. 33.
BH 2013.2.33
BH 2016.163.III.,
BH 2017.6.173 I.
BH 2018.4.105 I.
BH 2019.11.295 I.
BH 2020. 266
BH 2020. 358.
BH 2021.71.
BH 2024.290.I.

BH+ 2003.6.257.
BH+ 2007.12.528
BH+ 2011.10.421
BH+ 2011.12.511
BH+ 2011.8.330
BH+ 2005.1.1
BH+ 2012.1.7
BH+ 2016.1.7 I.
BJE, 1/2006.

Bf.II.134/2024/132.sz.
Bf.II.192/2024/59.sz.
Bf.II.286/2022/13.sz.
Bfv.II.932/2016/11. Kúria
Bpkf.II.1.497/2021/2. Kúria
Bpkf.II.245/2019/2. Kúria

EH 2010.2122
EH 2010.2213

Kfv.37404/2022/2. számú precedensképes határozat, Kúria
Pfv.20232/2017/6. Kúria
Pfv.21615/2019/6. Kúria
Pf.20045/2022/4. számú határozat, Fővárosi Ítéltábla

III. Igazságügyi szakértői szakvélemények

KSZ 00020/2018. sz. igazságügyi adó-és könyvszakértői vélemény
KSZ 0006/2017. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
KSZ 0009/2018. sz. igazságügyi szakértői szakvélemény
KSZ 0023/2017. sz. igazságügyi szakértői szakvélemény

KSZ 030/2019 sz. igazságügyi szakértői szakvélemény
 KSZ 09 /2020 sz. együttes igazságügyi szakértői szakvélemény
 KSZ 13/2019 sz. kiegészített igazságügyi szakértői szakvélemény
 KSZ 14/2016 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
 KSZ 26 /2020. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
 KSZ 92/2015 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
 KSZ 94/2016 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
 KSZ 0009/2018. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény
 KSZ 41/2019 sz. igazságügyi könyvszakértői vélemény, Ügyszám 64010/116/2019.
 KSZ 13/2017. sz. igazságügyi könyvszakértői vélemény, Ügyszám 2900-801/11930/2018.szak.
 KSZ/35/2018. sz. és MSZ/90/2018. sz. egyesített igazságügyi szakértői vélemény
 KSZ 32/2018 sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, Ügyszám 05010/6886/2016.bü.
 KSZ 107/2018. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, Ügyszám 05010/1363-28/2018. bü.
 KSZ 98/2014. sz. igazságügyi könyv- és adószakértői vélemény, Ügyszám 5.B.114/2013.
 KSZ 112/2016. sz. kiegészítő igazságügyi könyv-, adó- és járulékszaktörői szakvélemény, költségvetési csalás büntette miatt indult büntetőügyben, Ügyszám 7.B. 114/2014/89
 KSZ 107/2015. sz. igazságügyi könyvszakértői szakvélemény, Ügyszám 7.B. 114/2014/39

IV. Joggyakorlat-elemző anyagok és kúriai összefoglalók

- Kúria, *A bíróságok hatályon kívül helyezési gyakorlatának elemzése*, Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport, 2012. El. II. E. 1/6 szám, Összefoglaló vélemény, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2012iimod2_2.pdf (2023. 06. 15.)
- Kúria, *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban, Tanulmányok a szakértői bizonyítás témaköréből*, Joggyakorlat-elemző csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2015. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2.pdf (2022. 10. 06.)
- Kúria, *Az igazságügyi szakértőkkel kapcsolatos szabályozás és feladatok, lehetséges eszközök az eljárás gyorsítása érdekében*, https://birosag.hu/sites/default/files/2018-08/24_dok.pdf (2022. 10. 06.)
- Kúria, *Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései*, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat- Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeney_iteleti_bizonyossag.pdf (2021. 02. 14.)
- Kúria, *Kúriai döntések, bírósági határozatok*, 2025/05, 73. évfolyam, 2025. május, 775. chrome-extension://efaidnbmnmmnibpcajpcglclefindmkaj/https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/kuriai_dontesek/bh_25_majus_0519.pdf (2025. 09. 12.)
- Kúria, *Ténybeli javítás jogerő után – perújítás a büntetőeljárársban*, Büntető Kollégium, Joggyakorlat-elemző csoport, 2018.El.II.JGY.B.I. szám, Összefoglaló vélemény, [tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf](https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf) (kuria-birosag.hu) (2023. 02. 07.)

V. Magyar szakirodalom

- Ambrus Rita Anna, *Számvitel és adózás, különös tekintettel a nyilvántartási és adókötelezettségek kapcsolatára*, Gazdaság & Társadalom, Journal of Economy & Society 2015. különszám, 18-19. DOI: 10.21637/GT.2015.00.02
- Angyal Miklós - Fekecs Gyula - Hautzinger Zoltán - Herke Csongor, *Kriminalisztikai, igazságügyi orvostani, elmekórtani, igazságügyi könyvszakértői és műszaki szakértői alapismeretek*, Pécs, 2009. Második, átdolgozott kiadás, 2014.
- Angyal Pál, *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve*, Athenaeum, Budapest, 1915–1917, 333.
- Angyal Pál, *A magyar büntetőjog kézikönyve – Adócsalás*. Athenaeum, Budapest, 1931. 48-49.
- Bakonyi Mária, *A szakvélemény szabályozása az új büntetőeljárás törvényben*, Büntetőjogi szemle, 2018., <https://ujbtk.hu/dr-bakonyi-maria-a-szakvelemenyszabalyozasa-az-uj-buntetoeljarasi-torvenyben> (2022. 10. 06 -i letöltés)
- Bárándy Gergely, *A nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek...* 95. in Örökség és büntetőjog Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére, szerkesztette Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán, PPKE JÁK, Budapest, 2011.
- Bárd Károly, *Az út az igazsághoz – büntetőeljárás törvényünk a jogállami elvek tükrében*, Belügyi Szemle, 67(3), 2019. 5-22, <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.1>, (2023. 09. 27.)
- Bartha Gyula – Kolbe Tünde, *Módszertani útmutató az igazságügyi könyvszakértői tevékenység végzéséhez*, Magyar Igazságügyi Könyvszakértői Kamara, Budapest, 2014.
- Bartkó Róbert – Elek Balázs – Fantoly Zsanett – Herke Csongor, *A büntető eljárás jog tankönyve*, ORAC Kiadó, Budapest, 2024.
- Bartkó Róbert, *A védelem által felkért szakértő perjogi helyzete a büntetőeljárásban*, JÁP, 2012/4., 113-121.
- Belovics Evin – Tóth Éva, *A büntetőeljárás segédtudományai II.*, Pázmány Press, Budapest. 2017.
- Bérces Viktor, *A büntetőeljárás reformja és a bizonyítás alapkérdései*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2021.
- Bérces Viktor, *A büntetőperbeli bizonyítás alapfogalmainak dogmatikai megközelítései a hazai jogtudományban*, Iustum Aequum Salutare XIV. 2018. 1, 19-32.
- Bérces Viktor, *A szakvélemények büntetőperbeli felhasználásának elvi és gyakorlati kérdéseiről*, Belügyi Szemle, 66(9), 2018, 58–81. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.9.4> (2022. 10. 06.)
- Bérces Viktor, *Tárgyalási alapjogok és tárgyalási etika a büntetőeljárásban*, Pro Futuro; Debrecen Köt. 13, Kiad. 1, (2023). 3, DOI:10.26521/profuturo/2023/1/13336
- Béyácz Iván – Daubner Katalin, *Logikai valószínűség, bizonytalanság, beruházási döntések*, Gazdaság és Pénzügy, 7. évf. 1. sz. 2020. március, <http://doi.org/10.33926/GP.2020.1.1>. (2022. 10. 06.)
- Blutman László, *Miért nem lehet egy jogi normát értelmezni? A jogértelmezés szemiotikai keretekben*, Magyar Jog Nyelve, 2023/2., 1-11. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2389785>
- Blutman László, *Értelmezés a jogban*, Gondolat kiadó, Budapest, 2025.
- Budaházy Árpád, *A bizonyítási kísérlet alanyai*, Belügyi Szemle, Budapest, 2018., 39-57., DOI:10.38146/BSZ.2018.9.3
- Csák Zsolt – Czebe András, *A perbeli igazság térnyerése a büntetőeljárásban*, Magyar Jog, 70 (4), 2023, 218-222.
- Cséka Ervin, *„Örököld” kérdések a büntető bizonyításban*, In Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.), Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor 70. születésnapja tiszteletére, Miskolc, 1997.
- Cséka Ervin, *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*, Budapest, KJK, 1968.

- Elek Balázs, *A bírói meggyőződés és a megalapozott tényállás összefüggései*, JURA 2014/1, 40-50.
- Elek Balázs, *A büntetőügyekben eljáró szakértők felelősségének rendszere*, Büntetőjogi Szemle, 2022/2. sz. 49-57.
- Elek Balázs, *A csalás és az adócsalás elhatárolásának egyes elméleti és gyakorlati kérdései*. Collectio Iuridica Unersitatis Debreceniensis, DELA Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. 2005 [5. évf.] 5. sz.
- Elek Balázs, *A jogerő a büntetőeljárásban*, DE ÁJK, Debrecen 2012. 15-71.
- Elek Balázs, *A téves ténymegállapítás egyes pszichológiai aspektusai*, Debreceni Jogi Műhely, 2006/4.
- Elek Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Miskolci Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2007.
- Elek Balázs, *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó Kft., Debrecen, 2008.
- Elek Balázs, *To the Recommendation of using „Linguistic fingerprints” in the criminal procedure*, Comparative Legilinguistics, 28/2016. https://www.researchgate.net/publication/321053530_TO_THE_RECOMMENDATION_OF_USING_LINGUISTIC_FINGERPRINTS_IN_THE_CRIMINAL_PROCEDURE (2021. 09. 20.)
- Elek Balázs, *Az új bizonyítékra alapított perújítás megengedhetősége a bírói gyakorlatban*, In: Domokos, Andrea; Homicskó, Árpád Olivér; Miskolczi-Bodnár, Péter; Tóth J., Zoltán (szerk.) *Audiatur et altera pars: ünnepi kötet, tanulmányok Czine Ágnes professzor 65. születésnapja tiszteletére*, Budapest, Magyarország: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2023, 158.
- Erdei Árpád, *Tény és jog a szakvéleményben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- Erdei Árpád, *Tények és kilátások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 1995.
- Fantoly Zsanett, *A büntető tárgyalási rendszerek sajátosságai és a büntetőeljárás hatékonysága*, HVG-ORAC, Budapest, 2012.
- Farkas Ákos – Róth Erika, *A büntetőeljárás* [Digitális kiadás.] Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054> (2023. 02.07.)
- Farkas Ákos, *A büntető-igazságszolgáltatás hatékonyságának néhány gazdaság- és döntésméleti kérdése*, In: *Tények és kilátások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, Közgazdasági és Jogi Kvk., Budapest, 78-90, 1995.
- Federal Rules of Evidence 2023, Michigan Legal Publishing Ltd., 2022. december 1., 7. cikk, *Opinions and expert testimony*, Rule 702, <https://www.rulesofevidence.org/> (2023. 05. 10.) <https://web.archive.org/web/20100819114909/http://federalevidence.com/rules-of-evidence#Rule201#Rule201>
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián, *Kriminalisztika–Tankönyv és Atlasz*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2005.
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián, *Új magyar büntetőeljárás*, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2004.
- Finszter Géza, *A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében*, Budapest, 2005 – 2007. <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:tTuFtHUs65oJ:users.atw.hu/b/e/letoltes/Krimjegyzet.doc+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> (2023. 02. 07.)
- Finszter Géza, *A valóság hű tényállás, avagy az anyagi igazság megállapítása* in Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.) *Sic itur ad astra, Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*, Budapest, 2020.

- Gál István László, *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007.
- Gálig Péter, *A kihallgatás etikája és taktikája*, Jogi Fórum, 2011.
https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/galik_peter_a_kihallgatás_etikája_es_taktikája%5bjogi_forum%5d.pdf (2020. 03. 20.)
- Gödöny József, *Igazságügyi szakértők*, Kriminálisztikai Tanulmányok, III., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964.
- Háger Tamás, *A tényállás megalapozottsága a büntetőperben*, PhD értekezés, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2018.
- Hauntzinger Zoltán – Herke Csongor, *Új magyar büntetőeljárás dióhéjban*, Kódex Nyomda Kft. Pécs, 2003.
- Hautzinger Zoltán – Herke Csongor, *Büntető eljárásjogi alapkérdések*, AndAnn, Pécs, 2009.
- Hautzinger Zoltán – Herke Csongor, *A magyar büntető eljárásjog alapvonalai*, Második átdolgozott kiadás, EDU-LEX Bt., Pécs, 2009.
- Hengl Melinda, *Szakértés, szakvélemény, szakértő, (gazdasági) bűnügyek*, Büntetőjogi Szemle, 2015/1-2., 50-53.
- Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián, *A büntetőeljárásjog elmélete*, Pécs–Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2012.
- Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián, *Kriminálisztika – Tankönyv és Atlasz*. Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó. 2005.
- Herke Csongor – Hengl Melinda, *Új gazdasági büntetőeljárás*, Egyetemi jegyzet a gazdasági büntetőjogi szakjogász képzés hallgatói számára, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2014.
- Herke Csongor, *Büntető eljárásjog*, 4. átdolgozott kiadás, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 2012.
- Ibolya Tibor, *Egy önkényuralmi bizonyítékértékelési elmélet továbbéléséről*, Magyar Jog, Budapest, 2015/9, 532-534.
- Jacsó Judit, *A pénzmosás hatályos magyar büntetőjogi szabályozása az európai uniós elvárások tükrében*, Miskolci Jogi Szemle, 2021, 3. Különszám, 207-220.
- Jacsó Judit, *A pénzmosás megelőzése a könyvvizsgálói szolgáltatás szempontjából*, Számvitel Adó Könyvvizsgálat: Szakma 1, 2025, 37-38.
- Jacsó Judit - Sántha Ferenc, *The crime of budget fraud and problems of error in Hungarian criminal law*, European Integration Studies 19: 2 Paper: 9, 2023, 101-109.
- Kármán Gabriella, *A kriminálisztikai szakértés fejlődési irányai 2014-ben*, in Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László gondolatai mentén, Országos Kriminológiai Intézet, ELTE Állam-és Jogtudományi Kar, Budapest, 2014.
- Kármán Gabriella, *A kriminálisztikai szakértői bizonyítás, a hiteltérdemlőség építőkövei*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2019.
- Kármán Gabriella, *A szakértői bizonyítás hatékonyságának növelése -egy empirikus kutatás nyomán*, Belügyi Szemle, 2023/10., 1774
- Kengyel Miklós, *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris kiadó, 2014, 292.
- Kertész Imre, *A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntető eljárásjog és a kriminálisztika tudományában*, Budapest, 1972.
- Király Tibor, *Büntetőeljárás jog* (3. átdolgozott kiadás), Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- Király Tibor, *Büntetőeljárás jog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Király Tibor, *Büntetőítélet a jog határán. Tanulmány a perbeli igazságról és a valószínűségről*, Budapest, KJK, 1972.
- Kondorosi András, *Egyes kiemelkedő jelentőségű gazdasági bűncselekmények dogmatikai és eljárásjogi megközelítésben*, PhD értekezés. Pécs, 2019.

- Kovács Gábor – Pádár Zsolt – Nogel Mónika, *Accreditation of forensic laboratories as a part of the "European Forensic Science 2020" concept in countries of the Visegrad Group*, Forensic Science International Genetics Supplement Series 6:(1) 2015., 412–413.
- Kovács Gábor, *Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója*, Jog-Állam-Politika, 2017/1., 83–101.
- Kovács Gábor, *Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárársban*, in: Bihari Mihály–Patyi András (szerk.), Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára, Universitas-Győr kht., Győr, 2020.
- Kovács Gábor, *Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő-kavics a cipőben!*, MED ET JUR 5, 2015.
- Kovatsits Gábor, *A költségvetési csalások nyomozásának kérdései*, In Domokos Andrea (szerk.): *A költségvetés büntetőjogi védelme*. KRE-ÁJK, Budapest, 2017. 61–62.
- Kristóf Tamás, *A gazdasági szervezetek fennmaradásának és fizetőképességének előrejelzése*. PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest 2008. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/370/1/kristof_tamas.pdf (2023. 08. 01.)
- Kuhl Andrea, *Az ítéleti bizonyosság és a szakvélemények értéke*, Miskolci Jogi Szemle, 18(1), 2023, 90-110.
- Kuhl Andrea, *Szakértői bizonyítékok és a bizonyítás rendszere a büntetőeljárársban*, Magyar Jog, 2024/4, 218-230.
- Madarász Tiborné – Pólos László – Rúzs Imre, *A logika elemei*, Osiris Kiadó. Budapest, 1999.
- Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara, *Szakértők a bíróságokon*, 2021. január 18. <https://miszk.hu/index.php/678-szakertok-a-birosagokon> (2022. 10. 06.)
- Mezey Barna – Pomogyi László, *A magyar feudális perjog vázlata*, In: Mezey Barna (szerk.), *Magyar jogtörténet*, Budapest, Osiris, 2001.
- Mohai Máté, *A csődbűncselekmény egyes kérdései a fizetéseképtelenségi jog szemszögéből, különös tekintettel a felszámolás elrendelését követő elkövetésre*, JURA, 2016/1., 253-262.
- Molnár Gábor Miklós, *A költségvetést károsító bűncselekmények*, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2012.
- Nagy Anita, *Az emberi jogok és a büntetőeljárárs kapcsolata, különös tekintettel a tisztességes eljárársához való jogra*, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII., 2010, 341-369.
- Nogel Mónika, *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései*, Budapest, HVG-Orac, 2020.
- Nogel Mónika, *Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikus szakértői vélemények relevanciája a védelem számára*, Belügyi Szemle, 2022-03, Vol.70 (3), 481-503.
- Orbán József, *Bevezetés a likelihood kriminalisztikai alkalmazásához*, DOI: [10.38146/BSZ.2017.2.3](https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.2.3) (2022. 10. 06.)
- Orbán József, *Kriminalisztikai valószínűségi becslés Bayes-hálókkal*, Magyar rendészet 2014. file:///C:/Users/User/Downloads/nemesanita,+mr_2014_4+08+Orb+%C3%ADn.pdf (2022. 10. 06.)
- Orbán József, *Bayes – hálók a bűnügyi tudományokban*, PhD értekezés, 2017, 17. o. (2022. 10. 06.)
- Pótorné Nagy Zsuzsanna – Jasperné Sztanek Katalin – Kosztovics József – Makkosné Braun Mária – Markovics Zoltán, *Igazságügyi könyvszakértői ismeretek*, Budapest, 2018.
- Pusztai László, *A szakértői bizonyítás hatósági előkészítése*, Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, XX. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983., In: Erdei Árpád: *Tény és jog a szakvéleményben*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987., 35.
- Schmidt Gábor, *A szakvélemények értékelésének kérdései ügyészi szemmel*, *Ügyészek Lapja*, 2023/5–6. (online kiadás). <https://ugyeszeklapja.hu/?p=4366> (2025. 09. 05.)
- Schmidt Péter, *A költségvetési csalás jelenlegi minősítési, elhatárolási kérdései és bírói gyakorlata*, Büntetőjogi Szemle, 2017/2., 104-115.

- Sinka Júlia, *A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák* 2/1. rész., 2015. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belsoellenség-tipikus-de-az-eves-zaraskor-kiszurheto-konyvelesi-hibak-21-resz> (2025. 02. 10.)
- Sinka Júlia, *A „belső ellenség” - tipikus, de az éves záraskor kiszűrhető könyvelési hibák* 2/2. rész., 2015. <https://pallas70.hu/tudashalo/hirek/a-belsoellenség-tipikus-de-az-eves-zaraskor-kiszurheto-konyvelesi-hibak-22-resz> (2025. 02. 10.)
- Sinku Pál, *Ellentmondások a gazdasági bűncselekmények megítélésében*, 70. in Örökség és büntetőjog Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére, szerkesztette Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán, PPKE JÁK, Budapest, 2011.
- Somogyi Gábor, *A bizonyítás nélküli ténymegállapítás a büntetőeljárásban*, in Kúria, Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai Joggyakorlat-Elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeney_iteleti_bizonyossag.pdf (2025. 04. 12.)
- Szakács Imre, *Az adózás nagy kézikönyve*, Budapest, KOMPLEX Kiadó, 2013.
- Székely János, *Szakértők az igazságszolgáltatásban*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967. In: Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- Székely János: *Szakértők az igazságszolgáltatásban*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967.
- Tóth Mihály, *A büntetőügyekben végzett könyvszakértői bizonyítás – ügyészi szemmel*. Számvitel és Könyvvizsgálat, 1998/7-8. in Herke Csongor, Kriminálisztikai, igazságügyi orvostani, elmeorvosi, igazságügyi könyvszakértői és műszaki szakértői alapismeretek, Pécs, 2009. Második, átdolgozott kiadás, 2014.
- Tóth Mihály, *A perújítás jogintézményének kialakulása, nemzetközi kitekintés*, in Kúria Összefoglaló vélemény, Ténybeli javítás a jogerő után, IV. fejezet, 2018, 9-17. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/tenybeli_javitas_jogero_utan_joggyakorlat_elemzes_osszefoglalo.pdf (2023. 02. 07.)
- Tóth Mihály, *Gazdasági bűncselekmények*. Egyetemi jegyzet, Károli Gáspár Református Egyetem, <https://ajk.kre.hu/index.php/bunugyi-tudomanyok-intezete/category/78-buntetojog-iv-nappali-prof-dr-toth-mihaly.html?download=824:gazdasagi-bcs> (2023. 07. 26.)
- Tóth Mihály, *Vázlatok a gazdasági bűncselekmények köréből – az évezred vége felé közeledve*. Magyar Jog 2000/4.
- Tremmel Flórián, *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2006.
- Tremmel Flórián, *Szovjet monográfia a bizonyítás elméletéről*, Jogtudományi Közlöny, Budapest, 1969, 260-265.
- Várdai Viktória, *A szakértői vélemények megbízhatósága és validitása*, JÁDE, 2017.
- Varga Csaba, *A bírói ténymegállapítási folyamat természete*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2., javított és bővített kiadás, 2001.
- Varga Csaba, *A jog mint folyamat: Quis custodiet ipsos custodes?* Budapest, Szent István Társulat, 2002.
- Virág Miklós – Fiáth Attila – Kristóf Tamás – Varsányi Judit, *Pénzügyi elemzés, csődelőrejelzés, válságkezelés*. Kossuth Kiadó, Budapest 2013. 1-297. o. https://books.google.hu/books/about/P%C3%A9nz%C3%BCgyi_elemz%C3%A9s_cs%C5%91del%C5%91rejelz%C3%A9s_v.html?id=RL2LCgAAQBAJ&redir_esc=y (2023. 08. 01.)
- Virág Miklós – Kristóf Tamás, *Iparági rátákon alapuló csődelőrejelzés sokváltozós statisztikai*

módszerekkel, Vezetéstudomány 2006. XXXVII. évf. 1. sz. 1-11. DOI 10.14267/VEZTUD.2006.01.04 (2023. 08. 01.)

Zsigmond Csaba, *Bizonyítási tilalmak gyakorlati kérdései a nyomozási gyakorlatban*, Belügyi Szemle, 2019-08, Vol.67 (7-8), 177-188. DOI: 10.38146/BSZ.2019.7-8.10

VI. Külföldi szakirodalom

Altman, Edward I., Pénzügyi mutatók, diszkriminancia-analízis és a vállalati csőd előrejelzése (*Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy*), Journal of Finance, 1968. 23(4), 589–609. <https://doi.org/10.2307/2978933> (2023. 08. 01.)

Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), Jelentés a nemzeteknek: a munkahelyi csalásokról és visszaélésekről; globális csalási tanulmány (*Report to the nations: On Occupational Fraud and Abuse; Global Fraud Study*), Texas, 2016, 1-92. <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/rtn/2016/2016-report-to-the-nations.pdf>

Bassey, EB, Az igazságügyi könyvszakértés szerepe a csalások megelőzésében és feltárásában a Cross River állam mikrofinanszírozási intézményeiben (*Effect of forensic accounting on the management of fraud in microfinance institutions in Cross River State*), Journal of Economics and Finance, 2018;9(4):79-89. <https://www.iosrjournals.org/iosr-jef/papers/Vol9-Issue4/Version-1/J0904017989.pdf>

Benillouhe, Mikael, Igazságügyi orvosszakértői vizsgálatok orvosi felelősségi ügyekben és szakvélemények (*Les expertises judiciaires en responsabilité médicale et expertises*) CRCI, Médecine et Droit, Amiens, 2012.

Bhasin, Madan Lal, Igazságügyi könyvszakértés: Új modell a speciális tanácsadói piacon (*Forensic Accounting: A New Paradigm for Niche Consulting*), The Chartered Accountant, January 2007, <https://ssrn.com/abstract=2703647> (2024. 12. 04.)

Biedermann, Alexandre, Kategorikus következtetések az igazságügyi szakértői vizsgálatokban: leküzdhetetlen akadályok vagy könnyű célpontok a védelem számára? (*Conclusions catégoriques dans les expertises forensiques: obstacles insurmontables ou cibles faciles pour la défense*), Political Science, 2012, 104-111. <https://iris.unil.ch/handle/iris/129126> (2023. 04.11.)

Blum, Marc, Csődbe jutó vállalatok diszkriminancia-analízise (*Failing company discriminant analysis*), Journal of Accounting Research 1974. 12(1), 1–25. <https://doi.org/10.2307/2490525> (2023. 08. 01.)

Borgesius, Frederik Zuiderveen, Diszkrimináció, mesterséges intelligencia és algoritmikus döntéshozatal (*Discrimination, artificial intelligence and algorithmic decision-making*), Institute for Computing and Information Sciences (iCIS), Radboud University Nijmegen, University of Amsterdam, Strasbourg, 2018, 1-94. <https://rm.coe.int/discrimination-artificial-intelligence-and-algorithmic-decision-making/1680925d73> (2023. 04. 11.)

Boves, Koolwaaij, A döntéshozatali folyamat az igazságügyi szakértői gyakorlatban (*On Decision Making in Forensic Casework*), The International Journal of Speech, Language and the Law Vol. 6. No. 2, 1999, 242-264.

Broeders, A. P. A., Megjegyzések a valószínűségi skálák alkalmazásához az igazságügyi szakértői azonosítás során (*Some Observations on the Use of Probability Scales in Forensic Identification*), The International Journal of Speech, Language and the Law Vol. 6. No. 2., 1999, 228-241.

Burns, Robert P., Az amerikai bírósági tárgyalás halála (*The Death of the American Trial*), Faculty Working Papers, 2009, 1-10.

- <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/facultyworkingpapers/176> , (2023. 02. 07.)
- Chavaud, Frédéric– Dumoulin, Laurence, Szakértők és igazságügyi szakértelem Franciaországban a XIX. és XX. században (*Experts et expertise judiciaire: France XIXe et XXe siècle*), Presses Universitaires Rennes, 2003, DOI: <https://doi.org/10.4000/books.pur.8444> (2023. 09. 14)
- Chmelík Josef et al., A kriminalisztika kézikönyve (*Rukověť kriminalistiky*), Plzeň, Aleš Čeněk, 2005.
- Constand, L. Richard – Yazdipour, Rassoul, Vállalati csődmodell-előrejelzések: kritikai szemle és a legújabb kutatási eredmények áttekintése (*Firm failure prediction models: a critique and a review of recent developments, Advances in Entrepreneurial Finance: With Applications from behavioral Finance and Economics*), Springer Science and Business Media 2011, 185–204.
- Damaška, Mirjan R., A szabad bizonyítás és bírálói (*Free Proof and Its Detractors*), The American Journal of Comparative Law, 1995. Vol. 43. No. 3, 343–357. <https://doi.org/10.2307/840641> (2026. 06. 04.)
- Damaška, Mirjan R., Sodródó bizonyítási jog (*Evidence Law Adrift*), Yale University Press, 1997, <http://www.jstor.org/stable/j.ctt32bnj3> (2023. 04. 11.)
- Delbano, Fabrice, A szakértés joga (*Le Droit de l'expertise*), Dalloz, Paris, 2020.
- Demarchi, Jean-Raphaël, Tudományok bizonyítékok és a büntetőeljárás (*Sciences, preuves et procès pénal*), Bűnügyi Tudományok Könyvtára, 55. kötet, LGDJ, Doktori értekezés, 2012.
- Doing Global Science, Útmutató a felelős kutatói magatartáshoz a globális kutatási rendszerben (*A Guide to Responsible Conduct in the Global Research Enterprise*), Princetown University Press, 2016. https://www.interacademies.org/sites/default/files/publication/9780691170756_secure_d.pdf, (2023. 12.14.)
- Edmond, Gary– Vuille, Joëlle, A büntető bizonyítékok felhasználásának összehasonlítása Ausztráliában, Svájcban és az Egyesült Államokban: a kontradiktórius és nem kontradiktórius dichotómia túllépése (*Comparing the use of forensic science evidence in Australia, Switzerland, and the United States: Transcending the adversarial and non-adversarial dichotomy*), Jurimetrics, Vol. 54, No. 3, 2014, <https://www.jstor.org/stable/24395600> , 221-276. (2023. 05. 02.)
- Ely Chinoy, Bevezetés a szociológiába (*An introduction to sociology*), Random Houses New York, 1967.
- Esmein, Adhemar, A kontinentális büntetőeljárás története különös tekintettel Franciaországra (*A History of Continental Criminal Procedure with Special Reference to France*), Little Brawn and Co, Boston, 1913 in Farkas-Róth, Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2019, <https://doi.org/10.55413/9789632959054> (2023. 02. 07.)
- Felix, Umanhonlen Ogbeiyulu, Bizonyítási eljárások és visszaélések feltárása: az igazságügyi könyvszakértő feladatai (*Evidence Collecting Processes and Fraud Examination: The Role of an Expert Forensic Accountant*), Asian Basic and Applied Research Journal 4(1), 2022, 394-420.
- Garner, Bryan A., Black-féle angol nyelvű jogi értelmező szótár (*Black's Law Dictionary*), Thomson/West, 8th edition, 2004.
- Garrett, Brandon L., Az ártatlanok elítélése: a büntetővádak hibái (*Convicting the Innocent: Where Criminal Prosecutions Go Wrong*), Osgoode Hall Law Journal 50.2, 2012, 491-498. <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/ohlj/vol50/iss2/8> (2023. 05. 03.).
- Haack, Susan, A vizsgálódás és az érvelés, a fallibilizmus és a véglegesség: kultúra és következtetés a tudományban és a jogban (*Inquiry and Advocacy, Fallibilism and*

- Finality: Culture and Inference in Science and the Law*), Law, Probability and Risk., Vol. 2. No. 3, 2003, 205–214. https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2171&context=fac_articles, (2026.06.04.)
- Hamidieh, Zarifeh Rezazadeh, Vezetői sikkasztás, mint bűncselekmény vizsgálata kriminológiai elméleti megközelítésben (*Investigating The Crime Of Embezzlement Of Managers From The Perspective Of Criminological Theories*), Journal of Positive School Psychology, Vol. 6, No. 12, 2022, 1154-1166. <http://journalppw.com> (2024. 11. 28.)
- Koni, Anatoliy Fedorovich, A felek záró perbeszéde a büntetőeljárásban, 1926, https://publ.lib.ru/ARCHIVES/K/KONI_Anatoliy_Fedorovich/_Koni_A.F..html (2025. 04. 18)
- Labrusse-Riou, Cathrine, A biológia által foglyul ejtett jog – Jogászok a laboratóriumban (*Le droit saisi par la biologie, Des juristes au laboratoire*), « Bibliothèque de droit privé », 1996.
- Laurence Leturmy, A nyomozástól az eljárás végrehajtási szakaszáig: a bűnügyi szakértelemre vonatkozó egyes általános észrevételek. (*De l'enquête à l'exécution des peines : quelques remarques générales sur l'expertise pénale*) Actualité Juridique Pénal, 2006.
- Lerner, K Lee – Brenda Wilmoth, A kriminalisztika világa (*World of Forensic Science*), Thomson/Gale, Farmington Hills, USA, 2006, 42-43. <https://doi.org/10.1108/09504120710719680> (2024. 12. 04.)
- Lukáš, Křístek, *Znalectví (Szakértelem)*, WoltersKluwer, Prága, ČR, 2013.
- Mahali, Mazlina et al, A mesterséges intelligencia, mint a jövő szakértője (*Artificial intelligence as expert in the future*): Issues and challenges under Section 45 of the Malaysian Evidence Act 1950, 1 LNS (A), 2022, 1-24 <https://www.researchgate.net/publication/358995881>, (2023. 03. 11.).
- Mnookin, Jennifer L., A tudomány idealizálása és a szakértők démonizálása: a szakértői bizonyítás esztörténeti áttekintése (*Idealizing Science and Demonizing Experts: An Intellectual History of Expert Evidence*), Villanova Law Review, Vol. 52. No. 4, 2007, 763–797. <https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1150&context=vlr> (2026. 06. 03.)
- Moussa, Tony – Guinchard, Serge, Szakértői tevékenység polgári és büntetőügyekben (*Expertise: matiere civile et penale*), Dalloz, Paris, 1983.
- North, Douglass, Gazdasági teljesítmény az idők folyamán (*Economic Performance through Time*), The American Economic Review, 1994, 359-368. <https://dx.doi.org/10.2307/2118057> (2024. 12. 04.)
- Nutter, Patrick W., A gépi tanulás bizonyítékai: elfogadhatóság és mérlegelés (*Machine learning evidence: admissibility and weighting*), Constitutional Law Journal 21(3), 2019, 919-958. <https://scholarship.law.upenn.edu/jcl/vol21/iss3/8>. (2023. 04. 28.)
- Ohlson, James A., Pénzügyi mutatók és a csőd valószínűségi előrejelzése (*Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy*), Journal of accounting research, Vol. 18, 1980, 109-131. <https://doi.org/10.2307/2490395> (2023. 12.15.)
- Peterson, K. Ozili, Igazságügyi könyvszakértés elmélete (*Forensic Accounting Theory*), January 2020, <https://www.researchgate.net/publication/338711149> (2024. 12. 04.)
- Rezaee, Z., A számviteli szakma iránti bizalom helyreállítása (*Restoring public trust in the accounting profession by developing anti-fraud education, programs, and auditing*), Managerial Auditing Journal, Vol. 19 No. 1, 2004, 134-148. <https://doi.org/10.1108/02686900410509857> (2024. 12. 04.)

- Rigano, Christopher, A mesterséges intelligencia felhasználása a büntető igazságszolgáltatás szükségleteinek kezelésében (*Using artificial intelligence to adress criminal justice needs*), National Institute of Justice, NIJ Journal 280, 2019, (2023. 04. 11.)
- Šámal, Peter, Üzleti és gazdasági bűnözés a Cseh Köztársaságban (*Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*) C.H.Beck, Prague, 2001.
- Šamko, Peter, A költségvetési csalási eljárások és bizonyítékaik (*Tax fraudulent proceedings and their evidence*), WoltersKluwer, Bratislava, 2015.
- Samuelson, Paul A., A közösségi kiadások tiszta elmélete (*The Pure Theory of Public Expenditure*), The Review of Economics and Statistics, 36. évf., 4. sz.1954, 387–389.
- Simon, Dan, A fekete doboz harmadik értelmezése (*A third view of the black box*), University of Chicago, L. Rev. 71, 2004, <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5261&context=uclr> (2023. 04. 11.)
- Smith, Dennis, Keresztutak mentén: A jog és a számvitel találkozási pontjai a könyvvezetésben (*Navigating the Crossroads: The Essential Intersection of Law and Accountancy in Bookkeeping*), <https://accountingforeveryone.com/> (2024. 11. 23.)
- Sushina, Tatyana– Sobenin, Andrew, Mesterséges intelligencia a büntető igazságszolgáltatásban: főbb trendek és lehetőségek (*Artificial Intelligence in the Criminal Justice System: Leading Trends and Possibilities*), Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 441. kötet, Atlantis Press, 2020, 432-437. [10.2991/assehr.k.200526.062](https://doi.org/10.2991/assehr.k.200526.062) (2023. 04. 11.)
- Taieb, Hamadi Mohamed– Sami, El Omar– Wafa, Khelif, Az ügyvezető és a bíró a csődeljárásban: a manipuláció veszélye az igazságügyi könyvszakértőn keresztül (*Le manager face au juge lors du redressement judiciaire d'entreprise: un risque de manipulation à travers l'expert-comptable judiciaire*), Question(s) de management, 2016/3 (n° 14), 27-40. DOI: [10.3917/qdm.163.0027](https://doi.org/10.3917/qdm.163.0027) (2023. 09. 15.)
- Tamari, Meir, Pénzügyi mutatók, mint a csődelőrejelzés eszközei (*Financial Ratios as Means of Forecasting Bankruptcy*), Economic Review, Bank of Jerusalem, Jerusalem, 1964. 15-18. <http://www.jstor.org/stable/40226072>, (2023. 12.14.)
- The New York Times, Kaliforniai bírói ítélet: a holokauszt igenis megtörtént (*California Judge Rules Holocaust Did Happen*), 1981, <https://www.nytimes.com/1981/10/10/us/california-judge-rules-holocaust-did-happen.html> (2025.04.18.)
- Turvey, Brent E., Kriminálisztikai visszaélések: A rendvédelmi és igazságügyi szakértői kultúrák vizsgálata a szakértői tevékenység tükrében (*Forensic Fraud Evaluating Law Enforcement and Forensic Science Cultures in the Context of Examiner*), Misconduct Academic Press: Cambridge, MA, USA, 2013.
- Vaughan, Diane, Szervezeti árnyoldalak: hiba, mulasztás és krízis (*The Dark Side of Organizations: Mistake, Misconduct, and Disaster*), Annual Review of Sociology, Vol. 25, 1999, 271-305. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.25.1.271>
- Visinszkij, Andrej Januarjevics, A perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952.
- Vuille, Joëlle– Biedermann, Alex, Elégséges-e a tudományos bizonyíték egy büntetőjogi ítélet megalapozásához? (*Can a Single Item of Scientific Evidence Be Sufficient to Convict?*) Revue de droit suisse, 2019, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3507807>, (2023. 12. 12.)
- Vuille, Joëlle, A szabad bizonyítás elvének újradefiniálása a tudományos szakértői bizonyítás tükrében (*Pour une redéfinition du principe de libre appréciation des preuves dans le cas des expertises scientifiques*), Justice, 2013. https://www.researchgate.net/publication/277670533_Pour_une_redefinition_du_princ

[ipe de libre appreciation des preuves dans le cas des expertises scientifiques,](#)
(2023. 12. 15.)

Weingast, Barry R, A politikai intézmények gazdasági szerepe: Piacvédő federalizmus és gazdasági fejlődés (*The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development*), The Journal of Law, Economics, and Organization, Volume 11, Issue 1, 1995, 1–31.
<https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jleo.a036861> (2024. 12. 04.)